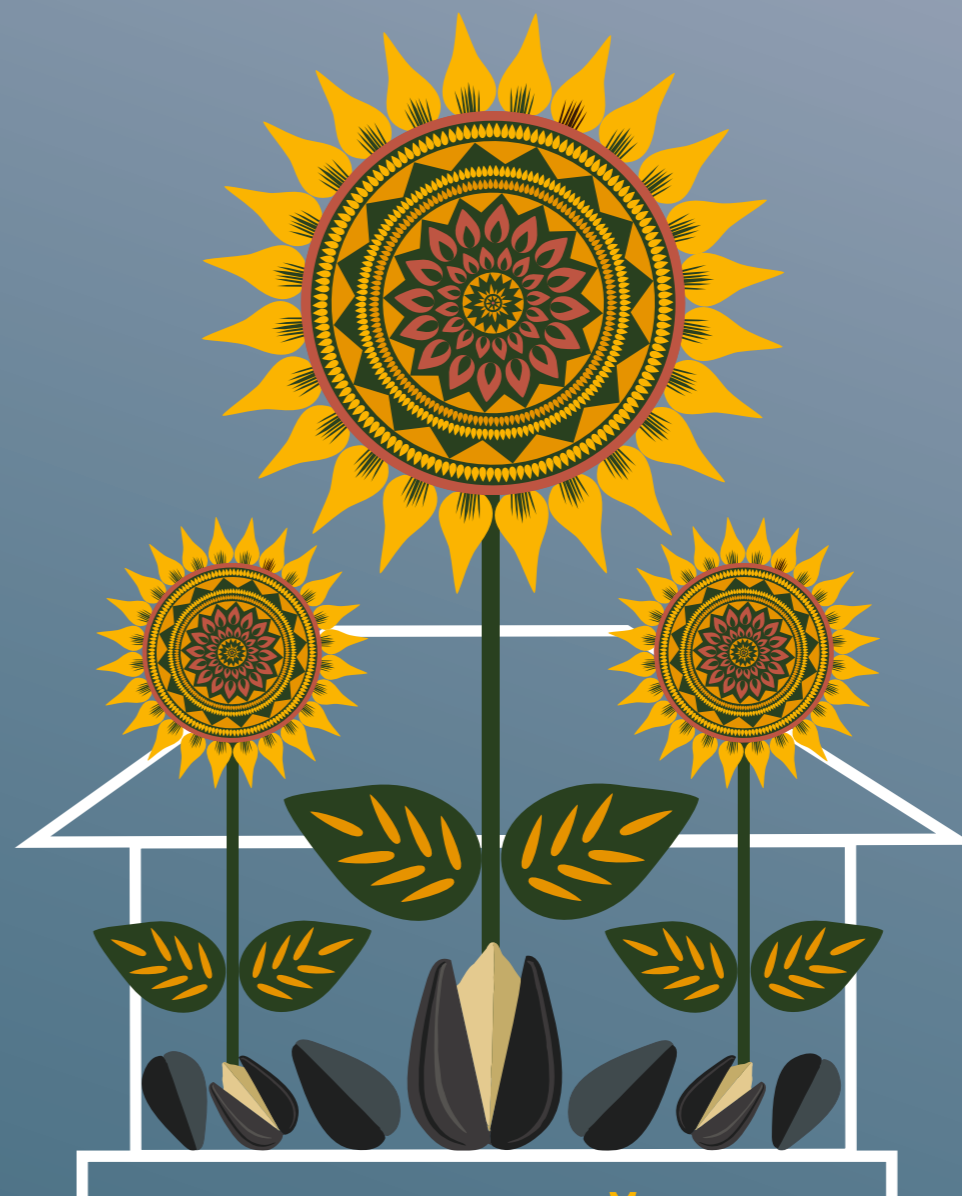

ШКІЛЬНЕ МУЗЕЙНИЦТВО У БІОГРАФІЯХ І ФАКТАХ

ШКІЛЬНЕ МУЗЕЙНИЦТВО
У БІОГРАФІЯХ І ФАКТАХ

ПЕДАГОГІЧНИЙ МУЗЕЙ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ, КРАЄЗНАВСТВА
І ТУРИЗМУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

ШКІЛЬНЕ МУЗЕЙНИЦТВО У БІОГРАФІЯХ І ФАКТАХ

Вінниця
2022

УДК 37.477 «XX» (091)

Ш 66

*Рекомендовано до друку
науково-методичною радою Педагогічного музею України
(протокол № 9 від 27 вересня 2022 р.)*

- Укладач** *Гайда Л.А.*, провідний науковий співробітник
Педагогічного музею України
- Науковий
консультант** *Міхно О.П.*, д-р. пед. наук, старший дослідник,
директор Педагогічного музею України
- Відповідальний
за випуск** *Омельченко Д.Г.*, заступник директора з навчально-виховної роботи Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді

Ш 66

Шкільне музейництво у біографіях і фактах / Педагогічний музей України, Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді ; [укладач : Л.А. Гайда; наук. консультант О.П. Міхно]. Вінниця : Видавець ФОП Кушнір Ю. В., 2022. 316 с.

ISBN 978-617-7721-59-7

Видання містить матеріали дослідницького проєкту «Шкільне музейництво у біографіях і фактах», реалізованого з метою дослідження та узагальнення відомостей про український освітній музейний рух в особах; представлено 72 біографії педагогів – засновників шкільних музеїв України.

Книга адресована педагогам, керівникам гуртків та інших учнівських краєзнавчих об'єднань, працівникам музеїв і бібліотек, методистам позашкільних закладів, усім, хто цікавиться музейною педагогікою.

ISBN 978-617-7721-59-7

УДК 37.477 «XX» (091)

© Педагогічний музей України, 2022

© Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді, 2022

Шановні колеги, друзі!

Проєкт «Шкільне музейництво у біографіях і фактах» – це про вас і для вас, дорогі освітяни, про наших з вами сучасників, які своїм талантом і безмежною відданістю справі створили всеукраїнський та й європейський феномен – освітянський музейний простір.

Дослідження українського освітнього музейного руху в особах і стало головною метою проєкту.

Завідувач музею, відповідальний за роботу музею, керівник музею – так вас називають колеги у закладах освіти, так вас визначають нормативні документи.

Завжди цікаво, а хто ж ви у щоденному житті: ті, хто творив музеї раніше і ті, хто сьогодні веде музейне господарство у своїх закладах... Часто це керівники закладів освіти, які добровільно брали на себе велику відповідальну місію щодо створення музею і, переконаний, з усвідомленням усіх професійних і особистісних ризиків щодо результатів роботи. А що ж вчителі, викладачі, вихователі... Тут майже весь перелік педагогічних спеціальностей, як мовиться: від ліриків до фізиків. І все ж, статистична більшість за істориками, філологами, географами. Значна кількість педагогів ставала до лав музейників з бажанням і розумінням перспективи, що довкола є матеріал з історії та природи, побуту і народних ремесел краю, який готовий лягти на музейні полиці, а поряд – хороший міцний колектив. А було й призначав директор когось із молодих, і було це не без звичайного у житті: «А чому я?». Мудрий Керівник підходив, брав за лікоть тимчасового опонента і ... тихо, ледь по-

сміхаючись: «Таня, ми в тебе віримо...»! І бачили б ви ту Тетяну Михайлівну через декілька років – господиню краєзнавчого, етнографічного музею чи музею історії школи, села..., а ще – щасливу у житті маму і дружину... «Життя, Дмитре», – казав мені у таких випадках дядько Пилип!

Що об'єднує кількатисячну команду музейників закладів освіти, що є спільним для них у професійному і людському вимірах...? Досвід мого особистого спілкування, результати діяльності педагогів приводять до розуміння того, що цим колегам «тісно» у рамках шести уроків, а далі... архіви, бібліотеки, робота у вихідні, а то й безсонні ночі. Усе це і формувало їх як краєзнавців, як Літописців рідного краю за мудрим визначенням цієї когорти людей від славетного академіка П.Т. Тронька. А ще – природний потяг до творчості, помножений на професійні знання і відповідальність, робили і роблять педагога щасливою людиною.

Яке музейне господарство маємо з вами, колеги... Найбільше музеїв при закладах дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної) освіти було зафіксовано за підсумками огляду 2015–2016 років – 4 202 одиниці. Вперше у Положенні (ред. 2014 р.) з'явилися музеї при закладах дошкільної освіти і протягом року їх було взято на облік 157; при позашкільних – 136; професійно-технічних – 196, загальноосвітніх – 3713 (88,5%). Що ж до профілів!... Найбільше, наприклад, було (та й тепер є) музеїв історичного профілю – 2398 одиниць (серед них військово-історичні – 792, етнографічні – 637, історії освіти – 491 тощо), що становило 57.1% від загальної кількості. У ці вересневі дні воєнного 2022 року готуємося до підсумків чергового огляду.

Ініціатори цього Проєкту від Педагогічного музею України та Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді розглядають це видання як прецедент, як початок важливої справи, що матиме продовження.

Ми маємо бажання і потребу світлою пам'яттю згадати першопрохідців-будівничих шкільних музеїв та вклонитись кожному з вас, хто сьогодні прокладає дітям і молоді дорогу до знань через історію і культуру українського народу, природу рідного краю засобами музейної педагогіки.

Честь і хвала вам, колеги, за подвижницьку працю!

*Завжди з вами
Дмитро ОМЕЛЬЧЕНКО –
заступник директора Українського
державного центру національно-
патріотичного виховання, краєзна-
вства і туризму учнівської молоді,
член Правління Національної
спілки краєзнавців України, член
Вченої Ради Українського
географічного товариства*

Від укладача

Серед провідних завдань Педагогічного музею України – науково-дослідна діяльність та впровадження у роботу музею інноваційних технологій музейної педагогіки. З 2014 р. на сайті музею діє електронний ресурс «Музейна педагогіка», який створено як платформу, де зібрано інформацію про розвиток музейної педагогіки та реалізацію освітніх програм у практичній діяльності. Серед основних завдань ресурсу: пошук та розміщення відомостей про новітні наукові дослідження, співпраця з партнерами та цільовими категоріями; популяризація сучасних практик як музейників, так і педагогів; використання різноманітних форм комунікації як засобами новітніх інформаційних технологій, так і шляхом практичного ознайомлення із сучасним досвідом.

Важливою складовою українського музейного простору є музеї при закладах освіти, яких за підсумками огляду 2018-2019 рр. налічувалось 4130; з них: загальної середньої – 3762, позашкільної – 153, професійної (професійно-технічної) – 175, дошкільної – 40. У структурі ресурсу «Музейна педагогіка» вони представлені у розділі «Шкільні музеї»: у такий спосіб Педагогічний музей України популяризує їхню діяльність, а значить, підтримує значну кількість саме громадських музеїв, що відіграють колосальну роль у вихованні молоді генерації українців.

На основі емпіричних спостережень та вивчення сучасного контенту освітянської біографістики можна стверджувати, що серед педагогічної спільноти маємо цілу плеяду дослідників і

популяризаторів історико-культурної спадщини українського народу. Їхню діяльність зі створення освітянського музейного середовища – формування колекцій музеїв, засобів музейної педагогіки залежно від змісту музейного зібрання, вплив на культурологічне середовище громад – недостатньо вивчено й гідним чином не оцінено. Тож Педагогічний музей України ініціював реалізацію дослідницького проєкту «Шкільне музейництво у біографіях і фактах» у співпраці з Українським державним центром національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді. Організаційну роботу на місцях виконали обласні та Київський міський центри національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді, станції юних туристів.

Мета проєкту: дослідження та узагальнення відомостей про український освітній музейний рух в особах. Серед провідних завдань: формування антології життєписів педагогів, засновників та керівників музеїв закладів освіти України; популяризація культури добрих прикладів, на їхній основі формування ціннісних орієнтирів і почуття патріотизму у дітей та молоді; ушанування внеску педагогів в українське музейництво та краєзнавство; у підсумку – видання книги.

До участі у проєкті були запрошені колективи, які мають музеї та виявили бажання зробити свій внесок у популяризацію музейної справи. Сам проєкт готувався наприкінці 2021 – початку 2022 року. Умовами було визначено, що від кожної області та міста Києва подаються три біографічних нариси. Але через складні обставини воєнного стану не всі області змогли подати свої матеріали, тому їхня квота була знята у ході проєкту, а до підсумкової збірки організатори помістили всі біографії, які підготували і надали учасники. Зауважимо, що у книзі нариси подано в авторській редакції.

Видання містить 72 біографії педагогів-засновників музеїв із 22 областей України та Києва (з них: 32 – чоловіки та 40 – жінки). На жаль, через російсько-українську війну не змог-

ли представити відомості про педагогів-музейників Донецька, Луганська та Херсонська області.

Цікавим виявився калейдоскоп змісту діяльності педагогів, який презентує роботу як найбільш популярних, так і доволі рідкісних за тематикою музеїв. За профілями у книзі представлені: етнографічні музеї – 12; музеї історії школи – 10; історичні, військово-історичні, історико-краєзнавчі, краєзнавчі, меморіальні, музей історії села – по 5; історії рідного краю, музеї природи, літературні, музеї історії освіти – по 3; далі у меншій кількості – художній, меморіально-мінералогічний, історії дитячого туризму, історії Палацу дітей та юнацтва, історії спеціальної школи-інтернату, музей-комплекс та Музей Новітніх Героїв. Це розмаїта палітра людських доль наших колег, які на громадських засадах багато років працюють в освітянських музеях – їхня своєрідна колективна біографія.

Результатом проєкту є певний зріз існування та плідної діяльності спільноти педагогів, які здатні не лише генерувати ідею створення музею, а й визначити інструментарій її реалізації. Для багатьох з них шкільне музейництво стало подвижницькою справою життя. При цьому слід врахувати й високий рівень педагогічної майстерності колег, які професійно використовують історико-культурний потенціал музеїв у навчанні й вихованні дітей.

Відзначимо, що задум організаторів проєкту був екстрапольований на інші спільноти колег. Так, у Рівненській області реалізується регіональний проєкт «Шкільне музейництво Рівненщини в біографіях і фактах» (координаторка Н. Мінакова), за підсумками якого заплановано видання посібника, куди ввійдуть біографії педагогів, які розвивали музейну справу в закладах освіти Рівненщини та кращий досвід організації музейної справи в школах області.

У цьому аспекті варто взяти до уваги факти наявності у закладах освіти значних колекцій – складової Музейного фонду України. Саме численна когорта педагогів-музейників є збирачами і зберігачами так званої горизонтальної локальної історії.

На жаль, зараз нашу державу спіткали важкі випробування, тому збереження історичної пам'яті про події сьогодення теж має винятково важливе значення.

Відтак результати проекту переконливо доводять, що такі дослідження є надзвичайно продуктивними як у змістовому, так і в ціннісному аспектах, оскільки дають можливість на основі синергії зусиль та партнерства різних установ, організацій, окремих груп людей створити сучасний контент і представити новітню оптику культурологічних процесів в Україні.

Висловлюємо щиро вдячність усім, хто надав матеріали для цієї книги – керівникам закладів освіти, методистам, самим педагогам, їхнім колегам, друзям та рідним.

Наголошуємо, що видання «Шкільне музейництво у біографіях і фактах» – це перша спроба узагальнити відомості про музейно-освітянський рух в Україні і висловлюємо надію, що надалі подібні дослідження будуть продовжені.

*Лариса Гайда,
провідний науковий співробітник
Педагогічного музею України*

*Зауваження та пропозиції просимо надсилати на адресу:
Педагогічний музей України,
вул. Володимирська, 57, Київ, 01030
або pedmuz@gmail.com*

Зозуля Юрій

*Етнографічний музей загальноосвітньої школи I–III ст. с. Довжок
Могилів-Подільського району
Вінницької області*

Юрій Петрович Зозуля народився 1 січня 1960 року в с. Довжок Ямпільського району Вінницької області. Помер 26 січня 2017 року (57 років).

Діяльність: краєзнавець, історик та етнограф.

Освіта: Кишинівський радгосп-училище.

Заклад: Загальноосвітня школа I–III ст. с. Довжок Ямпільського району.

Сімейний стан: неодружений. Мати Зозуля Марія Миколаївна — вчитель, батько Зозуля Пилип Іванович — механік, молодший брат Зозуля Геннадій Пилипович (проживає в м. Кишинів, Молдова).

Відомий завдяки дослідженням історії рідного краю (фольклору, історичних подій 1917–1921 років, Другої світової війни), знаний подвижник на ниві музейництва, дбайливий хранитель і захисник матеріальної та духовної культури нашого краю.

У 1977 році закінчив Довжоцьку середню школу. З 1978 р. по 1981 р. проходив службу у ВМФ СРСР. 1982–1983 рр. навчався в ПТУ № 36 м. Кишинева. 1983–1992 рр. — працював на Кишинівському заводі харчового обладнання електромонтажником IV розряду.

Повернувшись з Молдови у 1992 році, Юрій Зозуля почав працювати на ниві краєзнавства. Особливо активно збирав колекцію старовинних речей, старих світлин, записував з вуст старожилів інформацію з історії села та життя людей, перлини

фольклорної спадщини (прислів'я, приказки, приповідки тощо), опрацьовував архівні матеріали району та області. З 1 грудня 1992 року працював у Довжоцькій середній школі керівником гуртків: фотогуртка, інтелектуальних ігор, краєзнавчого, туристично-краєзнавчого. Працюючи у шкільному колективі, мав можливість ділитися надбаннями, організовував виставки: світлин, краєзнавчих матеріалів, фототехніки, ігор, марок, шкільного приладдя тощо. Серед навчальних предметів в школі був предмет «Народознавство». В результаті з педагогами закладу було зібрано чимало фольклорних матеріалів. З кожним новим документом, світлиною, історією відкривалася глибока, цікава, іноді страшна та кривава історія с. Довжка.

Як фотограф мав велику колекцію світлин, слайдів з життя села та школи. Юрій Пилипович мріяв створити етнографічний музей, і ця мрія збулася у 2006 році. Зібрані експонати були перенесені до нового приміщення. Надалі ця унікальна колекція поповнювалася самим краєзнавцем, його вихованцями та подарованими односельчанами експонатами. Копії фотоальбомів, зібраних Юрієм Пилиповичем, зберігаються в Ямпільській районній бібліотеці, бібліотеці села Довжок, архіві Вінниці. Приватний етнографічний музей-бібліотеку «Кетроси» (так називалося село до 1946 року) Юрій Зозуля відкрив офіційно у 2012 році. Вважав вивчення краю сенсом свого існування.

Працюючи керівником туристично-краєзнавчого гуртка в школі, зацікавився історією Ямпільщини періоду 1917–1921 рр., а саме: земляків полковника Армії УНР Семена Ільницького, сотенного 1-ї сотні Наддністрянського куреня «Ямпільської республіки» Семена Карачковського, сотника Марківської козацької сотні Івана Косаківського й автора книжки спогадів «Так творилося українське військо» Дмитра Кетроса (Косаківського). У 2004 вийшов документальний фільм «Марківська сотня» С. Кокряцького. Робота в даному напрямку продовжувалася співпрацею Юрія Пилиповича з редактором газети «Незборима нація», членом Національної спілки письменників України, президентом Історичного клубу «Холодний Яр» Романом Ковалем, скульпто-

ром Миколою Крижанівським. В знак пам'яті героїв, в центрі села створено пам'ятник «Козакам Ямпільської республіки» (автор Микола Крижанівський). Юрій Зозуля доклав багато зусиль для відновлення подій того часу. Записував спогади, збирав експонати для музею «Марківська сотня», знайшов поховання та впорядкував могилу Семена Ільницького.

Сприяв відкриттю у 2011 р. музейного комплексу «Марківська сотня» в рамках реалізації спільного проекту «Зірки забутих отаманів підіймем знову над селом» Ямпільської районної державної адміністрації та сільської ради (за сприяння Історичного клубу «Холодний Яр»). Опікувався музеєм упродовж 6 років.

Самвидавом випустив книги: «А душа залишилася в Афгані» (2009), «Кетросери» (2010), «Кетроси. Книга пам'яті» (2009), «Розкуркулення. Репресії. Голодомор. с. Кетроси, Ямпільського повіту» (2009), «Історія моєї школи» (2009), «Кетросяни. Світлина початку ХХ ст. (2009), «Віхи історії. Кетроси, 1946, Довжок» (2009). «Архів баби Гані» (2010), «Кетроські приповідки: Чим бик навик, тим і рикати буде» (2011), «Кетросяни у вирі 2-ї Світової війни» (2015).

За власні кошти придбав чимало цікавих книг для дітей та дорослих. Перлиною його бібліотеки було зібрання «Кобзарів» Тараса Шевченка. Юрій Пилипович відвідував патріотичні заходи всеукраїнського масштабу. Особливо цікавився екологією і дбав про чистоту довкілля. Дуже любив поезію та музику, мав добірку власних віршів і пісень. Вивчав традиційні системи землеробства, вирощування рослин та застосовував на практиці. Виявляв інтерес до народної медицини, здорового харчування.

За три дні до смерті він організував фотовиставку «Наш рід — із крем'яних порід» у Ямпільському районному музеї. В інтерв'ю районній газеті «Ямпільські вісті» сказав: «На історію України треба дивитися очима своїх батьків і дідів. Тоді, думаю, люди не тільки згадають минуле і віддадуть якісь речі в музей, а й залишать щось собі, зроблять удома куточок цінних речей, якими користувалися їхні предки, діди, бабусі. Батьківські речі, як правило, ніхто не цінує, звертають увагу на більш давні. Я радий,

що є вже багато людей, які завдяки спілкуванню зі мною почали досліджувати свій родовід, згадали своїх прадідів, дійшли аж до сьомого коліна, деякі, познаходили могили предків. Мені вдалося зацікавити людей, переконати, що насамперед треба вивчити свій родовід. Знаючи історію свого роду, знатимеш історію своєї родини, села, країни».

Кравченко Василь

*Музей історії села Писарівка
комунального закладу
«Писарівський ліцей»
Вінницького району
Вінницької області*

Кравченко Василь Олексійович, керівник музею історії с.Писарівка, вчитель історії та правознавства комунального закладу «Писарівський ліцей» Вінницького району Вінницької області. Народився 02.06.1958 р. в с. Щітки. Мати — Євгенія Петрівна, (в дівочтві Творун) вчителька. Батько — Олексій Михайлович, залізничник. Від дідуся Петра Васильовича та прадіда Василя Явтуховича — це династія учителів.

1969 року закінчив відмінно початкові класи Щітецької школи, 1973 році — з відзнакою Хижинецьку середню школу. 1977 р. — Немирівське педагогічне училище ім. М. Вовчка. 1978–1980 рр. — служба в Збройних силах Радянської Армії. 1986 р. — історичний факультет Київського Державного педагогічного інституту ім. М. Драгоманова.

1977–1985 рр. — вчитель початкових класів Писарівської школи. 1985–2022 рр. — працює в КЗ «Писарівський ліцей» вчителем історії та правознавства. Впродовж 5 сесійних скликань 1980–2000 рр. обирався депутатом місцевої ради.

Переможець обласного та фіналіст III етапу Всеукраїнського конкурсу «Вчитель року-2011» в номінації «Історія»; переможець обласного конкурсу з військово-патріотичного виховання (2015); призер VII міжнародного фестивалю педагогічних інно-

вацій (2015); переможець обласного конкурсу «Творча скарбничка» (2014, 2016). Вчитель-методист, Відмінник освіти України. Автор дослідницького проекту «Історія Вінницького району» та книги історичних нарисів «Писарівка. Щітки. Роки. Люди і доли» та понад 70-ти громадянознавчих, історичних досліджень. Історик-краєзнавець, керівник музею історії с. Писарівка на даний час при КЗ «Писарівський ліцей».

45 років Василь Олексійович працює на педагогічній ниві. 34 роки на громадських засадах керує музеєм історії села Писарівка. У 1985 році ініціативу вчителя зі створення сільського музею активно підтримали адміністрація школи та місцевого радгоспу, сільська рада. Виділили приміщення у школі, кошти на обладнання та оформлення музейної кімнати. Музей було відкрито 05.11. 1988 року, до 300-річчя від часу заснування села Писарівка Вінницького району.

Створенню музею передувало постійне спілкування з односельчанами, справжніми героями війни і праці, зі старожилами. Вчитель з дітьми віднайшли чимало стародавніх артефактів з історії села. Разом з пошанувачами історії рідного села зайшли в кожну хату, зустрічались з багатьма старожилами. В результаті — неоціненний скарб розповідей про історію рідного села та її людей.

Всі активні пошуковці ще в 1985 році об'єднались в історико-краєзнавчий загін «Відродження», до якого в 1988 році доєднався військово-історичний Клуб «Подвиг». Юні історики і до сьогодні продовжують вивчати героїчну історію нашого села та славетних односельчан.

Про роботу Кравченка В. О. можна дізнатися з газет «Подільська зоря» та «Освіта Вінниччини», фахового журналу «Історія України», де він ділиться власним досвідом історичного краєзнавства та музейництва.

Підсумовуючи багаторічну дослідницьку краєзнавчу роботу з історії сіл Писарівка та Щітки та до 325-річчя героїчного минулого с. Писарівка (2013 р.), Василь Олексійович видав книгу-збірку нарисів «Писарівка і Щітки. Роки, люди і доли».

Постійні тематичні лінійки до знаменних і пам'ятних дат, історичні конкурси, фестивалі, історичні вечори, презентації, те-

матичні газети, бюлетні, зустрічі з цікавими людьми, видатними особистостями, ефективна робота клубу історико-краєзнавчої реконструкції «Відродження» та музею історії села сприяють підвищенню інтересу учнів до вивчення предмету «Історія» та «Правознавство».

Таким чином, учитель історії-музейник, використовуючи у своїй повсякденній роботі різноманітні форми й методи навчальної діяльності, сприяє вихованню та становленню громадянина-патріота нашої Батьківщини.

Національно-патріотичне виховання учнівської молоді є важливою складовою становлення демократичної держави й громадянського суспільства в Україні. Це постійна і цілеспрямована копітка робота щодо підготовки молоді до активної участі в житті демократичного суспільства.

Патріотизм — це вимога часу. Саме вирішення цих ключових завдань покладено в основу пошукової і дослідницької діяльності історико-дослідницького об'єднання «Відродження» та військово-історичного Клубу «Подвиг» музею історії села Писарівка.

Міщенко Людмила

*Музей історії рідного краю
Уладівської загальноосвітньої шко-
ли I–II ст. Літинського району
Вінницької області*

Людмила Петрівна Міщенко народилася 13.07.1954 року в с. Пиків Калинівського району на Вінниччині. Навчалася в Київському інституті культури та Вінницькому педагогічному інституті, де отримала спеціальності бібліотекар-бібліограф вищої кваліфікації та учитель історії. За період роботи Міщенко Л. П. стала учителем вищої категорії, старшим учителем, отримала звання Відмінник освіти України.

У 1998 році Міщенко Людмила Петрівна була призначена на посаду директора Уладівської загальноосвітньої школи I–III ступенів та очолювала заклад до 2009 року. Школа стала музейним комплексом, а початок всьому дав Музей історії рідного краю, який було відкрито 1 вересня 1992 року. Матеріали для нього відшукували юні краєзнавці та творча група з учителів з вивчення народних традицій.

Завідуюча музеєм Міщенко Л. П. проводить музейні уроки, екскурсії, зустрічі, а також керує краєзнавчим гуртком, який постійно проводить науково-дослідницьку роботу та бере участь у Всеукраїнських та обласних пошукових експедиціях «Твої герої, Вінниччина», «Моя Батьківщина — Україна», «Історія сіл та міст України», конкурсах «Моє Поділля», «Вінниччина: славетні та визначні сторінки історії».

Гуртківці брали участь в дослідженнях «Пам'ятки сакральної культури Калинівщини», «Спогади пам'яті людської» (про життя односельчан в період німецької окупації), «Маркіянів хутір», «Історія шкільного парку», «Видатні постаті рідного краю», «Голод. Спомин», «Мудрість Поділля», «УЛДСС — найстаріша селекційна станція в Україні», «Пам'ятними місцями рідного села Пикова», «Топоніми і легенди рідного краю», «Природа рідного краю в літературних доробках шкільного об'єднання Дивоцвіт». Завдяки віднайденим історичним матеріалам в школі було відкрито Зал пам'яті.

Справу краєзнавців-батьків Уладівської школи продовжують їх діти, займаючись краєзнавчими пошуками, а віднайдені матеріали поповнюють музейну колекцію. Такими експонатами стали рештки посуду, праски, хрестики з дослідження зниклого Маркіянового хутора. Експонатами стали й ікони, які принесли діти та вчителі, стародавні вишивки, малюнки краєвидів села Жовтневого художника Денисюка А. Д., листівки скульптур випускника нашої школи скульптора Наконечного В. В., література вчених Семпаловського Л. Л. та Калінчука А. К. та Академії аграрних наук передані шкільному музею.

У Музеї історії рідного краю є Книга відгуків, якій вже 31 рік. «Вражений побаченим і дуже вдячний Міщенко Людмилі Петрівні за таку потрібну роботу. По доброму заздрю нинішнім учням, що мають таку вчительку. Вважаю, що саме із дослідження історії рідного краю і починається справжній патріотизм. Бажаю успіхів усім, хто причетний до цього музею, розширення, підтримки від громадськості», — поділився враженнями Денисюк Анатолій Дем'янович, член Співки архітекторів України, житель села Вишневе.

За активну роботу з національно-патріотичного виховання, популяризацію досліджень історії рідного краю керівника музею Міщенко Людмилу Петрівну неодноразово нагороджували Грамотами та Подяками різного рівня. У 2018 році вона отримала Подяку Верховної Ради України.

Ткаченко Наталя

*Літературний музей Євгена Гуцала
села Нова Гребля
Калинівського району
Вінницької області*

У лютому 1953 року у с. Нова Гребля, що на Вінниччині, в родині сільських учителів народилась Наталя Юріївна. Її мама, Надія Никифорівна, за походженням була селянкою. Вона викладала у місцевій школі німецьку мову. Батько, Юрій Трифонович, викладав математику. Бог наділив дівчинку проникливим розумом та неабияким творчим талантом.

Початкову освіту Наталка Ткаченко здобувала у Новогребельській школі. Згодом родина переїхала до Вінниці, навчання продовжувала у Вінницькій середній школі. Саме у ці роки у дівчинки сформувалася любов до слова. Вірші Наталя почала писати ще ученицею. Дебютувала у газеті «Літературна Україна» у 1969 році. Мабуть, уже тоді вона вирішила пов'язати свій фах із літературою — здобувати вищу освіту на філологічному факультеті Вінницького педінституту. Під час навчання у вузі поряд із творчими проявляла неабиякі організаторські здібності, очолювала студентську літературну студію.

Спочатку вчителювала у школах Вінниччини, Київщини. Згодом, з 1976 по 1988 роки, працювала поетичним редактором київських видавництв «Музична Україна», «Дніпро», «Український письменник», кореспондентом газети «Молода гвардія».

У літературу Наталка Ткаченко прийшла як поетеса. «Покоління», «Поступ», «Явити яблуко!» — так називаються її пер-

ші збірки, що вийшли у світ з 1980 по 1989 років. З 1990 року Наталія Такаченко прийняли до Національної спілки письменників України, її захоплює творча праця.

Загалом письменниця прожила у Києві 20 років, та за цей час велике місто не стало для неї рідним. 1994 року Наталка Ткаченко повернулася у село свого дитинства — Нову Греблю, де й проживає досі. Цей період став найпліднішим у її творчості: на сьогодні вида-но 20 книг поезії та прози.

У 2003 році у приміщенні школи було відкрито літературний музей Євгена Гуцала, яким вона завідувала. На цій посаді жінка пропрацювала 15 років. На базі музею Наталка Ткаченко проводила плідну літературно-краєзнавчу, музейно-пошукову роботу, виховала не одне покоління юних екскурсоводів.

Завдячуючи Наталі Юрїївні, сьогодні про зразковий літературний музей Є. Гуцала знають далеко за межами Вінниччини. Сприяли цьому її публікації у «Літературній Україні», «Молоді України», «Вінниччині». Працівники Вінницького телебачення зняли кілька мистецьких телепрограм про вшанування пам'яті Євгена Гуцала у с. Нова Гребля. Окремі експонати музею використав у зйомках фільму «Євген Гуцало. Куди біжить дорога / Гра долі» режисер Василь Вітер. Щороку Вінницьке земляцтво на базі музею проводить церемонію вручення Всеукраїнської мистецької премії ім. Євгена Гуцала, однією із лауреаток якої, до речі, є Наталя Ткаченко. Сьогодні Наталя Юрїївна знаходиться на заслуженому відпочинку, плідно займається творчістю, проте розпочату нею справу продовжують її послідовники.

Хахалина Олена

*Музей історії села Шляхівського
ЗЗСО І–ІІІ ст. імені Кузика Г. Й.
Гайсинського району
Вінницької області*

Народилась Олена Іванівна 9 березня 1962 року у Вінниці. Освіту отримала на історичному факультеті Вінницького педагогічного університету у 1985 році, за фахом — учителька історії та правознавства. Працює в опорному Шляхівському ЗЗСО І–ІІІ рівнів імені Кузика Г. Й. Джулинської сільської ради Гайсинського району. Має звання «старший вчитель» та кваліфікаційну категорію «спеціаліст вищої категорії». Сімейний стан: заміжня, чоловік — Хахалина Василь Олексійович, вчитель фізичної культури, син Олександр, технік. Активна учасниця різних конкурсів: 2011 рік — ІІІ місце в обласному етапі «Вчитель року» у номінації «Історія»; 2020 рік — переможець творчого конкурсу імені Василя Думанського. Творча діяльність: член Національного Союзу журналістів України (2020 рік), статті в газетах «Моя громада» та «Бершадський край», стаття (дослідницька робота) «Герої нашого села» в журналі «Історичний калейдоскоп» (№ 3, 2020 рік). Депутат Шляхівської сільської ради (2016–2020 рр.)

Хахалина О. І. приїхала до Шляхової у 1985 році як молодий спеціаліст відробити три роки та й «відробляє» вже 37-й рік. За цей час полюбила село та його людей як рідних, знає усіх жителів, всьоме є класним керівником, створила сім'ю. Основне в її житті після сім'ї — це школа, діти і музей історії села Шляхової.

Перші речі, які згодом стали першими експонатами музею, з'явилися на її уроках ще наприкінці 80-х років як наочність: знаряддя праці XIX століття, предмети побуту, старовинний одяг, монети тощо. Їх Олені Іванівні дала покійна свекруха Хахалина Мар'яна Іванівна, 1923 р.н., остарбайтер. Саме вона розповіла своїй невістці про голодомори українського народу XX століття, про важке життя молодих українців в Німеччині в роки Другої світової війни, про повернення додому та роки відбудови тощо. Ці розповіді так захопили молоду вчительку, що вона почала збирати свідчення інших шляхівчан, різноманітні речі, фотографії, документи. Це потребувало систематизації.

Так з'явилась ідея створення музейної кімнати, підтримана тодішнім директором Таранюком Василем Івановичем. Проголошення незалежності України лише утвердило це рішення.

Кімната швидко наповнювалась експонатами. Олена Іванівна з чоловіком Василем Олексійовичем, який працює в нашій школі вчителем фізкультури, почали виготовляти стенди та полицки. Матеріалами для оформлення музейної кімнати допомагав директор сільськогосподарського товариства «Світанок-Агросвіт» Ковбасюк Олег Іванович. Однак швидко забракло місця.

Новий директор Кравець Н. М. виділив велику класну кімнату, почалось переоформлення її під музей. За ініціативи Олени Іванівни на одній стіні було створено панно «Кринички — перша назва рідного села» професійним художником, випускником школи Бурдейним Леонідом Васильовичем, інші стіни обшито панеллю з ковроліну, з'явилися скляні вітрини. Під керівництвом Хахалини О. І. створено макет центру нашого села, який зайняв почесне місце посередині кімнати. Також нещодавно було створено Галерею героїв — портретну виставку шляхівчан-учасників АТО-ООС, наразі готується розширення цієї експозиції у зв'язку з активною фазою війни РФ проти України. Олена Іванівна готує окремий куточок, присвячений загиблому 20 березня 2022 року Герою Притуляку Владиславу Анатолійовичу.

На базі музею історії села Шляхової працює історико-краєзнавчий гурток «Пошук», керівником якого є Олена Іванівна.

Гуртківці беруть активну участь і виборюють призові місця в краєзнавчих конкурсах: «Хліб очима дітей» (у 2008 році одразу дві роботи — про Голодомор 1932–1933 років та про Кавуна В. М. стали учасниками республіканського етапу), «Історія міст і сіл України», «Твої герої, Вінниччино», «Об'єднаймо ж, брати мої» (робота про шляхівчан-учасників АТО-ООС стала лауреатом заключного етапу конкурсу у Києві).

Гуртківці та екскурсоводи музею беруть активну участь в різних заходах, чим популяризують роботу музею. Так, учениця 10 класу Бойко Ірина виступала 22 листопада 2018 року на обласному форумі «Ми-українці» з дописом «Мистецтво брати інтерв'ю», виступ Олени Іванівни у 2019 році на засідання райради Бершадського району про роботу шкільного музею був зустрінутий з великою цікавістю.

Наш музей — це живий організм, пронизаний історією і вірою в майбутнє, він розвивається та й надалі залишатиметься улюбленим місцем школярів і педагогів. Запорукою цьому є неспокійна вдача Олени Іванівни.

І наприкінці — про плани керівника нашого музею: нині під керівництвом головного редактора газети «Бершадський край» Шевчука Ф. Х. на базі музею проводиться копітка роботи по систематизації зібраних матеріалів з метою підготовки книги про історію славного села Шляхової під робочою назвою «Кринички-Шляхова — погляд у майбутнє». Разом до Перемоги!

Красицький Ігор

*Історичний музей
Любомльського ліцею № 3
Ковельського району
Волинської області*

Красицький Ігор Миколайович (20 вересня 1971, с. Головне Любомльського (нині Ковельського) району Волинської області) — вчитель історії та правознавства, музеєзнавець, керівник шкільного історичного музею Любомльського ліцею № 3, автор публікацій з історії та археології Любомльщини, освітнього музеєзнавства. Коло наукових інтересів — краєзнавство, археологія, освітнє музеєзнавство, туризм.

Освіта. 1978–1988 рр. — закінчив Головненську середню школу Любомльського району Волинської області.

1989–1994 рр. — навчався у Волинському державному університеті імені Лесі Українки за спеціальністю «вчитель історії та права».

Трудова діяльність. 1994–2002 рр. — працював у Римачівській середній школі I–III ступенів Любомльського району Волинської області.

З 2002 р. — вчитель історії та правознавства Любомльської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 3, нині Любомльського ліцею № 3 Любомльської міської ради Ковельського району Волинської області, керівник шкільного історичного музею. Вчитель вищої категорії, старший вчитель.

У 2007 р. — співробітник Любомльського краєзнавчого музею за сумісництвом.

Творчий доробок. Учасник міжнародних, всеукраїнських наукових конференцій «Минуле і сучасне Волині та Полісся», «Музейна педагогіка. Теорія і практика», автор статей: «Діяльність Українського посольського клубу 1922–1927 рр.» (2007), «УНАКОР на Любомльщині» (2007), «Пошукова діяльність — одна з форм роботи шкільного музею (з досвіду роботи шкільного музею Любомльської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 3)» (2014), «Любомль. Бібліографічний показник» (2014), «Внесок Олександра Дмитровича Остапюка у вивчення археологічних пам'яток Любомльщини» (2017), «Колекція кам'яних виробів шкільних музеїв Любомльщини як джерело вивчення стародавньої історії рідного краю» (2017), «Кам'яні сокири на теренах Шацького поозер'я» (2019).

Автор збірника «Любомль. Туристичний путівник» (2014, 2015).

Співатор художнього оформлення сувенірних значків з історії міста Любомля. У 2016 році за ескізом І. М. Красицького у Любомлі виготовлено пам'ятну монету, присвячену видатному українському гетьману та любомльському старості Івану Виговському.

Відзнаки, нагороди: грамоти управління освіти і науки Волинської обласної державної адміністрації, Волинського обласного центру національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді Волинської обласної ради, Українського центру вивчення історії Голокосту, Подяка Волинської обласної організації Національної спілки краєзнавців України.

Історія формування музейної колекції та створення музею. Уперше історичний музей Любомльської загальноосвітньої школи № 3 відкрив свої двері для відвідувачів у 1994 році. Основу музейної експозиції становлять світлини з приватної колекції місцевого краєзнавця Миколи Дзея та предмети, знайдені юними краєзнавцями школи під керівництвом Ігоря Красицького. У музеї зберігається понад 1000 експонатів, 80 з яких є унікальними та зареєстровані у каталогах Любомльського краєзнавчого музею.

Завдяки невтомній пошуково-дослідницькій роботі ініціативного педагога Ігоря Красицького та учнів-краєзнавців у 2002 р. оновлено експозицію музею.

У 2004 р. шкільний історичний музей Любомльської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 3 отримав «Свідоцтво про відомчу реєстрацію музею при закладах освіти системи Міністерства освіти та науки України». У 2011 р. за значні успіхи у підвищенні ефективності навчально-виховного процесу, у формуванні та збереженні Музейного фонду України, роботу з громадськістю, висвітлення життя історії краю шкільному історичному музею було присвоєно звання «Зразковий музей».

У 2016 р. шкільний музей Любомльського закладу загальної середньої освіти I–III ступенів № 3 став переможцем огляду музеїв при навчальних закладах Волинської області. У 2020 р. музей підтвердив звання «Зразковий музей».

Музейна експозиція сформована за розділами: «Свідки сивої давнини», «Княжий період в історії міста», «Козаччина», «Любомль в міжвоєнний період», «Друга світова війна в нашому краї», «Етнографічний куточок», «Світ боністики», «Історія школи». З ініціативи керівника музею та активної участі юних краєзнавців було створено експозицію «Диво в камені».

З початком російсько-української війни за ініціативи вчителя сформовано експозиційний розділ «Вітчизна — це не хтось ідесь. Я теж — Вітчизна!». Експозиція поповнюється світлинами випускників школи, які захищають незалежність України.

Ігор Красицький налагодив тісну співпрацю з Любомльським краєзнавчим музеєм та шкільними музеями Любомльщини.

Екскурсоводи шкільного музею разом з керівником у 2011 р. одні з перших почали проводити для бажаючих екскурсії історичним Любомлем, а Ігор Красицький — екскурсії знаменитими місцями Любомльщини.

Учні школи під керівництвом вчителя неодноразово ставали призерами та переможцями конкурсу «Об'єднаймося ж, брати мої» у номінації «Історія України і державотворення». Презентували музейні експозиції у відкритому інтерактивному

конкурсі «МАН — юніор-дослідник». Вихованці Ігоря Красицького — переможці I туру Всеукраїнського конкурсу екскурсоводів музеїв закладів освіти «Край, в якому я живу», неодноразові призери III етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт МАН у секції «Археологія». У 2018 р. дослідження учня під керівництвом педагога І. Красицького вийшло у фінал Всеукраїнського конкурсу учнівських робіт «Історія та уроки Голокосту» імені І. Б. Медвинського.

За ініціативи І. Красицького команда дітей представляла шкільний музей у проекті «Історія моєї громади».

Ігор Красицький та юні пошуковці, екскурсоводи Любомльського ліцею № 3 досліджують, розкривають зміст речей і подій, доносять до нащадків минулі сторінки історії малої батьківщини — невід'ємної частини України.

*Валентина Павлюк,
учитель української мови та літератури*

Свереда Богдан

*Етнографічний музей «Світлиця»
Луцького ліцею № 14
імені Василя Сухомлинського
Волинської області*

Свереда Богдан Антонович (24 квітня 1943, с. Коршів Луцького району Волинської області) — український педагог, ініціатор створення, засновник і завідувач зразкового народного етнографічного музею «Світлиця» Луцького ліцею № 14 імені Василя Сухомлинського.

Освіта. Закінчив Коршівську середню школу Луцького району. 1966–1970 рр. — навчання на історико-філологічному факультеті Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки.

Трудова діяльність. 1963 р. — початок трудової діяльності слюсарем. Із 1970 р. працював у громадських організаціях. 1973–1977 рр. — робота у Луцькому міськвиконкомі. 1977 р. — директор ЗОШ № 6 м. Луцька. 1977–2008 рр. — директор гімназії № 14 м. Луцька (нині Луцький ліцей № 14 імені Василя Сухомлинського).

2008–2019 рр. — завідувач зразкового народного етнографічного музею «Світлиця» Луцького навчально-виховного комплексу «Гімназія № 14 імені Василя Сухомлинського». Впродовж 18 років був депутатом Луцької міської ради, головою постійної комісії з гуманітарних питань.

Відзнаки, нагороди: нагрудний знак «Відмінник народної освіти України» (1984 р.), «Відмінник освіти України» (1996 р.), Почесний громадянин міста Луцька (2003 р.), «Заслужений працівник освіти України» (2008 р.), грамоти Міністерства освіти і науки України.

З ініціативи Свереди Богдана Антоновича на базі Луцької загальноосвітньої школи № 14 у 1991 році створена гімназія, яка стала одним із найкращих освітніх закладів Волині. В області активно популяризується досвід реалізації розробленої ним авторської виховної системи, яка ґрунтується на вивченні родоводів сімей учнів, використанні етнопедагогіки, формуванні національної свідомості й самосвідомості учнівської молоді. Завдяки його зусиллям створена найкраща у Волинській області навчально-матеріальна база для виховної роботи.

З ініціативи Богдана Антоновича у грудні 1978 р. на громадських засадах створено музей, який за своїм профілем є етнографічним. У ньому зібрано понад дві тисячі експонатів, деякі з них унікальні, тому взяті на облік Волинським обласним краєзнавчим музеєм, що здійснює науково-методичний супровід його діяльності. Педагоги закладу разом із учнями ще до 1978 р. розпочали пошукову краєзнавчу роботу, яку очолювала Марущак Галина Олександрівна, заслужена вчителька України. Існувала традиція: щороку навесні організовувалися дводенні експедиції, з яких учасники поверталися з експонатами для музею. Традиційною є започаткована Богданом Антоновичем акція «З бабусиної скрині — на музейну полицю».

Експозиція української хати «Світлиця» створена з нагоди 120-ої річниці від дня народження Лесі Українки. У музеї зібраний і оформлений матеріал з етнографії, історії, культури України, зокрема Волині. Експозиції створювали учні, учителі і батьки.

Музей розташований у трьох кімнатах: спеціально побудованій світлиці (автор Свереда Б. А.), пристосованих двох кімнатах. Загальна площа музею — 310 м², з них експозиційна — 60 м², фондосховище — 20 м², виставочний зал — 50 м², кінолекційний зал — 180 м². Усі експонати розділені на тематичні експозиційні блоки: загальна характеристика музею, ремесла і промисли Волині, народний одяг, вишивка Волині, традиційне взуття Волині, символіка українського рушника, експозиція української хати «Світлиця».

У музеї зберігаються оригінальні зразки українського одягу і взуття кінця XIX — початку XX століття: чоловічі й жіночі со-

рочки (понад 40 експонатів), спідниці, плахти, хустки, фартухи, брилі, личаки, чоботи, черевики.

Тут представлено понад 107 старовинних і сучасних рушників (тканих і вишитих хрестиком та гладдю). Серед експонатів є особливий рушник, вишитий та подарований гімназистками-випускницями, його розміри — 1 м х 6 м, на ньому вишито суцільним хрестиком понад 3 м² волинських квіткових узорів. Збірка українських вишиваних сорочок нараховує 41 експонат. Цікавими для відвідувачів музею є збірки самоварів, кінських підков, кам'яні знаряддя праці епохи неоліту та енеоліту, прялок (коловоротів), старовинні монети, значки, документи, речі учасників Другої світової війни та російсько-української війни.

Музей є центром виховної роботи закладу з формування національного світогляду учнів засобами етнопедагогіки. У ньому щорічно організуються пересувні виставки рушників, народного одягу, нумізматики. Завдяки тісній співпраці з Українським інститутом національної пам'яті (з 2019 р.) музей періодично поповнюється новими матеріалами та є базою для тематичних виставок. За значні успіхи у підвищенні ефективності освітнього процесу, формуванні та збереженні музейного фонду України, популяризації пам'яток історії, культури і природи наказом Міністерства освіти і науки України від 16.02.2004 р. № 25-К музею присвоєно звання «Зразковий музей». Згідно з рішенням колегії управління культури і туризму Волинської обласної державної адміністрації № 2/2 від 4 травня 2012 р. етнографічний музей «Світлиця» отримав звання «Народний музей».

Із вересня 2019 р. роботою цього осередку керує учитель історії Коширець Тетяна Анатоліївна.

Наукові заходи:

Всеукраїнський науково-практичний семінар «Роль історичної освіти у формуванні національної ідентичності» (2016 р.).

П'ята Волинська науково-етнографічна конференція «Етнографічне музейництво в Україні і на Волині» (2017 р.).

Восьмий міжнародний фестиваль українського фольклору «Берегиня». «Музей «Світлиця» як форма організації народознавчої освіти в гімназії № 14 імені Василя Сухомлинського» (2018 р.).

Публікації:

Свереда Б. А. Народний етнографічний музей «Світлиця» навчально-виховного комплексу «Гімназія № 14 імені Василя Сухомлинського» м. Луцька // Літопис освіти й науки України / Голов. редкол.: Ю. А. Шеремета (голов. ред.). Київ : Альфа-Віта, 2016. 170 с.: іл. С. 160–161.

Грабинська Л., Свереда Б. Етнографічні музеї навчальних закладів Волинської області / Етнографічне музейництво в Україні і на Волині. Наук. зб. Луцьк. 2017. Вип. 61. С. 8–12.

Свереда Б. А. Шкільний музей — осередок формування національної свідомості та самосвідомості учнів, батьків та вчителів. Посібник. Луцьк, 2018. 244 с.

*Тетяна Коширець, вчитель історії,
керівник зразкового народного етнографічного музею
«Світлиця» Луцького ліцею № 14*

Свиновой Леся

*Музей академіка Михайла Кравчука
гімназії села Човниця
Луцького району Волинської області*

Свиновой Леся Степанівна (1 січня 1962, с. Човниця Ківерцівського (нині Луцького) району Волинської області) — український педагог, керівник Зразкового музею академіка Михайла Кравчука гімназії села Човниця Луцького району.

Освіта. 1968–1976 рр. — навчання у Човницькій восьмирічній школі.

1976–1978 рр. — навчання у Тростянецькій середній школі Ківерцівського району.

1981–1983 рр. — навчалась у Луцькому педагогічному училищі імені Я. Галана, присвоєно кваліфікацію «вихователь дитячого садка».

1987–1992 рр. — навчання на заочному відділенні філологічного факультету Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки за спеціальністю «вчитель української мови та літератури середньої школи».

Трудова діяльність. 1983–2022 рр. — вчителька української мови та літератури загальноосвітньої школи I–II ступенів села Човниця Ківерцівського району (нині гімназії села Човниця Луцького району).

1987–2022 рр. — завідувачка музею академіка Михайла Кравчука.

Відзнаки, нагороди: медаль «Михайло Кравчук» (родини Лукашуків) від Національного технічного університету України «КПІ» (2006), Диплом Оргкомітету 5-го телефестивалу «Відкрий Україну» за заснування першого у світі музею академіка математики Михайла Кравчука (2011), Грамота управління освіти і науки Волинської обласної державної адміністрації за створення навчального проекту «Віртуальний музей академіка Михайла Кравчука» (2019), Почесна грамота Ківерцівської міської ради (2021) та ін.

Родинне життя: сини Павло, Тарас, внучка Анастасія.

Історія створення та діяльності музею. Метою музею академіка Михайла Кравчука гімназії села Човниця є популяризація наукової спадщини і громадської діяльності Кравчука Михайла Пилиповича — земляка, видатного українського математика світового рівня, академіка Академії наук України, якого безпідставно репресовано у 1938 році, повернення із забуття імені великого вченого і патріота України.

Пошук матеріалів про видатного земляка розпочато у 1967 році з ініціативи родини Степана Федоровича і Євгенії Семенівни Лукашуків — педагогів місцевої школи. Справу продовжує їхня дочка, вчителька української мови та літератури, керівник музею Леся Степанівна Свиновеї-Лукашук.

Краєзнавці школи відшукали родичів М. П. Кравчука, які проживали у селі Човниця, записали спогади односельчан про сім'ю Кравчуків. У Волинському обласному архіві віднайшли документи про роки навчання Михайла Кравчука у Луцькій чоловічій гімназії.

На основі зібраних відомостей, а також матеріалів, переданих з Києва журналістом Миколою Сорокою, науковцями Галиною Ситою, Ніною Вірченко, 13 червня 1987 року у Човницькій школі відкрито перший у світі музей академіка Михайла Кравчука. Перший запис у Книзі відгуків музею зробила Ірина Євгенівна Кравчук, внучка академіка.

За даними інвентарної книги в музеї нараховується 1205 оригінальних експонатів. Унікальними музейними предмета-

ми є прижиттєві видання книг, підручників, автором яких є М. П. Кравчук. Особливе місце серед експонатів музею займає передана доктором філософії з Канади Іваном Качановським книга М. Кравчука англійською мовою, яку використали американські вчені при створенні першого у світі комп'ютера.

У музеї побували гості з різних областей України, Білорусі, Польщі, Франції, Канади, Австралії. За період діяльності його відвідали понад 16 тисяч гостей.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 15.06.2004 року № 485 музею присвоєно звання «Зразковий музей».

У 2009 році Зразковий музей академіка Михайла Кравчука визнано переможцем Всеукраїнського конкурсу на кращий громадський музей України у номінації «Видатний земляк».

У 2013 році матеріали про діяльність музею було представлено на Всеукраїнській виставці «Шкільний музей: ретроспектива та сьогодення», організованої Педагогічним музеєм України та Українським державним центром туризму і краєзнавства учнівської молоді. Музей академіка Михайла Кравчука нагороджено дипломом Національної академії педагогічних наук України.

Леся Степанівна активно популяризує науковий подвиг академіка Михайла Кравчука та діяльність музею його імені, є учасником вісімнадцяти міжнародних наукових конференцій імені Михайла Кравчука у Національному технічному університеті України «КПІ» (1992–2017 рр.), регіональних науково-практичних конференцій «Не згасне ім'я, не згасне слава», присвячених М. Кравчуку. Особливий інтерес учасників наукових конференцій викликають доповіді Л. С. Свиновей на актуальні теми: «Українська мова в житті Михайла Кравчука», «І математик, і майстер слова», «М. Кравчук–справжній майстер української наукової мови».

Керівник музею збрала й упорядкувала збірку віршів про М. Кравчука «Живий у пам'яті нащадків», котра допомагає у виховній роботі з учнями.

Л. С. Свиновей брала участь у зйомках документальних фільмів «Голгофа академіка Кравчука» (режисер О. М. Рябокрис,

УТ-1), «Світ знає, що він — українець» (режисер М. О. Андрушко, Волинське ТБ), знайомила гостей із матеріалами музею Михайла Кравчука.

У 2017 році, до 125-ї річниці з дня народження академіка, створено навчальний проект «Віртуальний музей М. Кравчука «Моя любов–Україна і математика».

Як творча людина Леся Степанівна є майстринею-вишивальницею. Окрасою музею є вишиті нею рушник «М. П. Кравчук — 1892–1942» і портрет Михайла Кравчука.

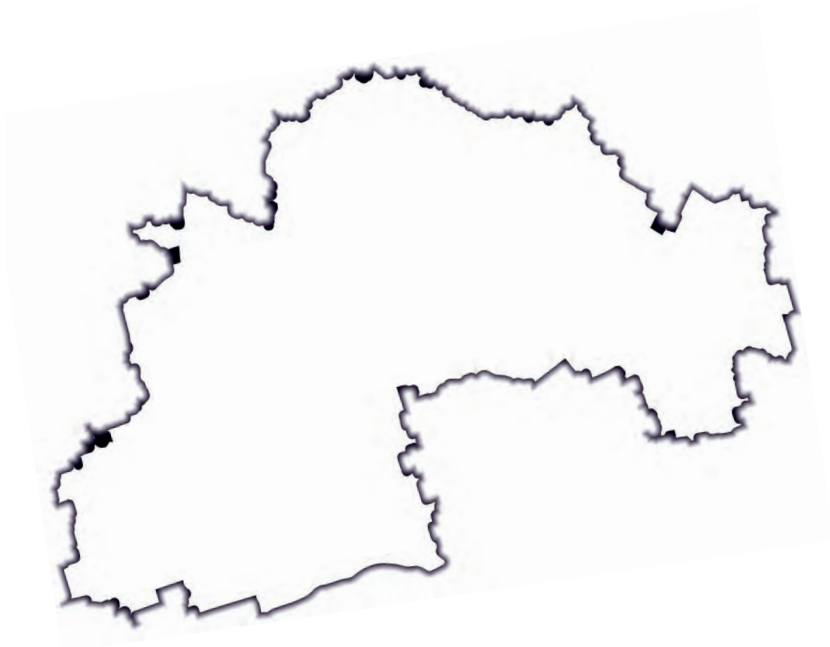
Музей активно працює сьогодні. Його відвідують вимушені переселенці зі сходу України, всі ті, кому не байдужі патріоти — українці та доля України. Слава Україні!

*Лілія Дідич,
вчитель історії гімназії села Човниця*

«Музей Михайла Кравчука у Човницькій школі є єдиним в світі музеєм видатного математика, праці якого використовував в США Джон Вінсент Атанасов під час створення першого електронного цифрового комп'ютера. Музей діє завдяки відданих праці Лесі Степанівни Свиноей і був створений зусиллями її та її батьків, директора школи Степана Федоровича Лукашука та Євгенії Семенівни, також педагогів школи. Я мав можливість відвідати музей декілька разів і був вражений чудовою експозицією та роботою Лесі Степанівни по керівництву та діяльності музею. Вона не лише талановитий педагог, але і дослідниця біографії та роду Михайла Кравчука і вміє зацікавити учнів школи. Завдяки самовідданим зусиллям її та її батьків Музей академіка М. Кравчука знають не лише на Волині, а й в усій Україні та багатьох країнах світу».

*Іван Качановський, професор,
Школа політичних досліджень,
Університет Оттави, Канада*

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ

Василенко Микола

*Військово-історичний музей
імені Ф. Л. Каткова Криворізької
загальноосвітньої школи I–III
ступенів № 114 Криворізької міської
ради Дніпропетровської області*

Василенко Микола Володимирович, учитель фізики, працював на посаді директора школи № 114, відмінник освіти, автор наукових праць з проблем аналогій у викладанні фізики, один із засновників шкільного музею, депутат багатьох скликань місцевої влади.

Микола Володимирович народився 16 березня 1939 року в селі Володимирівка Казанківського району Миколаївської області в сім'ї колгоспників. Батько, Василенко Володимир Кирилович, механізатор тракторної бригади. Мати, Василенко Анна Данилівна, працювала в польовій бригаді.

Роки навчання М. Василенка у школі випали на важкий повоєнний час, з 1947 по 1957 р. Після закінчення школи рік юнак працював вчителем фізики, фізичного виховання та праці в рідній школі. У 1958 році вступив до Миколаївського педагогічного інституту, який закінчив у 1963 році. Далі — дворічна служба в лавах армії.

Трудову діяльність М. В. Василенко відновив з серпня 1965 року на керівних посадах заступника директора і директора шкіл, а саме: заступник директора Володимирівської середньої школи № 1, заступник директора вечірньої школи Інгулецького району м. Кривого Рогу, директор шкіл № 96 та № 114.

Родина Миколи Володимировича — педагогічна династія: його дружина Тетяна Володимирівна працювала вчителем та заступником директора з навчально-виховної роботи у школі № 59, а молодша донька, Крюкова Ірина Миколаївна, вчитель початкових класів, директор школи № 102. У засвіти Микола Володимирович пішов 9 січня 2019 року.

Символічно, що історичний музей військового профілю Микола Володимирович мріяв створити ще тоді, коли, обіймаючи посаду директора школи № 114, відвідував шкільні патріотичні заходи з нагоди визволення міста та України у II Світовій війні. Саме там, на майданчику другого поверху закладу, було відведено місце для створення музею бойових шляхів наших односельчан. Адже такий осередок — це широке поле творчості учнів і педагогів.

Музей бойової слави, засновником якого є дирекція закладу, розпочав роботу 1981 року на підставі наказу по школі № 15, від 05.10. 1981 р., а 17.05. 2004 р. отримав свідоцтво № 03–158 «Про відомчу реєстрацію музею при закладі освіти системи Міністерства освіти України», видане Управлінням освіти Дніпропетровської облдержадміністрації.

Для багатьох наших вихованців робота в музеї стала школою творчої праці та пошуку, суспільної активності і громадянськості. Оснащення відео та аудіоапаратурою дозволяє проводити дослідницьку і пошукову роботу на сучасному рівні. Аудіозасоби надають можливість записати спогади ветеранів, озвучити урок, екскурсію, виховну годину — все це надає особливої емоційності та зворушливості при проведенні заходів на базі музею. А світлові ефекти: освітлена діорама, державні прапори, вічний вогонь і вогонь пам'яті на честь міст-героїв, створюють атмосферу урочистості і надають змогу підкреслювати шанобливе ставлення до історичного минулого.

Тематика експозиційних розділів поділяється на декілька розділів: «Священна земля міст-героїв», «Бойові реліквії наших земляків та учасників бойових дій», «Діорама «Форсування річки Інгулець», до речі, ідея створення запропонована Миколою

Володимировичем є родзинкою нашого музею, «Бойовий шлях 88-ої Запорізької чотири орденоносної стрілецької дивізії», «Бойові нагороди бійців і командирів 88-ої гвардійської дивізії», «Партизани і підпільники криворізької землі», «Біль Афганістану», «Сторінками історії козацтва», «Ми звинувачуємо Голодомор», «Сталеві руки Олексія Семеренка», «Визволителі Криворіжжя 65 років потому», «Згадаємо всіх поіменно... (Макаров, Усенко, Рудовол)», «Побут солдата в роки війни», «Захищаючи вітчизну» (наші випускники, батьки в зоні АТО (ООС).

Вагомою діяльністю Миколи Володимировича є реалізація ідеї збору експонатів, представлених в музеї: нагороди, ордени та медалі, документи, особисті речі, фотоматеріали ветеранів Другої світової війни та учасників бойових дій, листи «польової пошти», залишки зброї, листи-подяки, посвідчення.

На базі музею періодично проводяться різноманітні патріотично-пізнавальні заходи. Історичне минуле рідного міста, розташування школи серед історичних пам'яток має великий потенціал і надихає учнів та педагогів до змістовної організації військово-патріотичного виховання, на пошукову та науково-дослідницьку роботу, використання матеріалів музею в навчально-виховному процесі.

Шкільний музей — це книга пам'яті людської, бо зібрані в ньому документи і предмети зберігають пам'ять минулого, передають її як естафету нашим нащадкам, підтримують та зміцнюють зв'язок — стрічку часу й поколінь, яка єднає нас з минулим, палає в серці і постійно нагадує про безмірну любов до родини, рідної домівки, Батьківщини, нагадує про те, що ми повинні бути вдячні людям, які віддали життя в ім'я майбутнього.

Швидкоплинний час та стрімке життя дарують нам різноманітні моменти. І хоча в музеї здебільшого живе минуле, ніхто й ніщо не заважає нам мріяти та будувати плани на майбутнє. Тому колектив закладу задумав створити стенд про засновників та керівників шкільного музею. А після нашої Перемоги в російсько-українській війні обов'язково з'явиться ще одна експозиція.

Гаврилюк Антоніна

*Міжшкільний екологічний музей
Дитячого екологічного центру
м. Кам'янське
Дніпропетровської області*

Екомузей — дзеркало, в якому люди можуть бачити себе, здобути знання про екологічний стан краю. Екомузей — лабораторія з вивчення минулого і теперішнього стану довкілля.

Екомузей — машина часу. В ній за лічені хвилини, за короткий час ви можете помандрувати в минуле тисячоліття.

Антоніна Гаврилюк

Гаврилюк Антоніна Іванівна народилася 15 вересня 1956 року в родині агрономів. В особистому житті Антоніна Іванівна виховала двох доньок, зараз піклується про своїх трьох хлопців-онуків. Її хобі — ландшафтний дизайн та утримання різних порід собак.

Щоранку протягом 38 років незмінний директор музею Антоніна Іванівна поспішає до Дитячого екологічного центру (ДЕЦ), який став для неї другою домівкою. Тут в неї свої радощі, турботи, пошуки і досягнення. Вона починала працювати керівником гуртка біохімії у 1984 році, а через рік очолила відділ біології, в 1992 році стала заступником директора, а з 1998 — директором закладу.

Як спеціалісту високої кваліфікації, непересічній творчій особистості, Антоніні Іванівні багато чого вдається. Їй однаково зрозуміла як адміністративна, так і наукова робота. Її хвилюють трудові будні колективу і турботи юннатів. Одна з безцінних якостей — вміння пробуджувати інтерес дітей до природи, зароджувати в їх серцях любов до свого краю.

Коли Антоніна була студенткою Дніпропетровського хіміко-механічного технікуму, паралельно закінчила Народний університет культури та мистецтва за спеціальністю «Музеєзнавство» (1977–1978). Після вона отримала кваліфікацію хіміка-технолога в Дніпродзержинському індустріальному інституті ім. М. І. Арсенічева (1985 р.), а в 1992 році закінчила Дніпропетровський державний університет за спеціальністю «Біологія». Вся отримана освіта допомогла Антоніні Іванівні провести велику пошукову роботу з юннатами Дніпродзержинська (зараз м. Кам'янське) спочатку по створенню музею хліба на Станції юних натуралістів (нині ДЕЦ), який працював з 1986 року по 1990 рік, прийнявши понад 11000 відвідувачів.

Враховуючи актуальність екологічних проблем Придніпров'я і надзвичайну екологічну ситуацію м. Дніпродзержинська, відповідно рішення міської ради про визначення міста зоною екологічного лиха (27.09.1990 р.), педагогічний колектив закладу спрямував свою роботу на впровадження безперервної екологічної освіти та виховання дітей і молоді. З'явилась негайна потреба в реекспозиції музею хліба в екологічний музей, тим більше в цьому були зацікавлені педагогічні колективи шкіл міста, тому що була відсутня публічна інформація про екологічний стан м. Дніпродзержинська та краю.

Саме Антоніні Іванівні належить ідея створення міжшкільного екологічного музею на базі закладу. Мета створення музею: екологічний освітній процес; документування об'єктивних процесів, явищ в природі і суспільстві; охорона культурно-історичних і природничо-наукових цінностей; методична робота (музей як центр про пропаганді екологічних знань).

З 1990 року почалася активна, багатогранна, цікава пошукова робота по створенню екомузею. До цієї роботи приєдналися всі педагоги закладу. А перших відвідувачів музей прийняв в 1993 році. В створенні музею допомагали більше 120 організацій, установ та підприємств. Музей був відкритий в 1995 р., він має 5 залів площею 200 м² (1 зала — «Природа і первісна людина», 2 — «Розвиток землеробства на Дніпропетровщині», 3 — «Проблема харчування — екологічна проблема», 4 — «Екологічний стан міста Кам'янське», 5 — «Дніпропетровщина заповідна»), близько 3600 експонатів. Кожному відведено його особливе місце в експозиції, жодний експонат в музеї не залишився без уваги Антоніни Іванівни, вона знає історію кожного експонату, як він потрапив до екологічного музею.

Експозиція музею розпочинається з моменту виникнення життя на Землі до екологічних проблем сьогодення.

Це єдиний міжшкільний екологічний музей («Міжшкільний» тому, що експонати збирали учні багатьох шкіл міста) в Дніпропетровській області та в Україні (профіль музею — природничий), тому на нього покладається особлива відповідальність. У 2005 році музею присвоєно почесне звання «Народний» Управлінням культури і туризму Дніпропетровської обласної адміністрації, Міністерством освіти і науки України в 2008 році — «Зразковий» (підтверджено звання в 2016 р., зараз документи на чергове підтвердження знаходяться в МОН). Музей є неодноразовим учасником та переможцем Міжнародних, Всеукраїнських виставок, музейних фестивалів та конкурсів.

За 29 років існування музей відвідало понад 142 000 осіб. Антоніна Іванівна є автором створення музею та впровадження в ньому нової спеціальної наукової дисципліни — музейної педагогіки. Музейна педагогіка — нетрадиційна форма освітньої діяльності з відвідувачами. Основним прийомом роботи є оглядова або тематична екскурсії. Особливим видом таких екскурсій є екскурсія-урок, які проводять педагоги-одномумці закладу.

Фундаментом роботи музейної педагогіки є ідея занурення особистості у спеціально організоване предметно-просторове

середовище, що включає в себе пам'ятки природи, діорами, опудала тварин, гербарії, плоди та насіння, палеонтологічні, ентомологічні колекції.

Такі уроки проводяться з біології, географії, історії України, народознавства, екології, хімії та ін. Вони активізують і сильних, і слабких відвідувачів, тому що створюють можливість індивідуального підходу до різноманітного рівня сприйняття екологічної інформації.

Завдяки знанням, здобутим в музеї, закладається фундамент екологічних знань про природу, про необхідність бережливого ставлення до неї. На жаль, не завжди в нашій роботі можна дітей водити в природу, а музей наближає до цього, що сприяє вдосконалення освітнього процесу.

Для вирішення цього питання була розроблена віртуальна оглядова екскурсія залами Міжшкільного екологічного музею та розміщена на сайті закладу, яку можуть переглянути всі бажаючі від дошкільнят до дорослих за посиланням <http://dec-unnat.dp.ua>.

Музей тісно співпрацює із усіма закладами освіти міста. Екологічне виховання в музеї здійснюється під час проведення різноманітних науково-просвітницьких масових заходів, які базуються на використанні кращих зразків музейного зібрання. Це свята, науково-практичні конференції, зустрічі з вченими, працівниками сільського та лісового господарства, промисловості, екологічні ринги, виступи екологічного театру, агітбригад тощо. Тут буває творчий тандем вихованців та педагогів.

На базі музею постійно проводяться семінари, науково-практичні конференції міського, обласного та всеукраїнського рівнів для різних категорій педагогічних працівників, їх було проведено понад 90 з моменту відкриття музею.

Гаврилук А. І. розробила посібники, методичні розробки, буклети, плакати, банери, презентації, відеофільми, статті з досвіду роботи музею.

Антоніна Іванівна — творча особистість, ініціатор багатьох ідей, педагогічних технологій. Володіє нетрадиційними формами, методами по екологічній освіті дітей та учнівської молоді.

За період роботи Антоніна Іванівна отримала близько 100 відомчих нагород міського, обласного та всеукраїнського рівнів: дипломи, почесні грамоти, подяки, відзнаки. Нагороджена нагрудними знаками «Відмінник освіти України», «Василь Сухомлинський», «Відзнака міського голови», грамотами МОН України — 3, в 2016 році Грамотою Верховної Ради України та нагрудним знаком «За заслуги перед Українським народом». Антоніна Іванівна є лауреатом міської та обласної педагогічних премій. Педагогічний колектив центру вважає, що музейна педагогіка є одним з найперспективніших напрямів музейної справи в Україні та світі. Екологічні музеї мають право на життя.

Камлик Людмила

*Музей історії Криворізької
загальноосвітньої школи № 68
Криворізької міської ради
Дніпропетровської області*

Музей історії «Школи розвитку» — це життєдайне джерело учнівських та учительських успіхів, злетів, креативності, пошуку власного «Я». Музей — це нетлінна пам'ять, це вир пошуку педагогічної стежини до серця кожної дитини, це незліченне биття сердець в унісон. Щасливий той, хто живе у ритмі, сповненому любові, жаги до відкриття себе в собі та світі.

Музей історії школи — це духовна спадщина трьох поколінь.

Людмила Камлик

Історія Криворізької загальноосвітньої школи № 68 розпочалась 15 серпня 1986 року... Із самого першого дня у школі працював педагогічний колектив одностудійців, закоханих у свою справу, який очолила креативний менеджер педагогічної освіти Камлик Людмила Яківна. На всіх етапах життя вона ставить мету й розробляє дорожню карту її втілення, як для себе, так і для колективу. Людмила Яківна все життя вчиться! Вона — магістр з управління закладами освіти, лауреат Всеукраїнського конкурсу «100 кращих керівників навчальних закладів України» (2007), відмінник освіти України, нагороджена медаллю В. Сухомлинського. Кавалер відзнаки «За заслуги перед містом» I, II, III ступенів.

Непересічна, талановита особистість директора школи — гідний приклад для наслідування!

Коло захоплень Людмили Яківни об'ємне: подорожі, конференції, семінари, дизайнерство. Головні статуси: педагог-новатор, Жінка, Мати, Бабуся.

Тож не дивно, що в серці педагога, сповненому нестримної жаги втілювати новації в освітньому просторі заради розвитку учня, народилась ідея створення музею школи.

Під керівництвом директора школи згенеровано багато ідей, закладено підвалини української національної школи, реалізовано велику кількість науково-дослідницьких проєктів. Щодень, крок за кроком пишеться історія школи учнівським, батьківським та педагогічним колективами.

Навколо директора школи згуртувалися педагоги: заступник директора з навчально-виховної роботи Павлючик О. П., учителі історії Дрезнель В. Ф., Шломенко Л. С., вчителі філологи Кротенко Н. В., Матющенко С. Ф., Чудінова С. М. Кожен визначив вектор дослідницького руху в команді. Відгукнулись і спонсори: заступник директора КП «Швидкісний трамвай» Терещенко Р. Я., родина випускника школи Фортуни Вадима.

Те, що народжене покликом сердець педагогічного колективу, утілено в 2011 році, на честь 15-річчя відкриття навчального закладу.

Мета створення музею: збереження історичної пам'яті школи-новобудови, її традицій у нерозривному колі: «батьки-діти-вчителі» в ім'я майбутнього. Чи актуальна ця співпраця в сьогоднішні? Так, адже це нерозривний духовний зв'язок поколінь, це відчуття любові до школи як джерела особистісного розвитку дитини, це усвідомлення себе українцем та свого місця в шкільному соціумі, а найчастіше й відкриття своїх інтелектуальних та спортивних здібностей. Тому музей, створений за ініціативою ентузіаста, альтруїста педагогічної справи — Камлик Людмили Яківни — це живий музей.

Дизайн музею — сучасний і вражає ледь помітною людському оку рухливістю. Щойно зануришся — і відчуваєш легень-

кий стан левітації. І починається він зі стіни, яка символізує кола Всесвіту: пізнання, пошуку, нескінченності, прагнення досконалості, круговерть нашого життя. Її авторство належить криво-різькому митцю, члену Національної спілки художників України Юрію Трохимовичу Радченку.

Музейна колекція має винятково оригінальні експонати, а саме: «Золотий ключик від країни знань», подарований будівельниками 1 вересня 1986 року, щоденники учнів, дипломи про авторські відкриття, книги. Особливим дорогоцінним експонатом є український буквар під авторством Чорної Мирослави та художника Дарія Івановича Грабара, члена Національної спілки художників України. Саме цей буквар укарбувався в дитячу пам'ять, саме з нього почалося пізнання школярів у період розбудови української національної школи. Цей підручник став мірилом духу українця.

Людмила Яківна по зернині з усієї України збирала перлини досвіду, розширювала горизонти співпраці з колегами західного регіону України. Ці незабутні події відображені в діяльності школи. І з музейних розділів та стриманої хронології дат постає натхненна й самовіддана праця колективу, батьків і дітей. Аура, яку випромінюють фото та документи про досягнення, світить-ся позитивом.

У народі кажуть: «Дерево міцне своїм корінням, а людина — трудовим горінням». Це про внутрішній запал директора КЗШ № 68 Камлик Людмилу Яківну. Енергія креативності об'єднала всіх! На сьогодні відзняті для музею такі документальні фільми: «Керманічі навчального закладу», «Зі шкільного берега у велике житейське море», «Осінній монолог зі школою», «Школа на шляху реформ». Живий музей поповнюється літописами життєдіяльності всіх класних колективів, що спонукає кожного учня вписати свою сторінку в історію рідної альма-матер, бо все у світі починається з любові.

У музеї побувало понад 2500 відвідувачів з усіх куточків України, отримано 7 державних відзнак: подяки, грамоти, дипломи.

У День знань музей завжди відкритий. Він радісно приймає першокласників. І цілий рік гуде як вулик. Екскурсоводи-старшокласники наслідують найкращих телеведучих.

З експозиції «Гордість нашої школи» привітно усміхається випускниця Ірина Саніна — чарівна Мавка, героїня кінофільму «Поводир» режисера Олеся Саніна. Ми пишаємося успіхами кожного, до кого доторкалося наше учительське серце.

Заключна експозиція «Думай про майбутнє». Це сторінка наших мрій і проєктів, це завтрашній день нашого навчального закладу: «Ми в міжнародних проєктах», «ЄС та Україна — до спільних цілей через співпрацю та партнерство».

Музей історії школи — це наш духовний скарб, духовна спадщина, яку ми заповідаємо нашим нащадкам не тільки берегти, але й примножувати.

Головко Лариса

*Музей «Українська світлиця»
Любарського ліцею № 1
Любарського району
Житомирської області*

Життя прокладає стрімку дорогу вперед, якщо базується на творчості, глибокій ідеї розвитку, постійній енергії та невичерпній пам'яті про буття, цінності попередніх поколінь. Такого принципу дотримується у своїй діяльності вчитель української мови та літератури, керівник музею «Українська світлиця» Любарського ліцею № 1 Лариса Головко.

Народилася Лариса Володимирівна 22 лютого 1966 року в мальовничому містечку Черняхіві на Житомирщині. Навчалася у Житомирській середній школі № 36. Наставники, батьки стали дороговказом у життя. Закінчивши школу, вступила на філологічний факультет Житомирського педінституту ім. І. Франка. Постійно брала участь у творчих конкурсах, фольклорних експедиціях, закінчила інститут із відзнакою.

У 1986 році розпочала працювати на учительській ниві у Любарській середній школі № 1 вихователем. Рідна земля, сім'я давали наснагу, колеги жили мудрістю і добром. Перші кроки у професійному зростанні підтримали наполегливі наставники, доручали відповідальні ділянки на педагогічній ниві. Викладання рідної мови та літератури спонукало до постійного визначення напрямків роботи учителя-словесника як провідника ідей національної культури й духовності. Розробки уроків друкувалися неодноразово у додатку «Вісник» (2006 рік журна-

лу «Педагогічна Житомирщина»). У професійній діяльності учителя сучасні методи й прийоми навчання, упровадження ефективних технологій. Завжди вимоглива до себе, активна учасниця семінарів, методичних тренінгів, член журі олімпіад обласного та Всеукраїнського рівнів. Лауреат обласного туру Всеукраїнського конкурсу «Учитель року-2002», неодноразово нагороджена грамотами районного відділу освіти, відзнаками обласного управління освіти і науки, Почесними грамотами Міністерства освіти України.

Із 2008 до 2021 рік обіймала посаду заступника директора із навчально-виховної роботи Любарської гімназії № 1. У рамках проекту «Шляхами рідного краю» спільними зусиллями учнів, батьків, учителів упродовж 2011–2012 років створювався шкільний музей «Українська світлиця».

Методичні розробки, педагогічні напрацювання Головки Лариси Володимирівни були відзначені дипломами постійно діючої виставки «Сучасна освіта Житомирщини» (2013, 2016, 2017, 2021 років).

Творча група колег та учнів активно підтримали ініціативу учителя, працювали над оформленням музею «Українська світлиця» — і було відтворено інтер'єр звичайної світлиці за типовим виглядом XVIII–XIX століть. На сьогодні музей налічує майже 300 основних предметів побуту і проводить активну культурно-масову роботу у Любарському ліцеї № 1. Як центр колективної творчої діяльності, науково-практичної роботи музей «Українська світлиця» активно поповнюється упродовж 2014–2018 років, постійно облаштовувалося приміщення.

У 2019 році у музеї відбулося визначення конкретних розділів експозиції: «Обереги рідного народу», «Святість нашого духу», «Господарювання — основна ознака українця», «Символічні знаки народної вишиванки», «Хустина — берегиня жіночої долі», «Простота і краса народного одягу». Музейна експозиція постійно поповнюється та оновлюється. Речі належно зберігаються, деякі реставруються, підтримується їх належний вигляд.

Лариса Володимирівна Головка як педагог-музейник постійно працює над тим, щоб музей жив, щоб його двері були від-

чинені для усіх, хто хоче почерпнути знання про минуле життя предків, цікаві обряди і звичаї. Учні упорядковують друковані матеріали і використовують їх у проведенні зустрічей із класами, гостями ліцею, народознавчих уроків, екскурсій, районних та обласних семінарів із краєзнавства. Учителі-предметники співпрацюють із учнями-екскурсоводами, які постійно проводять екскурсії для різних вікових груп учнів ліцею, школярів інших закладів освіти.

За період 2018–2020 років проведено значну кількість народознавчих уроків, фольклорних свят, факультативних та гурткових занять, зустрічі із місцевими письменниками, наукові конференції на основі учнівських досліджень. Одним із напрямків роботи музею є відтворення народних обрядів, побутових інсценізацій, автором яких є Лариса Володимирівна. Найважливіші цікаві творчі роботи учителя та учнів: «Входини у рідну хату» (обряд, записаний із уст старожилів), «Іде селом Коляда» (звичай колядування), «Вийся, віночку», «На Покрову збирається родина на розмову», «Грудень у свято і в будень» (вірування українців про грудневі свята). У ході цих інсценізацій учні завчають народні звичаї, неповторну і необхідну для життя інформацію, ігри, особливості спілкування, народний етикет.

Члени творчої групи музею «Українська світлиця» завжди є активними учасниками та переможцями районних та обласних конкурсів екскурсоводів. У цьому навчальному році учні Любарського ліцею № 1 отримали відзнаку обласного конкурсу «Край, в якому я живу» за створення та проведення онлайн екскурсії у музеї.

У 2021 році музей «Українська світлиця» Любарського ліцею № 1 отримав звання «Зразковий музей», присвоєне Міністерством освіти і науки України за вагомий внесок у справу виховання учнівської молоді, відродження та примноження культурних надбань та історичної спадщини українського народу, пропаганду пам'яток історії, культури, формування та збереження Музейного фонду України.

Вихованці Головка Лариси Володимирівни завжди цікавляться фактами, які розповідають про звичаї та життя українців, поповнюють новими відомостями матеріали екскурсій, розробляють цікаві сценарії заходів у своєму музеї. Лариса Володимирівна — організатор екскурсій для учнів у визначні історичні місця рідної України. За останні роки учні відвідали музеї та видатні пам'ятки Києва, Львова, Кам'янця-Подільського, Тернополя. Учні-послідовники завжди цікавляться музейною справою, продовжують традиції свого ліцею, навчаються на факультетах філології, журналістики, історії найкращих закладів вищої освіти України.

Лариса Володимирівна Головка працює постійно над собою, удосконалює професійну майстерність, за сумлінну працю нагороджена знаком «Відмінник освіти України». Має багато творчих задумів щодо розвитку життя музею, формує в учнів естетичні смаки, переконання, ідеали, виробляє особисте ставлення до історії, літератури, звичаїв рідного краю. Допомогає вихованцям самостверджуватися, реалізовуватися, розуміти життя, добро у світі, його красу, неповторність, плекає почуття гордості за Україну.

Дацюк Вадим

*Краєзнавчий музей
«Історія села Висока Піч»
Високопільського ліцею
Житомирського району
Житомирської області*

Дацюк Вадим Броніславович (13 січня 1962, с. Іванків Андрушівський район) — завідуючий краєзнавчим музеєм «Історія села Висока Піч» Високопільського ліцею Тетерівської ОТГ Житомирського району Житомирської області, вчитель вищої категорії, керівник гуртка-методист, член Всеукраїнської Асоціації працівників музеїв технічного профілю.

Життєпис. Народився 13 січня 1962 року в селі Іванків Андрушівського району Житомирської області, нині Житомирський район Житомирської області України. Середню освіту здобув в місцевій Іванківській середній школі в 1979 р. Служив в військах ППО з 1980 по 1982 роки. Вищу освіту отримав у Житомирському державному педагогічному інституті ім. Івана Франка в 1987 р., навчаючись на фізико-математичному факультеті. Спеціальність: вчитель математики і фізики. Під час навчання в інституті активний учасник навчального спецпроекту з позакласної роботи та студентського самодіяльного театру «Юність». З 1987 по 2021 р. — вчитель математики Високопільської середньої школи № 1 Житомирського району (з 1994 р. Високопільської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 1), керівник гуртка історико-технічного стендового моделювання Житомирського районного будинку дитячої і юнацької творчості. З 1998 по 2004 р., будучи заступником директора

з виховної роботи, з шкільною командою КВК дійшов до півфіналу Всеукраїнської дитячої ліги в 2000 р. З вересня 2021 р. — керівник гуртка, завідуючий шкільним краєзнавчим музеєм Високопільського ліцею Житомирського району.

З 2014 р. член Асоціації працівників музеїв технічного профілю. Переможець обласного етапу конкурсу «Вчитель року-2006» в номінації «керівник гуртка», переможець Всеукраїнського конкурсу з історико-технічного стендового моделювання «Модель-2003» в номінації «діорами», в 2018 р. подяка Міністерства освіти і науки України за відмінне суддівство Всеукраїнської виставки-конкурсу «Модель-2018», в 2019 р. нагороджений грамотою Асоціації працівників музеїв технічного напрямку за персональну виставку на Другому Всеукраїнському Музейному Форумі, де за вагомий внесок у висвітленні маловідомих сторінок світової історії відмічений нагрудним знаком «Операції «Френтік» 50 років». В 2017 р. переможець Всеукраїнського конкурсу рукописів для позашкільної освіти в номінації «навчальні посібники» з роботою «Верф на столі: вітрильні гребні судна в масштабі 1:72». Особисте захоплення: моделювання та світова військова історія.

Проживає в селі Висока Піч у Житомирському районі. Одружений, дружина за фахом вчитель української мови і літератури, мають 2-х синів. Загальний педагогічний стаж 37 років. Дацюк В. Б. є автором понад 20-ти статей, друкованих в педагогічних науково-методичних журналах ВГ «Основа» (Харків), в тому числі і збірка віршів.

Музейництво. Власне хобі з моделювання переросло в один із напрямків педагогічної діяльності — позашкільну освіту і музеєзнавство. На посаді керівника гуртка історико-технічного стендового моделювання (ІТСМ) неодноразово зі своїми вихованцями ставав переможцем та призером як регіональних, так і Всеукраїнських і міжнародних конкурсів. Перший значний успіх прийшов у 2000 р., коли на конкурсі ІТСМ «Інтермодель-2000» отримано диплом третього ступеня в номінації «діорама». На той час уже кілька років за власною методикою виготовлялись

діорамні композиції для шкільного краєзнавчого музею «Історія села Висока Піч» (50 кв. м. з музейним фондом в 200 експонатів). З 2002 по 2005 рік на Всеукраїнських змаганнях з ІТСМ команда з Житомирщини, сформована на основі гуртка, постійно ставала лідером в номінації «діорама», а сама знаменита робота діорама «В липні 41-го» (2кв.м. в масштабі 1:35) з 2010 р. зберігається у військово-історичному комплексі «Скеля» міста Коростеня Житомирської області. Спільна праця з цим закладом була представлена доповідями на науково-практичних конференціях «Український технічний музей: історія, досвід, перспективи» та проектом «Співпраця керівника технічного гуртка і військово-історичного комплексу» в номінації «музейна педагогіка» на Першому Музейному Форумі України в липні 2017 р. Саме під час роботи форуму виникла ідея представити ще один спільний проект, тепер з Полтавським музеєм авіації і космонавтики ім. Ю. Кондратюка, що стосувався наскрізних рейдів стратегічної авіації ВПС США в 1944 р. до полтавського аеродромного вузлу в 1944 р. з кодовою назвою «Операція «Френтік». Проект з успіхом був представлений на Другому Музейному Форумі в 2019 р. і полягав в презентації двадцяти сюжетних міні діорам в масштабі 1:48 та виставки унікальної архівної літератури в секції «експозиційна та виставкова діяльність». В журналі «Український технічний музей» (№ 11–12, 2019 р.) надруковано окреме авторське дослідження — «Операція «Френтік»: маловідомі факти з Житомирщини». На заняттях музейної студії, це ще один напрямок гурткової роботи, вихованці виготовили моделі військової техніки для вже згадуваних музеїв Коростеня і Полтави, та для музею єврейства Бердичева, музею історії ВДВ Житомира, ряду шкільних музеїв загальноосвітніх закладів Житомирщини. Новим імпульсом в музеєзнавчій роботі стало призначення Вадима Броніславовича у 2019 році завідувачим шкільним краєзнавчим музеєм «Історія села Висока Піч», який в 2021 р. отримав звання «Зразковий музей». Його завідувачий на той час уже був відомим аматором музейної справи. В 2021 р. Високопільська ЗОШ І–ІІІ ст. № 1 припинила існування

шляхом об'єднання з Високопільською ЗОШ I–III ст № 2, нині — Високопільський ліцей Житомирського району. Це дало змогу перетворити будівлю школи в музейний комплекс, в якому Вадим Броніславович створив окремі експозиції: «Куточок рідного Полісся», «Етнографія нашого краю», «Висока Піч — перший центр металургії на Україні», «Історико-технічна мініатюра», «Через терни до зірок» та «Наш ракетний гарнізон». Основний фонд музею збільшився в 10 разів і нині перевищує 2000 експонатів. Причому, дві останні експозиції виводять шкільний музей до групи музеїв ракетно-космічної тематики України. Цей факт відмічений в збірнику «Космічні музеї України», який видав Національний музей космонавтики ім. С. П. Корольова в 2020 році. За роботу в даному напрямку шкільний музей був відзначений грамотою Управління культури ЖОДА в 2022 р. та підтримує ділові стосунки як з Національним музеєм космонавтики ім. С. П. Корольова, так із Всеукраїнською організацією ветеранів РВСП та обласним центром туризму і краєзнавства. В 2021 році презентовано на обласному конкурсі «Мандруй рідним краєм» окремий туристичний маршрут «стежиною ракетників», приурочений історії військових частин ракетних військ стратегічного призначення на Поліссі, по якому була пройшла і група із Польщі. Лиш один факт: з 24 лютого по 08 травня 2022 р. в музеї проведено 23 екскурсії для 62 осіб. У планах завідуючого оформити ще 5 виставкових залів. Сподіватимемось, що всі задумки реалізуються.

*Світлана Бондарчук,
директор Високопільського ліцею.*

Романов Віктор

*Меморіально-мінералогічний музей
Денишівської ЗОШ I–III ступенів
імені В. Г. Бондарчука
Житомирського району
Житомирської області*

Романов Віктор Арсентійович — учитель географії Денишівської ЗОШ I–III ступенів імені В. Г. Бондарчука, відомий краєзнавець, засновник Меморіально-мінералогічного музею В. Г. Бондарчука.

Народився Віктор Арсентійович 13 грудня 1953 року у селі Аполонівка Солонянського району Дніпропетровської області. Вищу освіту здобув у 1978 році, закінчивши Мелітопольський державний педагогічний інститут за спеціальністю «Вчитель географії і біології». Першим і єдиним місцем його роботи була Денишівська школа, якій він віддав 43 роки життя. За час праці нагороджений знаком «Відмінник освіти» (1986 р.), присвоєно звання «Старший вчитель» (2001 р.), нагороджений численними подяками і грамотами управління освіти і науки Житомирської облдержадміністрації.

Окрім вчительської праці, Віктор Арсентійович багато часу приділяв дослідницькій роботі. Ідея створення Меморіально-мінералогічного музею виникла у нього ще наприкінці 70-х років. До цього спонукали дві причини: по-перше, село Дениші є батьківщиною відомого геолога, геоморфолога, академіка АН

України В. Г. Бондарчука; по-друге, учні школи є постійними учасниками геологічного руху Житомирщини.

Відкриття музею було приурочене до 100-річчя з часу заснування Денишівської ЗОШ та присвоєння школі імені академіка. Червону стрічку до музею перерізав член-кореспондент НАН України О. М. Маринич. Першими екскурсантами нашого музею були учені-академіки НАН України, учні В. Г. Бондарчука (Гожик П. Ф., Митропольський В. П., Шевченко Г. І.), а також представники Житомирської ОДА, Житомирської РДА, обласного та районного відділів освіти, представники місцевої влади.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 25.12.2006 року № 848 мінералогічній кімнаті-музею В. Г. Бондарчука присвоєно звання «Зразковий музей».

Віктор Арсентійович мав на меті презентувати експозицію музею двома тематичними розділами: меморіальним, який розповідає про життєвий шлях В. Г. Бондарчука, та мінералогічним, який знайомить з найважливішими класами мінералів та груп гірських порід.

У меморіальній частині музею експонуються матеріали, що розповідають про родину Бондарчуків (фотостенд), про наукові здобутки академіка, експедиції та подорожі всесвітньо відомого геолога (фотостенд). Також тут зберігаються особисті речі нашого земляка, меблі з його кабінету, особисті документи. Родзинкою цієї експозиції є підручник з геоморфології, автором якого є В. Г. Бондарчук, перекладений китайською мовою. За цим підручником ще й досі працюють китайські студенти, які вивчають геологічні науки.

Мінералогічна частина складається з семи тематичних стендів, а саме: «Корисні копалини Житомирщини», «Осадкові та метаморфічні гірські породи», два стенди «Магматичні гірські породи», два стенди «Чарівний світ мінералів» і «Подарунковий стенд». У музеї зібрано близько 500 зразків порід і мінералів з різних куточків України, Росії, Туреччини, США і навіть Антарктиди.

Віктор Арсентійович свою педагогічну діяльність присвятив проблемі формування в молоді інтересу до пізнання рідного краю, екологічної свідомості, глибокого патріотизму. З 1979 року при школі діяв краєзнавчий гурток «Шукачі», члени якого проводили пошуково-дослідницьку роботу з вивчення природи рідного краю. Надовго запам'яталися учням походи та експедиції річками Тетерів (від витoku до м. Радомишль), Случ, Роставиця. З 1997 року гурток працював на базі музею, і кожна експедиція мала на меті поповнення фондів цікавими зразками гірських порід і мінералів.

Гуртківці брали активну участь у обласних еколого-геологічних та туристсько-краєзнавчих змаганнях, де команда Денишівської ЗОШ I–III ст. імені В. Г. Бондарчука завжди проявляла волю до перемоги та показувала відмінні результати в різних номінаціях.

У музеї проводилась значна пошукова та науково-дослідницька робота. Учні школи під керівництвом Віктора Арсентійовича працювали за завданням керівництва Геологічного інституту АН України щодо збору документального матеріалу про родину Бондарчуків, навчання майбутнього академіка в Денишівській школі та Волинському інституті народної освіти. Значна робота з вивчення природи рідного краю знайшла своє відображення у численних творчих роботах, виконаних разом з учнями («Геологічні пам'ятки Житомирщини», «Топоніміка довкілля сіл Дениші та Буки», «Дениші — перлина Полісся», «Літотерапія: міф чи реальність?», «Геологічний музей під відкритим небом», «Етнокультурна семантика прізвищ та прізвиських жителів села Дениші»).

Помер Віктор Арсентійович у селі Дениші 11 березня 2021 року. Про педагогічну та краєзнавчу роботу видатного Учителя з любов'ю і вдячністю знято відеопередачу «Романов Віктор Арсенович — геолог, краєзнавець, особистість» (<https://youtu.be/ZKn6DAврT-I>). Але справа його життя живе й надалі.

Музей продовжує підтримувати зв'язки з Інститутом геології НАН України, Мінералогічним музеєм Львівського універси-

тету імені Івана Франка, Житомирським обласним центром туризму і краєзнавства.

При музеї продовжує працювати школа юних екскурсоводів. Для іноземних гостей екскурсії проводяться англійською та польською мовами. Екскурсоводи музею беруть активну участь у обласних конкурсах юних екскурсоводів і стають призерами та лауреатами цього конкурсу.

Меморіально-мінералогічний музей у Денишівській школі — це велика праця Віктора Арсентійовича. Науково-дослідницька робота, яку він проводив, — це ціла школа підготовки майбутнього інтелектуального та наукового потенціалу нашої країни.

Алексик Олена

*Музей історії Хустської спеціалізованої школи I–III ступенів № 1
імені А. Волошина
Хустської міської ради
Закарпатської області*

Олена Алексик (народилася 8 червня 1972 року в с. Велятино, що на Хустщині) — вчитель історії Хустської спеціалізованої школи I–III ст. № 1 імені Августина Волошина, керівниця Музею історії школи.

Середню освіту здобула у Велятинській середній школі, яку закінчила із відзнакою. У 1989 році вступила до Ужгородського державного університету на денне відділення історичного факультету. По закінченні вищого навчального закладу у 1994 році була прийнята на роботу вчителем історії в Хустську СШ I–III ст. № 1 ім. А. Волошина, де працює і зараз.

Заміжня. Має доньку, сина та маленьку онучку.

Алексик О. Ю. — активний член циклічного методичного об'єднання вчителів суспільно-гуманітарних дисциплін. А також є головою профспілкового комітету школи. Учителька проводить значну позакласну роботу зі свого предмету. Організовує відзначення історичних дат, ювілеїв, проведення різноманітних за змістом і формою виховних заходів. Велику увагу приділяє вивченню з учнями історії рідного краю.

Олена Алексик — постійний учасник найрізноманітніших конкурсів, курсів, семінарів та вебінарів. Має хорошу науково-теоретичну підготовку, добре володіє методикою навчання та

виховання школярів. Працює на рівні сучасних вимог та систематично підвищує свій фаховий рівень. У 2020 році отримала диплом переможця II (регіонального) туру Всеукраїнського конкурсу «Учитель року-2020» у номінації «Історія».

Музей історії школи, незмінною керівницею якого є Олена Юрїївна, був заснований ще у вересні 2007 року. У 2011 році музей отримав звання «Зразковий» (наказ від 08.04. 2011 року № 317), а у 2016 році його підтвердив.

Олена Юрїївна надзвичайно наполеглива у роботі Музею. Як активний та ініціативний керівник, постійно дбає про його естетичне оформлення та поповнення новими експонатами. На базі Музею часто проводяться відкриті навчальні заходи з історії рідного краю та розвитку освіти і літератури Закарпаття, цікаві та змістовні екскурсії.

Вже кілька років поспіль вчителька займається збагаченням та удосконаленням свого дітища. Протягом часу свого існування музей пережив ряд змін. Кілька разів переносилося його приміщення. Наразі з 2019 року він знаходиться у лівому крилі школи.

У 2016 році основний фонд музею складався із 350 експонатів, із них — 247 оригінальних. Станом на 2022 рік — 400 експонатів, з яких 300 — оригінальних.

Восени 2021 року під час капітального ремонту закладу було знайдено нові експонати, якими поповнився фонд музею. Серед них багато фотографій з історії школи та міста різного періоду. Збереглися наочні посібники як часів існування гімназії, так і перших років радянської влади.

Експозиції музею поділяються на такі розділи: «Історія Хустської гімназії 1921–1945 рр.», «Події Карпатської України 1938–1939 рр.», «Життя та діяльність Августина Волошина», «Нашого цвіту по всьому світу», «Школа сьогодні», «Школа за радянських часів», «Іван Чендей і Хуст».

Робота по збору матеріалів постійно продовжується. Зокрема, керівниця музею працює в архівах Закарпаття для того, щоб підтвердити ті чи інші факти з історії школи. З метою пре-

зентації роботи шкільного музею у квітні 2019 року вчителька взяла участь у науковому семінарі в м. Київ.

Досвід роботи Олени Алексик зібраний у навчально-методичному посібнику «Шкільний музей, його роль та місце в розвитку ключових компетентностей учнів» (О. Ю. Алексик, Ужгород-2019).

На базі музею під керівництвом Олени Юріївни працює шкільний краєзнавчий гурток, де учні вчать писати наукові дослідження, які потім захищають у Малій академії наук при ХЦПР «Сузір'я».

Олена Юріївна проводить підготовку юних екскурсоводів із числа учнів школи, які щороку є переможцями обласних етапів конкурсу гідів-екскурсоводів та представляють нашу область на Всеукраїнському рівні.

З метою популяризації музею у мережі Фейсбук було створено окрему сторінку «СШ № 1. Наша історія» (<https://www.facebook.com/groups/161188567992443>). Наразі інтернет-спільнота нараховує майже 1700 учасників. Саме через соціальні мережі Олена Алексик презентує роботу музею у період карантинних обмежень та воєнного стану.

Відвідуючи Музей історії школи, гості часто залишають свої відгуки про екскурсію. Зокрема, отець Йосафат Хайник написав: «Історія — знання, набуте досвідом. Бути істориком — це не просто бути мудрецем, суддею, свідком, але передусім правдивим філософом життя, який розповідає історії, щоб вони продовжилися у сьогодні».

Сас Костянтин

Музей історії розвитку дитячого туризму Закарпатського центру туризму, краєзнавства, екскурсій і спорту учнівської молоді

Творцем унікального Музею історії розвитку дитячого туризму на Закарпатті був відомий краєзнавець, педагог, організатор дитячого туризму та спортивного орієнтування на території нашого краю Костянтин Федорович Сас. Він народився 14 лютого 1936 року в Ужгороді в сім'ї педагога та працівниці торгівлі. Закінчив хіміко-біологічний факультет Ужгородського державного університету. Працював учителем біології в сільських школах області. З молодих років захоплювався туризмом. Будучи студентом III курсу хіміофаку УЖДУ, закінчив у клубі туристів курси інструкторів з туризму і почав водити дітей і молодь в різноманітні походи.

У 1964 році перейшов до обласного центру туризму, де працював 52 роки. Помер 4 серпня 2019 року в м. Ужгороді, де й похований.

Костянтин Сас — професіонал найвищого гатунку, оскільки туризм став його професією і справою усього життя. Закарпатському центру туризму, краєзнавства, екскурсій і спорту учнівської молоді віддавав усього себе понад півстоліття. Підготував близько 30 відомих в області інструкторів з туризму, тренерів зі спортивного орієнтування та спортивного туризму, які зараз успішно продовжують справу свого вчителя.

Нагороджений найвищою відзнакою Міністерства освіти і науки України в галузі позашкільля — нагрудним знаком «Софія Русова» (2007).

Костянтина Саса можна вважати фундатором спортивного орієнтування не тільки на Закарпатті та в Україні, а й на території колишнього Радянського Союзу. Із його спогадів: «У Москві оцінили наш професійний підхід і неабиякий досвід у проведенні змагань з орієнтування, оскільки ми успішно провели ряд обласних турнірів. І от у 1963 році в Ужгороді відбулись I Всесоюзні змагання з цього виду спорту. Приїхало близько 450 спортсменів з усього Союзу. Дистанції треба було проходити в селах Кам'яниця і Деренівці, що на Ужгородщині. На кожному КП сиділи солдати, позаяк було хвилювання, що орієнтувальники можуть заблукати і випадково перейти кордон».

Тривалий час Костянтин Федорович працював керівником гуртків, опісля — заступником директора Закарпатського центру туризму. Діти завжди охоче відвідували його заняття. Серед вихованців К. Саса — відомі спортсмени та тренери: Максим Вишневський — кандидат у майстри спорту в 3 різних видах спорту; Олександр Цепурдей — тренер зі спортивного орієнтування та журналіст; Степан Слуцький — зі своїми підопічними ходив на Кольський півострів, Приполярний Урал, чудово малював карти для орієнтування, які йому замовляли, окрім наших, і угорські, чеські команди. Зараз мешкає у США і створює спортивні карти вже для тамтешніх школярів.

Крім спортивного орієнтування та туризму Костянтин Федорович тривалий час активно займався колекціонуванням спортивних експонатів, спорядження, документів, літератури, фото та архівних матеріалів. З часом на основі цієї колекції у 2012 році був створений Музей історії розвитку дитячого туризму Закарпаття. У відкритті цього культурно-освітнього закладу К. Сасу також допомагали колеги, вихованці гуртків, рідні. Зокрема, багаторічна працівниця Закарпатського центру туризму Марія Шелак передала до фондів музею різноманітні зразки фотоапаратури.

Із спогадів К. Саса про створення музею: «Коли прийшов працювати до нинішнього Закарпатського центру туризму в 1964 році, вже тоді вдома мав деякі матеріали для музею. Експонати для музею я збирав усе життя. І без зайвої скромності скажу, що є справді унікальні речі. Наприклад, льодоруб, який побував на Кавказі, фоторушниця, телеграми видатного полярника Папаніна і космонавта Гагаріна з привітаннями учасників І Всесоюзного зльоту туристів і краєзнавців, який проходив на території Закарпаття».

Костянтин Федорович постійно поповнював свою колекцію. «Приміщення для музею на той час не було, тому все зберігалося вдома і на роботі, — розповідає К. Сас. — І ось у 2012 році нарешті створили музей. Замовили до виділеного приміщення меблі, а матеріали для експозиції, які я мав, класифікували. Ось так сформувався Музей історії розвитку дитячого туризму Закарпаття».

Музей складається з дев'ятох експозицій. На полицях виставлені книжки з туристської та краєзнавчої літератури, етнографії, географії, екології, історії. Авторами багатьох публікацій є співробітники Закарпатського центру туризму: О. Дзембас, Р. Децик, В. Чепяк. Серед книжок представлена й монографія «Віхи історії дитячого туризму Закарпаття» Костянтина Саса 2010 року випуску.

В експозиції документів розташовані листівки, листи, брошури, програми змагань, грамоти. Найбільший інтерес викликають телеграми-привітання юним туристам, учасникам І Всесоюзного зльоту юних туристів-краєзнавців від першого космонавта Землі — Юрія Гагаріна та відомого дослідника Північного полюса Івана Папаніна. Поряд знаходиться програма цього заходу. В ньому брали участь представники всіх республік СРСР. Через два роки були проведені ІІ Всесоюзні змагання — теж на Закарпатті. В музеї є програма і цих змагань. У ній — звернення до учасників і гостей, чіткий графік проведення змагань, склад оргкомітету, а також суддівської колегії.

Дуже цікавою є експозиція спортивного спорядження туристів, альпіністів, скелелазів: льодоруби, карабіни, жумари (спорядження для підйому по мотузці). Багато з видів цього спорядження використовують й у наш час.

Великий інтерес викликає відділ фотоапаратури 50–70-х років минулого століття, яку закупували для роботи гуртків Закарпатського центру туризму. В експозиції представлені двадцять фотоапаратів та два кіноапарати. Зокрема, це апарати марок «Зеніт», «Смена», «Київ», фоторушниця та інші експонати. Найстарішими фотоапаратами колекції є «Любитель» та «ФЭД». Більшість експонатів збереглися в чудовому робочому стані.

В експозиції технічних приладів значне місце відведене секундомірам та компасам. Найдавніший у колекції — компас Андріанова. Ним користувалися радянські офіцери під час Другої світової, носили їх як годинники. Згодом з'явилися так звані рідинні компаси «Сокол», «Дніпро», «Азимут», де стрілка вільно плаває в рідині. У музеї є й курвіметри, за допомогою яких вимірюють довжину кривих ліній на карті. Доповнюють колекцію механічні й електронні секундоміри, крокомір та офіцерські топографічні лінійки.

Окремо слід зупинитися на експозиції емблем і вимпелів. Вимпелів налічується близько тридцяти. Створено альбом з емблем та вимпелів, зібраних на змаганнях, у котрих брали участь гуртківці Закарпатського центру туризму в різні роки, зокрема в чемпіонатах України зі спортивного орієнтування; багато вимпелів привезено з інших країн світу.

Однією з найцікавіших експозицій музею є колекція значків та медалей, в якій знаходиться понад сто експонатів. Багато значків — з різних міст області, в яких проводилися змагання. Також представлені різноманітні суддівські, інструкторські; колекцію доповнюють відзнаки спортивних розрядів. Найпопулярнішим туристським значком часів Радянського Союзу був «Турист СССР». Цей елемент колекції представлений двома експонатами — назва на них викарбувана однаково, але колір, розмір, а також призначення відрізняються. Вручали їх під

час туристського походу. Один отримували молодші гуртківці, до 14 років, другий — старші. Рідкісними є значки «Приют 11» та «Эльбрус», привезені з Кавказу.

Найбільша гордість і показник активної роботи Закарпатського центру туризму — відділ кубків, яких більш ніж півсотні. За ними можна прослідкувати досягнення гуртківців — коли і в яких змаганнях брали участь, які місця посіли. В експозиції виставлені кубки, здобуті як в часи Радянського Союзу, так і в роки незалежної України. Металеві, дерев'яні, пластмасові, скляні, з мелодією — усі вони красуються на полицях, нагадуючи, що закарпатським юним туристам і їхнім наставникам справді є чим пишатися.

Після початку російсько-української війни з метою патріотичного виховання в музеї з'явилася експозиція експонатів із зони бойових дій на сході України: осколки від снарядів, гільзи, каска, коробка від патронів, підсумок для автоматних ріжків тощо.

Музей історії розвитку дитячого туризму Закарпаття часто відвідують вихованці різних гуртків, студенти, учасники семінарів, гості нашого закладу. Експозиції музею знайомлять екскурсантів з історією розвитку туризму, краєзнавства та спортивного орієнтування на території нашого краю, сприяють патріотичному вихованню молодого покоління.

Методисти ЗЦТКЕСУМ, Мазур В.Б., Білей М. П.

Тегза-Балабан Йосип

*Історико-краєзнавчий музей
Березівського ЗЗСО I–III ступенів
Хустського району
Закарпатської області*

Тегза-Балабан Йосип Васильович — засновник історико-краєзнавчого музею при Березівській середній школі, керівник туристично-краєзнавчого гуртка.

Походження: Тегза Й. В. народився 7 квітня 1924 року в селі Березово Хустського району Закарпатської області в сім'ї селянина. Мати — Біляк Ганна Василівна. Батько — Тегза-Балабан Василь Іванович (1864–1929 рр.). Сім'я була багатодітна, виховувалось семеро дітей. Дві сестри: Марія та Олена, брат Олександр — були йому рідні, інші троє — зведені. Це була працююча родина, де панував дух любові до рідної землі.

У п'ять років залишився без батька й у цьому ж році переступив поріг першого класу. Навчався в м. Змін у Чехословаччині в Батьковій школі праці. Закінчити навчання йому не вдалося через окупацію німцями Чехословаччини. Йосипа, як малолітнього відправили додому. Згодом його взяли працювати в сільську управу. Після визволення села 23 жовтня 1944 року, Йосип пішов служити добровольцем у Чехословацький корпус генерала Л. Свободи. Пройшовши курси, став радистом-розвідником. Війна для Йосипа Васильовича закінчилася в Празі. Там він одружується.

Згодом повертається в рідне село, закінчує середню школу і вступає в технікум, де опановує професію кіномеханіка. Далі навчання у Львівському державному університеті й робота вчителем у Березівській школі. В 1952 році одружується вдруге. Разом із жінкою Вірою Яківною у них народжується син.

Трудова діяльність. У 1962 році при школі під керівництвом Тегзи Й. В. починає працювати туристично-краєзнавчий гурток, який відвідувало 42 учні. Вже згодом юні гуртківці досліджували особливості рідного села, вивчали флору і фауну, мали екскурсії по всьому Закарпаттю, брали участь у конкурсах всіх рівнів. Навіть пошили собі форму, як потім з'ясувалося: вона дуже нагадувала пластунську.

У 1964 році до 20-ї річниці визволення Закарпаття, туристично-краєзнавці нашої школи зібрали матеріали і створили музей, який мав історико-краєзнавче спрямування. В 1964 році було зібрано колекцію народного одягу, посуду, речей побуту, музичних інструментів. У 1966 році створено куток воїнів-односельчан, які брали участь у визволенні Закарпаття від загарбників. За короткий термін музей нараховував 385 експонатів.

Цього ж року школу з восьмирічної перевели в середню. Гуртківці активно почали досліджувати розвиток освіти та становлення села. Під керівництвом Тегзи Й. В. при музеї було організовано загін слідопитів «Ромашка». Цей загін був базою по патріотичному вихованню на кращих зразках історії рідного краю, традицій, освіти і культури народу, його досвіду боротьби за незалежність.

Гуртківці займалися пошуковою роботою. Загін слідопитів «Ромашка» мав свою форму, емблему та девіз. Штаб клубу організовував роботу загонів, займався стіннівками та організацією роботи музею. Було організовано декілька загонів, наприклад, патріотів, географів, геологів, біологів, військово-спортивний загін, туристично-краєзнавчий, легкої атлетики, фотолюбителів та умілі руки. Кожний загін мав свого керівника.

Справа його життя. У 1965 році Тегза Й.В. разом з учнями розпочав пошук парашутистів, які в 1944 році висадилися

на околиці нашого села. За три роки розшуків гуртківці досягли значних успіхів. Вони розшукали 76 односельців, учасників Другої Світової війни та чотирьох парашутистів. На місці висадки десанту на горі Блидар було споруджено монумент Партизанської Слави.

Розшукавши партизанів, що висадилися на горі Блидар, Йосип Васильович зумів організувати з ними зустріч. Завдяки цьому кожного року в с. Березові проходили туристичні збори, присвячені святкуванню Дня Перемоги. Зустріч проходила на районному рівні. Всі туристи Хустщини змагалися у військово-спортивних іграх, туристичних багатоборствах, брали участь у конкурсах на знання народних традицій, а учасники загону «Умілі руки», власно виготовленими призами, нагороджували переможців та гостей зборів. Ціле покоління односельчан виросло на цих традиціях, які започаткував Тегза Йосип Васильович.

Його слід на землі. Не менш цікаву роботу керівник музею проводив і як географ за покликанням. Щороку разом з учнями проводив цікаві екскурсії рідним краєм. Вони звершували піші походи по місцям визволення Закарпаття від загарбників, а під час екскурсій вивчали породи дерев, ґрунту, очищали та впорядковували криниці, прокладали шляхи в горах. Та найбільшою згадкою після себе він залишив куточок рідкісних насаджень біля школи присілка Кузій. Разом із слідопитами клубу «Ромашка» було зібрано 65 видів рідкісної деревної рослинності. Всього було посаджено 1200 дерев та декоративних кущів, багато квітів, прокладено доріжки, споруджено арку, лавочку та огорожу.

Щороку при музеї проходили конкурси обрядів, традицій, започаткованих у рідному селі. Учні доповнювали музей старовинними речами, вивчали розвиток освіти в селі, створювали макети стародавніх знарядь праці. Також учні брали участь у різноманітних конкурсах: на кращу фотографію, скульптуру, сувенір, вишивку та багато ін.

Багато учнів були прихильниками діяльності Тегзи Йосипа Васильовича. Робота, яку він зумів організувати, виховала справжніх патріотів рідного села, благородне молоде покоління.

Має наш наставник і послідовників. Так наша односельчанка Ткачук Ярослава Юріївна є директором Національного музею Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського, а ще є засновницею унікального музею Писанки.

Тегза Й. В. своїм прикладом навчав учнів любити свою батьківщину, свої звичаї й обряди, мову, допомагати та поважати старших. Працюючи з дітьми він загартовував характер молоді. Тому багато талановитих гуртківців знайшли своє покликання в житті.

*Виконавці: учасники гуртка «Рідний край»
Карпа Олександр, Мезей Ємілія, Тегза Антоніна, Ярем Данило,
керівник Карпа Н. В.*

Шуста Марія

*Історичний музей
Верхньоворітської загально-
освітньої школи I–III ступенів
Воловецького району
Закарпатської області*

Музей — це минуле, це історія, це душа, серце наших предків, а для нас — величавий храм, куди ми повинні ходити з побожністю, а виходити з найглибшими побажаннями і глибокою любов'ю до всього того, чим жили наші батьки, діди і прадіди, що ми повинні нести з собою як заповіт і чому повинні учитися і всі ми, і покоління наших нащадків, поки стоїть земля і світить сонце.

Дмитро Яворницький

Музей є одним із ефективних засобів навчання, розвитку, виховання молодого покоління в процесі прилучення до культурної спадщини, загальнолюдських цінностей, їх збереження та примноження. Створення музею — справа не одного року, а десятиліть, не одного вчителя, а клопітка робота всього педагогічного, учнівського колективів, батьків, громадськості. Музей має системний, комплексний характер. Тобто якщо пам'ятку виявлено і передано до музею, її обов'язково слід взяти на облік, вивчити, зберегти, популяризувати шляхом експонування. Музей — це не лише експозиція як вважає дехто, а предмет використання у навчально-виховному процесі. Музейний предмет повинен використовуватись в першу чергу, як джерело знань, а не тільки як засіб ілюстрування довільного змісту.

Як зберегти і передати усі ті кращі надбання, що були виплекані протягом століть нашим народом?

Що потрібно зробити сьогодні, щоб і завтра лунала в селі народна пісня, щоб молодь не цуралась національного спадку, що залишили наші предки.

Одним словом, музей — це візитна картка навчального закладу, педагогічного колективу й учнівської молоді, у створення якого чималий внесок вклала вчителька української мови та літератури Верхньоворітської середньої школи Шуста Марія Іванівна. Життя — це історія. Історію пишемо ми самі.

Шуста Марія Іванівна народилась у селі Верхні Ворота Воловецького району Закарпатської області 5 вересня 1941 року в сім'ї селянина. Поступила в перший клас Верхньоворітської семирічної школи у 1948 році, яку закінчила 1955 року. За відмінні успіхи та зразкову поведінку була нагороджена грамотою. Далі продовжувала навчання у Воловецькій середній школі, яку закінчила 1958 року і була нагороджена срібною медаллю. З грудня 1958 року працювала у Завадській та Підполозянській восьмирічній школі. А з грудня 1963 року у Верхньоворітській восьмирічній школі, вчителем англійської мови. У 1973 році закінчила Ужгородський державний університет, одержавши спеціальність викладача української мови та літератури. З квітня 1977 року — працювала організатором позакласної та позашкільної виховної роботи. А 1 вересня 1988 року була переведена на посаду вчительки української мови та літератури.

Завдячуючи клопіткій роботі вчителів, учнів Верхньоворітської ЗОШ I–III ст. у школі в 1987 році вчителькою української мови та літератури було створено куточок старовинних речей різного призначення. Це були жорна, терлиці, різне хатне начиння, одяг, інструменти для обробітку землі.

У 1996 році Марія Іванівна вийшла на заслужений відпочинок і музейну справу передала вчительці українознавства Козик Ганні Андріївні.

У 2007 році музей було зареєстровано Управлінням освіти і науки Закарпатської облдержадміністрації. На цей період загальна кількість музейних експонатів становила — 550.

За вагомий внесок у справу виховання учнівської молоді, відродження та примноження культурних надбань та історичної спадщини українського народу, пропаганду пам'яток історії, культури і природи, формування та збереження Музейного фонду України історичному музею Верхньоворітської загальноосвітньої школи I–III ступенів Воловецького району Закарпатської області присвоєно звання «Зразковий» у 2017 році.

У музеї розміщені такі експозиції: «Розвиток освіти і культури в нашому селі»; «Видатні люди нашого села»; «Діяльність Верхньоворітської «Просвіти»; «Походження села Верхні Ворота»; «Традиційне житло»; «Побут українців»; «Одяг»; «Знаряддя праці»; «Хатнє начиння»; «Війні немає забуття...»; «Герої російсько-української війни».

Особливе місце в музеї займає краєзнавчий відділ. Тут відтворено фрагменти хатнього покуття з Божими образами, вишиваними рушниками, керамічними тарелями, виціфрованим (різьбленим) столом, експонуються дві колиски — хатня дерев'яна та сохи, які брали в поле, дерев'яний посуд, ярма, кросна, куделі.

Особливим напрямком роботи музею є залучення учнів та вчителів до пошукової та краєзнавчої роботи з метою вивчення життя та побуту нашого народу, розуміння нерозривності минулого з сучасним та майбутнім України, виховання в учнів патріотизму, формування національної самосвідомості та високих моральних якостей громадянина України.

Болотіна Тетяна

*Історичний музей Запорізької
загальноосвітньої школи I–III
ступенів № 20 екологічного профілю
Запорізької міської ради
Запорізької області*

Болотіна Тетяна Вікторівна народилась 27 січня 1965 у місті Кам'янка-Дніпровська Запорізької області – керівник музею Запорізької загальноосвітньої школи I–III ступенів № 20 екологічного профілю Запорізької міської ради Запорізької області. Вищу освіту здобула у Дніпропетровському державному університеті за спеціальністю «Історик, викладач історії та суспільствознавства» (1989). Вчитель історії та правознавства (з 1994), керівник гуртка «Юні екскурсоводи» (з 2000) Запорізької ЗОШ № 20 екологічного профілю. За роки праці в результаті чергових та позачергових атестацій отримала «Вищу кваліфікаційну категорію» та учительське звання «Вчитель-методист».

14 жовтня 1983 року в школі № 20 було відкрито музей, присвячений подвигу 40-го авіаційного полку винищувачів. Весь педагогічний колектив, ветерани полку, учні й батьки брали участь у створенні експозиції музею. Ветерани передали листи, фотографії, залишки зброї часів Другої світової війни, особисті речі льотчиків. А потім музейні експонати поступово поповнювалися знахідками учнів та їх батьків, які цікавилися історією. В музеї є такі розділи: «Шлях 40-го авіаційного полку винищувачів», «Біографія Мілодана Андрія Михайловича — капітана полку», «Льотчики авіаційного полку винищувачів», також відкритий

розділ присвячений постраждалим від нацистських переслідувань в роки Другої світової війни, розділ висвітлення пам'яті про Голодомор 1932–33 років та події на Сході України з 2014 року, про бійців АТО/ООС.

У музеї зберігається 206 експонатів. Цікавими є експонати, що датуються 1943–1945 рр.: моделі літаків зроблені самими авіамеханіками полку, кружки з надписами «Дійдемо до Берліну, 1943», медалі та експонати (залишки зброї), які учні з батьками знайшли під час дайвінгу в р. Дніпро. У 2003 р. проведена реекспозиція, у 2008 — оновлено музей і технічними засобами (аудіо та відео записи спогадів ветеранів різних поколінь та історичних подій) завдяки роботі Тетяни Вікторівни з гуртківцями, що брали участь у різних Всеукраїнських та обласних конкурсах з пошуково-дослідницької роботи.

Коли Тетяна Вікторівна прийшла працювати до школи, то продовжувала роботу з патріотичного виховання учнів через музей. З 2000 року разом із гуртківцями проводила зустрічі поколінь, екскурсії, розповідаючи про експонати музею. Тетяна Вікторівна організувала роботу музею так, що під час Всеукраїнського конкурсу-огляду музеїв при закладах освіти музей отримав звання «Зразковий музей», а потім неодноразово підтверджував його. У вересні 2014 р. зроблено куточок про події Революції Гідності, а у листопаді 2015 р. подаровано музею банер про Небесну Сотню від батька загиблого воїна в зоні АТО Синенка П. І., у вересні 2018 р. відкрито розділ до 75-річчя вигнання із міста Запоріжжя нацистів; у 2019 та 2021 роках поновлений розділ «Воїнам АТО присвячується» роботами учнів та фотографіями батьків, які брали участь у бойових діях на Сході України проти російської агресії, зроблені презентації. Систематично проводяться екскурсії на тему «Створення шкільного музею», бесіди про події Другої світової війни та участь льотчиків 40-го авіаційного полку винищувачів у цих подіях, про героїв, чий імена носять вулиці міста Запоріжжя, ведеться пошукова та дослідницька робота. Учні брали участь у написанні робіт у МАН, вихованець Тетяни Вікторівни посів III місце, також

неодноразово брали участь у конкурсі-огляді шкільних музеїв, вихованці гуртка «Юні екскурсоводи» були призерами обласного етапу Всеукраїнського конкурсу екскурсоводів «Край, в якому я живу». Також, учні відвідують ветеранів та колишніх жертв концентраційних таборів, здійснюють волонтерську роботу.

Керівник музею має високий рівень професійної майстерності, своїм досвідом ділиться з колегами. В музеї Тетяна Вікторівна зустрічала учасників регіонального семінару на тему: «Патріотичне виховання у системі освіти» для вчителів з міста Одеси разом із Обласним центром патріотичного виховання. Також проводила «круглі столи» про систему патріотичного виховання молоді. Розробки Тетяни Вікторівни надруковані на сайті «Шкільний портал» та таких виданнях: книга «Весна Перемоги» (Запоріжжя, 2010); газета «Запорізька правда» статті «Зустріч поколінь» (13.05.2010), «Катюша» у дружньому колі» (07.05.2011), «І дітям, і ветеранам потрібен тільки мир!» (16–19.10.2014), «Живемо та пам'ятаємо» (17.10.2015); книга «Вартові пам'яті. Музеї Запорізької області». Стаття про Тетяну Вікторівну вийшла у газеті «Робоча газета» № 100 від 03.12.2020 р. Педагог тісно співпрацює із ТРК «Алекс». З метою популяризації музейної справи в музеї школи було відзнято 3 передачі, які вийшли в ефір у проєкті програми «Герої землі Запорізької».

Тетяна Вікторівна нагороджена грамотами: МОН України за успіхи у навчанні й вихованні підростаючого покоління, сумлінне ставлення до своїх обов'язків (Наказ МОН України № 123361, 2004); грамота ТВО за вагомий внесок у патріотичне виховання молоді (2014); за підготовку призерів II етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України у 2014–2015 р. (III місце); грамота Департаменту освіти і науки, молоді та спорту управління освіти і науки за II місце в I (районному) турі Всеукраїнського конкурсу «Учитель року-2016»; грамота районної адміністрації Запорізької міської ради за сумлінне ставлення до виконання посадових обов'язків, творчий підхід до роботи, вагомий особистий внесок у виховання підростаючого покоління, впрова-

дження інноваційних методів навчання та з нагоди професійного свята — Дня працівника освіти (2015); грамота Департаменту освіти і науки Запорізької облдержадміністрації за активну роботу з національно-патріотичного виховання підростаючого покоління, підготовку переможців Обласного заочного конкурсу пошукових робіт «Сила, мужність, честь» (2016) та за вагомий внесок, активну, плідну організаційно методичну роботу у проведенні обласного етапу Всеукраїнського огляду музеїв при закладах освіти (2019); Почесна грамота Департаменту освіти і науки Запорізької облдержадміністрації за сумлінну працю, високий професіоналізм, відданість своїй справі (2020).

Тетяна Вікторівна досвідчений вчитель, виявляє високий рівень теоретичної та методичної підготовки, професійної майстерності, ініціативи, творчості, вміль організатор. Вона постійно працює над створенням умов для свідомої орієнтації учнів у сучасному світі, суспільстві, формуванню у них відповідальної соціальної та громадської позиції, підвищення рівня духовної культури та патріотичного настрою, а цьому сприяє музейна педагогіка. Вона завжди користується авторитетом серед учнів, батьків та колег.

Гришечкіна Олена

*Етнографічний музей «Гладос»
комунального закладу
«Малобілозерська спеціалізована
естетична школа-інтернат
II–III ступенів «Дивосвіт»
Запорізької обласної ради*

Гришечкіна Олена Євгенівна народилась 20 березня 1971 року, с. Широке Веселівського району Запорізької області — керівник шкільного етнографічного музею «Гладос» комунального закладу «Малобілозерська спеціалізована естетична школа-інтернат II–III ступенів «Дивосвіт» Запорізької обласної ради. Вищу освіту здобула в Мелітопольському державному педагогічному інституті за спеціальністю «Географія та біологія», отримавши диплом з відзнакою (1993). Заступник директора з виховної роботи, вчитель біології та історії у Малобілозерській загальноосвітній школі № 2 (з 1993 по 2015). Другу вищу освіту здобула в Запорізькому національному університеті за спеціальністю «Історія» (2015). Працює вчителем історії Малобілозерської школи-інтернату «Дивосвіт» та є керівником гуртка «Музеезнавство» комунального закладу «Запорізький обласний центр туризму і краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді» Запорізької обласної ради (з 2015).

Шкільний етнографічний музей було засновано в 1994 році. Біля його витоків стояли директор Малобілозерської школи-інтернату «Дивосвіт» — Овсієнко Яніна Миколаївна, весь педагогічний колектив, здобувачі освіти та односельці. Музей

створювався з метою відродження історії розвитку місцевого гончарства. Він розташований у приміщенні колишньої церковно-приходської школи 1905 року на території закладу освіти.

Починаючи з 1997 року учні разом з педагогами і громадськістю села збирали розгублені частки історичної долі керамічного промислу Білозерщини: описи технологічних прийомів роботи, секретів приготування глин, ангобів, полив, місцевих професійних особливостей та звичаїв. Учні закладу освіти почали вивчати нові предмети: історія кераміки, ліплення, технологія художньої кераміки.

У шкільному етнографічному музеї «Гладос» зібрано унікальні колекції керамічних виробів, експонати побуту, що зберегли в собі дух народних мистецьких традицій, розмаїття художньо-стильових особливостей майстрів, якими славилась Білозерська земля. Першим керівником музею була вчитель української мови та літератури Лисенко Валентина Олексіївна. Продовжила поповнення експонатами вчитель історії Карлійчук Людмила Павлівна. Модернізація та локальні зміни шкільного музею здійснені під керівництвом учителя історії Шовкопляс Вікторії Миколаївни у співпраці з представниками кафедри історії Запорізького національного університету. Під керівництвом Гришечкіної Олени Євгенівни шкільний музей отримав статус «Зразкового музею».

У музеї представлені такі експозиційні розділи: «Гончарні вироби, кераміка»; «Покуть»; «Сільськогосподарський реманент»; «Народна вишивка»; «Речі хатнього вжитку». Робота зі збору експонатів постійно продовжується. Основний фонд музею налічує більше 600 одиниць. Гармонійно доповнюють експозиції етнографічного музею «Гладос» експонати під відкритим небом. Музей відвідують численні українські та зарубіжні делегації. Особливо цікавими та пізнавальними були зустрічі з учнями та педагогами з міста Ангулем (Франція) та міста Плятеров (Польща). Під керівництвом Олени Євгенівни у музеї працює група лекторів-екскурсоводів, вихованці школи — члени гуртка «Музеезнавство», організовують цікаві екскурсії, віртуальні по-

дорожі, конференції-дослідження. Були розроблені та проведені тематичні екскурсії, серед яких: «Історія села Мала Білозерка», «Розвиток гончарства Білозерського краю», «Керамічні вироби Малої Білозерки: погляд у минуле та сучасне», «Видатні односельці». Саме матеріали музею використовуються у дитячих науково-дослідницьких роботах МАН (неодноразово визнаних кращими на обласному та всеукраїнському етапах конкурсу-захисту).

Олена Євгенівна разом з Радою музею продовжують роботу з підготовки матеріалів екскурсії «Вогняні скульптури», зібрали інформацію про учасників міжнародних мистецьких пленерів «Дивосвіт», створили електронний каталог світлин керамічних скульптур музею під відкритим небом (роботи учасників Міжнародних мистецьких пленерів «Дивосвіт»), які розміщені на території закладу освіти. Активом музею були зібрані матеріали про воїнів села Мала Білозерка, які загинули в АТО/ООС, створено нумізматичну колекцію, розпочато роботу над електронним архівом музею.

У 2017 році Олена Євгенівна розробила програму курсу за вибором «Музеєзнавство» (для 5–11 класів) для загальноосвітніх спеціалізованих закладів освіти, позашкільних закладів та шкіл мистецтв. Мета навчальної програми: засвоєння основних понять етнографії, оволодіння знаннями регіональних особливостей матеріальної культури та навичками етнографічних досліджень.

У 2018 році члени гуртка «Музеєзнавство» разом з керівником гуртка Гришечкіною О. Є. створили музейну Абетку, яка проілюстрована світлинами експонатів шкільного етнографічного музею «Гладос» на кожну літеру алфавіту. Про кожний експонат вихованці та вчителі склали вірші.

Олена Євгенівна використовує матеріали музею для підготовки учнів-учасників всеукраїнських заходів, виступів на конференціях, науково-дослідницьких робіт з історії, конкурсу екскурсіводів, які постійно посідають призові місця на обласному та всеукраїнському рівнях. Учні неодноразово нагороджені гра-

мотами і дипломами Національного центру «Мала академія наук України», Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді, Департаменту освіти і науки Запорізької облдержадміністрації.

За досягнуті успіхи у залученні учнівської молоді до дослідницької діяльності з вивчення та збереження природничої та історико-культурної спадщини рідного краю Гришечкіна Олена Євгенівна нагороджена грамотою Департаменту освіти і науки Запорізької облдержадміністрації (2018 р., 2019 р.) за досягнуті успіхи в пошуково-дослідницькій роботі з юними краєзнавцями обласного етапу Всеукраїнської конференції учнівської та студентської молоді «Моя Батьківщина — Україна», грамотою Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді м. Київ (2019 року) за участь у IV та V Всеукраїнській історико-краєзнавчій конференції учнівської молоді «Державотворчі процеси в Україні: через віки у XXI століття», грамотою Черкаського обласного центру туризму, краєзнавства і екскурсій учнівської молоді ЧОР (2020 та 2021 роках) за активну участь та популяризацію краєзнавчого руху в рамках Обласного онлайн-фестивалю історичного краєзнавства учнівської молоді «Дослідники минулого», відзнакою «За сумлінну працю» Київським військово-історичним товариством (2021 року) за плідну працю в розвитку музейної справи та національно-патріотичне виховання здобувачів освіти.

Гришечкіна Олена Євгенівна постійно працює над вихованням в учнів національної свідомості, гідності та честі в гармонійному поєднанні національних і загальнолюдських цінностей, створенню у дітей ідеалів гуманізму, демократії, добра та справедливості, сприяє формуванню в школярів поваги до культурно-національних, духовних, історичних цінностей України.

Олійник Максим

*Природничий музей
опорного комунального закладу
загальної середньої освіти
«Орієнтир» Вільнянського району
Запорізької області*

Олійник Максим Олександрович народився 13 березня 1980, с. Петро-Михайлівка Вільнянського району Запорізької області — керівник природничого музею опорного комунального закладу загальної середньої освіти «Орієнтир» Петро-Михайлівської сільської ради. Вищу освіту здобув у Мелітопольському державному педагогічному університеті ім. Богдана Хмельницького за спеціальністю «Географія і фізична культура» (2002). Вчитель географії і фізичної культури ОКЗ «Орієнтир» Петро-Михайлівської сільської ради (з 2001), керівник гуртка «Географічне краєзнавство» комунального закладу «Запорізький обласний центр туризму і краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді» Запорізької обласної ради (з 2018). За роки праці отримав вищу кваліфікаційну категорію та звання «вчитель-методист».

28 лютого 2020 року при ОКЗ «Орієнтир» Петро-Михайлівської сільської ради було урочисто відкрито «Природничий музей». Передумовою створення музею стали експонати, які були знайдені учнями школи. Колекція музею почала формуватися близько тридцяти років тому, завдяки вчителю-ентузіасту Олійнику Олександрові Івановичу і внескам учнів, які вже змінили не одне покоління. Продовжив поповнення експонатами та став завідувачем музею вчитель географії Олійник

Максим Олександрович, який неодноразово здійснював експедиції рідним краєм та іншими регіонами України разом з учнями ОКЗ «Орієнтир». Під час проходження маршрутів збиралися різноманітні знахідки природного походження, які стали музейними експонатами і зайняли гідне місце у колекції музею. Оформлення стендів та розділів експозиції почалось у 2011 році, а робота зі збору експонатів продовжується донині. Основний фонд музею налічує більше 900 експонатів.

У музеї відвідувачі можуть побачити матеріальні знахідки різних історичних епох, ознайомитись з особливостями природи навколишньої місцевості, доторкнутися до невичерпної скарбниці надр землі.

Більшість експонатів — це гірські породи та мінерали, палеонтологічні рештки, об'єкти рослинного та тваринного середовища були зібрані на території Запорізького краю, Дніпропетровської, Черкаської, Івано-Франківської областей та АР Крим, а також із власної колекції Максима Олександровича, яка включає кристали та друзи з різних куточків колишнього СРСР, а також країн та континентів світу.

У музеї проводяться оглядові й тематичні екскурсії, біолого-географічні, екологічні уроки, лекції, предметні тижні, районні та обласні семінари-практикуми для педагогічних працівників, адміністрацій шкіл, зустрічі з цікавими людьми, виставки.

Експозиція музею складається з таких розділів: «Походження гірських порід та мінералів». У цьому розділі гірські породи об'єднані в групи за своїм генезисом: магматичні різного походження (глибинні та вивержені), місцеві, які виходять на земну поверхню в долині Дніпра, Єлисеївського пегматитового кар'єру та з Аполонівського палеовулкану сусідньої Дніпропетровської області і, навіть, з вершини італійського Везувію та базальт з Ельбрусу. Неабияке захоплення викликає експозиція «Друзи, кристали та виробне каміння», яка кличе відвідувачів до дивовижного та неймовірної краси світу мінералів. Волокнисті агаги, ідеальної форми кварцити, гірський кришталь, раух-топаз, пегматити доводять, що матінка природа найкращий скульптор.

У цих розділах представлено близько 300 зразків гірських порід та мінералів. Також представлені розділи: «Палеонтологічні колекції», «Корисні копалини України та Запорізької області», «Панорама степу», «Панорама «Заплава річки», «Ентомологічні колекції», «Колекції морських мешканців (корали, молюски, риби)», «Гнізда птахів». В музеї є створені руками учнів рельєфні карти «Запорізька область», «Вільнянський район» та «Крим», які показують території здійснення експедицій та походів.

У січні-березні 2022 року експонати «Природничого музею» виставлялися в комунальному закладі «Запорізький обласний краєзнавчий музей» Запорізької обласної ради в рамках експозиції «Дивосвіт кристалів».

На цих експозиціях та конкретних експонатах видно біорізноманіття природи, що дає змогу виховувати в учнів почуття патріотизму, гордість за свій край, його значимість в загальній системі господарства країни, зв'язок з іншими державами. А головне, приходиться осмислення необхідності охорони природи нашого краю та охорони природи взагалі.

Керівник музею має високий рівень професійної майстерності, є співавтором навчальних видань (методичних рекомендацій) «Розробка маршруту експедиції з активним способом пересування: Білогірський район Криму, похід 2 ступеня складності»; «Палеонтологічні дослідження». Входить до складу оргкомітетів та суддівських колегій обласних конкурсів та зльотів учнівської молоді: «Моя Батьківщина — Україна», «Юний геолог», «Знай, люби, бережи». Максим Олександрович використовує матеріали музею для підготовки учнів-учасників всеукраїнських заходів, виступів на конференціях, науково-дослідницьких робіт з географії та біології, які постійно займають призові місця на обласному та всеукраїнському рівнях. Учні неодноразово нагороджені грамотами і дипломами Національного центру «Мала академія наук України», Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді, Департаменту освіти і науки Запорізької облдержадміністрації. Разом з педагогами і вихованцями здійснює

пошукові краєзнавчі експедиції і походи різного ступеня складності Запорізькою областю та регіонами України. В музеї створені етимологічна та фото колекція комах, які стали основою для написання робіт зі збереження рідкісних лускокрилих, що поширені на навколишній території та впровадженні природоохоронної діяльності.

За якісну і результативну роботу Максим Олександрович Олійник нагороджений грамотами Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді; Департаменту освіти і науки Запорізької облдержадміністрації; Почесною грамотою Департаменту освіти і науки Запорізької ОДА (2017); грамотами Департаменту освіти і науки Запорізької ОДА (2019, 2020); за результативну роботу з гуртківцями у науково-дослідницькій діяльності нагороджений Подякою Запорізької обласної державної адміністрації (2021); Дипломом Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді (2021); є лауреатом щорічної педагогічної премії учителів Запорізької області (2021).

Максим Олександрович має гарну можливість здійснювати особистісно-орієнтований підхід до вивчення природи рідного краю. Його інтереси співзвучні з інтересами школярів, він робить все для того, щоб учні та вихованці росли людьми творчими, активними і цьому значною мірою сприяє «Природничий музей», яким професійно і завзято керує вчитель-ентузіаст.

Мороз Василь

*Музей етнографії і побуту с. Саджави
Богородчанського району
Івано-Франківської області*

Мороз Василь Іванович (09.08. 1949–15.07. 2016) — видатний педагог, краєзнавець, «Відмінник освіти України», делегат XI Всеукраїнського з'їзду працівників освіти, засновник Народного музею етнографії і побуту села Саджава, «Галицький кмітлицевець».

Життєпис. Василь Іванович народився 9 серпня 1949 року в мальовничому селі Саджава в сім'ї вчителя фізкультури Івана Васильовича Мороза і медсестри Наталії Дмитрівни.

Навчаючись у школі, юнак вирізнявся з-поміж однолітків кмітливістю, наполегливістю, умінням повністю віддаватися обраній справі. У 1966 році закінчив з медаллю Саджавську середню школу і одразу розпочав трудову діяльність: спочатку у Глибоківській восьмирічній школі, а з 1967 по 1972 рік навчався в Івано-Франківському державному педагогічному інституті ім. Стефаника на фізико-математичному факультеті.

Після інституту повертається в рідну Саджавську школу на посаду вчителя фізики і математики. У 1974–1975 рр. довелося перервати педагогічну діяльність через службу в армії. Опановуючи військове ремесло, думками линує додому, мріяв, що повернеться і зробить щось вагоме для односельців. Звільнившись зі служби, продовжує працювати в школі: 1976 р. педагогом-організатором позакласної і позашкільної виховної роботи, 1979 р. заступником директора з навчально-виховної роботи, а з серпня 1984 року — директором школи. Підвищення ак-

тивізувало Василя Івановича. Зі спогадів колег, він жив роботою: виготовив документацію на будівництво нової школи, посприяв відкриттю її у серпні 1987 року, допоміг забезпечити обладнанням, унаочненням та технічними засобами навчання. Крім цього, власноруч посадив шкільний сад, шкільний ставок і тир (перший у районі) — це теж його ініціатива. Працював завжди нарівні з іншими.

Співробітники згадують: «Скільки недоспаних ночей, скільки поїздок за новими меблями до школи, за дошками, таблицями, стендами, підручниками, крейдою, фарбою — про все треба було подбати директору. Василь Іванович ніколи не рахувався з часом, у кабінеті директора не раз світилося і за опівніч».

У 1992 році на замовлення Міністерства освіти про школу знято фільм «Диво калинове». У 2000 році Василь Іванович став призером обласного конкурсу «Учитель року» в номінації «Директор школи», а у 2001 році — делегатом XI Всеукраїнського з'їзду працівників освіти. Завдяки його вмілому керівництву Саджавська ЗОШ I–III ст. була знана не тільки в межах області, але і на всеукраїнському рівні. У 2007 році школа була учасницею Всеукраїнського експерименту «Педагогічні засади формування навчально-виховного середовища в загальноосвітніх закладах сільської місцевості», за результатами якого Мороз В. І. розробив структурну модель розвитку «Школа — освітній та соціально-культурний центр сільської громади».

Досвід директора школи занесено до картотеки обласного інституту післядипломної освіти та присвоєно звання «Старший вчитель». Школа стає центром обміну досвідом. На її базі проводяться всеукраїнські, обласні та районні семінари.

Василь Іванович ніколи не шукав ні почесей, ні слави, працював так як підказувало йому серце. Збирав по крупиночці величезні надбання історії, культури, народного мистецтва рідного села, щоб пізнавати свою минувшину і вчитися на ній могло не одне покоління саджавців.

Мороз В. І. був успішним і в особистому житті, разом з дружиною Галиною Дмитрівною (вірним супутником, одноступцем,

соратником) виховав двох чудових синів: Віктора 1973 р.н. та Івана 1976 р.н.

Як ентузіаст та справжній майстер своєї справи мав безліч творчих планів, яким, на жаль, не судилося здійснитися. 15 липня 2016 року Василь Іванович відійшов у вічність, залишивши нам неоціненний спадок.

Творчий доробок. Світ Василя Івановича тримався на трьох китах: перший — школа, другий — етнографія, а третій — музей. Останній був його храмом, тим життєдайним джерелом, яке живило полум'я його душі, «слабкістю» двох останніх десятиліть життя.

Крок за кроком невтомний кмітливець йшов до своєї давньої, ще дитячої мрії, яку реалізував у 1989 році — створив «Музей етнографії і побуту с. Саджави». З цього приводу, пізніше він зауважив: «Мене особисто постійно хвилювала історія свого родоводу, свого села, району, області, України. Тому з кожним днем я все більше переконувався, як дорого обходиться нам збайдужіння до всього національного, як багато ми втратили, свідомо позбавляючи свій народ, особливо дітей та молодь, не даючи їм можливості прилучитися до родовідних джерел, відчутти себе не на словах, а на ділі спадкоємцями духовних скарбів наших предків. Читаючи книжку «Гуцульщина», постійно задумувався над тим, чому немає чогось подібного про нашу Бойківщину? І ось для того, щоб якимось чином хоч трошки компенсувати втрачене, вирішив створити наш бойківський музей — музей етнографії і побуту свого рідного села Саджава».

У 1988-му році звернувся до учнів, батьків та вчителів із проханням допомогти у зборі експонатів. Відчув, що його зрозуміли, коли почали приносити перші речі, допомагали, побачивши, що починає створюватись цікавий музей.

Експозиції розмістили у приміщенні старої школи, яку в селі називали «білою». Зібраних експонатів виявилось так багато, що довелось розширювати приміщення. Зараз музей налічує більше 6000 тисяч експонатів, які систематизовані за тридцятьма розділами і зберігаються у 9-ти кімнатах. Кожен із численних експонатів у музеї — оригінальний. Найціннішими є вирізьбле-

ний хрест 1516 р., дерев'яні двері 1840 р., зроблені без жодного цвяха, ходаки 1879 р., корито кін. 18 ст., дитяча колиска 1900 р. Серед розмаїття експозицій є і різні музичні інструменти: сопілка, скрипка, цимбали, бубон, мандоліна, губна гармошка, а також перше радіо, грамофон.

В одному із залів музею розміщено старовинні знаряддя праці: ціп, жорна, дерев'яний плуг, борони тощо; зразки жіночого, дівочого, чоловічого та дитячого одягу, а також представлено інтер'єр бойківської кімнати.

Сьогодні музей є центром обміну досвідом з багатьма колективами, у ньому побували громадяни різних країн світу: Індії, Німеччини, Англії, Молдови, Чехії, Словенії, Польщі. Музейний фонд використовується для тематичних досліджень, пошукової роботи, на шкільних та позашкільних заняттях, які збагачують кожного здобувача освіти високими думками і глибоким почуттям вірності батьківській хаті, маминій пісні, рідній землі – Україні. Експозиції знайомлять відвідувачів із життям, побутом, давніми обрядами, традиціями і звичаями предків.

Про всеукраїнське визнання свідчить присвоєння музею у серпні 1995 року звання «Народний».

Високо оцінюючи значення й унікальність експозицій музею, президія обласної організації Товариства винахідників і раціоналізаторів України у 2011 році нагородила Василя Івановича нагрудним значком «Галицький кмітливець».

Започатковану Морозом В. І. музейну справу гідно продовжує його дружина Галина Дмитрівна, яка опікується дітищем свого чоловіка.

У творчому доробку Мороза В. І. є багато публікацій у періодичних виданнях та книга «Мое рідне село», яку автору вдалося випустити при фінансовій підтримці райдержадміністрації.

За свою сподвижницьку діяльність Василь Іванович удостоєний різних нагород: знак «Відмінник освіти України» (1985 р.), Грамота Міністерства освіти (1986, 1995, 2000 рр.), Грамота Українського державного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді (1999 р.), Грамота облдержадміністрації (1999, 2000, 2001 рр.), Грамота

обласного управління освіти (1993, 2001, 2002 рр.), Грамота райдержадміністрації (1999, 2000, 2001 рр.), знак «Кращий за професією-2000»; нагрудний знак «Галицький кмітливець» (2011 р.).

До першої річниці вдячні односельчани та місцеві активісти на подвір'ї музею етнографії і побуту села Саджава встановили пам'ятну стелу, яка була урочисто відкрита в рамках II Всеукраїнського фестивалю «Саджавське намисто» у 2017 року.

Джерела:

Гілецький Й. Р., Сливка Л. В., Сливка Р. Р. Богородчанський край. З минулого в сучасність. Івано-Франківськ : Місто — НВ, 2009. 126 с.

Етюди про Галицьких кмітливців. Т.ІІ. Івано-Франківськ: Вид-во ТОВ «Імста», 2008.

Звід пам'яток історії і культури Івано-Франківської області. Богородчанський район. Івано-Франківськ: Лілея — НВ., 2008. 331 с.

Мороз В. І. Моє рідне село Саджава. Богородчани, 2003. 84 с.

Середюк Б. І. Благословенна будь, Саджава. Надвірна: ТОВ «Надвірнянська друкарня», 2017. 552 с.

Приймак Ярослава

*Музей «Бойківського побуту
та вишивки» Вигодської загально-
освітньої школи
Калуського району
Івано-Франківської області*

Приймак Ярослава Олексіївна, керівник гуртків «Етнографічне краєзнавство» Долинської філії Івано-Франківського ОДЦТКУМ, керівник музею «Бойківського побуту та вишивки».

Життєпис. Приймак Ярослава Олексіївна народилася в селі Пациків Долинського району Івано-Франківської області 15 березня 1956 р. Навчалася у Вигодській ЗОШ, яку закінчила в 1972 р. У 1977 р. закінчила Івано-Франківський педагогічний інститут ім. В. Стефаніка за спеціальністю «вчитель фізики і математики». Після інституту по розподілу кадрів працювала у Сватівському районі Ворошилоградської області. З 1978 р. працювала вчителем фізики й математики в школах Долинського району, а з 1986 р. — вчителем обслуговуючої праці у Вигодській школі. З 2002 р. є керівником гуртків «Етнографічне краєзнавство» Долинської філії Івано-Франківського ОДЦТКУМ.

У 1991 р. за ініціативи та під керівництвом Ярослави Олексіївни у Вигодській школі був створений музей «Бойківського побуту та вишивки». На ідею зібрання та збереження старовинних бойківських речей, упорядкування матеріалів про історію свого краю, народу Приймак Я. О. наштовхнув нещасний випадок, який стався в її сусідів — пожежа будинку. Там жили старенькі люди, які всі старовинні вцілілі речі побуту запропо-

нували забрати. Так, Ярослава Олексіївна отримала перші експонати музею: предмети побуту, знаряддя праці минулих часів, бойківський одяг і вишивку.

Потрібно відмітити, що організатор музейної справи Приймак Я. О. є великим знавцем своєї справи. В її роботі домінує національне виховання, адже це створена самим народом система поглядів, переконань, ідей, традицій, звичаїв, покликаних формувати світоглядну свідомість та ціннісні орієнтації молоді, передавати їй соціальний досвід, надбання попередніх поколінь.

Головною метою музейної справи Ярослави Олексіївни є передача молодому поколінню багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадян України, які включають в себе національну свідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-етичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту.

Керівниця музею опирається на традиції, звичаї та обряди бойківського краю. Виготовлення декоративно-ужиткових виробів, бесіди, майстер-класи вона планує за народним календарем. Це поглиблює знання молоді про народні свята і традиції, які з ними пов'язані. Так, наприклад, із приходом зимових свят, діти виготовляють різдвяні віночки, ялинкові прикраси, об'ємні фігурки, плетуть дідухів, ознайомлюються із традиціями оздоблення житла тощо. А заняття гуртка (проходило в кімнаті музею) етнографічного краєзнавства на тему «Зимовий цикл обрядів наших предків» було відзняте на телеканалі «Галичина», де є постійно діюча рубрика «Наші діти».

Творчий доробок. Протягом 2008–2010 років Приймак Я. О. виборювала перші місця у Всеукраїнській експедиції «Україна вишивана». Як підсумок участі в експедиції, була вишита карта Івано-Франківської області, яка представляла Прикарпаття на фестивалі «Країна юних майстрів» у Києві.

Ярослава Олексіївна займалася не лише пошуками нових пам'яток бойківської культури, проведенням численних виставок, а й у 2015 р. зібрала та упорядкувала матеріал про бойків-

ську вишивку та символіку орнаментів. В результаті було випущено книгу під назвою «Оберіг і благословення», що активно використовується на заняттях краєзнавчих гуртків. У 2022 р. видано розширений варіант книжки під назвою «Орнамент — мова тисячоліть».

Великим набутком педагога є вишита карта рідного краю — Долинщини. За дослідницьку роботу з питань аналізу символів-мотивів бойківських орнаментів нагороджена президентом України іменним годинником у 2003 р. та є переможницею трьох етапів Всеукраїнської експедиції «Україна вишивана». Також нею підготовлено ряд відеозанять для поповнення віртуального середовища на теми: «Витинанка», «Мережка», «Новий рік», «Різдвяний вінок», «Писанка — символ України» та ін.

Щодо реалізації застосування модифікаційних форм і методів в музейній справі, то Ярославі Олексіївні властиві такі підходи:

- Пошуково-дослідницька робота: зустрічі з старожилками, вивчення історії рідного краю. Ґрунтовним є дослідження про пациківську кам'яну церкву (1660 р.), чернечих ям давнього скитського монастиря в урочищі «Чернечі ями». Цікавим є той факт, що точної дати заснування села Пациків немає, то початок заснування монастиря черців за Святовознесенським літописом сягав давнини в 300 років до появи християнства у Великій Моравській державі. Тобто монастир був заснований у 563 р. Черці (так їх називали селяни) — дохристиянські волхви, серед них були великі знавці медицини, фітології.
- Творчі зустрічі з народними майстрами, видатними людьми краю. Таким чином, вивчалася орнаментика на сорочках та рушниках, рунічне письмо. Рунічні знаки-символи були майже забуті на довгі століття. На поч. 20 ст. цікавість до рун знову відродилася завдяки відкриттю старовинних рукописів. Рунічні символи — це втілення дуже давньої і потужної енергії, вони з'явилися біля витоків самого людства і є початком, продовженням і метою самого шляху. Відомо, що

люди, які знали таємниці символів (рун) займались не тільки магією, а й лікуванням. Руни використовували з метою рівноваги з силами природи і загальної гармонії, а для збільшення дії сили її оспівували в пісні і називали по імені.

- Бесіди, диспути, конференції про виникнення та розвиток народного декоративно-ужиткового мистецтва. Потрібно відзначити, що в музеї проводився семінар на тему «Бойківське весілля», а також музей відвідували учасники міжнародної акції «Світ без кордонів».
- Майстер-класи по писанкарству, техніці плетіння рідвяного павука й дідуха (висвітлення їх коренів, значення) та різноманітні виставки («Сучасне й минуле мистецтво»), які відвідували діти з різних регіонів, а також діти учасників АТО з Центральної України. При музеї є постійно діюча виставка дитячої творчості та майстринь регіону під назвою «Золоті руки бойківчанок», присвячена різновидам ремесел нашого краю.

Пошуково-дослідницька робота музею полягає в тому, щоб відтворити історію розвитку ремесел і побуту рідного краю. У музеї є документи, що висвітлюють різні події з історії краю, стародруки, видані в Україні, твори образотворчого українського і народного мистецтва, а також твори сакрального мистецтва. Безперечними «родзинками» музею є реконструкція бойківської кімнати, нової бойківської оселі; писанки, безліч вишитих рушників та сорочок; куточок, присвячений бійцям 93 механізованої бригади (2015 р.).

Музей постійно здійснює експедиції селами Долинщини для поповнення фондів. Впродовж десятків років тут функціонують дві постійні експозиції: «Господарсько-матеріальна культура бойків та бойківські носії» й «Вишивка рідного краю».

В окремому кутку музею відображено традиційне житло бойків. Тут стоять бомбетель (лава), колиска, образ, гасові лампи, довбачі (дерев'яне взуття). Найбільш цінними для музею є дерев'яний ткацький верстат, якому понад 200 років, дерев'яна кочерга, ніжна ступа, олійниця.

Складається враження, що у музеї є абсолютно все, чим користувалися бойки на господарці: балії (миски для купання), праники, жорна, нечки (миски для замішування тіста), оскарб (сокира), циркуль, підсвічники, кошики (для фруктів, ягід, горіхів, зерна, яєць), дерев'яні пляшки на воду (у них вода довше залишається холодною), глечики, бочки на вино тощо.

Другий куточок експозиції побуту бойків — це світ одягу та прядива. Традиційною є вишивка з червоним, чорним та синім кольорами. Для відображення процесу прядіння у музеї експонують верстати, гребінці, якими чешуть вовну, льон-довгунець та нитки з нього.

З кожним роком, завдяки клопіткій праці Приймак Я. О. збагачується фонд шкільного музею. Допмагають у цьому також учні та мешканці Вигоди, Пацикова та навколишніх сіл.

Джерела:

Іванченко М. Дивосвіт прадавніх слов'ян. Київ, 1991.

Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури. Київ, «Обереги», 1992.

Приймак Я. Орнамент — мова тисячоліть. Долина, 2022.

Скуратівський В. Обереги пам'яті. Київ, «Скарбниця», 1992.

Сергійчук В. Доля української національної символіки. Київ, 1990.

Феданко Олександр

*Історико-краєзнавчий музей
смт Солотвин
Богородчанського району
Івано-Франківської області*

Олександр Антонович Феданко (06.06.1898–04.04.1983) — педагог, етнограф, краєзнавець, культурно-громадський діяч.

Життєпис. Народився 6 червня 1898 року в м. Станіславів (нині Івано-Франківськ), у родині робітника залізничних майстерень Антона Феданка, який був одним із організаторів та учасників «Просвіти», а також засновником греко-католицької церкви в Княгинині. У 1911 році, коли Олександрові виповнилося 13 років, померла його мати Наталія з родини Пиндусів, дуже добра, ніжна й релігійна жінка.

Початкову та середню освіту здобув у Княгинині, і одразу вступив у Станіславівську учительську семінарію, яку закінчив у 1917 році. У цей же час був мобілізований на військову службу до австрійської армії, брав участь в бойових діях, зазнав поранення, тому в 1918 році звільнений через інвалідність, після чого майже рік працював приватним вчителем.

У 1919 році О. Феданко продовжив педагогічну діяльність на посаді учителя однокласної початкової школи в с. Рибне, а з 1920 року його перевели на роботу до Станіславівської семи-класної школи, в якій викладав до 1923 року. Цього ж року покинув Станіслав і вирушив на Богородчанщину. Саме тоді пе-

ревівся до чотирикласної початкової школи в смт. Солотвин Богородчанського району, де й одружився із місцевою учителькою Оксаною Осипівною Кокольняк. У школі організував дитячий хор, заснував гурток ручної праці, заклав розсадник фруктових дерев і навчав учнів щепити та доглядати їх. Протягом 1929–1930 років за допомоги громадськості звів нове велике приміщення школи.

Саме тут застала Олександра Антоновича II Світова війна. Важкими видалися ті роки. Під час окупації педагогу довелося переховувати підручники та шкільну документацію. Завдяки чому йому вдалося вже на третій день після визволення Прикарпаття від ворога, відновити навчання в закладі. А згодом було організовано вечірню середню школу. Перебуваючи на посаді заступника директора, вступив до Станіславського учительського інституту, який закінчив з відзнакою у 1947 році.

1 вересня 1948 року Олександра Феданка призначили директором Тисменичанської семирічної школи. Довелося чимало попрацювати, щоб налагодити роботу школи та відносини в педагогічному колективі. Проте завдяки наполегливій та сумлінній праці, чуйному і толерантному ставленню до людей, Олександр Антонович зумів організувати колектив та підвищити авторитет школи. Завдяки його зусиллям вдалося здійснити електрифікацію приміщення та організувати вечірню школу, яку відвідували понад 300 учнів.

3 вересня 1950 року призначений на посаду директора семи-класної школи в с. Хриплин, що поблизу Івано-Франківська. За цей період зміг налагодити не тільки роботу школи, а й сільського клубу, де заснував хор. Також була організована вечірня школа. В цей період Олександр Антонович вступив до Станіславського педагогічного інституту, який закінчив у 1955 році.

У 1958 році він попрощався зі школою та учителями і повернувся до Солотвини, але продовжував працювати «позаштатним» інспектором шкіл району на громадських засадах. Він створив і завідував методичним кабінетом при Солотвинській СШ. На жаль, влада почала переслідування через його родинні зв'язки із членами УСС та УПА. Міняючи місце роботи, Олександр Антонович думав, що втече від переслідувань, але це не допомогло, тому ос-

танні роки життя мешкав у доньки в Трускавці, але заповів поховати його поруч з дружиною. Помер педагог-краєзнавець 4 квітня 1983 року і похований згідно заповіту у Солотвині.

Творчий доробок. Ще за студентських років Олександр Антонович захопився історичними пам'ятками Івано-Франківська, збирав старі документи та скуповував антикварні видання. Його зацікавленість старовиною сформувалася під впливом професора Станіславівської семінарії Амвросія Андруховича, вихідця із Богородчанщини, який пробудив в молодому юнакові жагу пізнання історії рідного краю.

Це дало початок для створення в Солотвині, в 1964 році, історико-краєзнавчого музею на громадських засадах. У своїх турботах про відкриття музею Олександр Антонович зустрів щирю підтримку завідувача Богородчанської районної відділу народної освіти В. С. Чабана, директорів школи С. М. Паневника, а потім В. М. Грицака, завуча школи В. В. Прокопишина, вчителів історії П. К. Прокопишин, І. О. Жураківського, зав. Будинком культури М. М. Дерев'янка, які допомогли в зборі експонатів та обладнанні музею.

Схвальні відгуки перших відвідувачів музею про його експонати, про цікаві розповіді Олександра Антоновича впливали на поширення і поглиблення роботи музею. Почали надходити експонати від учнів, населення Солотвина і навколишніх сіл. З часом приміщення виявилось замалим, тому в 1967 році місцевою владою під музей було виділено окремих двоповерховий будинок.

У музеї зберігаються цінні пам'ятки Скиту. Знаходилися там документи, фотознімки, старі окови замків, мисочка з вишневого дерева, якою користувалися монахи, твори А. Могильницького, та найважливіша річ на думку самого краєзнавця — залізна печатка Скиту з написом українською мовою «Скит Манявський», а в другому ряді — «Zakladbudynku». Серед унікальних експонатів була також печатка Краснополя із зображенням трьох грудок солі і двох бочок меду.

Понад півстоліття О. Феданко присвятив пошуково-дослідницькій діяльності. Крім цього він власноручно виготовив для експозиції макет Скиту Манявського.

Це був один із перших громадських музеїв в області. У 1972-му йому присвоїли звання «Народний музей» та відзначили медаллю Тараса Шевченка. Музей став важливим культурним і навчальним центром регіону. В 60–80-ті роки ХХ ст. його відвідували учні і студенти не лише з Івано-Франківщини, але й Львівщини, Тернопільщини та інших областей України.

За досвідом до Олександра Феданка приїздило багато прикарпатських краєзнавців. На базі музею проводили конференції, семінари вчителів області та Богородчанського району.

У 2001 році рішенням сесії обласної ради музей передано Івано-Франківському краєзнавчому музеєві як окрема філія. Експозиція музею розкриває природу Прикарпатського краю, історію, культуру і побут Солотвина та його околиць.

Нагороди та відзнаки: за участь у Першій світовій війні відзначений медаллю «За хоробрість»; за врятування учениці під час пожежі та юнака, що тонує, отримав польську відзнаку «За заслуги»; за сподвижницьку педагогічну діяльність нагороджений значком «Відмінник народної освіти»; за значний внесок у розвиток краєзнавчого руху, збереження національної історико-культурної спадщини та природних скарбів України, Олександр Феданку було посмертно присвоєно звання «Почесний член спілки краєзнавців Прикарпаття» (1997 р.).

У 1998 році, до 100-річчя з дня народження, був опублікований ювілейний збірник «Краєзнавець Олександр Феданко», проведена науково-практична конференція та встановлена меморіальна дошка на фасаді музею.

Джерела:

Гаврилів Богдан. Краєзнавець Олександр Феданко (1898–1983): До 100-річчя з дня народження. Івано-Франківськ, 1998. 50 с.

Годованець Мирослав. Спомин шани у любові (матеріали з фондів музею).

Феданко Олександр. Мої спогади / упорядкув. Угорчака Ю. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2017. 223 с.

Феданко Олександр. Автобіографія. Трускавець. 16 лютого 1980 р. (матеріали з фондів музею).

Бондар Анатолій

*Музей гімназійної освіти
Білої Церкви навчально-виховного
об'єднання «Перша Білоцерківська
гімназія-школа I ступеня»
Білоцерківської міської ради
Київської області*

Бондар Анатолій Володимирович народився 25 травня 1972 року у м. Біла Церква Київської області. У 1997 році закінчив історичний факультет Дрогобицького державного педагогічного інституту імені І. Франка за спеціальністю «Вчитель всесвітньої історії та народознавства».

Протягом 1997–2002 років працював вчителем історії та правознавства у школах Білої Церкви та Білоцерківського району. З 2002 року по теперішній час працює у Білоцерківському навчально-виховному об'єднанні «Перша Білоцерківська гімназія — школа I ступеня» Білоцерківської міської ради як вчитель історії, керівник краєзнавчого гуртка, завідувач зразкового Музею гімназійної освіти Білої Церкви та керівник гуртка «Юні екскурсоводи» КЗ КОР «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини», який функціонує на базі гімназії.

З 2008 року Анатолій Бондар за сумісництвом також працює у відділі інформаційно-краєзнавчої роботи централізованої бібліотечної системи Білої Церкви.

У своїй діяльності він поєднує педагогічну та науково-дослідницьку роботу. Зокрема, пан Анатолій є співавтором та автором книг «Час руху в просторі Просвіти», «Історія першої

Білоцерківської гімназії в особах», «Молодь Білої Церкви 1917–1991 років», «Декомунізація в Білій Церкві» тощо. Він також є автором більше 100 статей з білоцерківського краєзнавства. Неодноразово був учасником краєзнавчих конференцій, круглих столів, які проходили в Білій Церкві, Києві та інших містах Київської області. Анатолій Бондар є суддею багатьох міських та обласних учнівських краєзнавчих конкурсів.

Окрім педагогічної та науково-дослідницької роботи Анатолій Бондар займається громадсько-політичною діяльністю, зокрема, є членом Всеукраїнського об'єднання «Просвіта», неодноразово брав участь у комісіях на виборах як до центральних, так і до місцевих органів влади від проукраїнських політичних сил. З 2016 року пан Анатолій є членом комісії з декомунізації та перейменування вулиць при Білоцерківському міськвиконкомі.

Одна із найважливіших сторінок у житті та діяльності Анатолія Бондаря як педагога та історика — зразковий Музей гімназійної освіти Білої Церкви 1847–1920 років. Музей було відкрито 25 квітня 2007 року на базі Білоцерківській гімназії № 1 (нині — Білоцерківському навчально-виховному об'єднанні «Перша Білоцерківська гімназія — школа I ступеня» Білоцерківської міської ради). Статус «Зразковий музей» присвоєно музею у 2010 році та вкотре підтверджено у 2021 році.

Починаючи з 2002 року, пан Анатолій разом із колегами краєзнавцями та педагогами гімназії працював над створенням Музею гімназійної освіти. У процесі дослідження вони використовували матеріали архівів Києва, Вінниці та Житомира. Багато працювали в Національній бібліотеці імені Володимира Вернадського та історичній бібліотеці. Результат їхньої кропіткої праці — ґрунтовно досліджена історія гімназійної освіти Білої Церкви 1847–1920 років, встановлення етапів розвитку чоловічої та жіночої гімназійної освіти Білої Церкви. До прикладу, він з колегами зібрав матеріали про сім гімназій, які функціонували станом на 1920 рік у Білій Церкві: державні чоловічу та жі-

ночу, єврейські чоловічу та жіночу, польські чоловічу та жіночу, Українську гімназію імені Бориса Грінченка.

Анатолій Бондар має значний досвід здійснення польових досліджень, зокрема спілкування із місцевими мешканцями, родичі та знайомі яких навчалися у білоцерківських гімназіях. Під час таких досліджень вдалося зібрати чимало оригінальних матеріалів щодо історії гімназійної освіти Білої Церкви: атестати, світлини, старі книги, медалі гімназистів тощо.

Гордістю зразкового Музею гімназійної освіти Білої Церкви 1847–1920 років є матеріали про видатних українців — учнів та педагогів гімназій, які зробили вагомий особистий внесок в історію України та світу. Це, зокрема, такі історичні постаті як перший біограф Т. Г. Шевченка Михайло Чалий (директор Білоцерківської гімназії), випускники закладу: етнограф, українофіл Борис Познанський та Євген Слабченко (відомий французький кінорежисер Єжен Деслав), полководець Української революції Михайло Палій-Сидорянський та багато інших.

Музей відвідує чимало гостей з України та закордону. Екскурсії проводять юні екскурсоводи — учні гімназії, яких готує Анатолій Бондар. Також, на базі музею відбуваються методичні заходи для педагогічних працівників Білої Церкви та Київської області. Як завідувач музею пан Анатолій реалізує проєкт «Урок в музеї» у рамках обласного освітнього кластеру «Музеї в освіті».

Юні краєзнавці та екскурсоводи, вихованці Анатолія Бондаря, неодноразово ставали переможцями та призерами різноманітних краєзнавчих акцій, експедицій та конкурсів Малої академії наук.

З 2020 року керівник музею гімназійної освіти Білої Церкви веде сторінку «Музей гімназійної освіти Білої Церкви» в соціальній мережі Фейсбук: <https://www.facebook.com/MuzejOsvitu2007>.

Цимбалюк Василь

*Музей історії
Сквирського академічного ліцею
Білоцерківського району
Київської області*

Цимбалюк Василь Іванович (народився 27 травня 1937 року в місті Сквирі) — учитель української мови та літератури, письменник, краєзнавець, дослідник, науковець, журналіст, кандидат педагогічних наук, відмінник освіти, учитель-методист, керівник зразкового Музею історії Сквирського ліцею.

Протягом 1946–1955 років навчався у Сквирській середній школі № 2, отримав золоту медаль. З 1955 по 1960 роки навчався на філологічному факультеті Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

У 1960–1962 роках працював учителем української мови та літератури в Горобіївській середній школі Сквирського району. А з 1962 по 1993 роки – учителем української мови та літератури у Сквирській середній школі № 1 (з 1964 року поєднав викладацьку діяльність із посадою заступника директора з навчально-виховної роботи). Протягом 1986–1993 років — завідувач Музею історії закладу освіти у Сквирській середній школі ім. М. М. Ольшевського. У 1994–2009 роках — заступник директора з науково-методичної роботи Сквирського ліцею. З 2010 року і по теперішній час працює вчителем української мови та літератури, керівником гуртка «Юні екскурсоводи», завідувачем зразкового Музею історії у Сквирському академічному ліцеї.

Як керівник музею Василь Цибалюк протягом багатьох років збирав та впорядковував матеріали про Сквирську чоловічу гімназію, визначних в історії краю та України осіб: мецената П. Сувчинського, випускників закладу освіти скульптора К. Діденка, письменників (А. Любченка, В. Бойка, Р. Третякова, О. Васильківського, В. Гунька, С. Музиченко), земляків-воїнів II Світової війни, заслужених майстрів спорту та чемпіонів Олімпійських ігор (Л. Панчук, Л. Гудзь, О. Дячук, М. Гуменюк), народну артистку України Е. Пилипенко-Миронюк тощо.

У 1987–1992 роках Василь Цимбалюк співпрацює із Київським меморіальним музеєм Максима Рильського. У цей час він з учнями закладу освіти розпочинає збір інформації про діяльність М. Рильського у місті Сквирі. А 1995 року на базі музею відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція, присвячена 100-річчю з дня народження М. Рильського.

Для музею Василем Івановичем також зібрано цікаві матеріали про Карла Болсуновського (1838–1924 р.ж.) — українського вченого, професора, що написав більше 30 книг з історії України, археології. Як учень В. Хвойки та В. Антоновича він досліджував Трипільську культуру, родові знаки князя Володимира, вивчав нумізматику та геральдику. Був одним із організаторів музейної справи у Києві та Київській області. Зокрема, у 1917 році він розпочав організовувати музей у рідній Сквирській чоловічій гімназії ім. Петра Сувчинського на основі своїх багатющих колекцій. А у 1919 році — повітового краєзнавчого музею у Сквирі.

Музей історії Сквирського ліцею обліковано 2004 року. Звання «Зразковий музей» присвоєно 2006 року та успішно підтверджено у 2017 та 2022 роках. Фонди музею: 1226 експонатів. Експозиція складається з 7-ми розділів: «Від гімназії до ліцею», «Гімназія», «Школа ім. І. Франка», «Середня «зразкова» школа», «Сквирська середня школа № 1», «Школа ім. М. Ольшевського», «Ліцей». Джерела поповнення музейної колекції — пошуково-краєзнавчі акції серед учнів та освітян закладу, мешканців Сквирської міської територіальної громади тощо.

Протягом 1996–2021 років на базі матеріалів музею Василем Цимбалюком та його вихованцями створено альманахи «Юність» та «Учительський вогник», збірники робіт учнів ліцею-учасників конкурсу МАН, альбоми про заслужених вчителів закладу освіти, оформлено розділи експозиції про педагогічні династії та про випускника — учасника російсько-української війни, нагородженого орденом III ступеня «За мужність» посмертно.

Вихованці та учні Василя Івановича неодноразово ставали переможцями та призерами конкурсу Малої академії наук, різноманітних краєзнавчих акцій та експедицій. Серед найцікавіших екскурсій, які проводять підготовлені ним юні екскурсоводи — «Історія гімназії у часи Української революції», «Видатні учні та педагоги гімназії, їхній внесок у державотворення України» та «Українська мова у гімназії».

Матеріали Музею історії Сквирського ліцею використовуються в освітньому процесі, зокрема, на уроках історії України, під час викладання факультативів та спецкурсів, у діяльності краєзнавчих гуртків. Василь Цимбалюк зробив музей центром виховної та позакласної роботи, що співпрацює із іншими музеями закладів освіти та населенням Сквирської територіальної громади. Нині, музей відіграє вагомий роль у системі навчально-методичної роботи з педагогами, на його базі організуються семінари, засідання творчих груп, науково-практичні конференції тощо.

Василь Іванович є автором та співавтором 25 книг. До прикладу, таких як «Як навчити дітей писати твори» (1970), «Сквира: сторінки історії» (1990), «Від гімназії — до ліцею. Столітня історія навчального закладу» (2009); навчальних посібників для факультативних занять «Мова як генетичний код народу» (2009), «У світі поетичного слова» (2012), «Чарівний світ поезії» (2014). Він також є укладачем 12 підручників, 14 навчальних програм, 36 збірок та 74 журнальних статей.

Педагогічну, науково-дослідницьку та музейно-краєзнавчу діяльність Василя Цимбалюка відзначено багатьма нагородами. У переліку — найбільш вагомими відзнаками та званнями:

- 1968 р. — знак «Відмінник народної освіти»;
- 1973 р. — звання «Заслужений учитель України»;
- 1978 р. — кандидат педагогічних наук;
- 1984 р. — медаль «В пам'ять 1500-річчя Києва»;
- 1997 р. — орден «За заслуги» III ступеня;
- 2002 р. — медаль «За заслуги перед містом»;
- 2003 р. — Грамота Верховної Ради України «За заслуги перед Українським народом»;
- 2005 р. — диплом лауреата Київської обласної премії «За заслуги в розвитку освіти Київщини»;
- 2006 р. — Почесний громадянин міста Сквири;
- 2012 р. — медаль «За заслуги перед Сквирським районом»;
- 2015 р. — член Національної спілки журналістів України;
- 2016 р. — медаль «Микола Пирогов — попечитель Київського навчального округу».

Чередниченко Зоя

*Музей історії освіти селища Борова
Борівського академічного ліцею
Фастівського району
Київської області*

Чередниченко Зоя Вікторівна, вчитель української мови та літератури, вчитель-методист вищої категорії, відмінник освіти України, член Національної спілки краєзнавців України.

Зоя Вікторівна народилася 21 грудня 1946 року в місті Потсдамі (Німеччина) у родині військовослужбовців. У 1949 році її сім'я переїхала до селища Борова Фастівського району Київської області. У 1965 році вона закінчила Борівську середню школу. Вищу освіту здобула в Національному університеті імені Тараса Шевченка. Протягом 1970–1974 років викладала українську мову та літературу в школі № 196 м. Києва. З 1975 року і до нині працює в Борівському академічному ліцеї Фастівського району Київської області.

Родина Зої Вікторівни — педагогічна династія. Її батько — Віктор Степаненко, був викладачем Київського технікуму зв'язку. Продовжують педагогічну справу донька — Олена Онищук та онука — Катерина Белова, які викладають у цьому ж ліцеї.

Зоя Чередниченко тридцять п'ять років була класним керівником, натхненно і творчо працювала з учнівськими та батьківськими колективами. Вона і сьогодні підтримує зв'язок із багатьма своїми вихованцями. Пані Зоя завжди брала активну участь у житті селища Борова. Двічі обиралась депутатом селищної

ради, а з 1998 по 2004 рік — депутатом Київської обласної ради від Фастівщини.

Вагомою є її діяльність щодо дослідження історії рідного краю. Зібрана нею колекція книг з літератури стала основою для видання методичного посібника «О Фастівська земле, наш зоряний краю». А до 100-річного ювілею Борівського академічного ліцею, Зоя Чередниченко започаткувала грандіозний проєкт — створення Музею освіти селища Борова (2004–2008 роки).

Створення гуртка «Мнемозіна» стало початковим етапом у реалізації цього проєкту. Далі додалися години роботи у Центральному історичному архіві України та в архіві Київської області. Спільно з гуртківцями вона збирала матеріали у жителів селища, педагогів, випускників.

Символічно, що Музей історії освіти селища Борова розмістили у найстарішому корпусі, в якому з 1908 року діяло Мотовилівське 4-класне міське училище. За сприяння гуртківців, батьків, випускників формувалися фонди майбутнього музею. Мало не щодня відкривалося щось нове. Виявилось, що з 65-ти членів педагогічного колективу Борівського академічного ліцею 35-ть є випускниками цього закладу освіти. Загалом у ліцеї утвердилося 16-ть педагогічних династій. По краплинці музей наповнювався старими світлинами, табелями, похвальними листами, екзаменаційними творами, щоденниками тощо. Також, Зоя Вікторівна впродовж усієї своєї педагогічної діяльності збирала матеріали про заклад і селище, які друкувалися у періодичній пресі.

Відкриття музею відбулося у січні 2007 року. Звання «Зразковий музей» присвоєно музею у 2011 році та вкотре підтверджено у 2021 році. Такий якісний рівень діяльності музею — результат плідної співпраці керівника музею Зої Чередниченко, учнів ліцею та членів Ради музею.

Загальний фонд музею — 2665 одиниць збереження. Музейні матеріали нині розміщено у двох кімнатах: перша експозиція «Історія освіти селища Борова» складається із 16 розділів, друга — «Українська світлиця». Один із найновіших розділів експо-

зиції музею — «Дві війни — одна історія», який містить матеріали про вчителів, що повернулися до школи після Другої світової війни, та про учасників російсько-української війни (воїнів, волонтерів, медиків тощо).

Науково-дослідницька, пошукова та краєзнавча робота триває. На базі музею працюють гуртки «Мнемозіна» та «Юні екскурсоводи». Вихованці Зої Вікторівни, неодноразово ставали переможцями та призерами конкурсу Малої академії наук, різноманітних краєзнавчих акцій та експедицій.

За дослідницькими матеріалами музею Зоя Вікторівна разом з колегами та вихованцями видали кілька книг. Так, 2015 року надруковано «Де шумів сосновий бір» — краєзнавчі розвідки учнів про життя жителів хутора Борова на станції Мотовилівка, про видатних і звичайних жителів, які обрали цю мальовничу місцевість на берегах стародавньої Стугни для відпочинку та проживання. До прикладу, у цій книзі є матеріали про відомого українського композитора М. А. Скорульського, якого на написання балету «Лісова пісня» надихало мальовниче озеро в лісі, біля якого він полюбляв відпочивати в селищі Борова. Також, у книзі розповідається і про мистецьку родину Вуколових-Гупалових — авторів герба, прапора та пам'ятного знаку селища Борова.

2017-го року силами гуртківців і керівника музею Зої Чередниченко створено «Педагогічну енциклопедію Борівського академічного ліцею». Це зібрання із 480-ти повідомлень про вчителів, які працювали та працюють у ліцеї, починаючи з 1908 року і до нині.

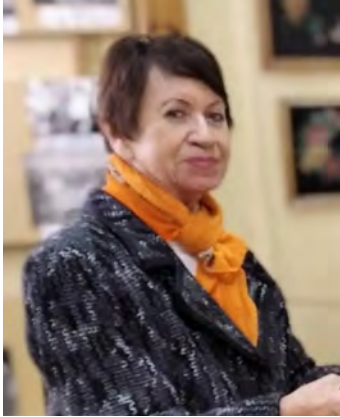
У 2022 році видано ще одну краєзнавчу книгу за редакцією Зої Чередниченко «Розповіді про борівчан». У ній представлено низку проєктів учнів Борівського академічного ліцею: «Історія вулиці Миру — одна зі сторінок історії селища Борова», «Семен Калабалін — учень і сподвижник справи А. С. Макаренка», «Польова пошта-війна-кохання», нариси про медичних працівників — випускників місцевих закладів освіти тощо.

День відчинених дверей «Музейні гостини» — ідея Зої Вікторівни. За останні роки цей захід відвідали працівники

Фастівського краєзнавчого музею, ветерани АТО/ООС, жителі селища, учні та випускники ліцею, педагоги та юні краєзнавці закладів освіти Київщини. Рада музею звітує у цей день про свою роботу, а юні екскурсоводи знайомлять відвідувачів із новими експонатами.

Наразі, як керівник зразкового музею Зоя Чередниченко працює над проектом «Музей освіти. Зв'язок поколінь» у рамках обласного освітнього кластеру «Музеї в освіті». Це узагальнення та поширення досвіду зразкового Музею історії освіти селища Борова Борівського академічного ліцею щодо дослідження освітянських династій, системної співпраці, пошуково-краєзнавчої роботи з випускниками та учителями закладу освіти.

Бабкова Алла

*Музейно-освітній проєкт
«Мій Поділ — мій рідний дім»
Будинку дитячої творчості
Подільського району м. Києва*

Бабкова Алла Михайлівна (Терещенко А. М.) народилася 1 березня 1949 року в с. Марково Костянтинівського району Донецької області (Україна) у сім'ї педагогів.

У 1956 році пішла до 1 класу Марківської восьмирічної школи. У 9 і 10 класі вчилася у школі № 15 в місті Часів Яр. Після закінчення школи 1966 року вступила до Слов'янського державного інституту на фізико-математичний факультет. На останньому, п'ятому, курсі навчання (1970 р.) вийшла заміж за Бабкова В. В. 1971 року подружжя отримали дипломи вчителів фізики та математики і були направлені до м. Києва.

У 1971 році Бабкова А. М. розпочала трудову діяльність в середній школі № 117 м. Києва на посаді вчителя математики. З квітня 1984 року працювала заступником директора з навчально-виховної роботи СШ № 45 м. Києва, а з серпня 1986 року до 24 серпня 2016 року (30 років) — директором цієї школи. Як керівник закладу ініціювала створення картинної галереї, де виставлялися праці відомих київських митців. Осучаснювала музей бойової слави, який посідав перші місця у міських конкурсах. Разом із педагогічним та учнівським колективом створила новий музей українського мистецтва та побуту, а також перший у м. Києві кабінет історії олімпізму.

З 1 вересня 2016 року по теперішній час Бабкова А. М. працює у Будинку дитячої творчості Подільського району м. Києва на посаді завідувачки інформаційно-методичного відділу. Використовуючи свій попередній досвід, розробила музейно-освітній проєкт «Мій Поділ — мій рідний дім», учасниками якого є всі музеї при закладах освіти Подільського району м. Києва. У рамках проєкту ці музеї у 2017 році об'єдналися в асоціацію «Перспектива», яку і по теперішній час очолює Алла Михайлівна. Юні екскурсоводи асоціації музеїв при закладах освіти Подільського району — активні учасники і призери щорічного Всеукраїнського конкурсу екскурсоводів навчальних закладів «Край, в якому я живу». У рамках проєкту ведеться науково-дослідницька робота здобувачів освіти та педагогів. Узагальнюється та поширюється вітчизняний та міжнародний досвід музеїв з використання сучасних ефективних технологій, форм і методів музейної педагогіки.

На базі Будинку дитячої творчості, інших закладів освіти та державних музеїв м. Києва Бабкова А. М. на засадах партнерства співпрацює в організації та проведенні семінарів-практикумів, майстер-класів, круглих столів та інших районних, міських, всеукраїнських та міжнародних заходів для педагогів різних категорій з метою підвищення їх фахового рівня, педагогічної компетентності та обміну кращим педагогічним досвідом з питань музейної педагогіки. Музеї при закладах освіти Подільського району м. Києва стали своєрідною творчою лабораторією виховання молоді, де створюється життєтворчий простір з застосуванням на основі особистісно-орієнтованих підходів різних видів практичної діяльності; здійснюється формування якостей громадянина України.

Бабкова А. М. висвітлює цей досвід у соціальних мережах, освітянських сайтах, у журналах і наукових збірках:

1. Бабкова А. Оновлення музейної справи у закладах освіти Подільського району м. Києва // Музейна педагогіка — проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали Шостої науково-

практичної конференції (26–27 вересня 2018 р.) / К.: Талком, 2018. 124 с., іл. С.17–19.

2. Бабкова А. Діяльність закладу крізь призму особистості // Журнал «Методист», № 11(95), листопад 2019. ТОВ «Видавнича група «Шкільний світ». 79 с., іл. С. 76–79.

3. Бабкова А. Комунікації в музейно-освітньому просторі // Музейна педагогіка — проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали Сьомої науково-практичної конференції (3–4 жовтня 2019 р.). — К.: ТОВ «КАПІТАЛДРУК», 2019. — 104 с., іл. С.22–27.

4. Бабкова А. Мистецтво життєтворчості // Журнал «Методист», № 4(88), квітень 2019. ТОВ «Видавнича група «Шкільний світ». с. 78, іл. С. 72–78.

5. Бабкова А. Воркшоп: роль методиста як мотиватора // Журнал «Методист» № 5(101) травень 2020. ТОВ «Видавнича група «Шкільний світ» с. 79, іл. С. 76–79.

6. Бабкова А. Проектна діяльність крізь призму Soft Skills у музейно-освітньому просторі. Музейна педагогіка — проблеми, сьогодення, перспективи: матеріали Восьмої науково-практичної конференції (1–2 жовтня 20 р.). Київ: ТОВ «КАПІТАЛДРУК», 2020. 106 с., іл. С.10–17.

7. Бабкова А. Принципи музейної педагогіки. Музейна педагогіка в науковій освіті: Збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 26 листопада 2020 року. Київ, Національний центр «Мала академія наук України», 2020. 310 с., іл. С. 227–232.

8. Бабкова А. Особливості організації музейної справи в умовах пандемії COVID-19 Музейна педагогіка в умовах пандемії

COVID-19.: збірник матеріалів Всеукраїнського круглого столу, 27 травня 2021 р.м. Київ, Видавництво Національний центр «Мала академія наук України», 2021. С. 275.

9. Бабкова А. Організація музейної справи в умовах карантинних обмежень// Музейна педагогіка — проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали Дев'ятої науково-практичної конференції (7–8 жовтня 2021 р.). Київ: ТОВ «КАПІТАЛДРУК», 2021. 151 с.

Перед початком війни була надрукована брошура «Музеї у закладах освіти Подолу — виклики, результати, перспективи» (автор Бабкова А. М.), де узагальнено найкращий досвід та представлено вернісаж подій і різних методик та технологій у музейно-освітньому просторі Подільського району м. Києва. Завдячуючи КПНЗ «Київський міський центр дитячо-юнацького туризму, краєзнавства та військово-патріотичного виховання», брошура була презентована 18 травня 2022 року, у Міжнародний день музеїв, на онлайн-наradі музейників столиці. Заклади освіти м. Києва, що займаються музейною справою, експериментують, досліджують та впроваджують кращий досвід, отримали презентоване видання Новою поштою.

Напередодні війни було проведено огляд музеїв при закладах освіти м. Києва та заплановані заходи з підведення підсумків, які не відбулися у намічені терміни. Війна внесла корективи, але не зупинила роботу з питань діяльності музеїв при закладах освіти та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, що залучаються до роботи цих музеях.

За сумлінну працю, досягнення майстерності у професійній діяльності Бабкова А. М. нагороджена знаком «Відмінник освіти України» (1996 р.), Почесною Грамотою МОН (2001 р.), Подякою Київського міського Голови (2003 р.), Почесною Грамотою Київського міського Голови (2004 р.), Знаком «Почесний ветеран м. Києва» (2014 р.), Почесною Грамотою Департаменту освіти та науки м. Києва (2019 р.).

Любанська Світлана

*Педагогічний музей
Василя Олександровича
Сухомлинського при Українському
коледжі ім. В. О. Сухомлинського
(СШ № 272) Дніпровського району
м. Києва*

Слово «освіта» походить від слова «світло». Отже, головне завдання школи — не просто наситити учнів знаннями й сформувати в них необхідні навички, а й освітити життя дітей, наповнити їхні серця й душі сонцем життєтворчості. Важливу роль у цьому процесі відіграють музеї при закладах освіти. Зокрема і Педагогічний музей Василя Олександровича Сухомлинського при спеціалізованій школі № 272 Дніпровського району м. Києва, яким керує Світлана Іванівна Любанська, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, педагог-організатор-методист.

Світлана Іванівна народилася 7 листопада 1964 року в місті Суми. У 1982 році із золотою медаллю закінчила Сумську середню школу № 7, а вже у 1986 отримала червоний диплом Київського Державного педагогічного інституту ім. М. Горького (Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова). У 1994 році, шукаючи школу для своєї шестирічної донечки, натрапила на Український коледж, який розташувався на самому березі Дніпра. Її привабила атмосфера родинного затишку, взаємної поваги та розуміння, що відчувалася у школі. Згодом дізналася, що Васирина Миколаївна Хайруліна, яка очолювала коледж від дня

його створення, разом із вчителями поставили за мету — створити Школу Радості на основі творчої спадщини видатного педагога Василя Сухомлинського.

Так, у вересні 1994 року пані Світлана долучилася до дружинної і творчої педагогічної родини «сухомлинківців». Разом із колегами пишалася, коли у 1996 році коледжу офіційно було присвоєно ім'я В. О. Сухомлинського і відкрито Музей славетного Вчителя. Першою завідувачкою, берегинєю, гостинною господинєю музею В. О. Сухомлинського стала Валентина Олександрівна Рослякова. Вона трепетно оберігала кожен експонат, щиро раділа кожній новій зустрічі з дорослими та юними відвідувачами, координувала діяльність лекторської групи. У затишку музею відбувалися години спілкування, конкурси, зустрічі з поетами та письменниками, ветеранами та батьками. До організації виховних заходів активно долучалася і Світлана Іванівна. За її ініціативи на базі музею було створено Школу юних екскурсоводів, розроблено нові теми екскурсій. Вже починаючи з 2-го класу, учні проводили екскурсії музеєм, розповідали відвідувачам про життєвий шлях Василя Сухомлинського. Виступи зовсім маленьких екскурсоводів викликали особливе захоплення у гостей коледжу.

Не можна переоцінити важливість музейної педагогіки в патріотичному вихованні учнів. Одним із таких проєктів стало створення шкільної Книги Пам'яті. Цю книгу створювали самі діти, розповідаючи героїчні історії Другої світової війни, учасниками якої були їхні прадідусі й прабабусі. Разом із батьками коледжани досліджували родинні архіви, спілкувалися з живими свідками подій. Так виникла безперервна родинна сповідь, яка згодом оформилася в книгу «Назавжди в пам'яті родинній» і вийшла друком 2010 року. Нині цей рідкісний матеріал становить історичну цінність. Авторами ідеї й редакторами книги були Василина Хайруліна, член-кореспондент АПН України, заслужений працівник освіти України, директор Українського коледжу й Сусанна Каракоз, член Національної Спілки журналістів України, яка з 2008 року керувала музеєм В. О. Сухомлинського.

Ще одна книга, народжена в музейному просторі Українського колежу – «Я неповторний світ вивчаю» — побачила світ 2012-го року. Вона торкається однієї з форм сучасних освітніх технологій — музейної педагогіки, яка за сприятливих умов стає частиною освітнього процесу. Розвиваючи думку В. О. Сухомлинського про «емоційне пробудження розуму» дитини, вчителі-однодумці під керівництвом Сусанни Каракоз започаткували в музеї закладу «Виставку однієї картини». Щомісяця — новий шедевр світового живопису. Учні не лише дізнавалися про життя і творчість видатних художників, а й занурювалися в незнайому атмосферу інших епох, традицій і характерів дійових осіб картини. У музеї з використанням тієї чи іншої картини відбувалися уроки літератури, історії, етики, фізики, математики. Діти спостерігали, як діють всередині живописного твору закони аеродинаміки і гравітації, вивчали дробі і просторові математичні фігури. При цьому бачили барви й слухали музику. Такі інтегровані уроки допомагали колежанам цілісно сприймати світ в усіх його складностях і протиріччях.

За вагомий внесок у справу виховання учнівської та студентської молоді, примноження надбань національної культури, збереження історичної спадщини українського народу та Музейного фонду України, пропаганди пам'яток історії, культури та природи наказом МОНУ від 10.02.2010 року педагогічному музею В. О. Сухомлинського при Українському колежі ім. В. О. Сухомлинського присвоєно звання «Зразковий музей».

Шкільний музей — це не просто кімната з експонатами, а живий організм зі своїми уподобаннями, правилами життя. Він живе, розвивається й ... застаріває. Тому 2017 року Євген Кушнір, новий директор Українського колежу, ініціював реконструкцію музею. Було вибрано й відремонтовано нове, більш просторе приміщення. Світлані Любанській було доручено розробити нові стенди. Сучасні експозиції створювалися у співпраці з Ольгою Василівною Сухомлинською, донькою Василя Олександровича, та Олександром Петровичем Міхно, директором Педагогічного музею України.

Реконструкція музею тривала протягом 2017–2018 навчального року. 26 вересня 2018 року відбулася знакова подія в житті коледжу: цього дня музей В. О. Сухомлинського урочисто відчинив двері після реконструкції. Свято зібрало багато шановних гостей. Ольга Василівна Сухомлинська, академік Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, перерізала символічну стрічку, відкриваючи музей.

Оновлений музей складається з двох експозицій. Перша — «Таке коротке, але яскраве життя» — знайомить відвідувачів із життєвим та професійним шляхом В. О. Сухомлинського. Друга — «Випереджаючи час» — показує, наскільки педагогічні ідеї видатного вчителя є важливими і сучасними, як вони втілюються в Українському коледжі. Також в музеї є портретна галерея світочів педагогіки, які були пов'язані з Україною: Костянтин Ушинський, Антон Макаренко, Софія Русова та Януш Корчак. Представлені й виставки літературних творів В. О. Сухомлинського.

Можна впевнено стверджувати, що з 2018 року в музейному просторі закладу розпочалося нове життя. Осучаснення змісту музейних експозицій сприяло пошуку нових ідей для покращення якості музейної роботи в Українському коледжі ім. В. О. Сухомлинського. Пріоритетне завдання зустрічей у музейному просторі — навчити дітей пізнавати навколишній світ і самих себе. До традиційних екскурсій, годин спілкування, конкурсів, зустрічей з дитячими письменниками, тощо Світлана Любанська додала й нові форми роботи: інтерактивні музейні уроки, брейн-ринги, квести, флешмоби.

Участь у музейних заходах залюбки беруть не лише учні, а й батьки коледжан, студенти педагогічних вишів, гості коледжу. Гарне технічне оснащення музею дозволяє використання під час виховних заходів комп'ютерних презентацій, відео, музичного супроводу. До кожного музейного уроку Світлана Іванівна розробила онлайн-вікторину: відповідаючи на запитання, учні згадують і закріплюють вивчений матеріал, що допомагає дитині виробити цілісне уявлення про навколишній світ, пропонує по-

дивитися на звичні явища з несподіваного ракурсу. Найвищою оцінкою своєї роботи пані Світлана вважає щирі дитячі відгуки, серед яких і написаний третьокласником: «Дорога Світлано Іванівно, мені дуже сподобалася історія про Щедрика. Я дізнався, що Щедрик пройшов великий шлях перед тим як стати найвідомішою різдвяною піснею. Вдома мені дуже захотілося розповісти батькам, що нового я дізнався на вашому уроці в музеї. Дякую за прекрасний урок та нові знання» (стиль та орфографію автора наведено без змін).

При музеї В. О. Сухомлинського продовжує успішно працювати Школа юних екскурсоводів. Учні 2–6 класів проводять екскурсії для колег та гостей закладу: цікаво розповідають про непростий життєвий та професійний шлях В. О. Сухомлинського, акцентуючи увагу на тому, що ідеї видатного українського педагога є актуальними й сьогодні, тому виступають своєрідним гаслом школи майбутнього. Теми екскурсій: «Таке коротке, але яскраве життя», «Жив на світі Учитель...», «Школа радості», «Книги Василя Сухомлинського для дітей», «Парта Ерісмана — гостя з минулого» тощо.

Юні екскурсоводи музею щорічно стають призерами й переможцями районного конкурсу юних екскурсоводів музеїв при закладах освіти Дніпровського району «Край, в якому я живу». У 2021 році здобули I місце у міському конкурсі краєзнавчих робіт учнівської молоді м. Києва «Найцікавіша історія експоната». У 2022 році стали переможцями загальноміського етапу I (очного) туру Всеукраїнського конкурсу екскурсоводів музеїв навчальних закладів «Край, в якому я живу».

Сьогодні музей колежу крокує в ногу з життям, відчуває ритм часу, відгукується на нові події, зберігає творчий підхід до справи. У зв'язку з подіями останніх років у музейній діяльності з'явилися нові дистанційні форми роботи:

- відеоекскурсія музеєм В. О. Сухомлинського;
- відеоекскурсія «Парта Ерісмана»;

— відеопроєкт «Український колеж ім. В. О. Сухомлинського — вільний простір для творчого втілення ідей Видатного Вчителя»;

— онлайн-вікторини: «Василь Сухомлинський»; «Януш Корчак»; «Щедрик»; «Павло Тичина»; «Міжнародний день рідної мови»; «Леся Українка»; «Парта Ерісмана»;

— онлайн-флешмоб «Нас єднає мова!»;

— онлайн-флешмоб «Нескорені міста України»;

— відеопроєкт «Вітаємо захисників України!» до Дня захисників і захисниць України;

— відеопроєкт «Пам'ятаємо! Перемагаємо!» до Дня пам'яті та примирення;

— відеопроєкт учнів 4-х класів «Загадаю бажання»;

— онлайн-колаж «Пам'ятаємо про подвиг!» до Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні;

— дистанційний урок пам'яті «Чорнобиль: трагедія, подвиг, пам'ять...»;

— пошуковий проєкт «Українці — неймовірні!»;

— онлайн-виставка творчих робіт учнів 1–2 класів «Я люблю Україну свою!».

Досвід практичної роботи Світлани Любанської висвітлюється у фахових освітанських виданнях:

— «У пошуках мовних скарбів». Журнал «Заступник директора школи» № 05/ 2019;

— «Щедрик» — українське диво». Журнал «Заступник директора школи» № 12/ 2019;

— «У пошуках найголовнішого: брейн-ринг до Дня народження Василя Сухомлинського». Журнал «Заступник директора школи» № 08/ 2020;

— «Парта Ерісмана — гостя з минулих століть». Журнал «Заступник директора школи» № 11/ 2021.

За сумлінну працю у справі виховання молодого покоління, досягнення високої майстерності Любанська С. І. нагороджена Грамотою РУО (2007 р.), Грамотою ГУО КМДА (2009 р.), Подякою Голови Комітету ВРУ від 03.10. 2013 р., Подякою РДА (2017 р.).

Музей В. О. Сухомлинського є важливим засобом освітньої роботи, формування всебічної особистості, виховання патріотів українського народу. Оновлення музейної справи є запорукою систематизації та узагальнення досвіду роботи педагогічного й учнівського колективів, пропаганди новітніх технологій, побудованих на традиціях і звичаях навчального закладу, популяризації ефективних форм та методів роботи з молодим поколінням.

Масло Олена

*Музей «Українська світлиця»
середньої загальноосвітньої
школи I–III ступенів № 126
Дніпровського району м. Києва*

Масло Олена Олександрівна — соціальний педагог СЗШ № 126 м. Києва і керівник музею «Українська світлиця».

Масло Олена Олександрівна народилася 16 грудня 1971 року в с. Степанівка Драбівського району Черкаської області. Після закінчення середньої школи навчалася в Черкаському державному університеті на факультеті української філології. Після закінчення університету працювала вчителем української мови і літератури та історії в середній школі № 253 м. Києва. У 2007 році розпочала трудову діяльність соціальним педагогом, викладаючи українознавство у середній загальноосвітній школі № 126 м. Києва. У цьому ж році за ініціативи та під керівництвом Олени Олександрівни було організовано гурток «Без звичаю — нема краю». Одним із основних завдань роботи гуртка став пошук зразків усної народної творчості, а також речей старовини. У результаті пошукової роботи учнів, вчителів, батьків школи була зібрана етнографічна колекція, яка стала основою для відкриття музейної кімнати.

Найбільшою заслугою Олени Олександрівни є те, що вона вміє зацікавити учнів, поєднуючи викладання шкільних програм курсу українознавства і гуртка.

У травні 2008 року відкрито музей «Українська світлиця», де було представлено 232 експонати, в тому числі особисті речі керівниці гуртка — 183 експонати, зібрані на Черкащині. Олена Олександрівна

і сьогодні з великою любов'ю розповідає відвідувачам музею цікаві історії про звичаї, традиції своєї рідної Черкащини, обов'язково згадуючи, як різні речі потрапили до музею. У світлиці зібрані речі українського побуту: гончарні вироби, господарський інвентар, український одяг, рушники, ікони, гроші, музичні інструменти.

Музейне приміщення оформлено естетично привабливо, поповнюються постійно новими елементами експозиції.

Головною метою музейної справи Масло О. О. вважає залучення учнівської молоді до процесів дослідження, вивчення та збереження історико-культурної спадщини України та рідного краю, формування принципів та цілісного уявлення про історико-культурний потенціал українського народу, виховання національно свідомого громадянина, вироблення в учнів умінь практично застосовувати здобуті знання та користуватися історичними джерелами, усвідомлення учнями особистої причетності до подій сьогодення.

Творчий доробок. Протягом тривалого часу Олена Олександрівна збирала і записувала історії, спогади про експонати музею в окремий зошит, який планує уніфікувати і надрукувати. Представимо вам один із її записів під назвою «Історія одного експонату».

*В дивосвіт української хати
Я запрошую щиро гостей,
Щоб про наше минуле згадати,
В «Українську світлицю», в музей.
В стінах сто двадцять шостої школи
Ми народні скарби зберегли,
Аби не забувати ніколи,
Хто ми є, як раніше жили...*

У світлиці є унікальна річ — це колиска для немовляти. Колиску нам подарувала Мина Надія Василівна, 1932 р.н., з Черкащини.

Ось, що вона нам розповіла: «У цій колисці колихали мене, моїх сестер, мою маму, мою бабусю. Зробив її мій прадід Микита. І зробив її на щастя, бо всі діти, яких колихали, виростили і прожили довге

життя. Прадід зробив колыску із священного дерева — ліщини, замість дна — сітка із конопляної нитки, зверху — сіно... Ця колыска — моя рятівниця. У голодний 1933 рік, коли мені було десять місяців, у селі нищпорили комуністи у пошуках хліба. Вони пробивали щупами підлоги, печі, стіни, витягували їжу з печі, забираючи останній кусень із рук дітей. Мама побачила, що по вулиці йдуть «хлібозбирачі». Вона швиденько заховала мішечок із зерном на дно колыски, а мене вколола голкою, щоб я плакала. «Хлібозбирачі», обшукуючи нашу оселю, не підійшли до колыски, де я дуже плакала. Коли вони вийшли з хати, то мама зі сльозами на очах кинулася мене заспокоювати... А колыску я називаю рятівницею всієї сім'ї від голодної смерті, навесні 1933 року».

Під керівництвом Масло Олени Олександрівни при музеї працює група екскурсодів з числа учнів школи, які знайомлять відвідувачів з експонатами музею, їх історією. Велику увагу у роботі музею приділяють просвітницькій діяльності. Проводять засідання активу музею, щомісячні оглядові екскурсії для учнів школи з різної тематики, виховні заходи, майстер-класи, челенджи, квести, уроки мужності, екскурси та творчі майстерні. Музей «Українська світлиця» — це «живий музей». Вже стало доброю традицією щорічно проводити на базі музею театралізовані дійства, вечорниці, вистави для мешканців мікрорайону та гостей. Із захопленням глядачі переглянули такі вистави: «Назар Стодоля», «Тополя», «Катерина», «Наймичка», «Троянди Шевченкової любові», «Ніч перед Різдом», «За двома зайцями».

Останнім часом музейний актив багато працює над створенням презентацій та відео, які широко використовують під час онлайн-екскурсій, а також фотовиставок і кінопереглядів присвячених окремим звичаям. Екскурсодви дуже відповідально готуються до проведення екскурсій, враховуючи вік відвідувачів музею.

Матеріали музею дають можливість учням проводити науково-дослідницьку та краєзнавчо-пошукову роботу, брати участь у різноманітних конкурсах, краєзнавчих конференціях, семінарах. На базі музею й нині працює гурток «Українська світлиця». Юні екскурсодви закладу під керівництвом Масло О. О.

неодноразово ставали переможцями районних, міських, всеукраїнських конкурсів юних екскурсоводів «Край, в якому я живу».

Переможцями були

- Рольська Христина, I місце в районному конкурсі юних екскурсоводів, 7.12.2017 р.;

- Забродська Вікторія, I місце в міському конкурсі юних екскурсоводів «Край, в якому я живу», 25.01.2018 р.;

- Забродська Вікторія, участь у Всеукраїнському конкурсі юних екскурсоводів «Край, в якому я живу», 21.03.2018 р.;

- Тишко Дарина, I місце в районному конкурсі юних екскурсоводів «Край, в якому я живу», 13.12.2018 р.;

- Тишко Дарина, II місце в міському конкурсі юних екскурсоводів музеїв «Край, в якому я живу», 19.01.2019 р.;

- Гринь Уляна, I місце в районному конкурсі юних екскурсоводів закладів освіти Дніпровського району «Край, в якому я живу», 5.12.2019 р.;

- Гринь Уляна, I місце в районному конкурсі юних екскурсоводів «Край, в якому я живу» (дистанційно), 20.11.2020 р.;

- Гринь Уляна, II місце в міському конкурсі краєзнавчих робіт «Найцікавіша історія експоната», травень 2021 р.

- Губський Микола, II місце в районному конкурсі юних екскурсоводів «Край, в якому я живу», 23.12.2021 р.;

Керівник музею Масло О. О. неодноразово була нагороджена грамотами управління освіти Дніпровського району та подяками адміністрації школи.

Натхненна керівниця музею переконана, що найцінніші ті експозиції, які створені руками самих учнів. Беручи участь у створенні експозицій, проводячи екскурсії музеєм, відвідуючи світлицю, учні осмислюють своє коріння, унікальність рідного краю, усвідомлюють важливість збереження пам'яті про тих, чие життя вписане в його книгу історії. Музей «Українська світлиця» дійсно є осередком духовності, патріотизму, місцем, де зустрічається сьогодення й минуле.

Присяжнюк Віктор

*Військово-історичний музей
комунального закладу
«Навчально-виховне об'єднання
«Спеціалізований загальноосвіт-
ній навчальний заклад I ступеня
«Гармонія» — гімназія імені Тараса
Шевченка — центр позашкільного
виховання «Контакт» міської ради
м. Кропивницького
Кіровоградської області*

Присяжнюк Віктор Павлович (1959–2019) — педагог, керівник Народного музею «Визволення Кіровоградщини». Народився у 1959 році в м. Кіровограді. У 1976 році закінчив Кіровоградську середню школу № 5, далі вступив на філологічний факультет Кіровоградського педагогічного інституту імені О. Пушкіна. Після закінчення інституту в 1980 році залишився в м. Кіровограді вчителювати. Молодий вчитель української мови і літератури, за направленням пішов працювати в школу № 22. Крім основних предметів за фахом, на той час вчитель повинен був вести позашкільну роботу. У цьому плані склалася ідеальна ситуація для Віктора Павловича, оскільки він і міг, і хотів цим займатися. Питання у виборі напрямку цієї роботи для вчителя не стояло зовсім. Він обрав військово-патріотичний. Це сталося не спонтанно і не випадково. Історією II Світової війни Віктор цікавився з дитинства, її вивченню приділяв багато часу. Це було пов'язане з тим, що семеро братів його батька не повернулися з війни, і вся сім'я займалася пошуком місць їх поховань. Поступово пошуко-

ва діяльність родини переросла в особисте зацікавлення, якому, в принципі, він присвятив все своє життя.

З початком трудової діяльності в школі Віктору Павловичу вдалося організувати пошуковий загін і згуртувати навколо себе учнів, створити групи для пошуково-дослідницької роботи. І хоча військово-патріотичний напрямок роботи вчителем був обраний усвідомлено й виважено, налагодити її та вивести на високий результативний рівень допоміг випадок та особисті переконання Присяжнюка. Це випадок стався під час поїздки на сільгоспроботи учнівських колективів. Як згадував сам Віктор Павлович: «...22-а школа, як і всі інші Кіровоградські школи, у ті часи мала підшефний колгосп, який знаходився у селі Первозванівка. Діти з вчителями часто їздили туди на сільгоспроботи. Весь час по дорозі ми проїжджали повз пам'ятник, який стояв на братській могилі. А якось я зупинив автобус, вивів дітей для ознайомлення. Виявилось, там були поховані 111 бійців, імена з яких встановлено було тільки у 48-ми. Ми прибрали бур'яни, навели порядок..., і так у нас поступово з'явився привід зупинятися постійно. Пізніше ми написали статтю в газету «Піонерська правда» про нашу роботу. Саме відповідь з редакції і стала поштовою для пошуково-дослідницької роботи на довгі роки. Вони запропонували нам встановити прізвища невідомих солдат...».

Так розпочалася пошуково-дослідницька робота в школі під керівництвом В. Присяжнюка. Для початку Віктор Павлович зібрав групу дітей, які виявили зацікавлення. З них були сформовані пошукові загони, які писали листи у всі газети країни (на той час це СРСР), враховуючи навіть фабричні та заводські малотиражні газети з проханням відгукнутися ветеранів війни, які визволяли територію с. Первозванівки. Складно уявити масштаб такої «листувальної» роботи. Листи почали приходити просто мішками. Інформація з листів була дуже різноманітна: хтось визволяв м. Кіровоград і ділився спогадами, дехто воював у 5-ій танковій армії, були такі, хто з боями пройшли всю область тощо. До листів додавалися фотографії, деякі нагороди, особисті речі. Через деякий час керівник разом із дітьми зіткну-

лися з тим, що таких «речових спогадів» зібралось дуже багато. І постало питання щодо подальшої роботи: куди дівати речі, листи, що з цим робити?

Однозначно, необхідно було його якимось чином систематизувати і оприлюднити, надати цій інформації широкомасштабності. Цій справі допомогли ветерани селища Гірничого (район, де знаходилася школа). Вони одразу виокремили основну групу листів танкістів, льотчиків, артилеристів, які звільняли Кіровоградщину, а це Другий Український фронт. І запропонували створити музей, присвячений звільненню нашої області, до того ж такого подібного у місті, та й в області взагалі, не було.

Таким чином, Присяжнюк Віктор Павлович разом із учнями школи № 22 за підтримки ветеранів поклали початок створення музею «Визволення Кіровоградщини». Ця робота знову ж розпочалася з листування. Діти давали відповіді всім адресатам, і просили вже адресно писати про конкретну територію, про однополчан, з якими воювали, про бойові події тощо. Поки одна пошукова група дітей писала листи, інші — збирали їх, систематизували і записували. З'явилися ящики з написами «5-та танкова армія», «32-й танковий корпус», «95-я стрілкова дивізія». А Віктор Павлович зіткнувся з тим, що необхідно ввести в дію архівну роботу, оскільки виникла нагальна потреба у створенні картотеки з даними (до речі, ця картотека збережена: в ній близько 20 000 ветеранів війни). Кожна така карточка містить досить об'ємну інформацію про кожного солдата: дата народження, населений пункт Кіровоградської області, який він звільнював, чи був поранений, чи мав нагороди.

І в цій справі велику роль відігравали учні, які все більше виявляли інтерес до музейної справи, оскільки бачили результат й усвідомлювали, що вони стають причетними до чогось важливого.

Музейна справа об'єднала Віктора Павловича з великою кількістю школярів школи № 22, їх батьками та іншими вчителями школи. Спільними зусиллями в травні 1985 року в приміщенні школи було відкрито музей «Визволення Кіровоградщини».

Вони дуже багато мандрували і для здобуття знань в рамках навчально-виховного процесу, а ще, що саме головне, вони зустрічалися з тими, з ким вели листування. Звідти юні пошуковці поверталися не з пустими руками, а з цінними історичними матеріалами: хтось ніс альбом з фотографіями і автографами, хтось ішов у фуражці, або кітелі. Віктор Павлович, наприклад, в середині 80-х років отримав запрошення в Калугу на перший зліт пошукових загонів, куди з'їхалися представники зі всього Радянського Союзу. Тематика була присвячена розкопкам, оскільки на той час масово велися пошуково-дослідницькі роботи з виявлення місць поховань і встановлення імен невідомих солдат, а паралельно активно діяли так звані «чорні археологи», які ускладнювали роботу історикам своїми меркантильними варварськими діями. На цьому зльоті майбутній керівник музею отримав навички ведення польових розкопів.

Під час створення музею, пошуковцям довелося розшукати багато людей. Якщо раніше діти писали і просили інформації, то після широкого розголосу про створення музею і ведення пошукової роботи дітьми і їх керівника, почали писати їм і просити розшукати однополчан, їх рідних, знайомих... Тому Віктору Павловичу довелося попрацювати не в одному архіві нашої області та країни взагалі. Таким чином, він за довгі роки зміг зібрати унікальну багатющу інформацію про воєнне минуле нашого міста.

На 40-річчя визволення міста Кіровограда з'їхалися 457 ветеранів II Світової війни, які безпосередньо брали участь у звільненні міста. Святкова програма в обов'язковому порядку (за чисельними побажаннями ветеранів) передбачала відвідування новоствореного музею у школі № 22. Протягом двох днів всі ветерани із задоволенням відвідали музей, експозиції якого були присвячені і авіації, і артилерії, танковій армії, де за речами і світлинами більшість себе могли знайти.

У 2015 році за ініціативи Віктора Павловича була проведена повна реорганізація музею і вже оновлений музей був відкритий в комунальному закладі «Навчально-виховне об'єднання «Спеціалізований загальноосвітній навчальний заклад I ступе-

ня «Гармонія» — гімназія імені Тараса Шевченка — центр позашкільного виховання «Контакт» Кіровоградської міської ради.

Віктор Павлович все своє трудове життя займався краєзнавчою роботою. Працював в різних архівах м. Кіровограда, Подольська, Києва збирав матеріали для створення Книги пам'яті. Організував у школах ґрунтовну значну пошукову і охоронну роботу, налагодив переписку з ветеранами та їх родичами як в Україні, так і в країнах зарубіжжя, з музеями Чехії та Словаччини. Він все своє життя присвятив музейній справі і показав всьому місту, нашій області, яким має бути сучасний музей.

Солгутовський Леонід

*Історичний музей комунального
закладу «Хашуватський
ліцей» Гайворонської міської ради
Кіровоградської області*

Солгутовський Леонід Ізрайлович (1925–2002) — вчитель-краєзнавець, керівник історичного музею в с. Хашувате. Леонід Солгутовський народився у селі Хашувате Гайворонського району Кіровоградської області і прожив там усе своє життя. Навчався у місцевій школі, на початку Другої світової війни був евакуйований до Оренбурзької області, де у 1942 році здобув середню освіту. З січня 1943 року по березень 1950 року перебував у війську, брав участь у боях на Південно-західному та 3-му Українському фронтах, пройшов бойовий шлях від східних районів Донбасу до Австрійських Альп, тричі поранений. Був учасником Параду Перемоги у Москві 24 червня 1945 року, нагороджений 19 урядовими нагородами.

Закінчивши Вінницький педагогічний інститут, з 1950 по 1996 рік працював учителем історії, завучем спочатку Казавчинської семирічки, а далі Хашуватської середньої школи. Створив у школі історичний кабінет, який було визнано одним із кращих в області, більше 30 років керував районним методичним об'єднанням вчителів історії.

Його спадок — це результати багаторічної подвижницької праці у формі унікального музею та виданих книг. Усе своє

життя Леонід Ізрайлович займався краєзнавчо-дослідницькою діяльністю в межах свого краю. Працював в архівах, на ті часи — Кіровограда, Вінниці, Києва, Москви, Ленінграда, Кам'янця-Подільського. У 1975 році створив музей 5-ї гвардійської Червонопрапорної танкової армії, який з часом переріс у комплексний історичний. За 35 років роботи Л. Солгутовського крізь музейну діяльність пройшла велика кількість дітей, які саме тут мали змогу отримати навички пошуково-дослідницької роботи. Матеріали ж фондів неодноразово використовувались науковцями, краєзнавцями, вчителями, ветеранами, журналістами, представниками громадських організацій, студентами, учнями-слухачами МАН декількох поколінь.

Сам музей розташований у двох кімнатах Хашцуватської школи, де автор розмістив більше 6 тисяч експонатів, експозиція складалась із 56 розділів. На стендах представлені різноманітні експонати — фото, документи, особисті речі воїнів, предмети воєнного часу — гільзи від снарядів, військове спорядження, речі солдатського побуту, рукописні книги спогадів, макети, періодичні видання часів війни, картини, портрети тощо. І за кожним музейним предметом — людська доля! Серед основних розділів є розповідь про історичні події звільнення села Хашцувате, про учнів та вчителів школи, що віддали своє життя за Батьківщину та односельців, які загинули у роки війни. Адже на війну із села пішли близько тисячі осіб, і більше 400 загинуло. Вперше Леонід Ізрайлович ретельно дослідив історію голокосту — Хашцуватську трагедію, адже на території села, у лютому 1942 року, було розстріляно більше тисячі євреїв — місцевих мешканців. Цікаво й системно вчителем представлена історія села та закладів освіти району, зібрано відомості про вчителів Гайворонщини. Оскільки на ті часи на Гайворонщині багато років не було районного краєзнавчого музею, то музей Хашцуватської загальноосвітньої школи I–III ступенів фактично виконував його роль.

У 1991 році шкільному музею було присвоєно звання «Народний», так має чисельні подяки та грамоти від управління

освіти і науки, культури облдержадміністрації, президії правління Українського товариства охорони пам'яток історії.

Леонід Ізрайлович займався популяризацією знань про рідний край. Був активним учасником унікального проекту горизонтального дослідження «Історія міст і сіл УРСР. Кіровоградська область» (1972) (підготовка матеріалів з історії сіл Гайворонщини). Для місцевої преси підготував понад 300 публікацій, написав і видав книги: «Нариси з історії села Хашувате» (1966), «Гайворонщина в роки Великої Вітчизняної війни» (1998, 1999), «Нариси з історії Гайворонського краю» (1999), «Реформа кріпосного права на Гайворонщині» (2001). Всього має близько 300 публікацій.

Всі, хто його знав особисто, відзначають — він був багатогранною і творчою особистістю. Наприклад, такий факт — захоплення музикою. Ще учнем, до війни, створив у селі оркестр народних інструментів, у 50-х роках ХХ століття побував на семінарах самодіяльних композиторів при Одеській консерваторії, де його музичні твори були відібрані для публікації. Протягом 36 років керував у школі оркестром народних інструментів, який неодноразово ставав лауреатом конкурсів та оглядів. За цей час створив також інструментальні ансамблі гітаристів, гармоністів, домристів, скрипалів, троїстих музик, чимало його вихованців стало професійними музикантами, інші пройшли школу естетичного виховання.

Трудовий стаж Л. І. Солгутовського складав 58 років. Творчий шлях педагога може бути прикладом служіння громаді. Його учні й зараз працюють у різних галузях господарства, культури, науки, а головне — розвивають свій рідний край, Гайворонщину.

Леоніда Ізрайлович був гарним сім'янином, зі своєї дружиною Олександрою виховали доньку Галину, яка стала відомою у Херсоні викладачкою музичної школи.

Леонід Солгутовський був активним і відомим краєзнавцем, при створенні обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців організував разом із місцевими краєзнавцями один із перших в області місцевий осередок. У 1999 році за багаторіч-

ну дослідницьку та просвітницьку краєзнавчу діяльність йому була присуджена обласна краєзнавча премія імені Володимира Ястребова. Мав чисельні професійні здобутки — лауреат обласних та Всеукраїнських оглядів музеїв історичного профілю, «Вчитель методист», «Відмінник освіти УРСР», «Відмінник освіти СРСР». Обласна організація Українського товариства охорони пам'яток історії та культури подала його кандидатуру на здобуття Всеукраїнської премії імені Володимира Антоновича, лауреатом якої він став у 2000 році.

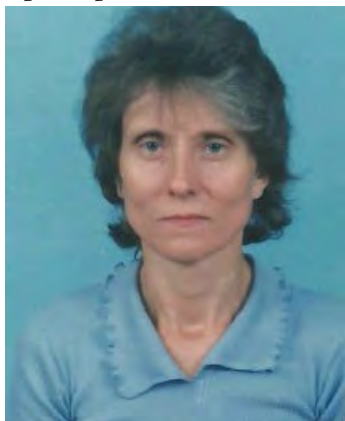
Саме його самовіддана багаторічна праця дала області один з кращих музеїв, який діє сьогодні у його рідній школі, директоркою якої є учениця Леоніда Ізрайловича — Олена Михайлівна Вдовиченко. Ще із шкільних років залучена до його оркестру, а далі, до краєзнавчо-просвітницької діяльності, нині продовжує й розвиває справу патріотичного виховання нових поколінь хашуватців. Музей, перш за все, працює з дітьми, тому тут є речі, які можна брати в руки, вивчати, досліджувати. Учителі в музеї проводять уроки історії, географії, природознавства, літератури. Розроблені оглядові та тематичні екскурсії, які проводять учні. Ще у початкових класах діти починають часто бувати в музеї, для цього інколи використовується 1–2 експозиції або і окремих предметів. Але тут завжди цікаво — захоплююча розповідь про людську долю і гідність, про конкретну людину чи подію. Так виникає стійкий інтерес до вивчення історії рідного краю. Музей постійно розширює свій фонд, документуючи крок за кроком події у територіальній громаді.

За результатами досліджень Л. Солгутовського, у 2013 році, було побудовано й відкрито меморіальний комплекс «Хашуватська трагедія». До того, як збудували меморіал, у Хашуватому була стіна пам'яті жертвам Голокосту. Зараз їх імена викарбовано на граніті. На окремій стіні — імена людей, які рятували євреїв. У квітні того ж року Міністерство культури України місце розстрілу на єврейському кладовищі у Хашуватому оголосило пам'яткою культурної спадщини місцевого значення і внесло до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

У 2020 році Служба безпеки України в Кіровоградській області передала музею у Гайвороні копії архівних документів, які свідчать про розстріли у селі Хашчувате в роки Другої світової війни.

Нині школа змінила статус і назву — комунальний заклад «Хашчуватський ліцей» Гайворонської міської ради, але традиції увічнення пам'яті про Л. І. Солгутовського зберігаються: так, провулок, де він жив і знаходиться школа, носить його ім'я; у 2009 році було відкрито меморіальну дошку; радою музею прийнято рішення щороку, у день народження та смерті видатного педагога-земляка, проводити годину пам'яті; у музеї зберігаються особовий фонд та присвячена окрема експозиція як творцю музею.

Гайворонщина один із кращих районів Кіровоградської області, де сформовано міцні краєзнавчі традиції, має трьох лауреатів обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова, тут видаються книги, діє районний краєзнавчий музей. І значну роль у процесі формування цих традицій відіграв Леонід Ізрайлович Солгутовський, який прикладом свого життя утверджував найкращі людські цінності.

Шкирай Любов

*Музей історії села Захарівки
Великоандрусівської сільської
ради Олександрійського району
Кіровоградської області*

Шкирай Любов Семенівна — керівниця музею історії с. Захарівки Світловодського (нині Олександрійського) району Кіровоградської області. Народилася 8 вересня 1952 року в с. Тарасівка Гребінківського району Полтавської області.

З 1970 по 1974 рік навчалася у Полтавському педагогічному інституті імені В. Г. Короленка на історичному факультеті. У 1974 році одержала направлення у Червоновершську загальноосвітню школу Компаніївського району Кіровоградської області, де працювала учителем історії та суспільствознавства 3 роки. З 1977 по 2002 рік працювала учителем історії та суспільствознавства у Захарівській школі Світловодського району. Із 1978 року керівник клубу «Пошук» (останні 10 років — гуртка «Музеезнавство»).

У 2002 році Любов Семенівна призначена на посаду директора державного музею історії с. Захарівка Світловодського (нині Олександрійського) району, з 1 листопада 2015 року — зберігач його фондів. Саме завдяки багаторічній наполегливій та системній діяльності Л. С. Шкирай шкільний музей став державним (комунальної власності).

Історія створення музею. 8 травня 1980 року у Захарівській середній школі було відкрито кімнату бойової та трудової слави 116 Харківської стрілецької дивізії. Ініціаторами відкрит-

тя були члени клубу «Пошук», які збирали матеріали, своїми руками оформляли перші експозиції, писали листи. Про відкриття кімнати Анастасія Архипівна Гребенюк та Василь Сергійович Осиченко в газеті «Наддніпряньська правда» від 13 травня 1980 року писали: «Урочистості, присвячені 35-річчю Перемоги, в Захарівці і місцевій середній школі співпали з відкриттям у приміщенні десятирічки кімнати бойової слави 116-ї Червонопрапорної ордена Кутузова Харківської стрілецької дивізії, яка в грудні 1943 року визволила село». Це було початком історії сучасного музею історії с. Захарівка. У 1996 році музей отримав звання «Народний». У газеті «Вечірній Світловодськ» за 24 січня 1996 рік писалося: «Постановою колегії управління культури Кіровоградської обласної держадміністрації музею історії села Захарівки Світловодського району присвоєно звання «Народний». Експонати музею, подаровані жителями села, зібрані учнями, розповідають про славний хліборобський край, про тих, хто боронив його в роки фашистської навали, та тих, хто примножує сьогодні його трудову славу». У червні 1999 року музею присвоєно статус — державного (районного).

На базі музею працюють гурток «Музеезнавство» та студія «Мить». Гуртківцід осліджують та пишуть родоводи, вивчають історію села і школи. Написали рукописну книгу «Історія с. Захарівка у спогадах односельчан», склали презентацію «Історія школи» та «Шановані люди села». Музей є тим вогником, що притягує жителів села, району та області. Він береже, примножує естафету поколінь.

Основним видом освітньої роботи є екскурсійна. Екскурсії проводять учні-екскурсоводи. Найбільш поширеними є оглядові екскурсії, під час яких проводиться загальний показ музею. Також організовуються тематичні екскурсії: «3 історії годинників», «Історія українських рушників», «Історія Захарівської школи», «Наш край у давнину», та багато інших. Зацікавленість викликає перегляд тематичних виставок. У музеї проводяться уроки народознавства, підсумкові уроки з історії, української літератури, зустрічі, виховні години.

За ініціативи працівників та відвідувачів музею 27 листопада 2002 року, у с. Захарівці було відкрито перший в області пам'ятний знак жертвам голодомору та політичних репресій 1932–1933 років. Цього дня не було заздалегідь написаних промов. І Станіслав Довгий, і його батько-поет Олексій Довгий, і голови райдержадміністрації та районної ради про страшну трагедію в історії нашого народу розповідали щиро і просто. А 81-річна жителька Малої Березівки Олександра Литвиненко розказала про те, що бачила у голодному 33-му на власні очі. Кошти на пам'ятний знак, який нагадуватиме нинішньому і прийдешньому поколінню про найчорнішу сторінку в історії села, збирали усією громадою. А у 2006 році на початку вулиці, де живуть переселенці із затоплених сіл під час будівництва Кременчуцької ГЕС Полтавської області, встановлено пам'ятний знак «Затопленим селам».

Працівниками музею, гуртківцями вивчаються та записується фольклор села. Сподіваємося, що у майбутньому жителі району та області матимуть змогу знайомитися із збіркою: «Фольклор с. Захарівка». Це буде колективна праця. Адже, українці багаті перлами народної творчості, в ній історія і культура нашого народу, його духовні скарби і мрії.

Цікавим є наукове дослідження проведене під орудою Л. Шкирай гуртківцями «Хто ми? Якого ми роду?». Юні дослідники доводять, що кожне покоління в історії залишає свій слід. У одних він чіткий, яскравий, у інших ледве помітний. Так і історія краю теж залишає свій слід у назвах, прізвищах, топонімах. Провідною лінією проходять постаті поміщиків семи сіл території Захарівської сільської ради, їх позитивні та негативні риси, внесок у життя громади. Паралельно вплітаються спогади старожилів села, їх бачення та ставлення до тих чи інших подій.

Музей нараховує музейних предметів: 15600 — основного фонду та 14856 допоміжного, має 17 експозиційних залів. Площа музейної території — 423 кв.м. На території музею розташована створена у 2020 році експозиція «Музей під відкритим небом», де можна ознайомитися із ремеслами, видами транспорту рід-

ного краю, а дитячі іграшки, одяг, перенесуть вас у світ дитинства. Родзинкою музею є живий куточок, в якому можна побачити і навіть потримати в руках морських свинок, кроликів. А від екскурсовода можна почути також цікаві історії із життя тваринного світу музею.

Сьогодні Захарівський музей є невеличким острівцем «живої історії», де поєднано минуле з сучасністю. У його стінах зберігається не лише історія села, а й району, області. Висвітлюються долі багатьох людей. Все це дає змогу проводити на базі музею науково-дослідницькі заходи. Навколо музею об'єднуються краєзнавці не тільки Світловодського, а й сусідніх районів області, зокрема Олександрійського. З травня 2011 року на базі музею працює об'єднання краєзнавців Світловодського та Олександрійського районів — клуб «Кліо».

Коваль Володимир

*Музей народознавства
Бишівської ЗОШ I–III ст.
Червоноградського району
Львівської області*

Коваль Володимир Степанович — засновник музею народознавства при Бишівській ЗОШ I–III ст., вчитель української мови та літератури, директор школи, автор краєзнавчого нариску «Бишів 600 літ».

Народився 18 жовтня 1937 року в селі Корчин Радехівського району Львівської області.

Помер 05 листопада 2018 року в селі Бишів Радехівського району Львівської області.

Дружина: Марія Іванівна Коваль, діти — Олег та Ігор.

Батьки: Степан Олексійович та Параскевія Йосипівна.

Освіта: Бишівська семирічна школа, Радехівська середня школа (заочно), Львівський державний університет ім. І. Франка (заочно).

Служба в армії: 1956–1958 рр. (Приморський край).

Місця роботи: колгосп, Бишівський винзавод, Бишівська ЗОШ I–III ст.

З 1962 року працював вчителем української мови та літератури і трудового навчання. З 1970 по 2002 — директор школи.

Ідея створення музею з'явилася у Володимира Степановича ще в далекому 1970 році. З тих пір разом з учнями він почав збирати матеріали з історії довколишніх сіл. Але втілити такий серйозний задум самотужки було дуже важко, практично неможливо. Для цього потрібні однодумці. І він об'єднав творчих, креативних, ініціативних, відданих, талановитих педаго-

гів школи, таких як: Грабова Марія Петрівна, Кубай Валентина Марківна, заступниці директора, які вміли придумати, організувати, підтримати кожного вчителя так, що той почував себе найціннішим, найпотрібнішим, незамінним. Також Левчинський Леонід Володимирович, вчитель математики та інформатики, а ще поет, композитор, художник. Левчинська Ольга Григорівна, вчителька математики, яка вміє так зацікавити оригінальними задачами, що всі захожуються в математику. На уроках літератури Крецької Ганни Іванівни, Дзьобан Марії Михайлівни, Твердохліб Мирослави Іванівни діти почувалися наче в казці. Вчитель музики і трудового навчання Коваль Богдан Степанович мав золоті руки. А Кубая Ігоря Івановича, вчителя фізичної культури, заслуженого вчителя України, знала тоді чи не вся Україна. Діти в захопленні від його уроків. Це лише мова про кількох педагогів, а вони усі були відданими своїй педагогічній справі.

Володимир Степанович був не тільки хорошим керівником, але й мав талант підбирати харизматичних вчителів у свій колектив.

1988 рік... На одній з нарад директор поділився своїм задумом про створення музею народознавства. Педагоги не просто підтримали керівника, а загорілися цією ідеєю і поринули в роботу. Вони розробили цілу систему реалізації такої благородної справи, склали план дій.

Володимир Степанович розробив цілу низку завдань, які розподілив між учителями. Щопонеділка на нараді кожен ділився досягненнями.

Класи перетворилися на експедиційні загоны, які займалися збором експонатів. Жителі навколишніх сіл з радістю віддавали старовинні речі учням, бо вже не користувалися ними. Зібране зберігали в своїх класних кімнатах. Експонати мили, прали, приводили до порядку.

Кожен вчитель мав зібрати матеріали з історії села певної тематики і оформити альбом. Наприклад: «Стрілецька слава», «Село в часи німецької окупації», «Преса про наше життя», «Розвиток культури в селі», «Культові споруди в довколишніх селах», «Звичаї, традиції», «Випускники школи», «Розвиток освіти. Вчителі школи» і ще багато інших.

1990 рік... Матеріали зібрано, експонати готові. Можна починати. Але як? Адже існують певні правила. Для того, щоб вчителі мали уявлення про правильне оформлення експозицій, про ведення документації, Володимир Степанович організував для них пізнавально-навчальні екскурсії в музеї Львівщини.

Після цього було вирішено, що експозиції музею будуть представлені у трьох залах: «З історії сіл Бишів, Забава, Ордів, Торки», «Ремесла і промисли», «Хата галицького селянина».

Вчителі поділились на групи, кожна з яких відповідала за створення певної експозиції: макет села станом на 1900 рік, «З дідусевої господарки», «З бабусиної скрині», панорама села, «План панських володінь та селянських наділів» та інші. Залу «Хата галицького селянина» створено за зразком хати 1891 року Луки Волошина, жителя села Торки, який власноруч її й облаштував. Піч, що діє і зараз, мурував місцевий майстер Іван Глушко. Тут також знаходяться мисник, колиска, скриня, панорама села за вікном, яку намалював Леонід Левчинський. Групу екскурсоводів готували Валентина Кубай, Ольга Левчинська, Катерина Буснюк та Марія Грабова. Оглядова екскурсія була розроблена у формі художньо-театральної композиції, що завершується смакуванням паляниць з маком та медом. І так пролетів ще один рік роботи.

21 квітня 1991 року — урочисте відкриття. Музей зареєстровано і видано свідоцтво. Задум здійснено, мрію втілено. У школі почалося нове життя. До нас приїжджає багато гостей з різних куточків України і світу, залишають добру згадку та позитивні відгуки.

У 1997 році відкрито четверту залу «Ткацький цех»: музею подарували два діючі ткацькі верстати, одному 150 років, а другому — 300.

02.10. 1997 наш музей отримав звання «Народний музей».

У 2003 році на честь 100-річчя нової мурованої церкви Різдва Пресвятої Богородиці відкрито ще одну залу «Старовинні ікони».

13.06. 2005 Міністерство освіти і науки України присвоїло нашому музею звання «Зразковий музей».

24.12. 2009 посіли II місце у Першому всеукраїнському конкурсі громадських музеїв в номінації «Традиції та звичаї моєї малі Батьківщини».

14.05. 2021 урочисто відсвяткували 30-річчя нашого музею за участю педагогів-ветеранів, випускників школи, жителів с. Бишів та навколишніх сіл керівництва Радехівської міської ради, відділу організації діяльності закладів освіти, відділу культури, а також представників КЗ ЛОР «Львівський обласний центр краєзнавства, екскурсій і туризму учнівської молоді» та КЗ ЛОР «Львівський історичний музей».

Роботу нашого музею відзначено грамотами та подяками. Маємо нагороди за перемоги в різних конкурсах, зокрема у Всеукраїнському конкурсі екскурсодів музеїв навчальних закладів «Край, в якому я живу» (III місце, 2021 рік). Члени пошукової групи проводять краєзнавчу та дослідницьку роботу. Зібрали багато цікавих матеріалів і експонатів. Поповнюють своїми роботами фонди музею, які налічують вже понад 3000 одиниць.

Музей, крім виховної, виконує ще й освітню функцію. Вчителі практикують проведення музейних уроків.

Завдяки співпраці з телецентром Радехівської ТГ знято такі фільми: «Передвеликодні приготування в хаті галицького селянина», який демонструвався на Львівському телеканалі; «Передріздвяні дійства у хаті галицького селянина»; про Ковалю Богдана Степановича, вчителя музики нашої школи; про Ковалю Володимира Степановича, директора школи, ініціатора створення музею. Сценарії до фільмів готувала Кубай Валентина Марківна.

Музей береже духовну й матеріальну спадщину громади наших сіл. Він є осередком духовної культури, навчає зберігати пам'ять роду, виховує любов до України, прагнення знати її справжню історію.

Я щаслива, що є частиною цього шкільного музейного життя: була членом експедиційного загону, була серед перших екскурсодів, а зараз разом з учнями, як керівник музею, веду пошукову діяльність.

Володимира Степановича вже немає серед нас, а його справа живе і розвивається!

*Надія Жеруха,
директор Бишівської ЗОШ І–ІІІ ст., керівник музею.*

Кондрашова Надія

*Музей Новітніх Героїв опорного
закладу «Рудківська СЗШ
I–III ступенів імені В. Жеребного»
Самбірського району
Львівської області*

«Любов на ділах, а не на словах полягає. Хто на своєму становищі працює для добра народу, сповняючи сумлінно свої обов'язки, — той є ліпшим патріотом, ніж той, що багато говорить, а мало робить», — митрополит Андрей Шептицький.

Цю цитату лідера думок українського народу ХХ століття митрополита Андрея можна вважати життєвим кредо директора опорного закладу «Рудківська СЗШ I–III ступенів імені В. Жеребного Самбірського району Львівської області» Надії Іванівни Кондрашової.

Народилась Надія Іванівна Кондрашова 20 серпня 1959 року у селі Слобідка-Горішня Монастирського району Тернопільської області. Виховувалась разом із сестрою Тетяною у патріотичній родині Василів, переймаючи від батьків любов до української пісні, звичаїв, повагу до праці. Разом із сестрою обрала фах педагога.

У 1976 році Надія завершила навчання у Монастирській середній школі та стала успішною студенткою біологічного факультету Тернопільського педагогічного інституту імені Я. Галагана (1977–1982 рр.). Під час навчання в інституті разом із студентським хором гастролювала Україною та закордоном. Також захоплювалася альпінізмом, отримала Перший дорослий

розряд по скелелазінню, а після сходження на гору Казбек — значок «Альпініст СРСР».

Педагогічну діяльність на посаді вчителя біології Надія Іванівна розпочинає у 1982 році у Блажівській школі Самбірського району Львівської області, через рік переводиться на посаду вчителя біології та хімії у школу с. Чукви, що у цьому ж районі. А з 1986 року молодий педагог обіймає посаду директора школи у селах Звір, Баранівці на Самбірщині. Із 2001 року і до сьогодні Н. І. Кондрашова — директор опорного закладу «Рудківська СЗШ І–ІІІ ст. ім. В. Жеребного». Як учитель біології та директор школи Надія Іванівна була нагороджена численними грамотами, подяками, зокрема Почесною грамотою МОН України за досягнуті успіхи у навчанні молоді; знаком «Відмінник освіти України», 1997 р.; відзнакою «За відданість справі», 2013 р.

У 2014 році Надія Іванівна виступила з ініціативою та домоглася присвоєння нашому опорному закладу імені Героя України, Героя Небесної Сотні Володимира Жеребного. Згодом виникла ідея створення кутка Героя, який переріс у музей Новітніх Героїв. Запропонував створити музей Героїв небесної сотні у нашому закладі директор КЗ ЛОР «Львівський обласний центр краєзнавства, екскурсій і туризму учнівської молоді Михайло Набитович, який разом із завідуючою відділу музейного будівництва КЗ ЛОР «Львівський історичний музей» Люсею Переймою надавали методичну і практичну допомогу з оформлення експозицій та документації. До роботи з оформлення музею, збору експонатів був залучений увесь колектив школи, родини Володимира Жеребного та Володимира Топія, також Героя Небесної Сотні. 21 лютого 2016 р. відбулося урочисте відкриття музею за участі родин Героїв Небесної Сотні та їх побратимів, широкого кола громадськості, священнослужителів м. Рудки, міського голови І. Лозинського, депутатів місцевих рад, представників преси.

Музей розміщений у кабінеті, де із 1995 по 2001 роки навчався Володимир Жеребний. Тут збережено частину інтер'єру цього періоду — експонат «Шевченківська хата» (настінне зображення батьківської хати Тараса Шевченка, авторства місцевих художни-

ків). Учнями та педагогами школи зібрано текстові та цифрові матеріали, музейні експонати про жителів Рудок, які стали Героями під час подій Майдану (Володимир Жеребний, Володимир Топій) та бойових дій на Сході України (Іван Альберт, Богдан Яценко).

Відвідувач музею Новітніх героїв може оглянути експозиції: «Герої не вмирають», «Хронологія трьох днів», «Майдан очима очевидців», «Барикада на Майдані», «Небесна гвардія Самбірщини та Городоччини», «Російсько-українська війна на сході України», «Гордість Рудківщини», «Волонтерський рух Самбірщини», «Шевченківська хата». Створено інтерактивні експозиції «Володимир Жеребний», «АТО: Національно-визвольна війна українського народу ХХІ століття», «Володимир Юричко».

Як керівник музею Надія Іванівна перетворила шкільний музей на платформу для зустрічей із сім'ями загиблих Героїв Небесної Сотні та захисників України; зібрань місцевої громади, проведення інтерактивів для учнів (дискусійні кола на теми «Ціна свободи», «Гідність, омила кров'ю», «Людина-Герой»; інтерактиви «Прочитай книгу з бібліотеки Героя»), акцій пам'яті «Білі журавлики», «Володіна весна», «Сто туй». Уже щорічним став міжнародний спортивний турнір в пам'ять В. Жеребного, який проводиться на день народження Героя 6 жовтня.

Під керівництвом Н. І. Кондрашової шкільний музей налагодив тісну співпрацю із Музеєм національно-визвольної боротьби у Львові, Національним меморіальним комплексом Героїв Небесної Сотні міста Києва.

На базі музею реалізується програма «Музей-школа», працюють гуртки «Юні екскурсоводи», «Юні музеєзнавці». Випускниця школи Лучечко Вікторія, учасниця гуртка «Юні екскурсоводи», здобула II місце у Всеукраїнському конкурсі екскурсоводів навчальних закладів «Край, в якому я живу» у м. Чернігові (2018 р.).

З ініціативи Надії Іванівни успішно реалізовано проєкт учнівсько-педагогічного обміну із представниками із Старобільської СЗШ № 4 Луганської області «Змінимо країну разом», 2018–2020 роки. У цей період відбулися 2 спільні зустрічі у Рудках та Старобільську, онлайн-міст, приурочений дню на-

родження Т. Г. Шевченка, зустріч у м. Канів «Шевченко єднає», твінінговий проєкт «Етнографічне дослідження рідного краю».

За активну музейну діяльність колективу ОЗ «Рудківська СЗШ I–III ст. ім. В. Жеребного» вручено Подяку ГО «Родина Героїв Небесної Сотні» за збереження пам'яті про події Революції Гідності та вшанування Володимира Жеребного, медаль «За особливий внесок у розвиток Самбірського району», подяку голови Львівської обласної ради «За значні досягнення в галузі освіти» (2017 р.).

Як керівник музею Н. І. Кондрашова нагороджена Почесною грамота ЛОДА за високий професіоналізм та внесок у розвиток музейної справи (2018 р.) А у 2021 році Надії Іванівні присвоєно почесне звання «Заслужений вчитель України».

Сьогодні продовжує творити історію. Музей Новітніх героїв збирає інформацію про сучасну війну з російським агресором. На жаль, маємо нових Героїв-захисників: Михайла Кравса, Ростислава Мазура, Івана Калапуза та Сергія Королькова. Пам'ять про їх подвиг колектив школи увіковічує в оновленій експозиції музею «Нескорені».

*Ірина Димій,
вчитель історії опорного закладу
«Рудківська СЗШ I–III ст. ім. В. Жеребного»*

Лотиш Марія

*Музей отця Осипа Лещука
Стаївської гімназії
імені Осипа Лещука
Червоноградського району
Львівської області*

Ось уже тридцять років в освітньому закладі мальовничого села Стаївки, яке розкинулося на берегах маленької річки Солокії, функціонує шкільний музей отця Осипа Лещука, ініціатором та натхненником створення якого була директор школи Марія Прокопівна Лотиш.

А почалося все з того, що на початку незалежності України, у 1991 році, в районній газеті «Голос з-над Бугу» була поміщена публікація «Свавільно вирваний з життя», у якій йшлося про вихідця зі Стаївки — Осипа Лещука (1894–1949) — греко-католицького священника, професора, письменника та громадського діяча, закатованого у сталінських таборах під Полтавою за віру та націоналістичні переконання.

Дізнавшись детальніше про долю цієї непересічної особистості, Марія Прокопівна зрозуміла, що життя і діяльність отця Осипа Лещука — це якраз те, що має заповнити нішу у вихованні підростаючого покоління замість нав'язаної попереднім імперським режимом комуністичної ідеології.

Бо ж кому, як не їй, яка виховувалася у багатодітній християнській родині (батько — інвалід I групи Другої світової війни), яка народилася тут, на цій землі, в с. Домашів Сокальського району Львівської області (01.01.1949 р.), закінчила місцеву і Белзьку середню школу, Дрогобицький ДПІ ім. Івана Франка (спеціаль-

ність «математика»), домоглася будівництва типової школи у с. Стаївка (1984 р.), з її організаторськими здібностями та вірою у незламність українського народу, не почати відроджувати українство?

Була поставлена мета: музею — бути! Цю ідею підтримали вчителі, батьки та учні школи. Наказом по Стаївській ЗОШ І–ІІ ст. № 21 від 1992 року було відкрито музей о. Осипа Лещука. У невеликій, проте окремішій кімнаті, увазі відвідувачів були представлені такі експозиції: «Дитинство Осипа Лещука», «Шкільні роки. Юність», «Життя і творча діяльність у Раві-Руській», «Літературна діяльність», «Останні роки життя в с. Стаївка», «Вірний батьковим заповітам син Осипа Лещука — Тихон». З часом, на основі місцевого матеріалу, було оформлено експозицію «Славетні імена нашого краю».

Марія Прокопівна добре розуміла, що діяльність шкільного музею це нова вища форма краєзнавчої роботи з величезним пізнавальним та виховним потенціалом. У цьому вона переконувала й педагогів школи. Музей отця Осипа Лещука дуже швидко став постійною творчою лабораторією всього шкільного колективу.

Завдяки тісному зв'язку Марії Прокопівни із сином Осипа Лещука — Тихоном Лещуком, на основі пошукової діяльності учнів та педагогів школи, музей став поповнюватися новими експонатами. Його відвідали багато делегацій та відомих людей, зокрема: фоторепортер з США Дем'ян Колодій з дружиною, депутати обласної та Верховної рад України, гості з Польщі.

До уваги гостей — чудова екскурсія «Життя для Бога й України», укладена у формі літературно-музичної композиції, у якій розповіді учнів-екскурсоводів змістовно переплетені з уривками із творів Осипа Лещука та духовними піснями. Учні, які входили до Ради музею, стали активними учасниками днів добросусідства «Стаївка (Україна) — Корчмин (республіка Польща)», які щорічно проходять на теренах нашого села.

З нагоди 2000-ліття Різдва Христового, за вагомих внесок для добра УГКЦ та добра духовності українського народу музей

нагороджено почесною Грамотою за підписом ректора Греко-Католицької Духовної семінарії (м. Львів) о. д-ра Богдана Праха (23.09. 2000 р.).

Минали роки невтомної та цілеспрямованої праці. За вагомий внесок у справу виховання учнівської молоді та примноження надбань національної культури, пропаганду пам'яток історії та культури 25.07.2008 р. музею присвоєно звання «Зразковий музей».

Чимало зусиль доклала Лотиш М. П. для того, щоб Стаївська ЗШ І–ІІ ст. носила ім'я Осипа Лещука (розпорядження КМ України від 13.01. 2010 р.).

З ініціативи Тихона Лещука та сім'ї Марії Лотиш біля церкви у с. Стаївка встановлено пам'ятний хрест на честь о. Осипа Лещука.

Життєвим девізом Марії Прокопівни були слова: «Бог, родина й Україна». Двадцять вісім років вона очолювала педагогічний колектив Стаївської школи. Як керівник, як людина, не терпіла фальші, не симпатизувала людям без твердої життєвої позиції, завжди була у пошуку нових ідей і спонукала до цього інших.

Плідна й подвижницька праця Марії Прокопівни була належно оцінена громадськістю та керівництвом освіти. Неодноразово вона обиралася депутатом місцевої та Сокальської районної рад; двічі удостоєна звання «Відмінник народної освіти України» (1985 р., 1991 р.), нагороджена безліччю відомчих грамот усіх рівнів.

Та найважливішою нагородою для Марії Прокопівни є те, що односельчани лагідно називають її — «наша Прокопівна».

За роки своєї діяльності на педагогічній ниві Лотиш Марія Прокопівна виховала не одне покоління як учнів, так і педагогів, зуміла згуртувати справжній колектив однодумців. У даний час Марія Прокопівна перебуває на заслуженому відпочинку, а справу з розвитку музейництва у закладі продовжила із колективом колишня випускниця школи — директор Ігнатюк М. В.

Музей отця Осипа Лещука живе і активно працює. Його перенесено у нове, просторе, відповідно умебльоване приміщення. У 2018 та 2019 роках музей Стаївської школи ставав переможцем у конкурсі мікропроєктів місцевого розвитку. Завдяки цьому му-

зейне приміщення обладнано новим інтерактивним комплексом та акустичною апаратурою, що допомагає колективу крокувати в ногу з часом — використовувати у своїй діяльності сучасні та інноваційні технології.

Педагоги і учні школи успішно реалізують проєкт «Школа у музейному просторі»: проводяться музейні уроки та виховні заходи, зустрічі з цікавими людьми, продовжується пошуково-дослідницька робота.

Музей став учасником фольклористичної експедиції «Від Сяну до Солокії: втрачена і віднайдена Вітцівщина» (2018 рік).

У 2019 році учениця школи Новосад Вікторія виборола II місце на Всеукраїнському конкурсі екскурсиводів шкільних музеїв «Край, в якому я живу», який проводився у Тернополі. На честь 125-ї річниці від дня народження Осипа Лещукана фасаді школи було встановлено та освячено пам'ятний барельєф Великого Українця (автор роботи — Заслужений діяч мистецтв України Василь Гурмак).

Діяльність музею постійно популяризується на сайті школи, у соцмережах, на сторінках місцевої преси.

Завдяки подвижницькій та відданій праці засновника музею Лотиш Марії Прокопівни, невтомному та творчому колективу школи, музей отця Осипа Лещука став справжнім куточком духовності, утвердженням пам'яті народу, свідченням про одну із мільйонів доль, відданих на віттар Свободи. Віримо, що народ, який керується мораллю Добра, Правди і Краси, ніколи не згине, а завжди з готовністю стане до боротьби за незалежність рідного краю, як став він у наші дні проти таких же нелюдів-катів, які обірвали колись сповнене творчих сил, ідей, надій і планів життя великого українця Осипа Лещука.

*Мирослава Ігнатюк,
директор Стаївської гімназії імені Осипа Лещука*

Запорожець Ольга

*Краєзнавчий музей
«Джерела пам'яті»
Кривобалківського закладу загальної
середньої освіти I–III ступенів
Миколаївського району
Миколаївської області*

Народилася Ольга Василівна 20 листопада 1969 року в місті Херсон. З 1976 по 1986 роки навчалась у Херсонський середній школі № 11. У 1987 р. вступила на історичний факультет Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова.

З 1 вересня 1995 року до тепер працює в Кривобалківському закладі загальної середньої освіти I–III ступенів Веснянської сільської ради Миколаївського району Миколаївської області. Займала посади вчителя історії та правознавства, заступника директора з виховної роботи, з вересня 2010 року заступника директора з навчально-виховної роботи. У 2001 році заснувала шкільне наукове товариство «Еврика». З 2002 року також працює керівником краєзнавчого гуртка «Джерельце» при шкільному краєзнавчому музеї «Джерела пам'яті». За результатами атестації має кваліфікацію «спеціаліст вищої категорії», звання «вчитель-методист», «керівник гуртка-методист». Нагороджена знаком «Відмінник освіти України», грамотами Міністерства освіти і науки України, Миколаївської ОДА.

Історія формування музейної колекції сягає, можливо, самого моменту заснування Кривобалківської школи. Так, найперші експонати, а це: ужиткові знаряддя праці, дерев'яний посуд, ста-

ровинні рушники, а також, макет печі були зібрані педагогом-організатором Коптевим В. О. та виставлялися в шкільній кімнаті побуту. З 1997 року роботу шкільної музейної кімнати побуту очолила Запорожець О. В.

За ініціативи Ольги Василівни до створення музейної колекції активно приєдналися жителі села Крива Балка, до школи було передано старі фотоальбоми, самоткані та вишиті рушники I та II пол. ХХ ст., знаряддя праці і побуту, глечики, ночви, форми для випікання хліба, пасок та багато іншого. Чимало експонатів було передано до експозиції із особистих речей та родинного архіву безпосередньо Запорожець О. В., наприклад фотографії, листи та листівки з сімейного архіву, солдатські чоботи часів I Світової війни тощо.

Під її керівництвом було проведено низку краєзнавчих експедицій, під час яких збирались відомості з історії населеного пункту, біографії видатних постатей, значно поповнилась музейна колекція, що виходила за рамки формату кімнати побуту. За зібраними матеріалами експедицій було створено експозиції не тільки етнографічного спрямування, а й історії та природи рідного краю, історії села та школи.

У цей же період поповнюється експозиція, присвячена подіям I та II Світових воєн, зокрема: кулі, патрони, гільзи снарядів, кулеметні стрічки, штик-ножі, фрагменти гвинтівок, каски. Значну кількість експонатів відповідної тематики було передано школі приватним колекціонером, керівником туристського гуртка Мінаковим В. А.

Черговий етап в оформленні та поповненні музейної експозиції відбувся у 2001 році. Так, розташування села Крива Балка в районі основних поселень сабатинівської культури дало можливість учням школи, членам краєзнавчого гуртка зробити припущення, що об'єкт біля урочища Бондаревського (що знаходиться в межах земель сільської ради) належить до поселень епохи пізньої бронзи сабатинівської культури, що й було підтверджено у 2001 році археологами ДЮПК в Миколаївській області. Так, археологами інспекції виявлено стародавнє поселення Крива Балка I. Саме тоді, експозиція музею поповнилась першими експонатами археологічного ха-

рактеру, подарованими гуртківцям зернотеркою та уламками ліпного посуду сабатинівської культури, що заклало базу подальших досліджень давньої історії краю. Саме після цього і зародилася ідея створити окрему археологічну експозицію, яка невдовзі була поповнена фрагментами керамічного посуду з міста Ольвія.

Колекція експонатів та кількість експозицій значно зросли і наказом № 43 від 01.09. 2002 по Кривобалківській ЗОШ I–III ст. «Про заснування краєзнавчої кімнати» було оформлено її правовий статус. На базі краєзнавчої кімнати керівником краєзнавчого гуртка Запорожець О. В. разом з гуртківцями власноруч оформлюються стенди та вітрини, присвячені історії краю, формується тематичне зонування кімнати.

Паралельно з формуванням музейної експозиції гуртківці під керівництвом Запорожець О. В. пишуть пошукові роботи, присвячені окремим експонатам. В 2006 році музейна колекція поповнюється новими експонатами: ручка тарної амфори виробництва Синопи з тавром астінома в чотири строки (бл. IV–III ст. до н.е.), приладдя для вичинки шкіри (ймовірно XIV–XIII ст. до н.е.), нижня частина двоствольної ручки тарної амфори виробництва Косу; ручка від кухонної каструлі; дно червоноглиняної миски на низькому кільцевому піддоні, численні уламки стінок червоноглиняних тарних амфор античної доби. Вказані предмети зібрані учнями школи після чергової оранки на кургані в районі Бондаревського урочища.

У 2007 році шкільна краєзнавча кімната зареєстрована як Краєзнавчий музей (наказ УОНО від 28.11. 07 № 797). У подальшому музейна колекція продовжує поповнюватися, зокрема, великою кількістю ужиткових предметів середини ХХ ст. (самоткані ковдри, вишиті наволочки, підзори для простирадла, дитяча люлька, плетені корзини, і т.д.). До музейної кімнати передаються особисті речі репресованих родин (рушник, миска для їжі, вилка, ложка, табель-календар за 1941 р., дерев'яна валіза). У 2010 році музей отримує назву «Джерела пам'яті» та власну емблему — герб музею. Наказом № 105-а від 08.09. 2014 по Кривобалківській ЗОШ I–III ст. «Про удосконалення діяльності шкільного краєзнавчого музею» краєзнавчому музею виділено дві кімнати загальною площею 52 м².

У 2014 році в музеї створено експозицію присвячену російсько-українській війні, передано унікальні експонати — особисті речі учасників АТО.

Постійно оформлюються тематичні виставки, ведеться активна пошуково-дослідницька діяльність. За ініціативи Ольги Василівни Запорожець на теренах села Крива Балка працює Літня польова археологічна школа під керівництвом м.н.с. Національного історико-археологічного заповідника «Ольвія» Д. В. Бондаренка. Завдяки проведеним дослідженням період бронзи в експозиції музею представлений такими пам'ятками: уламки керамічного посуду, зернотерки, кам'яні кулі для вичинки шкіри, кремнієві ножі, бронзовий ніж, металеві проколки, пряслиця, робоча сокира скіфської доби. В 2018 році депутат Михайлівської сільської ради Миколаївського району А. Мамеєнко подарував шкільному музею цінний експонат з власної колекції— чашу чорнолакову виробництва Аттики (бл. 420 р. до н.е).

Сьогодні експозиція музею містить 495 експонатів основного фонду. Стаціонарно оформлено 22 стенди, 12 вітрин, тематичні альбоми, дослідницько-пошукові матеріали експедицій, фотографії, добірки газетних статей, конкурсні пошуково-дослідницькі роботи учнів, книги, малюнки, макети.

Робота з оформлення та поповнення музейної колекції триває постійно. Основним джерелом поповнення фондів шкільного музею є передача речей із сімейних архівів жителів та гостей села Крива Балка. Ще одне джерело надходження предметів до фондів — збір матеріалів шляхом краєзнавчих та туристичних експедицій (етнографічна, археологічна складові фондів).

За результатами експедицій юні музеєзнавці не тільки створюють нові експозиції та тематичні екскурсії, а ще беруть активну участь у Всеукраїнських акціях та експедиціях, конкурсах, презентують свої дослідження на Всеукраїнських конференціях.

Завдяки роботі музею учні мають можливість долучитися до процесів дослідження, вивчення та збереження історико-культурної спадщини України та рідного краю.

Стірус Леся

Краєзнавчий музей «Історії села Калинівки та історії школи» Калинівського закладу загальної середньої освіти I–III ст. Вознесенського району Миколаївської області

Стірус Леся Василівна народилася 15 вересня 1990 року в селі Калинівка Єланецького району Миколаївської області. З 1997 по 2008 роки була ученицею Калинівської загальноосвітньої школи I–III ступенів Єланецької районної ради. З 2008 по 2012 роки навчалась у Миколаївському Національному університеті ім. В. О. Сухомлинського за спеціальністю вчитель музичного мистецтва, художньої культури, етики та естетики. З 2013 року і до тепер працює педагогом-організатором та вчителем музики в Калинівському закладі загальної середньої освіти I–III ступенів Єланецької селищної ради Вознесенського району Миколаївської області. У 2013 році очолила шкільний краєзнавчий музей «Історії села Калинівка та історії школи».

Нагороджена грамотами департаменту освіти і науки Миколаївської обласної державної адміністрації, відділу освіти молоді та спорту Єланецької районної державної адміністрації та подяками Міністерства освіти і науки України.

Історія формування музейної колекції. У кожного народу є такі таємничі загадкові джерела, припавши до яких, людина набирається сили, відновлює дух, стає собою. Ці незвичайні джерела — пам'ять народу. Напившись із них, жоден з нас не змо-

же не любити і не шанувати свій край. Зберегти витоки джерел народної творчості, не дати вичерпатися духу патріотизму, синівської любові до рідної землі учням допомагають шкільні музеї. Є такий заклад і в Калинівській школі — «Музей історії села Калинівка та історії школи».

Музей було засновано у 1997 році за ініціативою на той час директора школи Кулик Фаїни Сергіївни. Основою музейної колекції стали результати пошукової роботи та матеріали зібрані до 20-річного ювілею школи. Очолила музей Смиченко Лариса Давлетівна, вчитель географії. З 2013 року музеї працює під керівництвом Стірус Лесі Василівни, яка ще зі шкільних років була активістом та помічником керівника.

Під час відкриття музейні фонди налічували 146 експонатів, розміщених у 14 розділах. Це переважно фото вчителів та випускників різних років. Зараз музейні фонди налічують 1512 експонатів у 24 розділах: від народження школи до сьогодення, розміщених на площі 50 м². У 2016 році музею присвоєно звання «Зразковий».

Більшість експонатів музею — це надходження від місцевих жителів, як результат плідної співпраці із громадськістю. Музей вміщує цікаві експонати, які розповідають про історію села Калинівка, побут і традиції місцевого населення, видатних людей та історію Калинівського ЗСО I–III ступенів протягом 46 років. Експонати, які представлено у нашому шкільному музеї, дозволяють відвідувачам поринути у світ звичаїв і традицій наших предків, уявити і відчувати, як жили люди кілька десятків, а то й сотні років тому, чим захоплювалися, які знаряддя праці в них були, як проходило їхнє життя.

На базі музею проводиться багато заходів із запрошенням жителів села Калинівка, організуються виставки, історичні реконструкції народних обрядів та дійств. З метою популяризації своєї роботи активісти шкільного музею створили ряд цікавих віртуальних екскурсій та відео версій історичних реконструкцій з історії рідного села.

Адже із знання свого родоводу починається кожна людина, а коріння її закладене в батьківській домівці, в материнській пісні. Не дарма говорять, що без минулого немає майбутнього.

Роботу музею спрямовано за такими напрямками діяльності: вивчення історії школи; вивчення історії села; пам'ять родоводу; історія народних ремесел, звичаї та обряди.

Для ефективної роботи було створено раду музею, яка складається із 5 осіб: керівника, художнього керівника, консультанта, голови учнівської ради, екскурсовода. Ними систематично проводяться пошукові дослідження, під час яких активно поповнюються експонатами експозиції.

За керівництва Лесі Василівни члени пошукової групи продовжують збирати та поповнювати музей матеріалами про відомих випускників школи: спортсменів, науковців, військових. Сьогодні ведеться робота зі збору матеріалів для нової експозиції, яка буде присвячена російсько-українській війні.

Протягом 9 років екскурсоводи музею щороку брали участь в обласному конкурсі юних екскурсоводів «Музейна скарбниця Миколаївщини», де неодноразово демонстрували високі результати зі знання музейної справи.

Іванова Алла

*Музей історії комунального
закладу «Палац дітей та юнацтва»
Ізмаїльської міської ради
Одеської області*

Іванова Алла Тимофіївна була директором комунального закладу позашкільної освіти Ізмаїльської міської ради «Палац дітей та юнацтва» (2001–2021 рр.), ініціатором заснування та беззмінним керівником музею історії Палацу дітей та юнацтва (2006–2021 рр.).

Народилася Алла Тимофіївна 6 листопада 1951 р. у м. Ізмаїл. У 1974 р. закінчила Ізмаїльський педагогічний інститут за спеціальністю «вчитель початкових класів та музики». Відразу ж розпочала трудову діяльність у школі с. Щербанка Роздільнянського району Одеської області, згодом працювала в школі № 9 м. Ізмаїл. З 1977 р. працювала у Палаці піонерів (сучасний Палац дітей та юнацтва) керівником міського учнівського штабу та завідувачкою масового відділу. З 2001 р. призначена на посаду директора закладу.

У 2003 р. А. Т. Іванова стала переможцем міського конкурсу «Жінка року» в номінації «Освіта», а у 2005 р. — в номінації «Керівник року». Вона неодноразово нагороджувалась грамотами Всеукраїнських та обласних державних установ, Ізмаїльського міського голови та відділу освіти, Ізмаїльського прикордонного загону, громадських організацій. У 2012 р. Алла Тимофіївна посіла перше місце у Всеукраїнському конкурсі майстерності педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів «Джерело творчості» у номінації «Директор ПНЗ» (м. Київ). Серед її випускників — педагоги Палацу дітей та юнацтва, вчителі

закладів освіти міста, працівники культури, актори театру, телеведучі, працівники державних закладів.

Ізмаїльський Палац дітей та юнацтва під керівництвом А. Т. Іванової неодноразово ставав переможцем обласного конкурсу-огляду позашкільних закладів, а керівники гуртків, методисти, заступник директора — переможцями обласного та Всеукраїнського конкурсів «Джерело творчості». Слід зазначити, що 40% педагогів Палацу є випускниками закладу, з них 8 педагогів нагороджені почесним знаком «Відмінник освіти України».

За ініціативи та під керівництвом Алли Тимофіївни у 2006 р. було відкрито музей історії Палацу, який у 2020 р. за рішенням Міністерства освіти і науки отримав звання «Зразковий». Музей розташовано в будівлі Палацу, яка є пам'яткою архітектури ХІХ ст. обласного підпорядкування. У 2006 р. в музеї було відкрито перші 6 розділів, у 2021 році їх кількість збільшилася до 12. Сьогодні музей історії Палацу зберігає також історію розвитку закладу позашкільної освіти.

У музеї на початку кожного навчального року відкриваються стаціонарні виставки: «Перлинки Палацу», «Досягнення Палацу поточного року», «Творчість гуртків Палацу поточного року», пересувні виставки робіт гуртківців та керівників — до дня народження Палацу, персональні виставки робіт гуртківців, виставки до урочистих свят. Особливу цікавість викликають персональні виставки дітей з особливими освітніми потребами — вихованців інклюзивних гуртків Палацу.

Одним із напрямів роботи активу музею є комплектування фондів. У 2016 р. фонди музею поповнилися новими матеріалами та експонатами. Було зібрано цікавий матеріал про засновників кращих дитячих колективів Палацу, що мають історію понад 30–40 років: Іраїду Яківну Возняк, засновника шахового клубу «Біла тура»; Софію Іванівну Тарелкіну, засновника дитячої фабрики «Умілі руки»; Івана Антоновича Без'язичного, засновника туристської секції «Альгадра»; Інну Костянтинівну Пойду, засновника музею ДуФ, а також про відомих випускників. У музеї створена відеотека, де зібрано понад 30 відеороликів про історію Палацу, його керівників, славетні колективи тощо.

Значна увага у роботі музею приділяється науково-дослідницькій діяльності. Лише за період 2016–2021 рр. Аллою Тимофієвною було підготовлено більше 30 статей з історії Палацу. Також вона стала ініціатором волонтерського проекту «Творити диво своїми руками», метою якого є підтримка ветеранів-педагогів.

У 2019 р. відбулась реконструкція музею історії Палацу: музей переведено до нової зали (70 кв. м), реконструйовано стенди та експонати, виставкові вітрини. Завершенням ремонтно-реставраційних робіт стало нове технічне оснащення музею, яке включає сучасне експозиційне устаткування та технічні засоби (підсвічування, плазмовий екран, звуковий супровід). Урочисте відкриття оновленого музею відбулося у вересні 2019 р. на честь Дня міста.

У 2021 р. Палац дітей та юнацтва відсвяткував 75-річний ювілей. І саме фонди музею стали основою для ювілейних публікацій та організації святкування у онлайн-форматі, до якого Алла Тимофієвна залучила державні установи, колег, вихованців, батьків, а також тисячі випускників через соціальні мережі. Під її керівництвом була розроблена перша віртуальна екскурсія за основними розділами музею, створено ювілейний фільм про сьогоднішній закладу.

Алла Тимофієвна стала новатором якісних змін в організації та управлінні навчально-виховного процесу серед закладів позашкільної освіти міста Ізмаїл та Одеської області, зразком справжнього педагога, керівника музею, Вчителя з великої літери та людини з великим серцем, яке вона з щирістю віддавала дітям.

6 червня 2021 року Алла Тимофієвна пішла з життя. Рішенням 11-ї сесії Ізмаїльської міської ради від 9 липня 2021 р. Палацу дітей та юнацтва було присвоєно ім'я Алли Іванової, а у вересні 2021 року відкрився новий розділ музею, присвячений Аллі Тимофієвні Івановій.

У своєму останньому ювілейному привітанні Алла Тимофієвна звернулася до педагогів, гуртківців та батьків: «Шановні педагоги, любі наші гуртківці та батьки! Попереду на вас чекають нові відкриття та перемоги... Пам'ятайте, саме вам, теперішньому поколінню, будувати майбутнє нашого чудового Палацу та зберігати його славетні традиції».

Пойда Інна

*Військово-історичний музей
Дунайської флотилії
Палацу дітей та юнацтва
м. Ізмаїл
Одеської області*

Інна Костянтинівна Пойда народилася 10 липня 1942 р. у селищі Пардіно, Румунія. У 1945 р. родина переїхала до села Богате Ізмаїльського району Одеської області, де Інна закінчила семирічну школу, а згодом — Ізмаїльську вечірню школу. Протягом 1962–1966 рр. навчалась в Ізмаїльському педагогічному інституті, де отримала спеціальність «вчитель початкових класів».

Після закінчення інституту Інна Костянтинівна працювала у сільських школах Тарутинського району, а з 1968 р. — у школах № 10,3,9 міста Ізмаїл. З 1978 р. займала посаду керівника військово-історичного музею Дунайської флотилії Палацу дітей та юнацтва (у 1978 р. — Палац піонерів та школярів). Музей було засновано як кімнату бойової слави у 1975 р.

Музей ДуФ — це живий організм, саме тому поповнення фондів, створення нових розділів та підрозділів завжди було важливим завданням Інни Костянтинівни. У 1980 р. музей мав 7 розділів. З часом експонатів ставало більше, і з 1992 р. фонди музею були систематизовані у 12 окремих розділів, а у 2005 р. з'явилося ще 2 розділи. У 2015 р. до 70-річчя Перемоги над нацизмом за ініціативи Інни Костянтинівни було переоформлено 14 розділів музею та з'явилися нові експонати.

З 2014 р. з'явилися молоді ветерани-учасники Антитерористичної операції на сході України (АТО). В липні 2014 р. в ході АТО загинув Момот Ігор Федорович, в минулому командир Ізмаїльського прикордонного загону (2003–2006). Ігор Федорович був частим гостем Палацу дітей та юнацтва та музею ДуФ. У 2016 р. за підтримки ветеранів Ізмаїльського прикордонного загону, було розроблено пересувну виставку «Ігор Момот — Герой України», а згодом і новий розділ.

Інна Костянтинівна володіла широкими знаннями з краєзнавства, зокрема з історії Одещини, Південної Бессарабії, міста Ізмаїл, особливо в період Другої світової війни, проводила велику пошукову роботу щодо поповненню музею новими експонатами. Результатом її діяльності стало присвоєння у 2011 р. музею ДуФ звання «Зразковий».

Інна Костянтинівна була переможницею Всеукраїнського конкурсу майстерності педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів «Джерело творчості» у номінації «Керівник гуртка-2008». За багаторічну плідну пошукову роботу Пойда І. К. було нагороджено почесним знаком «Відмінник освіти України», Грамотами Міністерства освіти України, Дипломами та Подяками Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді, обласного Управління освіти і наукової діяльності, Одеського обласного гуманітарного центру позашкільної освіти та виховання, Подякою Київського міського голови, подяками Ізмаїльського міського голови, Ізмаїльського прикордонного загону, загону морської охорони.

Пойда І. К. сприяла розвитку волонтерського руху у регіоні та неодноразово була вшанована Подяками міського голови, громадської організації Червоного Хреста, Ради Ветеранів.

Інна Костянтинівна опікувалась питаннями військово-патріотичного виховання молоді, прищеплювала учням навички науково-дослідницької діяльності історико-краєзнавчого напрямку, вела методичну роботу з організації краєзнавчого та волонтерського руху. Неодноразово музей ставав переможцем

обласних оглядів роботи музеїв при закладах освіти, а вихованці Інни Костянтинівни — переможцями міського та обласного етапів конкурсів Малої Академії Наук України, Всеукраїнських історико-краєзнавчих експедицій, наукових конференцій, Всеукраїнських експедицій «Моя Батьківщина — Україна», «Історія міст і сіл України», учасниками різноманітних виставок та наукових товариств.

Інна Костянтинівна підготувала низку статей для міських засобів масової інформації про цікаві факти з історії Одещини, надавала організаційно-методичну допомогу Ізмаїльському історико-краєзнавчому музею Придунав'я, керівником якого сьогодні є її випускниця.

Заняття та екскурсії І. К. Пойди мали великий виховний вплив на дітей та молодь, розвивали творчу ініціативу гуртківців, сприяли формуванню їх інтелектуального потенціалу, прищеплювали вміння дивитись на світ очима дослідника. Саме тому, 40% її випускників обрали вищий навчальний заклад за фахом свого гуртка істориків-краєзнавців. Завдяки товариському характеру Інни Костянтинівни та її вмінню працювати з дітьми, в музеї та краєзнавчих гуртках завжди панувала доброзичлива атмосфера і дослідницький ентузіазм.

31 травня 2016 р., в останній день навчального року, Інна Костянтинівна пішла з життя. Вона була беззмінним керівником музею Дунайської флотилії Палацу дітей та юнацтва, талановитим педагогом та краєзнавцем, волонтером та чуйною людиною зі світлою душею. У музеї ДуФ їй присвячено окремий розділ. Серед експонатів є світлини, численні нагороди, особисті речі: годинник від Київського міського голови на честь святкування 60-річчя Перемоги, нагорода за перемогу у Всеукраїнському конкурсі «Джерело творчості» у номінації «Керівник гуртка-2008», Книга Пам'яті, де зібрані відгуки її випускників, ветеранів, краєзнавців, педагогів та відвідувачів музею ДуФ з 1977–2016 рр.

Колишня учениця Інни Костянтинівни, кандидат історичних наук Тетяна Березовська згадує: «Нам свого часу пощастило зустріти Інну Костянтинівну, яка прищепила нам любов до історії,

виховала почуття патріотизму і навчила бути милосердними. Ми завжди будемо їй вдячними за все!».

*Посіяла дітям літа свої, літечка житом,
Прибрала планету, послала стежкам споришу,
Навчила дітей, як на світі по совісті жити
І тихо пішла за межу...*

Рахубенко Сергій

*Ясенівський краєзнавчий музей
імені С. К. Рахубенка
Подільського району
Одеської області*

Історію творять люди... Це не просто слова, оскільки ця наука, як жодна інша, є суб'єктивним віддзеркаленням як вражень безпосередніх очевидців подій, так і думки тих, хто потім їх аналізуватиме. Є люди, одержимі археологічними пошуками. До таких належав Сергій Кирилович Рахубенко. За фахом він був істориком, за покликом серця — краєзнавцем. Йому було нелегко, але мав він велику любов до науки, до праці, до вивчення навколишнього світу, до рідної землі. Знання історії рідного краю духовно збагачує кожну особу, виховує патріотизм, вчить цінувати свій народ.

Метою проведеної нами роботи став пошук та узагальнення зібраних біографічних даних про Сергія Кириловича Рахубенка, дослідження його життєвого і творчого шляху, краєзнавчої та педагогічної діяльності, розкриття значного особистого внеску у розвиток рідного краю.

Рахубенко С. К. народився 7 жовтня 1905 р. в с. Понятовка Роздільнянського району Одеської області в багатодітній сім'ї селянина-бідняка Рахубенка Кирила Павловича, нащадка чорноморського козака Павла Рахуби та туркині Фатіми Абаза. З семи років навчався в церковно-приходській школі с. Понятовка, його батько був старостою в церкві. Навчання перервали революційні події 1917 р. Після революції церкви були зачинено, життя пішло новим шляхом.

У 17 років Сергій став студентом Одеського педагогічного інституту. Основи Віри і молитви, які були посіяні в дитинстві, залишилися позаду. Але вони стали підґрунтям порядності та доброти, допомогли вистояти у важкі часи. Особливо тоді, коли у 24 роки чоловік залишився з малою донечкою на руках, двомісячною Нірою, бо молода дружина померла від тифу.

У 1925 р. Сергій Кирилович почав займатися туристсько-краєзнавчою роботою з учнями в Роздільнянському районі. У туристичних походах вони зацікавилися археологічною розвідкою. Зокрема, у 1934 р., під час походу по рідному краю біля с. Бецилове Роздільнянського району було відкрито поховання киммерійців та скіфів. Всі знайдені предмети дослідники передали до Одеського археологічного музею. У 1938 р. під час походу біля с. Подольці Ширяєвського району було відкрито старослов'янське поселення. Туристичні походи саме в цих районах не були випадковим збігом обставин. Довгий час Рахубенко змушений був змінювати місце проживання. Друга дружина, яка була молодша його на 11 років, Ганна Степанівна Потоцька походила з роду графа Станіслава Потоцького. Таке походження в ті часи означало смертний вирок, тому родина кожні два роки переїздила до іншого села, щоб ніхто не дізнався.

У 1933–1938 рр. Сергій Рахубенко працював директором Бецилівської школи Роздільнянського району, протягом 1938–1941 рр. — директором Олександрівської (Чуйковської) школи Ширяївського району. В серпні 1941 р. він самостійно розмінував приміщення Олександрівської школи та організував піонерську організацію. У 1944 р. був мобілізований до лав радянської армії. У той час забирали всіх, тому Сергій Кирилович у 39 років потрапив до артилерійської розвідки. Артилеристи-розвідники були очима батареї, тому доводилось стежити за противником не лише з місця спостереження, а й з дерева, даху будівель тощо. Одного разу, повертаючись з розвідки, Рахубенко отримав поранення.

І лише у 1947 р., оселившись у с. Ясенове, родина Рахубенків змогла затриматись на одному місці. Спершу було нелегко, так як зробити собі кар'єру вченого чи обіймати якусь поважну посаду

Сергій Кирилович не міг. Для цього слід було стати комсомольцем, а згодом і комуністом. Попри небажання вчителя поповнювати ці ряди, існувала небезпека втратити все, тому що кандидати до згаданих організацій перебували під пильним контролем органів КДБ, які ретельно перевіряли біографії усіх членів родини. Тому протягом 1947–1983 рр. Сергій Кирилович працював вчителем історії та німецької мови в Ясенівській середній школі. Всі свої знання, ентузіазм та енергію педагог вклав у виховання своїх учнів та створення Ясенівського музею. Сергій Кирилович розпочав дослідження історії села Ясенове у 1948 р. Усі напрацювання були детально проаналізовані, підписані та розміщені в окремих папках, до яких долучалися інші матеріали, зокрема: «Українське козацтво. Історія виникнення»; «Слов'яни. Хто вони?»; «Втрати в Другій світовій війні» тощо. Експонати він збирав сам.

У 1960 р. відбулося урочисте відкриття краєзнавчого музею в приміщенні Ясенівської сільської ради. Його незмінним керівником до 1983 р. залишався Сергій Рахубенко. 22 квітня 1970 р. відбулось урочисте відкриття нової експозиції музею в окремій будівлі. 10 серпня 1980 р. музей отримав звання шкільного краєзнавчого музею Ясенівської середньої школи, директором якої був і нині залишається А. В. Капіца. Музей був поділений на чотири зали, експонати кожної з них відображали різні історичні події. Сергій Кирилович надрукував путівник з детальним описом і списком рідкісних та виняткових речей, що зберігалися в музеї. У 1991 р. звання народного краєзнавчого музею було підтверджено комісією відділу культури Одеського обласного виконавчого комітету.

Складні 90-ті роки не минули і наше село. У 1991–1993 рр. музей було тричі пограбовано. Органи місцевої влади не змогли впоратися з ситуацією. У такий період значну підтримку музей отримував від Ясенівської школи. Незважаючи на брак коштів, вдалося зробити власними силами косметичний ремонт. Проте через проблеми з дахом музей довелося зачинити. Всі експонати були вивезені.

У 2004 р. на території місцевої церкви було відкрито Ясенівський народний краєзнавчий музей імені С. К. Рахубенка.

Сьогодні усі екскурсії в музеї розпочинаються з розповіді про Вчителя з великої літери — Сергія Кириловича Рахубенка. Тут зберігаються його особисті речі, друкарська машинка, а також збірка «Перші століття історії слов'ян», написана у 1966 р.

Загалом у 1948–1983 рр. Сергій Кирилович дослідив історію с. Ясенове та навколишніх сіл. Власноруч написав історію с. Ясенове з найдавніших часів і до 1983 р.; історію виникнення та заснування сіл Бобрик, Познанка, Михайлівка, хуторів Чабанівка та Погреби; історію Ясенівського Свято-Покровського Храму. Завдяки його невтомній праці церкву було визнано історичною пам'яткою, розкрито таємницю братської могили на території села, встановлено імена невідомих солдатів. Під керівництвом Рахубенка учнями Ясенівської школи були здійснено більше 200 піших та велопоходів. Отримали значки «Юний турист» 230 учнів, «Турист СРСР» — 17 учнів. Остання подорож з командою-учасницею обласних туристичних змагань під керівництвом Вчителя-майстра відбулася у квітні 1976 р. Йому на той час виповнилося 70 років.

На долю Сергія Кириловича випало багато історичних подій, які він добре пам'ятав: святкування 300-річчя династії Романових; революційні події 1917 р.; події в Україні під час громадянської війни; трагічні роки колективізації та голодомор 1933 р.; сталінські репресії; Друга світова війна; періоди правління М. Хрущова та Л. Брежнева; реформи М. Горбачова; розпад тоталітарного СРСР.

Зі слів С. К. Рахубенка: «Багато подій, багато горя і багато радості. Я прожив таке довге життя, тому що завжди в хвилину радості пам'ятав про хвилину горя, і навпаки, в горі завжди знав, що настане хвилину радості — так влаштоване життя. Найгірше в житті — то відчай. А ще Господь подарував мені таке довге життя, щоб я впевнився: Бог є! І це не потребує жодних доказів!».

Сергій Кирилович Рахубенко помер 23 жовтня 1997 року на 93-му році життя.

Є дати й імена, які навіки залишаються в історії і колективній пам'яті. Одне з таких імен, безумовно, вкарбувалося в історію села Ясенове.

Ткач Петро

*Краєзнавчий музей Балтської
загальноосвітньої школи № 1
Балтської міської ради
Одеської області*

Народився Петро Астафійович 8 грудня 1942 р. у с. Перейма, Балтського району, Одеської області. Навчався на географічному факультеті Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова. Протягом 1976–2021 рр. працював вчителем географії Балтської загальноосвітньої школи № 1, у тому числі був директором школи у 1987–1998 рр., заснував шкільний туристсько-краєзнавчий клуб та шкільний краєзнавчий музей, очолював комунальний заклад «Балтський історичний музей».

Ця розповідь про Вчителя, який 48 років своєї творчої біографії присвятив розвитку музейництва в місті Балта та продовжує займатися цією справою досі. За свою роботу був нагороджений Орденом Дружби народів, отримав звання «Заслужений вчитель України» та статус почесного громадянина міста. Сьогодні Петро Астафійович очолює комунальний заклад «Балтський історичний музей» Балтської міської ради Одеської області. Надає практичну і методичну допомогу шкільним музеям Балтської громади.

Працюючи вчителем географії Балтської загальноосвітньої школи № 1 у квітні 1976 р. він створив туристський гурток, який з часом реорганізувався у туристсько-краєзнавчий клуб. Головним завданням, яке ставив перед собою керівник гуртка — виховання патріотизму, підготовка до самостійного життя, ви-

вчення історії рідного краю. Під час походів учні зустрічались з цікавими людьми, ветеранами Другої світової війни, краєзнавцями, збирали матеріали про бойові та трудові звершення своїх земляків. Гуртківці побували в 42 населених пунктах, що дало їм можливість накопичити цікавий матеріал, зібрати багато експонатів. Ці здобутки з часом стали основою для оформлення експозиції шкільного музею.

На території школи знаходилося занедбане приміщення, яке будувалося спеціально для музею ще у 1970 р. Гуртківці разом з своїм наставником провели ремонт п'яти залів та в двох із них оформили музейну експозицію. Їм дуже хотілося провести відкриття шкільного музею в день звільнення Балтщини від фашистських загарбників. І це вдалося реалізувати 29 березня 1984 р. Перші відвідувачі змогли побачити дві зали музею, присвячені історії рідної школи та участі жителів рідного краю в Другій світовій війні. Гуртківці отримали високу оцінку за свою пошукову роботу та велику кількість експонатів про воїнів-ветеранів.

Творчий пошук юних краєзнавців продовжився. Нові експонати, цікаві зустрічі дали можливість розширити музейну експозицію до п'яти залів. Шкільний музей став популярним серед школярів та студентів, жителів Балтського району та гостей міста. Велику підтримку пошуковці отримали від завідувача відділу освіти Балтського району Б. О. Волошка, працівників міського мебльового комбінату, які виготовили для музею необхідні меблі, вчителів та учнів школи, жителів району.

Експозиція музею була поділена на окремі зали: експонати першої зали висвітлювали історію Балтської середньої школи № 1; другої — історію краю до початку ХХ століття; третьої — Балтщину в довоєнний період 1900–1939 рр.; четвертої — Балтський район в роки Другої світової війни; експонати п'ятої зали складала Музей хліба.

Нові знахідки та цікаві подорожі заохочували учнів вступати до клубу. Керівник музею згуртовував навколо себе дітей різного віку, інтересів, характерів. Він надихав їх на нові відкриття. Так, в ході пошуку було встановлено місце загибелі в роки Другої

світової війни випускниці школи Тамари Іванівни Васильєвої — містечко Черняхівськ в Калінінградській області. Розпочалось листування з учнями школи № 9 цього міста, які також займалися цим пошуком. Відбулася хвилююча зустріч з пошуковцями черняхівської школи, покладання квітів на могилу Тамари Васильєвої, розповідь очевидців загибелі відважної радистки, що назавжди запали в душі гостей та збагатили музей новими експонатами.

Якось у Петровському кар'єрі група туристів виявила залишки скелету мамонта. Кістки були доставлені до музею, де з'ясувалося, що на території району подібні знахідки були виявлені ще в чотирьох місцях.

Учасників клубу було об'єднано в групи, які виконували різні пошукові завдання: група, що займалася вивченням історії Балтщини до середини ХХ ст.; група, яка збирала матеріали, світлини випускників школи, вивчала історію школи № 1; інша група збирала матеріали про трудову славу жителів району та історію підприємств міста; група збирачів фольклорної та етнографічної спадщини жителів краю; група, що займалася вивченням бойової слави жителів району та бойового шляху дивізій, які звільняли Балтщину, група науковців, які на базі зібраного матеріалу готували учнівські наукові роботи.

Колишні вихованці завжди підтримували тісний зв'язок з клубом. Так студент архітектурного факультету Олександр Сорочинський розробив проект музейної території. До його складу увійшло два пам'ятних знаки, озеленення, вхід. Ідея була підтримана молоддю міста і втілена в життя. Вчителі та учні школи підтримали ідею учасників клубу про те, щоб на території школи зробити живий пам'ятник — вчителям та учням, які загинули в роки Другої світової війни. Було висаджено 36 берізок, які ростуть і сьогодні.

Шкільний музей брав активну участь у Всеукраїнських оглядах роботи, за підсумками одного з них отримав звання «Зразковий». На базі музею проводилися семінари для керівників шкільних музеїв, керівників туристсько-краєзнавчих груп.

Учасники клубу неодноразово ділилися досвідом на обласних семінарах, краєзнавчих конференціях. Про роботу музею писали обласні та районні газети, знімалися телепередачі, а пошуковці захищали свої учнівські роботи в різних містах на засіданнях Географічного товариства.

Члени клубу брали участь у походах по території України, Молдови, де збирали цінні матеріали для музею, знайомилися з історією жителів різних регіонів. Так було проведено похід місцями, пов'язаними з життям та творчою діяльністю Т. Г. Шевченка. Було розроблено туристський маршрут, який було рекомендовано учнівським туристсько-краєзнавчим групам.

У жовтні 2011 р. на основі зібраного краєзнавчого матеріалу шкільного музею за підтримки Балтської державної адміністрації було створено комунальний заклад «Балтський історичний музей».

Шкільний музей підтримує тісні зв'язки з історичним музеєм. Ткач Петро Астафійович і сьогодні надихає учнів школи до вивчення історії рідного краю, любові до батьківщини, творчого пошуку та поваги до минулого.

Гамаль Микола

*Музей історії опорного закладу
«Кобеляцький ліцей № 1»
Кобеляцької міської ради
Полтавської області*

Гамаль Микола Іванович народився 12 травня 1942 року в місті Кобеляки Полтавської області, в сім'ї службовця.

У 1949–1959 роках навчався в міській середній школі № 1. У 1957 році був прийнятий в члени ВЛКСМ. Після закінчення школи пішов працювати робітником меблевого цеху Кобеляцького промкомбінату. У 1961–1962 роках — тимчасово не працював через хворобу. В 1962 році деякий час працював діловодом міської школи. З січня по листопад 1963 року — відбірник товарів райспоживспілки.

У листопаді 1963 року перейшов на педагогічну роботу і був направлений відділом освіти вчителем історії Улинівської восьмирічної школи (Козельщанського району). Цього ж року вступив на навчання в Полтавський державний педагогічний інститут ім. Короленка, по закінченню якого набув кваліфікацію вчителя історії і суспільствознавства середньої школи.

В 1969 році переведений на посаду вчителя історії і суспільствознавства Бреусівської середньої школи Козельщанського району.

У вересні 1973 року переїхав до міста Кобеляки у зв'язку із сімейними обставинами та став працювати вихователем у сільському профтехучилищі № 3.

З 23 травня 1986 року до 31 серпня 1987 року працював методистом райметодкабінету. З 1 вересня 1987 року — директор

Кобеляцької 8-річної школи № 4, а з 1 вересня 1990 року до вересня 2002 року — директор міської середньої школи № 1 (пізніше НВК № 1). З осені 2002 року у зв'язку з виходом на пенсію перейшов працювати на посаду вчителя історії НВК № 1.

У День святого Миколи (22 травня 2014 року) в Кобеляцькому НВК № 1 відкрився музей історії школи. Це плід співпраці двох директорів закладу: Миколи Івановича Гамалія та Якова Григоровича Постольника (наразі директор ОЗ «Кобеляцький ліцей № 1»).

Ідея музею виникла давно, ще у 2003 році. І в кожній школі є своя неповторна історія. Кобеляцька школа № 1, що згодом переросла у навчально-виховний комплекс № 1, потім в опорний заклад «Кобеляцький ліцей № 1». Збір матеріалів до майбутнього музею — робота важка, кропітка, перегляд архівів, документів, спілкування з людьми, ветеранами освіти, випускниками.

Миколі Івановичу належить лівова частка укомплектування експозиційної частини музею. Початок експозиції торкається літопису позаминулого століття, 1804 року, коли в Кобеляках було лише одне училище, що стало початком народно освіти нашого міста.

Технічна сторона, оформлення стендів, сучасне життя школи — справа рук Якова Григоровича Постольника. Микола Іванович горів і рухав вперед ідею. Втілити задум Гамалія М. І. змогли за допомогою багатьох людей. Перший транш надала райдержадміністрація. На ті кошти зробили ремонт, придбали основні стенди. Потім залучали спонсорські, шкільні кошти.

Експозиція охоплює поетапно великий проміжок часу й об'єм інформації. Стенди під назвою «Літопис минулих літ», «Вчителі та учні у війні», «Осяяні вічним покликом», «Вони вчилися в нашій школі», «Ми – однокласники», «Наші здобутки» доповнюють світлини зі шкільного життя, мають рідкісні експонати (альбом для малювання, записна книжка довоєнного часу, давні підручники та книги).

Як справжній історик і краєзнавець Гамаль М. І. завжди цікавився історією рідного краю й рідної школи. Велика кількість старих документів та фотографій, які були зібрані Миколою Івановичем, зберігаються в музеї історії школи.

Завдяки Гамалю Миколі Іванову та теперішньому директору школи Постолюнику Якову Григоровичу у НВК № 1 (зараз ОЗ «Кобеляцький ліцей № 1») створено музей шкільної історії, який є справжньою родзинкою навчального закладу.

Зараз Микола Іванович на заслуженому відпочинку, поруч зі своєю дружиною Марією Іванівною, яка все життя підтримувала і надихала свого чоловіка. У них двоє синів — Юрій та Сергій, які завжди були і є надійною опорою для батька.

Микола Іванович — відмінник освіти України, нагороджений медаллю «За доблесний труд».

У 2022 році Микола Іванович Гамаль святкуватиме своє 80-річчя, гідно довівши всім, що він — Учитель, Педагог, Керівник, Людина з великої літери.

Дем'яненко Тетяна

*Музей історії Малоперещепинського
закладу загальної середньої освіти
I–III ступенів імені М. А. Клименка
Полтавської області*

Дем'яненко Тетяна Сергіївна народилася 29 жовтня 1965 року в селі Святилівка Глобинського району Полтавської області.

Освіта: 1973–1983 рр. — Святилівська середня школа; 1983–1988 рр. — Полтавський державний педагогічний інститут імені В. Г. Короленка.

Трудова діяльність: 1988–1991 рр. — учитель математики Малоперещепинської середньої школи; 1991–2018 рр. — заступник директора з виховної роботи Малоперещепинського закладу загальної середньої освіти I–III ступенів імені М. А. Клименка; з 2018 року — директор цього ж закладу.

Відзнаки, нагороди: почесні грамоти та подяки Полтавської ОДА, Полтавської обласної ради, Департаменту освіти і науки Полтавської ОДА, ПОІППО імені М. В. Остроградського, Новосанжарської районної ради, відділу освіти, подяка президента Асоціації болгар України, народного депутата України Кіссе А. І.; педагогічні звання: «Старший учитель», «Учитель-методист».

Дем'яненко Тетяна Сергіївна — справжній лідер, умілий керівник та організатор. Саме з її ініціативи починаючи з 90-х років XX ст. у Малоперещепинській ЗОШ I–III ступенів ім. М. А. Клименка ефективно впроваджується інноваційна освітня технологія «музейна педагогіка», метою якої є акцентувати увагу педагогів щодо ство-

рення музейного середовища в навчальному закладі як джерела формування національної свідомості, креативності, духовного розвитку учнів. Засобами музейної педагогіки активно реалізуються завдання національно-патріотичного виховання та залучаються всі учасники освітнього процесу до вивчення та збереження історико-культурної спадщини рідного краю та школи.

На думку Тетяни Сергіївни, пам'ять — це сила. Завдяки історичній пам'яті людина стає особистістю. Тому вона постійно працює над збереженням історичної пам'яті нашого народу, використовуючи засоби музейної педагогіки.

Дем'яненко Т.С. зуміла зацікавити та долучити до краєзнавчо-пошукової роботи учнів, вчителів, батьків, жителів села. Нею був створений загін «Альтаір», члени якого опрацювали матеріали Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. П. Котляревського, Державного архіву Полтавської області та місцевої сільської бібліотеки з питань історії розвитку освіти в селі Мала Перещепина, починаючи з 1858 року. Також, юними пошуковцями вивчено історію рідного краю.

Тетяна Сергіївна разом з учнями-краєзнавцями детально займалася дослідженням матеріалів про Малоперещепинську школу. 7 поколінь учнів-екскурсоводів працювали над створенням музейних експозицій та проведенням екскурсій.

Діти провели зустрічі з колишнім директором школи Миколою Андрійовичем Клименком, який передав для майбутнього музею особисті речі, фотоматеріали та літопис шкільного життя. Далі — зустрічі з педагогами-ветеранами, випускниками школи, тематичні краєзнавчі походи, екскурсії.

Результатом кропіткої праці Тетяни Сергіївни та учнів, вчителів Малоперещепинської школи є створення у школі музею історії школи та залу українсько-болгарської дружби. Члени гуртка «Альтаір» стали переможцями районного етапу та лауреатами Всеукраїнського конкурсу «Слідами історії рідної школи». У 1996 році офіційно відкрито кімнату-музей історії рідної школи.

У 2010 р., як підсумок конкурсу-огляду, музей отримав Свідоцтво № 17–171 про реєстрацію Головного управління освіти і науки Полтавської ОДА.

Тетяна Сергіївна використовувала біографічний метод музейної педагогіки. Під час екскурсійного проєкту по Бессарабії було досліджено подвиг випускника Малоперещепинської школи Олександра Гнатовича Мокляка, який здійснив героїчний вчинок у перший день війни. Екскурсоводи музею с. Залізничне Болградського району представили матеріали подвигу земляка у небі над Бессарабією.

Матеріали розвитку освіти с. Мала Перещепина Тетяна Сергіївна представляла на семінарах, Всеукраїнських конференціях, серед учасників СДГ «Філософія лідерства в освіті» при ПОІППО ім. М. В. Остроградського, членом якої є з 2013 року. Публікації: 1. Книга «Освітнє краєзнавство: біографічні дослідження» за редакцією Людмили Литвинюк, — Полтава: ПОІППО, 2018–362 с.; 2. Методичний посібник «Формування лідерської компетенції в школі: виховний аспект», 2019 р.; 3. Всім однаково світять зорі, але в кожного є своя зоря (матеріал з досвіду роботи поданий для упорядкування збірника статей СДГ «Філософія лідерства в освіті»).

З 2018 року Дем'яненко Т.С. за результатами конкурсу очолила педагогічний колектив. Але й будучи директором одним із пріоритетних напрямків освітньої діяльності вважає розвиток музейної справи. Змінюються часи, історія, та незмінним залишається важливість кожної особистості. Велика робота проведена по вивченню історичної постаті засновника Великої Болгарії — Хана Кубрата. При шкільному музеї відкрито відділ українсько-болгарської дружби. Цікавими для відвідувачів є матеріали про Собори болгар України, історичні свідчення Віри Никонорівни Жук, праці науковців, подарунки громадян Болгарії.

Тетяна Сергіївна завжди відкрита для спілкування. Бере активну участь у щорічному Соборі болгар України, співпрацює з Асоціацією болгар України, її президентом, народним депутатом України А. І. Кіссе, віце-президентом Г. В. Коєвим, заслуженою

журналісткою Болгарії Ганною Пенєвою. Відповідально ставить-ся до виконання громадських доручень, неодноразово була депутатом Малоперещепинської сільської ради, Новосанжарської районної ради, а зараз є депутатом Новосанжарської селищної ради. Завжди з користю і задоволенням відвідує семінари, конференції, курси, де вивчає досвід колег і ділилася власним. Її досвід, як заступника директора з виховної роботи, вивчено і узагальнено відділом освіти.

Тетяна Сергіївна своєю місією вбачає передачу свого досвіду колегам-лідерам. Впевнена, що музейна педагогіка під керівництвом її учениці, випускниці закладу, нині заступника з виховної роботи Оксани Григорівни Джепи матиме прогресивний, висхідний вектор розвитку.

Кудренко Олександр

*Краєзнавчий музей
Токарівської середньої школи
Миргородського району
Полтавської області*

Кудренко Олександр Іванович народився 1 серпня 1961 року в с. Беєво Липово-Долинського району Сумської області у сім'ї колгоспників. Навчався спочатку у Беєвській, а згодом Книшівській середній школі Гадяцького району. Цікавила хлопця історія села, Гадяччини. Був частим гостем сільського музею у селі Книшівка. Цікавився усім, що привертало його увагу. Після закінчення школи вирішив навчатися на курсах водіїв. Рік водійської праці не дав бажаних результатів. Хоч робота і подобалася, та вабила професія вчителя. Це був продуманий і свідомий вибір. 1976 року став студентом факультету ЗТД і праці Полтавського державного педагогічного інституту ім. В. Г. Короленка. Швидко минули веселі студентські роки, і прийшов час самостійного життя. Ось вже він учитель трудового навчання Токарівської середньої школи.

Увагу молодого вчителя привертає сільський краєзнавчий музей, який у середині 90-х років минулого століття припинив своє існування і був залишений без господаря. Приміщення стало непридатним для музею, а бездоглядність вела до розкрадання експонатів. В Олександра Івановича виникла ідея піти до голови сільської ради Катерини Онасенко з пропозицією перенести експонати музею, що залишилися, у шкільне приміщення.

Отримавши підтримку, учні, вчителі та працівники школи із завзяттям взялися за роботу. Музей розмістили в класній кімнаті на другому поверсі. Згодом за пропозицією Олександра Івановича, вже директора школи, для зручності на першому поверсі для музею було виділено дві кімнати. Для оформлення, так сказати нового приміщення, директор задіяв весь колектив школи. Дружно реставрували експозиції, приводили все в порядок.

Музей є, але ж немає ніяких документів, що підтверджують його дієвість. Відділ освіти пропонує Олександру Івановичу підготувати пакет документів для реєстрації музею при закладі освіти як краєзнавчого. Ось із документами порядок. Та знову проблема: хто ж буде проводити екскурсії? Звичайно ж Олександр Іванович. Спочатку це були екскурсії для школярів, згодом — для односельчан та гостей села. Одним словом, почалося друге життя музею.

Із цього часу почала проводитися робота з наповнення музею новими експонатами, цікавими матеріалами. Залучав усіх: учнів, батьків, небайдужих односельців. Багато працював сам: збирав експонати, зустрічався із цікавими людьми. Одним із таких людей був П. А. Мащенко. У минулому вчитель, Павло Андрійович, подарував для шкільного музею методичну літературу, підручники, світлини післявоєнного періоду, спогади про своїх колег та їх діяльність. Це була тісна співпраця. Олександр Іванович бачив у старшому колезі свого однодумця: часто із ним спілкувався, запрошував на зустрічі.

Ще П. А. Мащенко — місцевий художник, на знак дружби намалював Миколаївську церкву, знищену більшовиками 1933 року, і подарував музею.

Пошукова робота, організована Гирман Н. Т., стала новою сторінкою відкриттів про Другу світову війну: листування із рідними визволителів села Токарі. Пошуківці завжди знаходили підтримку та допомогу збоку директора. Часи змінювалися. У школу прийшов працювати молодий і перспективний учитель історії Ніколаєнко В. М., наш випускник. Тож і передав справу завідувати музеєм Олександр Іванович йому. Але як директор школи тримав на контролі усю пошукову, дослідницьку та екскурсійну роботу. За

його ініціативи та уміло організованої роботи музею поповнився новою експозицією «Із історії освіти с. Токарі».

Однією із незабутніх сторінок історії музею стала зустріч із іноземцями. Школа радо зустріла довгоочікуваних гостей у шкільному музеї. У межах Міжнародної акції «Діти Чорнобиля» школярі познайомилися із представником Німеччини — Карін фон Гель із Фірзена та мали змогу спілкуватися з нею. Але ж як зрозуміти про що говорять гості? Кудренко О. І., залучив до зустрічі вчительку іноземної мови Шкрябун Н. Г. як перекладача. Карін дуже сподобалася наша школа, музей, учні та вчителі. На згадку про себе Карін подарувала книги. Два роки поспіль шкільний музей гостинно зустрічав німецьких друзів.

Жодна зустріч випускників, районні чи обласні семінари не обходилися без презентації музею директором. Зустрічав учасників обласного семінару керівників музеїв при закладах освіти, завідувачів райметодкабінетами, голову Полтавської обласної ради Біленького О. Ю.

Завдяки організаторським здібностям Олександра Івановича відбулася зустріч у музеї з нашим земляком, відомим українським поетом Василем Бедром, який подарував збірки своїх віршів.

Тісно співпрацював із місцевим краєзнавцем Дудником І. М. У ході підготовки до 100-літнього ювілею школи музей поповнився книгою-дослідженням «Токарі. Погляд у минуле», написаною і подарованою випускником школи Іваном Михайловичем. Вона є цінним сучасним експонатом нашого музею.

Цікавився усім, що мало відношення до музейної справи. Дізнавшись про відкритий фотоконкурс ЗНЗ України «Кращий шкільний музей», організований просвітницькими громадськими організаціями України за участі «Інтернет-порталу рейтингу освітніх закладів України», відразу запропонував керівнику музею Матяш Л. Г. представити роботу на конкурс. Допомігав у всьому. Результати не забарилися: музей зайняв I місце серед ЗНЗ Лохвицького (тепер Миргородського) району та II місце серед ЗНЗ Полтавської області.

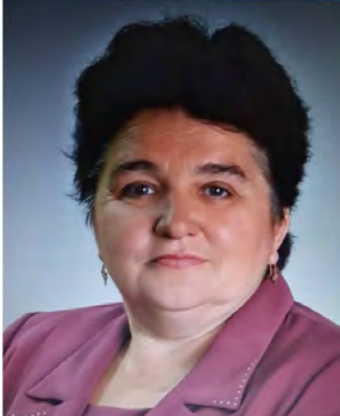
Не був байдужий Олександр Іванович і до мистецтва, зокрема образотворчого. Цікавився творчістю місцевих художників.

Перебуваючи на посаді директора, був причетний до таких знакових подій у мистецькому житті села, Полтавщини і всієї України, як увічнення пам'яті талановитого земляка, художника наївного мистецтва Григорія Ксьонза. Разом зі своїм колективом брав участь у відкритті на фасаді Свято-Миколаївської церкви меморіальної дошки пам'яті живописцю. Спілкувався з художниками — учасниками Всеукраїнського пленеру, які подарували для шкільного музею картину із зображенням Токарівської Свято-Миколаївської церкви, зруйнованої комуністичним режимом, та світлини галереї картин відомого художника, журнал «Образ».

Не стояв осторонь обласних зльотів та конкурсів юних краєзнавців, організовував поїздки, залучаючи кошти сільської ради та місцевого господарства. Злагоджена робота керівника, педагогічного, учнівського та батьківського колективу дала хороші результати: нагороди Департаменту освіти та науки Полтавської ОДА та Полтавського обласного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді.

Ще однією цікавою подією у житті школи та музею, організованою Олександром Івановичем, стала зустріч із науковцями: Галиною Бондаренко – кандидатом історичних наук Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, Яніною Алеєвою — представником Українського культурного фонду, менеджером програми «Підсилення потужності аудіовізуального сектору», Оксаною Омельчук — співробітником Музею народної архітектури і побуту у Львові імені Климентія Шептицького. Гості відмітили, що наш шкільний музей — один із небагатьох, у якому експозиції відповідають сучасним вимогам і мають чітку наукову концепцію.

Наполегливість і працьовитість, активність і доброзичливість, відданість улюблений і такій потрібній усім нам справі робить його сучасним. Ось так і йде по життю Олександр Іванович із впевненістю у завтрашньому дні, навчаючи, даючи можливість кожному доторкнутися серцем до своєї історії, через призму побаченого і почутого оцінити сьогодення, виховуючи справжніх громадян України.

Сова Надія

*Музей народознавства та етнографії та кімната-музей Д. О. Луценка
Березоворудської загальноосвітньої
школи I–III ступенів
Пирятинської міської ради
Полтавської області*

При Березоворудській загальноосвітній школі I–III ступенів Пирятинської міської ради Полтавської області, за спільної ініціативи директора Прокопенка М. М. та вчителя української мови і літератури Сови Н. М., було створено та функціонують два музеї: народознавства та етнографії й кімната-музей Д. О. Луценка.

Сова Надія Миколаївна народилася 20.07. 1960 р. в с. Тарасівка Зіньківського району Полтавської області. Закінчила Полтавський педагогічний інститут ім. В. Г. Короленка за спеціальністю «українська мова та література».

Етапи трудової діяльності у Березоворудській загальноосвітній школі I–III ступенів: 1980–2015 р. — учитель української мови та літератури; 2018– донині — бібліотекар.

Відзнаки та нагороди: грамоти районної ради та обласної, Міністерства освіти і науки України.

Музей народознавства та етнографії Березоворудської загальноосвітньої школи I–III ступенів був створений 12 грудня 1990 року. Задум його існування зародився вже з перших днів відкриття школи, з 1989 року проводилася робота по збору матеріалів. Увесь педагогічний колектив з інтересом відгукнувся на цю ініціативу й почалася пошукова робота зі збору старовин-

них речей, знарядь праці, образотворчих експонатів, предметів виробництва і побуту, давніх фотографій, що дало змогу створити в школі куточок народознавства — макет старовинної хати. Усі експонати музею були класифіковані за розділами: «Народне житло», «Народний одяг», «Народна творчість», «Ремесла».

У музеї систематично проводяться виховні години й заходи, родинні свята, екскурсії, уроки-пам'яті та заняття гуртка народознавства. Традиційним у школі стало проведення тижня народознавства, фундатором якого стала Сова Н. М.

У рамках цього тижня проводяться різні виховні загальношкільні заходи, виставки старовинних речей «Із бабусиної скрині», приготування та виставка-продаж народних смаколиків, конкурси на кращу вишивку, на краще виконання народної пісні, легенди та казки.

При музеї працює гурток «Народознавці», започаткований ще Надією Миколаївною, (нині керівник музею народознавства та етнографії — учителька української мови та літератури Черняк Н. В.), догляд та розвиток музею продовжується. Учні дізнаються про минуле нашого краю, їх звичаї та обряди, ведуть пошукову та науково-дослідницьку роботу, беруть участь в обласних конференціях.

Шкільний народознавчий музей відіграє значну роль у роботі школи: сприяє індивідуальній та колективній творчості учнів, залученню учнівської молоді до краєзнавчої, науково-дослідницької, художньо-естетичної роботи; з метою розширення і поглиблення знань про стародавні звичаї і традиції нашого села, прищеплення любові до рідного краю, до батьків, формування в молоді почуття поваги до людей, соціально-громадського досвіду на прикладах історії, традиціях та звичаях українського народу; сприяння відродженню та формування у молодого покоління національної свідомості, забезпеченню духовної єдності поколінь.

Ще одна справа життя Сови Н. М. — шкільна кімната-музей, присвячена нашому односельчанину Дмитру Луценку. Відкрито 10.09. 2000 р. при Березоворудській загальноосвітній школі I–III ступенів.

Знаходиться в кабінеті української мови та літератури. Нині керівник — учителька української мови та літератури Кордиш А. О.

В основному фонді 156 експонатів: фотодокументи, книги, особисті речі письменника. Матеріал, зібраний Надією Миколаївною, розміщено в шести експозиціях: «Я ж тут в сільській родині ріс», «Мене життя навчило в трудний час боротися до останнього патрона», «Усе любов'ю зміряне до дна», «Пісне, моє ти кохання», «Дороги — цінний скарб моєї долі, яку знайшов між добрими людьми», «Я лишаю в спадок людям щирим пісню й слово». У єдності вони повно висвітлюють життєву дорогу письменника й місце його в українському культурному просторі. Зберігаються збірки поезій, буклети з піснями на вірші Дмитра Луценка, чимало з них із дарчими написами. Особливе місце займає експозиція, присвячена доньці поета-пісняра — Ларисі, яка померла зовсім юною, залишивши в батьківському серці глибоку рану. Тамара Іванівна, вдова митця, передала музеєві світлини «незабутньої Ларочки», книги з її бібліотеки, іграшки.

Шкільний пошуковий загін «Пам'ять» здійснює дослідницьку діяльність, пов'язану з вивченням життя і творчості генія пера: підтримує зв'язки з С. Д. Луценком (сином поета), друзями Дмитра Омеляновича, шанувальниками його творчості, школою № 197 м. Києва, яка носить ім'я Д. Луценка. Життя та творчість поета неодноразово досліджувалася учнями в наукових роботах Малої академії наук України.

На базі шкільного музею проводяться: екскурсії до кімнати-музею як учням, так і гостям школи, учасникам щорічного Всеукраїнського свята «Осіннє золото»; уроки літератури рідного краю; тематичні години спілкування; літературне читання поезій Дмитра Луценка «Поетове слово невмируще»; тематичні зустрічі з нашими односельчанами — учасниками бойових дій в зоні АТО (воєнна лірика). Учнями розроблено макет листівок з уривками віршів митця для підтримання бойового духу наших захисників на передовій та висловлення вдячності за мирне небо над нашими головами (передаємо на Схід України під час збору

гуманітарної допомоги та вручаємо під час зустрічей у стінах школи землякам, які перебували в ООС).

За активної життєвої позиції Сови Н. М. та директора школи Прокопенка М. М., розроблено проєкт Алеї пам'яті «Вічне джерело натхнення Д. О. Луценка», який став одним з переможців у голосуванні за проєкти екологічних ініціатив Полтавської області, а у вересні 2021 року проведено зустріч до 100-річчя від дня народження Д. О. Луценка, під час якої урочисто відкрито сином поета, Сергієм Дмитровичем, Алею пам'яті «Вічне джерело натхнення Д. О. Луценка».

Завдяки пошуковій та науково-дослідницькій роботі учнів, під керівництвом Сови Н. М., за підтримки директора школи Прокопенка М. М. й усього педагогічного колективу, фонди шкільних музеїв постійно поповнювалися новими матеріалами, їх експозиції систематично поновлювалися, а головне — справа продовжується.

Кравець Марія

*Кімната-музей «Пам'ять»
Млинівської гуманітарної
гімназії Дубенського району
Рівненської області*

Марія Олександрівна Кравець народилась 1 січня 1948 року у працюючій сім'ї Бобриків у с. Ступно Здолбунівського району Рівненської області. Однак дитинство дівчинки пройшло не в мальовничій Україні, а в далекому непривітному Сибіру. В 1950 році, щоб виконати план з виселення заможних селян, родину Бобриків за гарне господарювання і новозбудовану хату відправляють у Хабаровський край. Сибір приймає їх на довгих тяжких 10 років. Репресована родина повертається до України у 1960 році, і в 1966 році Марія Бобрик закінчує Мізоцьку десятирічку, що у Здолбунівському районі. У 1968–1972 роках дівчина навчалася в Рівненському педагогічному інституті на фізико-математичному факультеті. Доля благословляє Марію на створення сім'ї із Миколою Кравцем, у шлюбі з яким у них народжується дочка Лариса та син Олег.

Після закінчення вишу Кравець М. О. вчителює у Ступнівській, згодом Мізоцькій школах, а з 1974 року працює вчителем математики у Млинівській середній школі № 2 (яка з 1997 року стає гімназією). Саме тут Марія Олександрівна відбулась як учитель і пройшла шлях від спеціаліста до вчителя вищої категорії, отримала звання «Старший учитель».

Творча, діяльна натура Марії Олександрівни не обмежувалася уроками математики. Несправедливі політичні звинувачення

у дитячі роки (а Марія Олександрівна має довідку про реабілітацію) сприяли вихованню у неї активної громадянської позиції. У 1987 році Кравець М. О. організує клуб «Пошук». Члени клубу проводили польові експедиції місцями бойових дій на території рідного краю; зустрічалися з учасниками та свідками, а також з їхніми родичами, свідками важливих подій ХХ століття з метою документування окремих тем, фактів суспільно-політичного життя, біографічних відомостей; брали участь у краєзнавчій експедиції учнівської молоді «Історія міст і сіл України». Гуртківці з'ясували імена воїнів-визволителів селища; започаткували листування із ветеранами, які брали участь у вирішальних боях за Млинів, організували з ними зустрічі.

З нагоди 60-ої річниці перемоги країни у II світовій війні та 61-ої річниці визволення Млинова від нацистів, у лютому 2005 року, в Млинівській гуманітарній гімназії було відкрито кімнату-музей «Пам'ять», незмінним керівником якої стає Кравець Марія Олександрівна.

Кімната-музей «Пам'ять» — військово-патріотичного спрямування. Кравець Марія Олександрівна брала активну участь у підготовці експозицій, які висвітлюють сторінки історії рідного краю періоду II світової війни, УПА, а також події новітньої історії: Революції Гідності, війни на Сході, — акцентуючи увагу на героях із Млинівщини.

Кравець М. О. разом із гуртківцями узагальнили музейну тематичну екскурсію військово-історичного напрямку «Без історичної пам'яті нема повноцінної особистості».

Із 2012 по 2017 рік вихованці Кравець М. О. перемагали у районних етапах конкурсів екскурсоводів-краєзнавців і щороку здобували призові місця в обласних етапах. У 2019 році Марія Олександрівна активно долучилася до підготовки екскурсії «Збережімо пам'ять про подвиг», яка здобула III місце на Всеукраїнському конкурсі екскурсоводів музеїв навчальних закладів «Край, в якому я живу».

Кілька років поспіль гуртківці кімнати-музею «Пам'ять» успішно брали участь у Всеукраїнській краєзнавчій експеди-

ції учнівської молоді «Моя Батьківщина — Україна». Вихованці Кравець М. О. неодноразово здобували призові місця в обласному етапі цього конкурсу, працюючи у напрямі «Із попелу забуття». Їхні дослідження «...А землю вони боронили одну», «Окопна правда», «Доля Млинівських жінок-репресанток» побудовані на краєзнавчих матеріалах, пов'язаних з прагненням народу України до волі та незалежності. Вони висвітлюють долі людей крізь призму історичних подій, акцентують увагу на силі духу, патріотизмі, життєствердності, що допомагали вистояти, достойно сприймати найтяжчі періоди, зберігати гідність. Такі дослідження мають важливе виховне значення для сучасної молоді.

Члени кімнати-музею «Пам'ять» разом із керівником Кравець М. О. взяли участь у першому Всеукраїнському Форумі українських патріотичних справ учнівської молоді «Ми – українці», який відбувся у жовтні 2016 року. Наші гімназисти представляли Рівненську область. Про Млинівщину почула Україна.

У 2018 році Кравець Марія Олександрівна пішла на заслужений відпочинок. Однак, незважаючи на свій поважний вік, вона переймається життям кімнати-музею, дає мудрі поради, тому що розуміє важливість національно-патріотичного виховання у будь-який час. Гордимось таким наставником, вдячні долі за знайомство з такою Людиною.

Нагороди та відзнаки Марії Кравець: Почесна грамота Міністерства освіти України за вагомий особистий внесок у розвиток національної освіти (1999 р.); Посвідчення та знак «Відмінник освіти України» (2004 р.); Почесна грамота та пам'ятний знак Рівненської обласної ради за сумлінну працю, високий професіоналізм, вагомий особистий внесок у розвиток освіти району та з нагоди святкування 500-річчя заснування смт. Млинів (2008 р.); Грамоти управління освіти та науки Рівненської обласної державної адміністрації за успішну організацію пошуково-краєзнавчої роботи з учнівською молоддю (2008, 2009, 2010, 2011, 2013, 2014 роки); Посвідчення та пам'ятний знак «За заслуги перед містом» (2009 р.); Диплом Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти за вагомий

внесок у розвиток музейної справи Рівненщини та з нагоди Міжнародного дня музеїв (2011 р.); Грамота Ради Рівненської обласної організації ветеранів України за вагомий особистий внесок у соціальний захист ветеранів, активну плідну роботу у ветеранській організації, високу життєву позицію (2012 р.); Грамота та Почесна ювілейна відзнака Рівненського обласного братства вояків УПА за вагомі особисті заслуги у національно-визвольній боротьбі, відданість ідеалам незалежності української держави, багаторічну плідну громадську діяльність та з нагоди 70-річчя створення Української повстанської армії (2012 р.).

Пасічник Олеся

*Музей історії освіти Рівного
при управлінні освіти виконавчого
комітету Рівненської міської ради*

Олеся Борисівна Пасічник — засновниця музею освіти Рівного, який діє при управлінні освіти виконавчого комітету Рівненської міської ради, ініціатор створення шкільних музеїв.

Олеся Борисівна — корінна рівнянка, народилася у сім'ї педагога. Здобувши освіту філолога у Рівненському педагогічному інституті, працювала вчителем у закладах освіти міста, методистом методкабінету, начальником методичного відділу, завідувачкою Центру роботи з обдарованими учнями. На сьогодні консультант Центру професійного розвитку педагогічних працівників Рівненської міської ради.

Пасічник О. Б. — талановитий фахівець освітянської управлінської сфери діяльності, якій притаманні новизна мислення, експеримент, творчий пошук. Вона завжди активна у громадському житті міста, області. Впродовж 20 років очолювала міське та обласне Педагогічне товариство України, була співзасновником ГО «Я люблю моє місто».

Вчитель-методист, нагороджена знаками «Відмінник освіти України», «Василь Сухомлинський». Указом Президента України у 2004 році їй присвоєно звання «Заслужений працівник освіти України».

У 1999 році управління освіти відзначало 60-річчя з дня заснування керівних органів освіти у місті. Саме тоді і розпочалася пошукова робота над створенням історії шкільництва Рівного та історії кожного навчального закладу зокрема.

Цей дослідно-пошуковий напрямок освітньої діяльності очолила Пасічник Олеся Борисівна, на той час начальник методичного відділу управління освіти. З її ініціативи у 2000 році відомі рівненські педагоги (заслужені вчителі та працівники освіти України, Соросівські лауреати, переможці Всеукраїнського конкурсу «Учитель року») звернулися з листом до всіх колег-освітян, через ЗМІ до всіх рівнян, щоб ті відгукнулися і допомогли у зборі матеріалів до музею.

Одночасно з музеєм освіти Рівного створювалися музеї історії всіх шкіл. Історію освітніх закладів писали учні та педагоги, а історію шкіл міста О. Б. Пасічник. Допомогу отримували від обласного краєзнавчого музею, ветеранів педагогічної праці, колишніх учнів, старожилів міста, всіх небайдужих рівнян.

10-річна пошуково-дослідницька робота завершилася відкриттям музею, яке відбулося в урочистій обстановці 29 січня 2009 року. На свято були запрошені міський голова, представники освітянських і профспілкових органів та установ, ветерани-освітяни, ЗМІ.

У цей же період у закладах освіти створюються музеї, присвячені історії шкіл, видатним випускникам, педагогам, які зробили вагомий внесок у розвиток шкільництва міста.

За 13 років існування музею у ньому побували кілька десятків тисяч відвідувачів, проведено кілька сотень екскурсій для школярів, студентів, педагогів, ветеранів-освітян, гостей міста. Екскурсії проводить як сама Олеся Борисівна з колегами, так і юні екскурсоводи. Для різних категорій екскурсантів розроблені контенти оглядових та тематичних екскурсій: «Як вчилися наші предки», «Історія шкільного приладдя», «Дитячі іграшки: якими вони були колись», «У яких школах навчалися ваші прабабусі і прадідусі» та ін.

З ініціативи Олесі Борисівни Пасічник були реалізовані різні проекти. Зокрема — «Вулиці нашого дитинства», який включав пошукову роботу про історію вулиць, визначні місця і пам'ятки на ній, людей цікавої біографії, які мешкають тут. Весь зібраний матеріал в оригінальній формі представлявся на фестивалі вулиць, який проходив у кожній школі, а потім і на загальноміському святі.

Масштабним був проект «Особа в освіті Рівного». Це була дослідницька робота про педагогів закладів загальної серед-

ної, дошкільної та позашкільної освіти, які, не маючи високих звань і нагород, залишили вагомі здобутки в освітянській галузі. Проект має своє продовження.

Цікавими та багатими на інформацію були проекти «Видатні рівняни-випускники рівненських шкіл», «Жінка в освіті Рівного», «Освітянський рушник», «Педагоги — учасники локальних війн», «Заслужені вчителі та працівники освіти України» та інші.

Музей освіти Рівного тісно співпрацює з міською профспілковою організацією працівників освіти і науки: проводяться спільні заходи з вшанування ветеранів педагогічної праці та ветеранів профспілкового руху.

Десять років поспіль на базі музею проходив конкурс юних екскурсоводів-краєзнавців. Щорічно оновлюється тематика екскурсій. Матеріали конкурсу поповнюють експозиції музею освіти міста та шкільних музеїв.

Упродовж багатьох років у музеї проводилися зустрічі з людьми цікавої біографії, письменниками, науковцями місцевих вишів.

Олеся Борисівна пропагує роботу музею через засоби масової інформації, публікуючи статті про заходи, які тут проводяться, у місцевій пресі. Активно бере участь у науково-практичних конференціях, семінарах, ділових зустрічах. На базі музею проводиться навчання для керівників шкільних музеїв, проходять міські та обласні семінари.

Матеріали музею освіти Рівного використовують учні-члени Малої академії наук для написання своїх науково-дослідницьких робіт.

На сторінці у фейсбуці Пасічник О. Б. започаткувала рубрику «Гортаємо сторінки історії освіти міста разом...», у якій публікує розповіді про ветеранів-педагогів та освітян, які складають педагогічну славу Рівного.

У планах Олесі Борисівни Пасічник ще реалізація багатьох ідей, проектів, написання книги про розвиток шкільництва Рівного.

Ткачук Степан

*Музей історії с. Бистричі
Бистрицького НВК «ЗОШ І–ІІІ ст.
— ДНЗ» Березнівського району
Рівненської області*

Дата народження: 03.01. 1948 р. Освіта: вища, Тернопільський державний педагогічний інститут, 1977 р. Місце роботи: Бистрицький навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів-дошкільний навчальний заклад».

Стаж безперервної педагогічної роботи — 54 роки, у навчальному закладі — 49 років. Посада (попередні): 1971–1995 рр. — військовий керівник, керівник клубу «Пошук» з 1972 року; 1995–2008 рр. — директор Бистрицького НВК «ЗОШ І–ІІІ ст. — ДНЗ», з 2008 — заступник директора з навчально-виховної роботи цього ж закладу освіти.

Державні нагороди та звання: Нагрудний знак «Відмінник освіти СРСР» (посвідчення № 32, 1987 р.); Грамота Міністерства освіти України (30.08. 1980 р.); Почесна грамота управління освіти і науки Рівненської облдержадміністрації (№ 591 нак. № 287 від 09.09. 2013 р.); Грамота Українського державного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді МОН молоді та спорту України (№ 14-А від 07.02. 2017 р.); Почесна грамота та пам'ятний знак Рівненської обласної рад (01.03. 2018 р. № 26-а) та інші відзнаки районного, обласного, українського рівнів, яких у Ткачука С. Ф. є дуже багато.

Протягом всіх своїх 49 років педагогічної роботи у Бистрицькому НВК «ЗОШ І–ІІІ ст.-ДНЗ», був незмінним керівником клу-

бу «Пошук», ініціатором створення, а згодом — директором Народного музею історії с. Бистричі на громадських засадах.

Вся історія створення музею в закладі — це історія кропіткої, наполегливої, відданої праці Ткачука Степана Федоровича. Він стояв у витоків створення пошукових загонів, був активним учасником всіх заходів, екскурсій, зустрічей з різними людьми, постійним відвідувачем місцевих та столичного архівів.

У 1972–1977 рр. з організацією клубу «Пошук» розпочато збір експонатів для майбутнього музею. В цей же період органи КДБ вилучаються всі матеріали та експонати, що стосуються національно-визвольного руху, заборонено співпрацю з їх родинами та виселених, оstarбайтерами. Попри все, пошукова робота та збір експонатів продовжувалася.

8 травня 1985 року відкрито військово-історичний музей. Перші відвідувачі — фронтовики (74 чол.), діти війни, старожили села та батьки учнів. До цього часу про цю подію нагадує Алея Пам'яті, яку висаджено разом із учнями. У 1986 році музею при закладі освіти присвоєно звання «Зразковий», а у 1988 році — звання «Народний». Окрасою музею стала, створена у 1991 році, експозиція «Син землі Поліської», присвячена Тарасу Бульбі-Боровцю. Не лише військово-історична тема пошуків, досліджень захоплює Степана Федоровича. Краєзнавець за покликанням не залишається осторонь висвітлення і етнографії краю, зокрема, розвитку ремесел поліщуків та відповідно створення нової музейної експозиції «Ковальство». Пошукові групи школярів не зупиняються на досягнутому і, разом зі своїми педагогами під керівництвом Степана Федоровича, активно працюють над створенням нових експозицій музею: «Шкільною дорогою в життя», «Гартуючи тіло і дух», «Українська вишивка», «Ремесла та промисли Полісся». У 2012 році музей поповнили експозиції про природу Волинського Полісся за такими тематичними розділами: «Історія розвитку органічного світу Землі», «Тваринний світ Рівненщини», «Мінерали та гірські породи краю». Загальний комплекс музею природи доповнили і навчальні кабінети біології та географії.

Тому, у 2005 році, заслуженою стала перемога Народного музею історії села Бистричі у Всеукраїнському (завершальному етапі) огляду роботи музеїв історичного профілю, а в 2009 році — Народний музей історії села Бистричі — переможець Першого Всеукраїнського конкурсу громадських музеїв.

Окрім участі у різноманітних конкурсах, досвідом про діяльність свого музею разом з наставником його вихованці діляться на засіданнях круглих столів, науково-практичних конференціях із питань музейної педагогіки всеукраїнського рівня, пошуково-дослідницької та туристсько-краєзнавчої роботи ум. Березне (2012 р.), м. Рівне (2013 р.), м. Ужгород (2014 р.), м. Київ (2015 р.), Польщі (2015 р.), м. Запоріжжя (2018 р.), м. Олевськ (2018 р.). Ткачуком С. Ф. спільно з гуртківцями підготовлено наукові роботи «Стан здоров'я дитячого населення Березнівського району за останні шість років», «Ковальське ремесло Полісся та роль Березнівщини в загальному комплексі середньовічної України», пошуково-краєзнавчі дослідження у галузі духовної культури «Історія Березнівщини: в пам'ять нащадкам, примирення нації», «Духовна спадщина поколінь в часах перехідних і вічних», «Прощаємо і простіть», які зберігаються у фондах музею.

Юні пошуковці Бистрицького закладу освіти під керівництвом Ткачука С. Ф. долучилися до створення музею лісу у м. Костопіль, музейного комплексу за програмою Євросоюзу у с. Маринин «Етнопоселення», музею школи у с. Поліське.

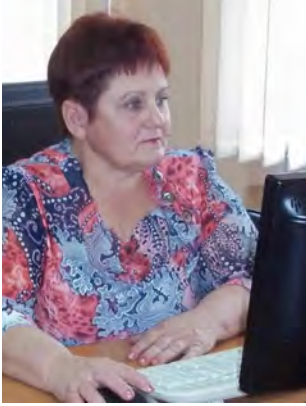
За матеріалами багаторічних досліджень членів клубу «Пошук» щодо встановлення імен та місць захоронень учасників національно-визвольних змагань району, Ткачук Степан Федорович спільно із журналістами обласного телебачення «Сфера-ТВ» під керівництвом журналіста Смуса А. Г., та голови обласного Товариства охорони пам'яток історії і культури Лейчука С. І. провели комплексну роботу з виїздами у села району для зустрічей із очевидцями і учасниками важливих історичних подій. За результатами цієї експедиції було створено двогодинний відеофільм «Лукаве людобуйство». Фільм презентовано

у містах Рівному та Києві за участю авторів та представників національно-патріотичних організацій, громадськості.

Ткачук Степан Федорович був постійним учасником та організатором різноманітних семінарів, музейних фестивалів, майстер-класів, тренінгів (музейний проєкт «МАТРА»), що організовували Березнівський відділ освіти, Рівненський ОІППО, членом районних та обласних музеєзнавчих секцій, є співавтором друкованих видань, які систематично готують методкабінети районного та обласного управління освіти.

Серед своїх захоплень Степан Ткачук виділяє мистецтво світлопису — фотографування. Воно давало йому опору у всіх його задумах і починаннях, радувало оточуючих, дало можливість зібрати унікальну колекцію задокументованих значних подій, які проводилися у музеї, навчальному закладі, селі, різноманітних зустрічах, туристичних походах, музейних експедиціях. Невтомна особистість Степана Федоровича і сьогодні продовжує фонтанувати ідеями та креативом, тому працює над переведенням пліткових знімків у цифрові.

Усіма своїми досягненнями Степан Федорович завдячує своїй дружній родині. Дружині Ользі, яка все життя пропрацювала головним економістом місцевого колгоспу та двом донькам: старша — кандидат економічних наук, доцент Морської Академії м. Одеса, викладач; молодша має вищу педагогічну освіту, працює в Одесі, а також трьом внучкам та маленькій правнучці.

Тумаш Валентина

*Музей вишивки і ткацтва
Мутвицького ліцею
Зарічненського району
Рівненської області*

Народилася 10 травня 1957 року в селі Новосілля Зарічненського району Рівненської області. У 1976 році закінчила педагогічний факультет Дубнівського педагогічного училища, у 1982 році — філологічний факультет Рівненського педагогічного інституту.

Із 1976 року по 1986 рік працювала старшою вожатою Мутвицької середньої школи, із 1986 по 1996 рік — заступником із виховної роботи цієї ж школи, із 1996 року по даний час — учителем української мови та зарубіжної літератури Мутвицького ліцею. Має звання «учитель-методист». Нагороджена багатьма грамотами різного рівня, найвища нагорода — відзнака Міністерства освіти та науки України.

Під час роботи на посаді старшої вожатої та заступника з виховної роботи проводила велику дослідницьку роботу з вивчення історії, етнографії та фольклору Зарічненщини. Зібрані матеріали стали основою для організації музею вишивки і ткацтва Зарічненського району. Його було відкрито в 2002 році. У 2020 році музею було присвоєно звання «Зразковий». Нині у фондах музею налічується 720 експонатів, оформлено 11 експозицій, які розповідають про минуле зарічненського краю. Експонати зібрано в усіх селах Зарічненщини.

Керівник музею співпрацює із багатьма архівами та музеями України та Білорусі, багатьма відомими українськими, білоруськи-

ми та польськими вченими. Валентина Миколаївна десятки разів працювала в музеї Білоруського Полісся, що в місті Пінськ. Там зберігається чимало документів з історії Зарічненщини. Деякі проекти проводилися спільно із працівниками Рівненського обласного краєзнавчого музею. Зокрема, її краєзнавчі знахідки використала у своїй книзі «Традиційний одяг Рівненщини» завідувачка сектором етнографії Рівненського краєзнавчого музею, заслужений працівник культури України Алла Українець. Доктор мистецтвознавства Білоруського державного університету культури та мистецтва Ольга Лобачевська висловила вдячність учительці за її дослідницькі матеріали, які білоруська науковця вмістила у своїй книзі «Вандроўкі па Палессі».

Валентина Миколаївна — член Національної спілки краєзнавців України. Часто виступає на краєзнавчих конференціях, публікує свої дослідження в районній, обласній та республіканській пресі. У 2021 році її стаття «Доля родини Ордів на Поліссі» була опублікована в польськомовному журналі «Echa Polesia» — виданні Брестського відділення Союзу поляків Білорусі.

На базі шкільного краєзнавчого музею працює гурток «Фольклорне краєзнавство» та гурток «Історичне краєзнавство» КЗ «Рівненський обласний центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді». Гуртківці стали учасниками МАН, багатьох краєзнавчих конкурсів та фестивалів, отримали чимало обласних та всеукраїнських перемог. Зокрема, мутвицькі гуртківці отримали перемоги на всеукраїнському рівні в краєзнавчих експедиціях «Україна вишивана», «Історія міст і сіл України», «Моя Батьківщина — Україна».

Валентина Миколаївна Тумаш відкрила Україні Четвероевангеліє, написане в Ноблі 1520 року. У 2014 році в ході експедиції «Історія міст і сіл України» керівниця гуртка вивчала зі своїми вихованцями історію села Нобель, яке згадується ще за часів Київської Русі. Готуючись до заняття гуртка, відшукала інформацію про давню рукописну книгу, яка нині зберігається в Бібліотеці академії наук Литви імені Врублевських у Вільнюсі. Була проведена велика організаторська робота. За участі народного депутата України VIII скликання Василя Яніцького було виготовлено ре-

принтні копії Нобельського Євангелія. Одну з копій найдавнішої поліської святині передано директорові Інституту української мови НАН України Павлові Гриценку для детального дослідження і введення в науковий обіг. У селі Нобель встановлено пам'ятний знак на честь 500-річчя Нобельського Євангелія.

Упродовж 10 років вихованці гуртка «Історичне краєзнавство» — переможці Всеукраїнського туру конкурсу краєзнавчо-дослідницьких робіт Всеукраїнської краєзнавчої експедиції учнівської молоді «Моя Батьківщина — Україна». Останнє дослідження 2022 року мало назву «Як на Поліссі неписьменність ліквідували». У наказі Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді від 31.01. 2022 р. № 8-А зазначено, що в цій роботі «запропоновано новий підхід до вивчення побутового життя мешканців Прип'ятського Полісся. Юні краєзнавці на основі архівних документів, матеріалів періодичної преси, спогадів старожилів та перших вчителів, які працювали після Другої світової війни, дослідили процес ліквідації неписьменності на Прип'ятському Поліссі». Робота з напрямку «Із батьківської криниці» була оцінена найвищими балами й здобула I місце.

Для збереження й популяризації зібраних краєзнавчих матеріалів з історії, етнографії та фольклору Зарічненщини Валентина Миколаївна в 2015 році створила блог «Заріччя». Нині там розміщено 961 статтю. За цей період блог відвідала більше 13 з половиною тисяч читачів.

Нині до друку готується книга досліджень дослідниці Тумаш Валентини Миколаївни. Про її роль у вивченні історії рідного краю написав у передмові до книги кандидат історичних наук, історик і публіцист Василь Расевич: «Учителька місцевої школи здійснила тиху революцію в підходах до краєзнавчих студій поліського краю. Вона збрала буквально по крупинках величне мозаїчне панно про історію життя поліщуків. Завдяки своєму таланту й наполегливості повернула нам історію нашої малої Батьківщини. Зуміла розпалити до неї цікавість не тільки у своїх учнів, але й у професійних істориків. Читання її есе приносить справжню інтелектуальну насолоду й надихає на продовження цієї подвижницької справи».

Бабенко Валентина

*Музей історії села Вільшана
Вільшанського закладу загальної
середньої освіти I–III ступенів
Роменського району
Сумської області*

Валентина Дмитрівна Бабенко народилася 31 липня 1955 року в місті Охтирка Сумської області. З 1962 по 1972 рік навчалася в Охтирській середній школі № 4. З 1972 року по 1977 рік працювала старшою піонервожатою в школах Охтирського району. З 1973 по 1978 рік без відриву від роботи навчалася в Полтавському педагогічному інституті імені В. Г. Короленка (нині Полтавський національний університеті імені В. Г. Короленка). Закінчивши історичний факультет інституту, здобула фах вчителя історії. В 1977 році, у зв'язку з переїздом до Недригайлівського району Сумської області, стала працювати вихователем шкільного інтернату Козелянської середньої школи. В 1979 році була переведена до Вільшанської середньої школи Недригайлівського району. У 1979–1981 роках працювала організатором позакласної роботи та вчителем історії. У 1981–1992 роках працювала заступником директора з навчально-виховної роботи, а в 1992–2002 роках директором Вільшанської середньої школи. З січня 2002 року переведена на посаду вчителя історії школи і 20 квітня 2002 року була призначена керівником шкільного музею села

Вільшана. За час педагогічної діяльності викладала факультативний курс «Історія і культура рідного краю».

Під її керівництвом музей став осередком освіти і виховання, який сприяв формуванню в учнів національної свідомості, забезпеченню духовної єдності поколінь та розвитку пізнавальних здібностей учнів. Валентина Бабенко вчить учнів працювати з документами, звертатися за допомогою в збиранні матеріалів до старожилів, навчає спостерігати, аналізувати, обмінюватися досвідом.

2006 року музею присвоєно звання «Народний музей». Це звання підтверджено наказом № 195-02 від 22.12 2018 року управлінням культури Сумської обласної державної адміністрації. Валентина Бабенко друкує краєзнавчі матеріали в районній газеті «Голос Посулля». Її учні були сім років поспіль переможцями районного етапу обласної краєзнавчої конференції юних краєзнавців «У світі краєзнавчих відкриттів». У 2014 році здобули I місце на обласній краєзнавчій конференції, а у 2016 році — II місце. У 2019 році посіли III місце в II турі конкурсу в рамках Всеукраїнської краєзнавчої акції «Українська революція: 100 років надії і боротьби».

Вона постійно проводить просвітницьку роботу в музеї: екскурсії, навчальні заняття. Разом з учнями створила рукописну «Книгу скорботи» спогадів жертв та свідків Голодомору 1932–1933 років. Зібрала спогади дітей війни, остарбайтерів Другої світової війни. Зібрані матеріали музею були використані при написанні Вільшанської книги пам'яті.

Нікого з відвідувачів музею не залишає байдужим експонат — це прапор, привезений випускником школи Олександром Заїкою з району проведення операції об'єднаних сил на території Донецької та Луганської областей. На цьому прапорі воїнами, які захищають суверенітет та територіальну цілісність України, написані такі слова:

*«Ми воїни, не ледарі, не лежні.
Наше діло праведне й святе,
Бо хто за що, а ми за незалежність.
Ото ж нам так і важко через те».*

Музей дозволяє доторкнутись до долі тих, хто став частиною нашої історії, пропустивши через себе їхні думки, переживання, сподівання. У музеї під керівництвом Валентини Бабенко систематично здійснюється пошуково-краєзнавча робота. Підготовлені і оформлені такі проекти: «Хутір Жовтоніжки — історія без продовження», «Історія розвитку освіти села Вільшана», «Жар-птиця Українського розмаю» (про творчий шлях випускниці школи Марії Гармаш), «Від гінця до інтернету» (про поштовий зв'язок села), «Мистецтво світла та тіні» (про кінофікацію села), «Світлина — це вічне, історія життя нашого на всі віки, дорога серцю пам'ять», «Вони як поклик у житті, бандури звуки золоті» (про бандуристів села), «Вони сміялися з моєї любові до України» (про Михайла Осадчого), «Засівач віршованих зір» (про Миколу Андрієнка), «Калинова зоря Дмитра Білоуса», «Будівничий духовності та співець філософії українського села» (про поета-земляка Миколу Гриценка).

Валентина Бабенко, щоби не втрачався зв'язок поколінь, не переривалися життєдайні ниточки від далекої минувшини й до сучасності, підтримує зв'язок з випускниками школи Заїкою А. І., Святець О. Я., Бурлакою В.Г, Дворник С. І., які досліджували історію краю. Їхні книги зберігаються в шкільному музеї. З отих ниточок і створюється на полотні життя наша з вами історія. Матеріали книг спонукають кожного глибше усвідомити велич і багатство отчої землі.

Про свою краєзнавчу роботу Валентина Бабенко надрукувала статтю в науково-педагогічному журналі «Теорія та методика навчання суспільних дисциплін» Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (№ 7, 2019 р.), у матеріалах регіональної конференції Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (21 квітня 2021 року).

Нагороди:

2019 — Грамота Сумської обласної ради за багаторічну працю в галузі освіти, високий професіоналізм, вагомий внесок у розвиток національної школи, виховання свідомих громадян незалежної української держави.

2019 — подяка за активну участь у реалізації освітньо-краєзнавчої програми «Разом відкриваємо перлини рідного краю».

2021 — диплом за участь у краєзнавчому, історико-культурологічному конкурсі імені П. М. Коцура.

2021 — грамота відділу освіти, молоді та спорту Вільшанської сільської ради за багаторічну сумлінну працю, високий професіоналізм, вагомий внесок у справу навчання і виховання підростаючого покоління.

Бабич Валентина

*Музей історії закладу загальної
середньої освіти I–III ступенів № 2
Тростянецької міської ради
Сумської області*

Є люди, життя яких можна порівняти зі спалахом зірки. Вони своєю енергією, позитивом запалюють інших. Такою цікавою людиною, непересічною, творчою особистістю є Бабич Валентина Володимирівна, завідувачка музею історії закладу загальної середньої освіти I–III ступенів № 2 Тростянецької міської ради.

Валентина Володимирівна народилася 30 січня 1963 року в мальовничому містечку Тростянець Сумської області. Вересневого ранку 1970 року вперше переступила поріг школи № 2. Велику роль у становленні майбутнього педагога-мовника відіграли наставники — заслужені учителі України Філь Євгенія Григорівна та Слепова Марина Іванівна. Філологиня за освітою, 1984 року вона закінчила Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. Повернулася до рідної школи, у якій по сьогоднішній день працює й навчає підростаюче покоління. За свою невтомну, багаторічну працю має педагогічне звання «вчитель-методист», «відмінник освіти». Мабуть, не тільки покликання, як випускниці, а й бажання зберегти для нащадків безцінну історію про свою школу, вчителів, випускників спонукало Валентину Володимирівну, разом з однокумцями, створити музей історії школи. Починаючи з 2001 року, вона залишається незмінним керівником музейної справи.

Історико-галузовий музей школи — не тільки місце проведення тематичних і оглядових екскурсій, а й центр патріотичного виховання учнів. І в цьому велика заслуга Валентини Володимирівни, яка по крихтах із членами ради музею збирала матеріали, зберігаючи традиції й культурну спадщину школи. Як координатор музейної справи, вона підтримує тісний зв'язок із колишнім директором місцевого краєзнавчого музею М. С. Мельником (випускником 1959 року) та народним депутатом України кількох скликань Є. В. Лапіним (випускником 1963 року), які зробили неоціненний особистий внесок у розвиток музею школи.

Музейні матеріали містять 4 розділи: «Історія школи», «Гордість школи», «Символи школи: герб, гімн, прапор», «Портретна галерея знакових особистостей закладу». Створено куточок школи ХХ століття: парта, чорнильниця, зошити. Музей щороку поповнюється новими експонатами. Так, стараннями педагогів, батьків та дітей зібрана бібліотека підручників ХХ століття. Кожна екскурсія, яку проводить завідувачка музею, неповторна, цікава, пізнавальна. Уже стало традицією, що знайомство першокласників зі школою розпочинається саме із музейної кімнати. Валентиною Володимирівною розроблено цикл екскурсій про історію та становлення закладу; діяльність керівників, які в різні періоди очолювали школу; про «родзинки» школи: духовий оркестр, лісництво, школу здорового харчування, моральні принципи учнів школи № 2, шкільну програму виховання високоморальної свідомості особистості.

Недарма говорять, що школу славлять учителі. Експозиція «Майстри своєї справи» вшановує яскраві особистості, які гордо несуть звання педагогічної еліти Тростянецької громади. Одне з почесних місць у панорамі музею займає експозиція, присвячена випускникам школи, їхньому подальшому життєвому шляху, досягненням в обраних ще зі шкільної лави професіям — серед яких інженери, вчителі, лікарі, військовослужбовці, працівники культури та спорту, державні діячі, відомі далеко за межами міста й області. Про їхні здобутки й досягнення розповіда-

ють експозиції: «Творчі здобутки», «Спортивна доблесть учнів», «Гордість школи – випускники». Хоча школа вже відсвяткувала свій 85-річний ювілей, вона залишається молодою, сучасною, адже кожного року учнівські лави поповнюються новими обличчями. І радісно від того, що шкільні династії продовжуються. Саме про них розповідають світлини на стенді «Шкільні династії». Історія закладу невід’ємна від історії міста, краю, області. Валентина Володимирівна розробила також цикл екскурсій про традиції та святкування Нового року: «Ретро-ялинка, що дарує свято», «Новорічні символи другої половини ХХ століття», а також: «Символи України, Тростянця і рідної школи», «Від символів держави і громади — до символів школи».

У шкільному музеї традиційно проходять Уроки мужності, Уроки пам’яті, Уроки звитяги. Неможливо без хвилювання слухати розповіді про випускників та вчителів школи, які в роки Другої світової війни захищали нашу Батьківщину від фашистських загарбників. Війна на сході країни, що точиться з 2014 року, і сьогоднішня рашистська агресія перевернули мирне життя людей. Експозиція «АТО — в долі випускників» містить світлини, з яких споглядають мужні обличчя військовослужбовців, волонтерів — випускників школи, що знов боронять свободу, незалежність, відстоюють право на мирне життя. Свято зберігається в музеї синьо-жовтий прапор, який із побажаннями бійців передали з передової.

Підготовлене видання про історію школи, численні музейні буклети, брошури. Щороку, починаючи з 2003-го, робота шкільного музею відзначалася грамотами за перемоги в районному етапі огляду-конкурсу «Свята спадщина». У 2017 році матеріали музею посіли III місце на обласному етапі Всеукраїнського конкурсу екскурсиводів музеїв навчальних закладів «Край, в якому я живу». Музей знаній не тільки в районі, а й в області та поза межами. Щороку на базі закладу проводяться районні та обласні семінари, учасники яких традиційно розпочинають знайомство зі школою екскурсією в музеї. А влітку 2019 року музей відвідала поважна гостя — праправнучка відомого цукрозаводчика, меце-

ната Леопольда Кеніга пані Сібілла Ціммерман, яка власноручно залишила запис про свої враження.

Краще за нагороди можуть розказати про музей закладу, його талановитого керівника Валентину Володимирівну Бабич побажання на сторінках книги відгуків, розпочатої у 2001 році. Ось деякі з них:

«Школа № 2 завжди була Великоною, є Великоною й залишиться Великоною!» (16.03.2001);

«У день презентації районної програми «Діти та молодь» я бачив щиру радість дітей і гордість батьків за свою школу» (18.03.2003);

«Учасники обласного науково-практичного семінару з краєзнавства висловлюють щире захоплення шкільним музеєм та величезною роботою педагогів і учнів!» (06.10.2005);

«Шкільний музей — це центр морально-етичного й патріотичного виховання дітей. Цікаві експонати й цінні матеріали, пошукова робота дають можливість розвивати й виховувати дитину». (31.08.2006);

«Переповнюють почуття гордості за титанічну працю педагогів, які є взірцем інтелігентності, професіоналізму, майстерності, любові до дітей і до своєї професії». (01.09.2021).

Валентина Володимирівна — активна учасниця життя колективу. Вимоглива до себе й до оточуючих. Має заслужений авторитет серед учнів, їхніх батьків, у педагогічній спільноті і громадськості Тростянецьчини. «Ми є. Були. І будем ми! Й Вітчизна наша з нами», — ці слова українського письменника І. Багряного якнайкраще розкривають сутність музейної справи й роботи філолога-україніста.

Приходько Юрій

*Історико-краєзнавчий музей
Білопільського ліцею № 2
імені С. М. Гордієнка
Сумської області*

Юрій Іванович Приходько народився 8 червня 1957 року в с. Розсоші Великописарівського району Сумської області. У 1974 р. закінчив Великописарівську середню школу № 1 імені І. Середи. З 1975–1977 рр. служив у лавах радянських військ.

З 1977 р. по 1983 р. здобував вищу освіту в Харківському державному університеті імені М. Горького (нині Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна).

З 1983 р. керував роботою секції історії та краєзнавства НТУ Білопільського Центру дитячої та юнацької творчості.

З 1985 р. розпочав торувати педагогічну ниву у Ворожбянській середній школі № 3, потім у Білопільській середній школі № 3. З 1987 р. почав працювати вчителем історії в Білопільській середній школі № 2 (нині Білопільський ліцей № 2 імені С. М. Гордієнка). З 1987 по 1989 роки обіймав посаду заступника директора.

З 2009 р. — член Паліцинської (Попівської) академії.

З 2012 р. — член Спілки краєзнавців України.

У 2013 р., захистивши наукову роботу за темою «Використання краєзнавчого матеріалу на уроках історії як засіб формування в школярів цілісної історичної картини світу», отримав звання «Вчитель-методист».

У 2019 р. нагороджений відзнакою «Відмінник освіти України».

З 1998 р. розпочалася історія шкільного історико-краєзнавчого музею, яким творчо й натхненно опікується Ю. І. Приходько. Саме завдяки його клопітким старанням музей поповнюється новими експонатами, а учні відкривають у собі бажання до поглибленого вивчення історії України та рідного краю.

Для впровадження досвіду своєї діяльності музей проводить велику інформаційно-методичну роботу, завдання якої — висвітлення роботи музею в шкільних, міських та обласних засобах інформації, проведення семінарів для керівників шкільних музеїв, підготовка екскурсів тощо.

Основу експозиції складають матеріали з особистої колекції керівника музею — учителя історії Ю. І. Приходька. У музеї представлено декілька експозицій та вітражів, які ілюструють основні віхи історії рідного краю.

З далеким минулим Білопільщини відвідувачів знайомлять археологічні старожитності краю, численні експонати розповідають про побут козаків, спосіб та уклад життя звичайних жителів. У вітринах знаходяться експонати відповідного періоду: болотна руда, грузило, днище від амфори, ручка від посудини грецького походження з клеймом майстра, пряслице, наконечники монголо-татарських стріл, фрагменти кераміки XIII століття та ін.

Учні школи, активісти Ради музею, екскурсоводи з цікавістю беруть участь у вивченні багатозарового поселення на околиці м. Білопілья, яке було відкрито в 1990 році співробітницею Сумського краєзнавчого музею Л. І. Белінською. У процесі розкопок 1991–1992 років київським археологом Г. М. Некрасовою в різних частинах селища було виявлено 8 об'єктів пізньоримського часу: одна напівземлянка, три заглиблені споруди та чотири відкриті глинобитні вогнища. Згідно з результатами археологічного дослідження було зроблено висновок, що поселення відноситься до черняхівської культури (69% виявленої в культурному шарі та об'єктах кераміки — кружальна, типова черняхівська). На основі аналізу знайденої кераміки, Некрасова зробила припущення, що у нижніх шарах присутні залишки поселення епохи бронзи (що пізніше і знайшло своє підтвердження). Тому, на даний час, поселення і визначається як багатозарове.

З дозволу та за дорученням Г. М. Некрасової цей археологічний об'єкт продовжували досліджувати учні школи, вихованці історико-краєзнавчого гуртка «Таїна віків» на чолі з Ю. І. Приходьком. Ці дослідження можна умовно поділити на два етапи. Перший етап — із 1997 по 2008 рік, другий — із 2008 і по сьогоднішній день.

Активістами музейної справи була проведена значна робота з дослідження багатощарового поселення, яке знаходиться на околиці м. Білопілья. Підйомний матеріал, зібраний під час польових виходів, знаходиться в музеї школи. Музей є тим містком, який з'єднує історичні часи від древності до сучасного періоду боротьби за суверенну цілісність та незалежність Батьківщини. Так, у шкільному музеї центральне місце займає експозиція пам'яті колишнього учня школи Сергія Гордієнка, який загинув поблизу Савур-Могили в серпні 2014 року. Стараннями музеєзнавців проведена пошукова робота, у результаті якої на фасаді школи було відкрито меморіальну дошку на честь колишнього учня школи, кадрового офіцера, майора артилерійської розвідки Гордієнка Сергія Миколайовича та створено куточок пам'яті героя, де регулярно проводяться уроки мужності, хвилини пам'яті.

У музеї ведеться робота зі збору та систематизації матеріалів про героїв Небесної сотні, а також наших земляків, що брали участь в акціях протесту, про героїв-захисників. До ключових дат державотворчого процесу організовуються уроки мужності, уроки-реквієми, години пам'яті на базі музею.

Наказом МОН України від 17.06. 2016 № 689 музею присвоєно звання «Зразковий».

За роки професійної діяльності з-під педагогічного крила Юрія Івановича вийшли у світ багато учнів, які вирішили пов'язати свою життєву стежину з історією. Серед випускників — як вчителі історії, представники керівництва (Ю. Ю. Гедерим), так і викладачі вузів (В. М. Завгородня, зав. кафедри МЄППП СумДУ, кандидат юридичних наук, доцент).

Ю. І. Приходько є автором численних історичних статей і нарисів, що друкуються як на сторінках місцевої преси, так і у фахових виданнях.

Діхтярук Тетяна

*Літературний музей
Уласа Самчука
Кременецького
академічного ліцею імені
Уласа Самчука
Тернопільської області*

Діхтярук Тетяна Миколаївна (21 березня 1974, м. Кременець Тернопільської області) — завідувачка літературного музею Уласа Самчука Кременецького академічного ліцею імені Уласа Самчука, викладачка української мови та літератури, старший учитель.

Навчалася у Кременецькій СШ I–III ступенів № 5.

1993 — закінчила Кременецький педагогічний коледж імені Т. Шевченка.

1994–1999 — навчалася у Волинському державному університеті імені Лесі Українки (факультет україністики).

2000–2002 — викладала українську мову та літературу в Кременецькому педагогічному коледжі імені Т. Шевченка.

2002–2007 — заступник директора з виховної роботи, учитель української мови та літератури Сапанівської ЗОШ I–III ступенів.

З 2007 — учитель української мови та літератури Кременецького академічного ліцею імені У. Самчука.

З 2008 — викладач секції української мови і літератури Кременецької філії Тернопільського ОКТВ МАН України.

З 2010 — завідувачка літературного музею Уласа Самчука у Кременецькому академічному ліцеї імені У. Самчука.

Формування музейної колекції розпочалося з 2003 року, коли Кременецькому ліцею було присвоєно ім'я Уласа Самчука в закладі відкрилася Світлиця письменника. Першими експонатами стали прижиттєві видання творів Уласа Самчука, передані в ліцей з діаспори (Канада, США, Мюнхен), родинні світлини письменника, збірники конференцій, присвячені вшануванню його пам'яті. Офіційно музей було зареєстровано у 2010 році (свідоцтво № 20/53 про відомчу реєстрацію та перереєстрацію музею закладу освіти системи МОН України від 17.12. 2010 року; свідоцтво № 20–80 про облік музею при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах системи Міністерства освіти і науки України від 23.12. 2015 року), а в червні 2019 року — Диплом зразкового музею від МОН України (Наказ від 18.06. 2019р. № 835).

Першими експозиціонерами були: краєзнавець Черніхівський Гаврило Іванович, директор ліцею Аврамишин Анатолій Миколайович та вчителі закладу.

Експозиція музею має такі розділи: 1) Дитинство та юність Уласа Самчука (1905–1921); 2) Навчання в Кременецькій гімназії (1921–1927); 3) Перша еміграція (1928–1941); 4) Повернення на Батьківщину (1941–1943); 5) Перебування в таборах для переміщення осіб (1943–1948); 6) Друга еміграція (1948–1987); 7) Вшанування пам'яті Уласа Самчука в Україні; 8) Гаврило Черніхівський– дослідник творчості У. Самчука; 9) Вшанування пам'яті У. Самчука в ліцеї.

Крім традиційних форм роботи (екскурсії, зустрічей з письменниками й науковцями, конференцій, круглих столів тощо), працівники музею прагнуть модернізувати засоби залучення відвідувачів (відеолекторії, майстер-класи, онлайн-вікторини, флешмоби, літературні марафони, віртуальні екскурсії).

Музей сприяє науково-пошуковій роботі учнів, учителів щодо вивчення життя і творчості Уласа Самчука. Результати дослідницької діяльності друкуються в ліцейних і музейних збірниках, альманахах, виданнях різних рівнів. Діяльність Літературного музею висвітлюється на сайті Кременецького академічного ліцею імені У. Самчука в розділі «Літературний музей Уласа Самчука».

У музеї були зняті кадри фільмів «Літописець свого простору» (режисер В. Рябунець, науковий консультант А. Жив'юк, 2012 р.), «Чого не гоїть вогонь» (Волинська державна телерадіокомпанія).

Особисте життя. Тетяна Діхтярук влітку 1996 року одружилася з Сергієм Діхтяруком, виховує доньку Дарину (нині студентка Львівського національного університету імені І. Франка). Любить подорожувати. Захоплюється їздою на конях.

Публікації:

Літературно-мистецькими шляхами Кременеччини. Частина 1. Науково-методичний посібник / Упорядники: Улянюк Н. В., науковий працівник Кременецького краєзнавчого музею, Діхтярук Т. М., учитель української мови і літератури Кременецького ліцею імені У. Самчука, Мельник Т. А., учитель світової літератури Кременецького ліцею імені У. Самчука. Кременець, 2014.

Шукайте цензора в собі... Збірник авторських творів членів гуртка «Виразне читання» / Діхтярук Т. М. Кременецький ліцей імені У. Самчука, 2014. 26 с.

Діхтярук Т. М. Через любов у безсмертя (сценарій музично-тематичної композиції, присвячений пам'яті Уласа Самчука). // Філологічна скриня, випуск № 1 (13), лютий 2016. Почаїв, 2016.

Діхтярук Т. М. Роль шкільного музею у розвитку творчої обдарованості особистості ліцеїста // Проектування розвитку та психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості. Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції. 5–6 квітня 2016 року, м. Кременець. Київ: Інститут обдарованої дитини, 2016. С. 183–187.

Діхтярук Т. М. Літературний музей Уласа Самчука Кременецького ліцею імені У. Самчука / Горизонти краєзнавства. Тези учасників обласного форуму «Ми — юні музеєзнавці Тернопільщини». Тернопіль, ТОКЦТКСЕУМ. 2016. С. 39–42.

Авторський матеріал: Урок «Улас Самчук. Розповідь про письменника. «Волинь» — роман у трьох частинах. Перша частина «Кудитече та річка» // Освітній проект «На урок» / Web-адреса публікації: <https://naurok.com.ua/publ/90489> (Сертифікат № ДБ-190290489, 07.02.2019).

Кушнірчук Лілія

*Музей «Історія Монастирищини»
Монастириського будинку
дитячої та юнацької
творчості Чортківського району
Тернопільської області*

Кушнірчук Лілія Богданівна, керівник туристсько-краєзнавчих гуртків Монастириського БДЮТ, керівник музею «Історія Монастирищини».

Музей — це ціннісне надбання держави та народу. Це те місце, де можна зустрітися з минулим, побачити сьогодення та зазирнути в майбутнє. Важливою складовою музейного простору є музей Монастириського будинку дитячої та юнацької творчості «Історія Монастирищини», який було відкрито 23 січня 2007 року. Цей день для всіх педагогів та вихованців закладу став пам'ятним, увійшов в історію нашого закладу. На відкритті музею були присутні священник, представники влади, засновник та директор обласного етнографічно-меморіального музею Володимира Гнатюка у Велесневі Остап Черемшинський, членкиня Івано-Франківського осередку громадської організації «Союзу Українок» Ярослава Путько, учасниця національно-визвольних змагань Ярослава Іжевська, дочка патріотки Клавдії Чайківської Оксана Шульга та голова районного осередку «Союзу Українок» Євстахія Боднарук. Усіх присутніх на відкритті музею привітала директор Будинку дитячої та юнацької творчості Любов Білик, яка була ініціатором створення музею та зробила великий внесок у його відкриття та розвиток.

Присутні на відкритті музею оглянули експонати, послухали розповіді екскурсовода за розділами: «Учасники визвольних змагань — наші земляки», «Історія Монастирищини», «Джерело нашої духовності».

Однією з найважливіших сторінок музею є експонати, на яких прослідковується той тернистий шлях, якими ходили наші учасники національно-визвольних змагань та участь у розбудові незалежної, самостійної України.

Щороку музей «Історія Монастирищини» поповнюється різноманітними експонатами, фотографіями, фотопортретами, книжками, примірниками газет, рукописами, різноманітними матеріалами дослідницьких робіт про села свого регіону, предметами декоративно-ужиткового мистецтва та побутовими речами. У виробах, вишивках, кераміці застигла любов, пісня, музика і душа народу. Це все до будинку дитячої та юнацької творчості приносили діти, батьки, знайомі. Доклалися до збору експонатів музею і педагоги нашого закладу. Саме вони надали різні старовинні вироби для поповнення музею, адже без минулого нема сьогодні. Велику надію покладали на молодь, яка долучилася до відродження національної культури народу, звичаїв, традицій рідного краю, збереження того, що залишилось нам у спадок.

Протягом всіх років у музеї «Історія Монастирищини» відбувалися різноманітні екскурсії, виставки, бесіди, години спілкування, які проводилися для вихованців нашого закладу, а також для усіх бажаючих. Ці заходи проводили вихованці гуртка «Юні етнографи» та «Юні екскурсоводи», керівником яких є Кушнірчук Лілія Богданівна.

Музейна кімната займає площу 49,5 кв.м, загальна кількість музейних предметів, музейник колекцій налічує 522 експонати. На сьогоднішній день музей поповнився такими експозиційними розділами: «Історія Монастирищини»; «Історія визвольних змагань»; «Учасники визвольних змагань»; «Джерело духовності»; «Український народний одяг ХІХ–ХХ ст.»; «Сімейний та громадський побут»; «Старовинна обрядовість»; «Українська кухня»; «Освіта Монастирищини»; «Моя земля — земля моїх батьків»;

«Розвиток позашкільної освіти на Монастирищині»; «Технічні засоби навчання»; «Творчий доробок вихованців закладу»; «Куток пам'яті про Героїв Небесної Сотні «Герої не вмирають»; «Інформаційна експозиція «Пам'ятай про тих, хто віддав все для України».

Музей «Історія Монастирищини» створює й поповнює експозиції та виставки, проводить освітньо-виховну роботу серед молоді, організовує облік музейних предметів, забезпечує їх збереження. У приміщенні музею створені добрі умови для зберігання і експонування музейних предметів. Основним профілактичним заходом захисту експонатів є регулярне провітрювання приміщення, зволоження повітря, зняття пилу з експонатів.

Музей «Історія Монастирищини» був зареєстрований (свідоцтво № 20-100, видане управлінням освіти і науки Тернопільської облдержадміністрації, наказ від 12.02. 2019 № 27-од.).

18 лютого 2022 року проведено огляд музеїв при закладах освіти Тернопільської області. Відповідно до наказу Тернопільської обласної військової адміністрації управління освіти і науки № 44/01-07 від 13.04. 2022 «Про підсумки проведення огляду музеїв закладів освіти Тернопільської області» роботу музею «Історія Монастирищини» визнано задовільною.

Приходячи у музей «Історія Монастирищини», ми ніби попадаємо у чарівний, тривожний і славний світ історії краю, де органічно переплітається неповторність і багатство культури, творчості нації і непоборний дух національно-визвольного духу. І тому, кожен з нас, повинен відвідати цей прекрасний музей, який є окрасою нашого навчального закладу.

Олійник Василь

*Музей «Стрілецької слави» Будинку
дитячої та юнацької творчості»
Заліщицької міської ради
Чортківського району
Тернопільської області*

Василь Іванович Олійник — знаний краєзнавець, археолог, музеєзнавець, громадський діяч у Заліщицькому краї. Науковий спадок дослідника рідного краю є доволі вагомим. Це десятки статей у наукових збірниках та сотні — у періодичній пресі.

Народився Василь Олійник 27 вересня 1948 р. в м. Заліщики на Тернопільщині. Закінчивши початкову школу в с. Лисичники Заліщицького району, продовжував навчання в с. Касперівці. За його ж спогадами краєзнавством захопився ще в шкільні роки, тому у 1970–1976 рр. вступив на заочне відділення історичного факультету Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка.

Будучи студентом, з 1972 р. Василь Олійник бере активну участь у Дністровській археологічній експедиції під керівництвом кандидата історичних наук Ю. М. Малєєва. Молодий краєзнавець блискуче захищає курсову роботу «Археологічні пам'ятки Лисичників», рецензію на яку дав доктор історичних наук І. К. Свешніков. Захоплення історією та археологією визначило подальшу долю майбутнього краєзнавця. Після служби в армії Василь Іванович працює учителем історії та суспільствознавства у таких селах Заліщицького району: Слобідка, Ворвулинці, Лисичники, Касперівці.

У 1981 р. за покликом долі розпочинає свою роботу на краєзнавчій ниві у статусі старшого наукового працівника Заліщиць-

кого відділу Тернопільського обласного краєзнавчого музею, а з 1997 р. — директор Заліщицького районного краєзнавчого музею.

Саме тут він розкрився як історик, краєзнавець та археолог. В. І. Олійник постійно співпрацював з археологічними експедиціями, які очолювали відомі історики, краєзнавці, науковці В. М. Конопля (м. Львів), Ю. М. Малеев (м. Київ). Завдяки старанню В. І. Олійника краєзнавчий музей почав поповнюватися матеріалами археологічних розвідок з території Заліщанщини. Працюючи у складі різних археологічних експедицій, він отримав безцінний досвід, що у майбутньому допомогло створити власну Південно-Тернопільську археологічну експедицію. Ця подія відбулася 12 червня 1990 року. За час діяльності експедиції було відкрито 105 стародавніх поселень у Заліщицькому, Борщівському, Чортківському та Теребовлянському районах Тернопільщини.

А ще раніше, в 1983 р., у Василя Олійника виник задум створити музей при Заліщицькому районному будинку піонерів та школярів (зараз КУ «ЗПО «Будинок дитячої та юнацької творчості» Заліщицької міської ради), де на той час він працював за сумісництвом керівником гуртка «Юний краєзнавець». Разом з гуртківцями він досліджує діяльність учасників загону «Дванадцятка», до складу якого входили січові стрільці, вояки УГА м. Заліщики та району, партизани — червонодванадцятники. З'ясувалося, що учасників загону було дванадцять: П. Шеремета, С. Мельничук, І. Цепко, М. Беник, М. Сергій, Т. Огородний, І. Луцак, Я. Панасюк, А. Паньків, М. Парибус, М. Пилипів та ім'я останнього — невідоме. А 5 листопада 1987 р. було відкрито музей «Червона дванадцятка». Участь в урочистостях взяли рідні та близькі, знайомі та земляки героїв, краєзнавці з Тернопільської та Чернівецької областей. На той час в музеї налічувалося 214 експонатів, з яких 105– оригінальних. У 1992 році музей було переоформлено як музей «Стрілецької Слави».

Експозиція музею розповідає про місцевих жителів, котрі боролись за незалежну Україну в рядах Легіону Українських Січових Стрільців, Української Галицької Армії, Української Повстанської

Армії проти іноземних загарбників, Героїв Майдану, учасників АТО, ООС. У 2005 р. музею «Стрілецької слави» присвоєно звання «Зразковий музей», а в 2007 р. — звання «Народний».

У 1992 р. Василь Олійник ініціював відзначення 100-річчя від дня народження композитора, диригента Михайла Гайворонського та встановлення йому погруддя біля будівлі музичної школи Заліщики. На урочистості приїхали українці з діаспори США та Канади. До цієї дати краєзнавець видав буклет під назвою «Михайло Гайворонський — сурмач Війська Січового».

У 1998 р. Василь Олійник організував міжнародну археологічну конференцію «Трипільське поселення Кошилівці-Обоз» до 120-річчя відкриття поселення, участь у якій взяли науковці з різних куточків України та Європи.

Василь Іванович цікавився відомими постатями краю, багато часу приділяв вивченню маловідомих фактів з нашого минулого. Він — ініціатор встановлення пам'ятних дошок: Михайлу Голинському, оперному співаку, в м. Заліщики та с. Вербівці Городенківського району на Івано-Франківщині; Олегу Ольжичу, поету, археологу, громадському діячу; патріарху Мстиславу, засновнику УАПЦ; Василю Веризі, історичу, громадському діячу; Василю Баранику, адвокату, громадсько-політичному діячу; Данилу Чайковському, письменнику, громадсько-політичному діячу; єпископу Софрону Дмитерку в с. Мишків Заліщицького району; Юрію Малєєву, науковцю, археологу, досліднику старожитностей Заліщанщини, старості гуртка «Юний краєзнавець» (1957–1959 рр.). У 2011 р. долучився до відкриття пам'ятника жертвам Голокосту в м. Заліщики. У період з 2010–2012 років — редактор трьох випусків науково-краєзнавчого літопису Заліщанщини «Гомін віків».

Праці Василя Олійника використовують студенти історичних факультетів, посилання на його статті роблять інші історики, краєзнавці, досліджуючи минуле Заліщанщини. Нагороджений Почесною грамотою МОН України, грамотами та дипломами управлінь освіти, культури ОДА.

20 вересня 2017 р. на 69 році життя В. І. Олійник відійшов за межу Вічності. Родина Василя Олійника поділяла його інтереси та наслідує його справу. Дружина Ганна Іванівна, донька Оксана — музейні працівники, син Віталій — історик за фахом.

Досягнення на краєзнавчій ниві, здобутки в археології, історії, музеєзнавстві В. Олійника ще довгі роки служитимуть багатим джерелом ресурсів для молодих пошуковців та дослідників мальовничого краю на берегах Дністра. Справу розпочату Василем Івановичем продовжує його вихованець Віталій Каспрук, який з 2013 р. став завідувачем музею «Стрілецької слави». У 2015 р. в музеї зроблено реекспозицію. Створено експозиції, що розповідають про «Революцію Гідності» та «Війну з РФ на сході України», зібрані факти про волонтерів та військових Заліщанщини. Музей «Стрілецької слави» завжди радий бачити шанувальників історії Заліщицького краю.

Луцьов Панас

*Пархомівський художній музей
ім. П. Ф. Луцьова
Харківської області*

Ім'я Панаса Федоровича Луцьова відоме не тільки на Україні, а й далеко за її межами — педагог, музеєзнавець, краєзнавець, заслужений працівник культури України. Народився він 15 січня 1919 року в селі Щегольок Курської губернії у старообрядницькій родині. Батько його був шахтарем, мати — єдиною грамотною жінкою в селі. Згодом сім'я переїхала на Донбас.

З 1937 року і до німецько-радянської війни навчався на історичному факультеті Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. У жовтні 1941 року був захоплений у полон і перебував у німецьких таборах до 11 серпня 1945 року. Закінчував свою вищу освіту у 1949 році вже на історичному факультеті Харківського державного університету ім. О. М. Горького.

З вересня 1945 року аж до 1995 року працював на посаді вчителя історії Пархомівської середньої школи Краснокутського району Харківської області. Педагогічну діяльність поєднував із дослідженням місцевої історії та пам'яток культури. Однак найбільше Луцьов дбав про своїх учнів, виховував їх та допомагав розвиватись. Аби запалити інтерес дітей до історії рідного краю, Луцьов створив шкільний гурток, що спочатку мав назву «Юний історик». Кажуть, все почалося з того, що вчитель приніс у клас старі книги, і серед них «Апостола» в гарному поліграфічному виконанні — львівське видання першодрукаря Івана Федорова.

Приніс і першу граматику Мелетія Смотрицького, видрукувану кілька століть тому. Зацікавивши дітей, Панас Федорович організував масову пошукову роботу по селу та його околицях. Тепер у житті підлітків з'явилося багато пригод, а найголовніше — ціль. Вони збирали експонати для музею: ікони, монети, предмети побуту, а згодом дібралися до картин.

На початку 50-х рр. XX ст. гурток перетворився у мистецький клуб «Райдуга». Тут діти знайомилися з історією та культурою країн світу, дізнавалися про великих майстрів мистецтва, живописні та музичні світові шедеври. Активізація роботи клубу пов'язана з роботою Панаса Федоровича за сумісництвом керівником гуртків Харківської обласної станції юних туристів. Панас Федорович мав змогу вивозити своїх вихованців на зустрічі з творчими людьми, на концерти класичної музики, в театри, на археологічні розкопки Ольвії, на екскурсії в Ермітаж, Третяковську галерею, Державний музей образотворчих мистецтв ім. Пушкіна, в музеї Московського Кремля. У вихованців клубу зав'язалася дружба з Дрезденською картинною галереєю та берлінським Боден-музеумом, де «райдужани» мали унікальну можливість знайомитися з шедеврами світового мистецтва.

Тут треба сказати, що для Луньова історія та мистецтво завжди були тісно пов'язані. Саме під час організації позакласної роботи зі своїми підопічними у вчителя виникла ідея створити музей і в 1955 році йому вдалося її втілити. Щоправда, спочатку музей існував як народний при Пархомівській середній школі. Основою експозиції стала власна колекція педагога, адже він багато років збирав предмети старовини та витвори мистецтва.

З 1955 р. при підтримці художників Харківського відділення Спілки художників України, які подарували започаткованому музею у Пархомівці близько 50 творів живопису і графіки, П. Луньов обрав для подальшого розвитку музею його художню спрямованість. Уже з кінця 1950-х рр. музей був постійно відкритий для відвідувачів. Надалі Пархомівський історико-художній музей став одним із перших Народних (із 1967 року) музеїв художнього напрямку, що тривалий час професійно діяв на громадських засадах.

Завдяки багаторічній наполегливій роботі засновника музею Панаса Федоровича Луньова вдалося сформувати значну різноманітну художню колекцію музею: зразки творів іконопису, цінне зібрання живопису та графіки XVII–XX ст. (твори О. Іванова, Т. Шевченка, І. Шишкіна, І. Левітана, К. Крижицького, А. Архипова, М. Реріха, О. Головіна, В. Маяковського, К. Малевича, В. Кандінського, Ван Дейка, Ф. Боля, Піранезі, П. Пікассотошо). Дружба Панаса Федоровича з художниками В. Фаворським, С. Коньонковим, Є. Кібриком, Є. Вучетичем, Б. Неменським, М. Ромадіним, І. Іжакевичем та багатьма іншими, в тому числі й харківськими, принесла поповнення колекції роботами радянських художників, які особисто подарували музею свої твори.

У 1986 році музею було надано статус державного, як відділу Харківського художнього музею. Сьогодні заклад є автономним відділом Харківського художнього музею. Рішенням XXXIV сесії V скликання Харківської обласної ради від 23.10.2008 р. Пархомівському музею присвоєно ім'я П. Ф. Луньова.

Крім музеєзнавчої діяльності Панас Федорович приділяв багато уваги краєзнавчій роботі. Він зробив вагомий внесок у справу збереження пам'яток історії та культури на Слобожанщині як член Товариства охорони пам'яток історії і культури, Товариства «Знання». Брав активну участь у збиранні матеріалів для багатотомного видання «Історія міст і сіл УРСР. Харківська область». Учасник II і подальших з'їздів Спілки художників СРСР, був обраний членом науково-проблемної комісії з естетичного виховання молоді при Академії педагогічних наук СРСР. Панас Федорович Луньов був автором низки статей із естетичного виховання, музеєзнавства, мистецтвознавства в збірках видавництва Академії педагогічних наук СРСР та на сторінках багатьох часописів і газет.

Творча і плідна робота Панаса Федоровича неодноразово відзначалась на різних рівнях. Він був лауреатом премії журналу «Сельская молодежь», Почесним членом Всеукраїнської спілки краєзнавців (1995), лауреатом премії ім. Д. Яворницького (2004), нагороджений відзнакою Заслужений працівник культури України (1990), Орденем «За заслуги» III ступеню (1997), чис-

ленними грамотами і подяками Міністерства культури України, Харківської обласної державної адміністрації.

З нагоди 90-річчя від дня народження П. Ф. Луньова Асоціація випускників, викладачів і друзів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна випустила книгу «Афанасій Федорович Луньов. Статті, спогади, документи, матеріали», що об'єднала публіцистичні статті Панаса Федоровича, спогади про нього, важливі документи, журналістські статті.

Помер Панас Федорович Луньов 7 лютого 2004 року у селі Пархомівка, Краснокутського району Харківської області у віці 85 років.

Сьогодні Пархомівський художній музей ім. П. Ф. Луньова є одним з найцікавіших музеїв України, в якому зібрана унікальна колекція, яка сьогодні нараховує близько 7 тисяч одиниць збереження основного і науково-допоміжного фондів. Це унікальні твори живопису, графіки, скульптури, декоративно-ужиткового мистецтва, матеріали з археології та етнографії. Створений П. Ф. Луньовим музей є одним із важливих центрів туризму Харківської області. Щорічно сотні юних туристів-краєзнавців Харківщини відвідують музей.

Морозова Майя

*Музей історії Харківської
спеціальної школи імені В. Г. Короленка
Харківської обласної ради*

Майя Петрівна Морозова народилась 09 квітня 1936 року у селі Верхньосеребряківка, Зимовниківського району Ростовської області. Середню освіту отримала в Зимовниківській середній школі, яку закінчила у 1953 році.

П'ять років (1954–1959 рр.) навчалась у Новочеркаському педагогічному інституті, на філологічному факультеті, зі спеціальності «Вчитель російської мови та літератури».

Трудову діяльність Майя Петрівна Морозова розпочала одразу після закінчення школи. Два роки (1953–1955 рр.) працювала піонервожатою у Кутениківській середній школі Зимовниківського району.

Із 1955 до 1958 року — успішне здобуття вищої педагогічної освіти, двадцятирічна Майя Петрівна вдало поєднувала з керівництвом відділом учнівської молоді Зимовниківського району, де відповідала за організацію гурткової роботи й відпочинку учнівської молоді у літніх таборах.

Уже у 1958 році її було призначено директоркою Будинку піонерів Зимовниківського району Ростовської-на-Дону області. За два роки сумлінного виконання своїх обов'язків на зазначеній посаді, Майя Петрівна мала полишити рідний край. Її чоловіка, військового за фахом, у 1960 році було переведено на нове місце служби до міста Харкова.

Наступні двадцять років своєї діяльності (1961–1981 рр.) педагогиня присвятила учителюванню, на посаді вчителя російської мови та літератури у Харківській середній школі № 11. Тут слід зазначити, що Майя Петрівна не лише ввійшла до першого складу педагогічного колективу зазначеного закладу освіти, а й брала активну участь у будівництві приміщення школи.

Протягом тридцяти чотирьох років (1981–2015 рр.) Майя Петрівна працювала вчителем літератури в Харківській школі-інтернаті для сліпих дітей імені В. Г. Короленка.

Захоплюючись життєвим шляхом та творчою спадщиною видатного письменника, публіциста, борника прав і свобод людини В. Г. Короленка, Майя Петрівна організовувала пошукову роботу учнів школи щодо вивчення його біографії та творчості. Поза тим, вчителькою здійснювалася робота щодо дослідження історії становлення тифлопедагогіки Харківщини (1984–1987).

Основні здобутки організованої пошуково-дослідницької роботи були висвітлені у відкритому в 1987 році музеї історії школи. Від відкриття до 2015 року саме Майя Петрівна виконувала обов'язки його керівниці. За цей час музею присвоєно звання «Відмінний музей» (наказ № 111 від 12.08.92 року); з 2005 року музею присвоєно звання «Зразковий» Міністерства освіти і науки України (наказ № 353 від 13.06. 2005 року). Кожні п'ять років зазначене звання підтверджується й донині. У 2009 році музей став переможцем Першого Всеукраїнського конкурсу громадських музеїв у номінації «Краща просвітницька діяльність» (диплом Національної спілки краєзнавців України від 24 грудня 2009 р.).

Серед особистих здобутків Майї Петрівни Морозової численні науково-публіцистичні статті про історію Харківської школи імені В. Г. Короленка («Історія Харківської обласної спеціальної гімназії ім. В. Г. Короленка за 118 років» під реакцією М. П. Морозової, 2004 р.; «80 років з ім'ям В. Г. Короленка: пошуки, ідеї». Морозова М. П. Короленківські читання. 2005 рік), педагогічну діяльність колег-дефектологів та тифлопедагогів закладу («Провідні тифлопедагоги школи-інтернату. Їх методи навчання незрячих дітей» М. П. Морозова. 2004 р.), долі ви-

пускників («Талановиті діти Харківської обласної спеціальної гімназій для сліпих дітей імені В. Г. Короленка» М. П. Морозова, 2004 р.), вплив музейно-педагогічної діяльності на формування особистості учнів із порушеннями зору («Виховання громадянської позиції в системі роботи музею історії гімназії-інтернату» Педагогічний ярмарок, березень, 2003 рік; «Музей історії Харківської обласної спеціальної гімназії-інтернату для сліпих дітей ім. В. Г. Короленка» VII Сумцовські читання, В. П. Бурмака, М. П. Морозова, 2002 р.).

Під її керівництвом реалізовано десятки суттєвих навчально-дослідницьких робіт учнів, які вивчали долі мешканців міста пов'язані зі школою, етапи розвитку та формування спеціальної освіти на прикладі Харківської спеціальної школи з ім'ям В. Г. Короленка.

Десятки років Майя Петрівна реалізовувала листування з родиною відомого в Харкові та далеко за його межами офтальмолога Л. Л. Гіршмана, який був ініціатором та одним із засновників харківської школи для сліпих дітей, підтримувала зв'язок із родиною В. Г. Короленка, листувалася з численними випускниками, серед яких: академік Й. С. Ладенко, поет В. В. Плющ, Паралімпійський чемпіон з легкої В. Рябоштан та багатьма іншими.

Майя Петрівна Морозова — українська педагогиня, перша керівниця музею історії Харківської спеціальної школи імені В. Г. Короленка за 62 роки плідної педагогічної діяльності та високі здобутки вихованців, відзначена низкою нагород. Під її керівництвом діяльність музею була організована таким чином, що він став не лише осередком екскурсійної, навчально-пошукової, культурно-історичної та краєзнавчої діяльності, а вагомою складовою корекційно-розвиткової й освітньої діяльності всього закладу.

Стреляна Антоніна

*Музей-комплекс
Кочетоцької ЗОШ І-ІІІ ст.
Чугуївського району
Харківської області*

У Кочетку Чугуївського району Харківської області багато людей незвичайної долі, відомі своїм талантом, своєю працею в ім'я України. Люди заслужені, шановні, відзначені нагородами.

Народилася Антоніна Михайлівна в голодному 1932 році. Сім'я вижила лише тому, що мама й бабуся віднесли до торгсину всі золоті речі, за що отримали борошно, пшоно, крупи. Дитинство опалила Друга світова війна. Коли фашисти захопили Харків у 1941 році, увірвались в їхнє село, маленькій Тоні було лише 9 років, перейшла в третій клас. Вона бачила страшні картини: звірства ворогів, убитих сусідів, повішених односельців, зруйновані будинки, суцільні вирви від снарядів і бомб. Під час бомбардування була важко поранена. На щастя, всі члени сім'ї — бабуся, дідусь, молодший брат, мама, залишилися живими. Навіть батько вижив, перебуваючи в концтаборі в Норвегії, — знівеченим повернувся додому.

По закінченню 7-річної школи в Солоницівці пішла навчатися до середньої школи в с. Пісочин, за 6 кілометрів від свого села. Ще з двома хлопцями вона щоранку поспішала на заняття зимою по бездоріжжю, весною, коли розливалась р. Уди, вбрід, але ніколи не спізнювалась до початку уроків. Після успішного закінчення десятирічки почались кращі роки життя дівчини — навчання на філологічному факультеті Харківського державного університету, на українському відділенні.

Здається, багато здобула знань в університеті, але коли приїхала на роботу в Кочетоцьку школу, виявилось, що їх замало, і знову почалось навчання на факультеті журналістики в Харківському народному університеті. Це багато дало для загального розвитку: роботи з учнями, постійних виступів у республіканському журналі «Українська мова і література в школі». Тільки після п'яти років роботи в школі вона зрозуміла, що стала учителем. Намагалась кожному учневі довести, яка вона чудесна, ніжна, мелодійна українська мова; які красиві пісні в Україні, який соковитий гумор, які високі майстри слова Тарас Шевченко і Леся Українка, Михайло Коцюбинський і Олександр Довженко, Володимир Сосюра та Василь Симоненко. Багато читала, збрала велику бібліотеку, побувала з учнями в усіх літературних музеях України, зустрічалася з десятками українських сучасних письменників. Кілька років керувала в районі методичним об'єднанням учителів української мови та літератури, щедро ділилась своїм досвідом на курсах в інституті вдосконалення кваліфікації учителів у місті Харкові і 10 років була членом приймальної комісії в Харківському педагогічному інституті імені Г. С. Сковороди.

Разом зі своїм колишнім випускником, учителем історії, методистом відділу освіти, директором Кочетоцької загальноосвітньої школи Горovenком Валерієм Кириловичем, була серед ініціаторів створення музею історії освіти Чугуївського району.

У 2000 році кафедра Харківського педагогічного університету, вивчивши багатогранну роботу Стреляної А. М., направила її біографічну довідку на конкурс в США (штат Каліфорнія), де щорічно випускається міжнародна книга «Жінка року». Журі затвердило її кандидатуру і внесло до Книги, записавши ім'я вчительки золотими літерами.

Антоніна Михайлівна мала нагороди: кавалер ордена «Знак Пошани», медаль «За доблесний труд», медаль «Ветеран праці», значок «Відмінник народної освіти УРСР», звання «Учитель-методист» і численні грамоти.

У 2006 році, з ініціативи Стреляної А. М., у старому приміщенні школи був створений шкільний музей-комплекс. Відкриття його відбулося у день святкування 140-річчя освіти

в Кочетку — 20 жовтня. У 2008 році наказом Міністерства освіти і науки України від 25.07. 2008 року № 687 музею-комплексу було присвоєно звання «Зразковий».

Музей-комплекс складається із шести кімнат-залів: «Історія смт. Кочеток»; «Історія школи і клуб випускників»; «Історія воїнської слави односельців (учасників Другої світової війни, учасників Афганської війни, Чорнобильської трагедії)»; «Історія місцевої церкви Володимирської ікони Божої матері»; «Українська світлиця (народно-прикладне мистецтво рідного краю)»; «Кімната науково-творчого об'єднання юних краєзнавців».

Музей налічує близько 3000 експонатів, тут зібраний багатий матеріал з історії Кочетка, школи, прикладного мистецтва селища. Музей сприяє вихованню сотень учнів, закоханих в історичне минуле рідного краю, своєї школи, сповнених поваги до односельців-героїв війни і праці, він допомагає протягом багатьох років виховувати патріотичні почуття в молодого покоління.

Адміністрація школи при плануванні виховної роботи спирається на план роботи музею-комплексу. В класах організуються пошукові заходи, які за відповідними завданнями ради музею, ведуть історико-краєзнавчу роботу. Експозиції залів постійно поповнюються. Останнім часом музею подаровано 22 книги про Другу світову війну (мешканка Кочетка Голікова О. П.), 22 старі фотографії, 7 документів, 5 рушників, кілька військових трофеїв.

Протягом останніх років проведені шкільні конференції «Люди, гідні великої шани», «Найвизначніші випускники нашої школи», «Історія вулиць Кочетка», «На рушникові доля квітне». Конференції і краєзнавча робота широко висвітлюються в районній пресі. Такі статті, як «Пройдене і пережите», «Повернувся я на Батьківщину», «Найвидатніші випускники школи», «Все починається з учителя», «Відомі вишивальниці» та інші.

У музеї є кімната науково-творчого об'єднання юних краєзнавців, де працюють обдаровані діти, які беруть участь у різних історико-краєзнавчих експедиціях, в конкурсах МАН і ін.

Підготовлені пересувні виставки «Перебування в Кочетку видатної сім'ї М. Я. Грота», «Харківський письменник Я. Гримайло

і Кочеток», «Кочетоцькі вишивальниці». У залі «Українська світлиця» проводяться такі свята, як «Обряд «Веснянка», «Кочетоцький ярмарок».

Музей бере участь у державному обліку пам'яток історії, розпочатого Центром охорони пам'ятників при Харківській обласній державній адміністрації. Членами історико-краєзнавчого гуртка, на чолі з керівником Стреляною А. М., була проведена на старому кладовищі Кочетка інвентаризація 12 могил земляків, імена яких вписані в історію рідного селища, а також взяті на облік більше 20 могил на новому кладовищі тих людей, які є духовним надбанням не тільки родини селища, а й всієї нації. Ця робота висвітлена у збірці «Міжнародна наукова конференція «Слобожанські читання», м. Харків. Багато уваги в музеї надається просвітницькій роботі. Лише за останні роки проведено близько ста екскурсій для учнів Кочетоцької ЗОШ І-ІІІ ст., студентів лісного коледжу, мешканців селища, випускників різних років, воїнів-афганців, учнів і вчителів закладів освіти району та Харківської області. В різні роки відвідували музей екскурсанти з Києва, Полтави, Луганська, Кишинєва. Про це свідчать численні відгуки-подяки у книзі відгуків.

На базі відкритого музею-комплексу проводяться районні та обласні семінари керівників музеїв при закладах освіти, обласний семінар для директорів закладів позашкільної освіти Харківщини, обласний семінар голів ветеранських організацій районів області.

Робота з обладнання музею продовжується. Потрібну допомогу в цьому надає адміністрація школи, Чугуївський відділ освіти, селищна рада, колишні випускники школи.

Сучасний музей-комплекс відзначений грамотами Чугуївської районної державної адміністрації, Харківської обласної державної адміністрації, КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, Міністерства освіти і науки України.

Кравчук Олена

*Музей історії
Шепетівського НВК ЗОШ I–III
ступенів-гімназія
Хмельницької області*

Кравчук Олена Володимирівна народилася 01.09.1954 року у м. Шепетівка Хмельницької області у родині кадрового офіцера.

У 1961–1971 роках навчалася у Шепетівській середній школі № 5. Упродовж навчання брала активну участь у громадському житті школи та міста, неодноразово була учасницею предметних олімпіад, спортивних змагань. З 12 років захоплюється поезією. У 1983 році закінчила Івано-Франківський педінститут ім. Стефаніка (історичний факультет), її прізвище занесено до Книги пошани закладу. У 1981 році повернулася працювати у рідну школу.

Олена Кравчук за роки праці у Шепетівській середній школі № 5 (нині — НВК «ЗОШ I–III ступенів-гімназія») працювала старшою піонервожатою, вихователем групи продовженого дня, вчителем історії, заступником директора з виховної роботи, класним керівником. Сьогодні займає посаду вчителя етики та основ здоров'я. За плідну роботу нагороджена грамотами міського та обласного управліннь освіти та Грамотою МОН України.

З 1986 року Кравчук О. В. є керівником шкільного музею історії школи. У 2004 р. музей отримав свідоцтво № 22–24–08 «Про відомчу реєстрацію музею при закладі освіти системи Міністерства освіти і науки», а 8 квітня 2011 року за наказом МОН України музею історії школи присвоєно звання

«Зразковий». За роки функціонування він став осередком навчання та виховання шкільної молоді. При музеї функціонує пошуково-дослідницький клуб «Пошук», який налічує більше 100 осіб.

Експозиції музею різноманітні: створена руками учнів та батьків «Нехай ніколи пам'ять нам не зрадить», присвячена випускнику школи воїну-інтернаціоналісту Віктору Длужневському, який загинув у Афганістані. Експозиції «Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього», «Будні гімназії» розповідають про створення школи, її педагогів та учнів. Матеріали досліджень про подвиг земляків у Другій світовій війні розміщені на стендах «Україна пам'ятатиме завжди», «Шляхами подвигу і слави». Про трагічні сторінки історії незалежної України, подвиг випускників у російсько-українській війні розповідає експозиція «Стежина пам'яті, яка не заросте...».

Історія музею, його експозиції та фонди створювалися та збагачувалися внаслідок тривалої, активної та клопіткої дослідницької, пошукової роботи учнів. Як керівник музею, Олена Володимирівна очолювала й організовувала літні виїзди до сіл району, під час яких тривали зустрічі зі старожилами, свідками подій 1941–1945-х років. Пошуковці проводили опитування та збирали свідчення у людей, що пережили лихоліття Голодомору 1932–1933-х років. А спогади вчительки Малацай Г. П. було передано до експозицій музею пам'яті жертв голодомору в Меджибожі (Хмельницька область).

Один із стендів музею присвячений професору Львівського медичного інституту, випускнику школи 60-х років Бабичу Віктору Івановичу, учаснику Всесоюзної Арктичної експедиції, єдиному українцю серед членів експедиції. І сьогодні підтримується тісний зв'язок з його дружиною Ларисою Дерейко-Бабич, яка з власного фонду виділяє грошову премію для обдарованих учнів школи-гімназії.

Доля випускників школи, учасників АТО/ООС, стала предметом пошуково-дослідницької роботи сьогодні. Члени клубу «Пошук» вшановують пам'ять загиблих військових Драчука В. В.,

Коваля М. А., Слісарчука А. О. Матеріали цих досліджень щорічно беруть участь у Всеукраїнській експедиції учнівської та студентської молоді «Моя Батьківщина — Україна».

Серед випускників-пошуковців багато представників різних професій, які передали естафету молодому поколінню. Випускник закладу, почесний член клубу «Пошук», підполковник ЗСУ Пашкевич М. А. підтримує постійний відеозв'язок із музеєм. Випускниці Шевчук А. та Коломієць Д. займаються волонтерською діяльністю, популяризують історію та культуру України на теренах Європи.

Зв'язок поколінь, наступність та виховання в душі патріотизму, національної відданості й вірності українським традиціям і символам відображаються у заходах, які проводяться на базі шкільного музею. Кравчук Олена Володимирівна разом із членами клубу «Пошук» підтримує тісний зв'язок з громадськими організаціями міста. Уже не один рік триває співпраця з Шепетівською спілкою ветеранів Афганістану, спілкою «Побратими України», Шепетівською літературно-мистецькою студією «Доля», музеями міста. Власні вірші на патріотичну та громадянську тематику часто лунають на різноманітних заходах.

Методична майстерня керівника музею:

- 2011 р. — «Програма історико-краєзнавчого гуртка «Пошук».

- 2012 р.— «Методичні рекомендації. Особливості розробки краєзнавчо-дослідницьких маршрутів та проведення екскурсій в музеї історії школи».

- 2013 р. — Програма гуртка «Юні екскурсоводи».

Друк на сторінках періодичного альманаху Шепетівської літературно-мистецької студії «Доля».

Пошуки та дослідження тривають.

Я розквітаю, піднімаюсь із попелища та руїн.

Життя продовжує свій відлік на планеті.

Я нескорена, непереможна,

Бо мій народ з молитвою в дуеті.

Кравчук Олена Володимирівна

Крупник Юрій

*Музей «Природи рідного краю» при
Дунаєвецькій станції юних туристів
Хмельницької області*

Крупник Юрій Володимирович (29 жовтня 1964 року — 21 квітня 2017) — засновник та керівник музею «Природи рідного краю» при Дунаєвецькій станції юних туристів. Педагог, природознавець, дослідник, колекціонер, таксидерміст.

Ю. Крупник народився в місті Дунаївці Хмельницької області сім'ї простих робітників Дунаєвецької суконної фабрики. З 1971 по 1981 р. — здобував освіту в Дунаєвецькій середній школі № 3.

Трудовий стаж розпочав з підмайстра місцевої суконної фабрики. Після служби в лавах Радянської армії, вступає до Чернівецького медичного університету. А в 1987 році — змінює свій професійний вибір та стає студентом Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту ім. В. П. Затонського (факультет філології).

З 1992–1993 р. працює вчителем російської мови та світової літератури у селі Михайлівка Дунаєвецького району.

З 1993 р. Крупник Ю. В. — керівник гуртків Дунаєвецької районної станції юних туристів. А з 2003 року він офіційно призначений на посаду директора Дунаєвецької СЮТ.

Юрій Володимирович неодноразово нагороджувався Грамотами та Подяками обласного та Всеукраїнського рівнів.

Крупник Ю. В. розвивав туристичний напрям на Дунаєвеччині на власному ентузіазмі та натхненні. За його плечима ман-

дрівки близькі і далекі, перші районні та обласні туристичні дитячі та вчительські змагання.

Його захоплення — фотографія та колекціонування музичних платівок, книг, антикваріату, монет, зарубіжних класиків, а ще квітникарство, голубництво, кулінарія. Та головне — туризм: він підкорив гірські вершини в Середній Азії (Тянь-Шань), звідки привіз свою першу рідкісну колекцію метеликів, що переросте у майбутньому в нове хобі — ентомологію.

Та була ще одна справа, в яку він вкладав свою душу, кошти та знання — це таксидермія. Його захоплення вилетіть у дивовижний і рідкісний музей «Природи рідного краю». Ю. Крупнику у цьому ремеслі не було рівних.

19 грудня 2001 року на Станції юних туристів офіційно відкрито музей «Природи рідного краю». На відкритті були присутні колишній начальник Дунаєвецького районного відділу освіти, доктор історичних наук Віктор Степанович Прокопчук та відомий археолог, історик, професор Іон Ізраїлович Винокур.

Всього музею налічує понад тисячу експонатів. Найбільшими експозиціями є колекції: «Метелики», «Жуки», «Птахи». В музеї представлена велика кількість рідкісних експонатів: сойка альбінос, метелики-нічне павичеве око, антей, апполон, цирцея. Багатою є колекція жуків — жук-носоріг, вусач дубовий, жук-голіаф. Привертає увагу і риба-меч, лангуст, ліванська черепаха, а ще папуги, павліни, баклари і гагари. Особливої уваги заслуговує експозиція пташиних гнізд. В музеї є справжній зуб мамонта.

У 2008 році музею «Природи рідного краю» присвоєно звання «Зразковий» (наказ Міністерства науки України від 25.07.2008 № 687). Неодноразово демонструвались передачі про музей засобами масової інформації місцевого та національного телебачення ICTV та ТОНІС, висвітлювались у місцевій та обласній пресі.

На базі музею проходять екскурсії, тематичні свята, конференції, виховні години, зустрічі з фахівцями. За період існування музею, з 2001 по 2022 рік, в ньому побували тисячі відвідувачів з країн близького та далекого зарубіжжя.

Відрадно, що вміння таксидермії, цю незвичайну справу він передав синові — Артуру.

Сьогодні музей «Природи рідного краю», створений Юрієм Володимировичем Крупником, розширив музейний простір комунальної установи Дунаєвецької міської ради «Центр позашкільної освіти».

Лабутенко Катерина Костянтинівна

Мормолук Микола

*Історико-краєзнавчий музей
Западинецької середньої школи
Красилівського району
Хмельницької області*

Мормолук Микола Павлович — жива легенда нашої школи. Саме завдяки йому в нашій Западинецькій середній школі в середині 70-х років минулого століття зародився краєзнавчий рух і було створено музей, який до сьогодні є візитною карткою нашої гімназії. Микола Павлович став з 8 травня 1975 року першим і до вересня 2016 року незмінним керівником музею.

Народився Микола Павлович 6 лютого 1939 року в селі Баглайки, що на Красиліщині в родині селян. Проста селянська родина трудилась в колгоспі, тримала невелике підсобне господарство, біля якого з раннього дитинства працював і Микола Павлович.

Дитинство його пройшло в рідному селі. Добре запам'яталися воєнні роки, особливо час, коли в селі були німці. Нелегкий то був час. Але прийшов мир і життя продовжилось. Закінчив Баглаєцьку початкову школу. Думав навчатися далі, та у березні 1947 році родину спіткало велике горе: помер батько. Залишився тільки з мамою малий Миколка. Прийшлося йти працювати, щоб вижити. Дуже сутужно було, та 5–6 клас закінчив у вечірній Баглаєцькій школі. Несподівано горе знов прийшло на поріг їхньої хати: тяжка хвороба прикувала до ліжка Миколу на довгих два з половиною роки. Нога була в гіпсі, хвороба прогресувала. Але молодий організм, хоч і через два роки, але впорався із хворобою, він знову став на ноги. У грудні 1957 року пі-

шов у Западинці у вечірню школу, вдень працював у колгоспі. Очолював комсомольську організацію школи, 8 клас закінчував вже у денній школі у Западинцях. У 1960 році закінчив школу і пішов працювати до колгоспу: три роки працював обліковцем, завфермою, трудився в будівельній бригаді, виконував обов'язки секретаря комсомольської організації колгоспу.

У 1963–1966 рр. працював у школі вчителем малювання і виробничого навчання. У 1965 році поступив на заочне відділення Кам'янець-Подільського педагогічного інституту на історичний факультет. У 1970 році закінчив інститут і одержав спеціальність вчителя історії та суспільствознавства, і 01.09.1966 року був призначений вчителем історії та географії у Западинецьку школу. І з того часу до вересня 2016 року працював вчителем історії.

Микола Павлович — творча непосидюча натура, скрізь встигав. Він і вчителював, і організував у школі фотогурток.

А з 1963 року зайнявся пошуковою роботою. Микола Павлович створив загін юних слідопитів (світлина першого загону та першого штабу пошуковців до сьогодні зберігається в музеї). Юні слідопити проводили зустрічі з односельчанами-ветеранами війни, збирали експонати, почали переписку з архівами і встановили, які частини визволяли село в березні 1944 року. У результаті тривалих пошуків слідопитами було зібрано чимало експонатів.

8 травня 1975 року в школі було відкрито Музей бойової і трудової слави (наказ по школі № 55 від 05.05.1975 р.). З цього часу музей і квартира Мормолюків Миколи Павловича та Ганни Зіновіївни перетворилась на своєрідний центр, куди йшли листи і бандеролі, приїздили рідні загиблих і живі учасники боїв за визволення села. У 1979 році музею Наказом міністра освіти (№ 285 від 15.10. 1979 р.) присвоєно звання «Шкільний музей». У 1980 р. експозицію музею було розширено і змінено профіль. Він став історико-краєзнавчим.

У 2005 році музею було присвоєно звання «Зразковий» Наказом Міністерства освіти і науки України від 13.06. 2005 р. № 353. До сьогодні музей не втрачає цього високого звання.

Наказом міністра освіти № 379 від 17.04. 2018 року нашому краєзнавчому музею підтверджено це звання.

Завдяки невтомній роботі Миколи Павловича, старанням його вихованців-пошуковців, члени шкільного клубу «Пошук» стали учасниками трьох Всесоюзних зльотів червоних слідопитів: 1978, 1983, 1985 роках. На першому зльоті пошуковці були нагороджені вимпелом Комітету ветеранів війни, на другому — знаком ЦК ДТСААФ «За активну роботу», на третьому — Знаком Комітету ветеранів війни.

У 2005 році до 60-річчя Перемоги обласне телебачення «Поділля-центр» разом з обласною організацією ветеранів України у шкільному музеї зняли телефільм «Перемоги світлий день».

До 65-ої річниці битви за Москву, про подвиг легендарного танка Т-34, у складі екіпажу якого був наш земляк баштовий стрілок Григорій Коломієць, було знято телефільм «Пам'ять жива». До речі, саме із зустрічі з ним свого часу почалася пошукова робота учнів школи під керівництвом Миколи Павловича. Слідопитів зацікавила зустріч з першим трактористом села, ветераном війни Коломійцем Григорієм Васильовичем учасником виставки народного господарства в Москві 1937–1939 рр. З його розповіді дізналися, що екіпаж танка Т-34 у складі якого був і він, здійснив подвиг у битві під Москвою, пройшовши понад 50 км по тилах ворога, знищив багато техніки і живої сили ворога. Після тривалих пошуків дізналися, що командир легендарного танка Т-34 Степан Горобець загинув у боях під Москвою, і йому посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Розшукали механіка-водія Литовченка Ф. І., який проживав на Дніпропетровщині, радиста-кулеметника Пастушина І. І. з Вінниччини.

8 травня 1968 року відбулася хвилююча зустріч через 27 років бойових побратимів Литовченка Ф. І., Пастушина І. І. та Коломійця Г. В. Це і стало початком великої пошуково-дослідницької роботи слідопитів. «Нелегка педагогічна праця, — говорить Микола Павлович, — але якщо її любити, то вона в радість».

За багаторічну працю на педагогічній ниві Микола Павлович нагороджений медалями «Ветеран праці» (16.07.1988 р.) та

«За трудову доблесть», (20.08.1986 р.), Почесною Грамотою Верховної Ради України, Почесною грамотою Українського державного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді (05.05.2010 р.). За роки педагогічної діяльності Микола Павлович став вчителем вищої категорії, здобув звання «Вчитель-методист» (12.06.1990 р.).

За плідну багаторічну педагогічну працю Микола Павлович був обраний делегатом першого з'їзду вчителів України. Він «Відмінник освіти» України (14.06.1985 р.). Не один раз нагороджувався Грамотами та Дипломами за великий внесок у розвиток музейної справи та збереження пам'яті про героїчне минуле українського народу в період Другої світової війни, за багаторічну роботу з популяризації знань з історії рідного краю — Хмельниччини.

Особливо пишався Микола Павлович тим, що він — член Товариства пам'яток історії та культури. Не один рік світлина Миколи Павловича була розміщена на районній, обласній та Республіканській Дошці Пошани.

Дрозд Ольга Володимирівна

**ЧЕРКАСЬКА
ОБЛАСТЬ**

Дідук Людмила

*Музей культури та побуту села Мокра
Калигірка Звенигородського району
Черкаської області*

Дідук Людмила Тимофіївна — вчитель початкових класів, вчитель-методист, старший вчитель вищої кваліфікаційної категорії, завідувачка музеєм культури та побуту села Мокра Калигірка Звенигородського району Черкаської області.

Дідук Людмила Тимофіївна народилася 12 березня 1958 року в с. Мокра Калигірка Звенигородського (Катеринопільського) району Черкаської області у сім'ї робітників.

Навчалася у Мокрокалигірській середній школі, яку закінчила в 1975 році. Після закінчення школи рік працювала старшою вожатою. У 1976 році вступила до Уманського державного педагогічного інституту ім. П. Г. Тичини, який закінчила в 1980 р. за спеціальністю «Педагогіка і методика початкового навчання». Працювала на посаді вчителя початкових класів до 1998 року. Цього ж року була обрана на посаду сільського голови Мокрокалигірської сільської ради. Після закінчення повноважень сільського голови, у 2006 р. повернулася в Мокрокалигірську загальноосвітню школу I–III ступенів та працювала на посаді вчителя початкових класів, заступника директора з виховної роботи, керівника гуртків музеєзнавства, декоративно-вжиткового мистецтва, літературно-поетичної студії «Джерело». Нині працює вихователем групи подовженого дня та є постійною завідувачкою музеєм історії та побуту с. Мокра Калигірка.

Збір матеріалів Людмила Дідук розпочала у 1975 році з куточку бойової Слави I повітряно-десантної Звенигородсько-

Бухарестської ордена Суворова Червонопрапорної дивізії за пропозицією генерал-лейтенанта Громова Івана Івановича, який командував дивізією під час війни. Зустріч ветеранів цієї дивізії відбулася в 1976 році у селі Мокра Калигірка. Перші експонати музею від учасників зустрічі, ведення переписки з ветеранами дивізії організувала Дідук Людмила Тимофіївна з групою «Пошук». Впродовж всієї своєї педагогічної діяльності вона проводила учнівські експедиції по збору матеріальної та культурної спадщини рідного краю, збирала свідчення живих учасників подій, узагальнювала зібраний матеріал, поповнювала цікавими та цінними експонатами музею. Написала книгу «Тобі вклоняюся доземно, село моє рідне, моя ти земле». Великий обсяг матеріалу про музей та історію, культуру і побут села, що збрала та уклала Дідук Л. Т., опублікований на You Tube, Facebook, педагогічних сайтах.

Музей офіційно відкрито 12 березня 1993 року у приміщенні Мокрокалигірського ліцею на площі 78 кв.м. та внесено до державного реєстру. До двох тисяч експонатів музею розміщено за розділами: «Історія села», «Сільське житло. Внутрішнє обладнання житла», «Побут односельців», «Предмети вжитку», «Знаряддя праці», «Сільські рушники та одяг», «Друга світова війна», «Історія школи», «Мистецтво. Творчість односельців», «Вони захищають Україну», «Побутова техніка кінця ХХ століття».

Доброю традицією стало проведення в музеї уроків та екскурсій, днів музею, квестів, челенджів. Знайомство гостей зі школою завжди розпочинається з екскурсії до музею, яку Дідук Л. Т. проводить для першокласників, їх батьків та гостей.

Музей, за результатами обласного конкурсу-огляду музеїв, визнано одним з кращих шкільних музеїв області та відзначено дипломом Департаменту освіти в Черкаській області.

За участь у експедиціях, підготовці методичних матеріалів у 2008 р. обласним центром туризму нагороджено експедиційну групу, під керівництвом Людмили Дідук, дипломом лауреата краєзнавства і екскурсій учнівської молоді за роботу «Україна

_____ Шкільне музейництво у біографіях і фактах вишивана» та участь в обласному етапі Всеукраїнської історико-географічної експедиції «Україна вишивана».

У 2009 р. — дипломом лауреата обласного центру туризму, краєзнавства і екскурсій учнівської молоді за участь в обласному етапі Всеукраїнської історико-географічної експедиції «Історія міст і сіл України» за напрямом «Нарис-опис» (робота «Тобі вклоняюся доземно, село моє рідне, моя ти земле»).

За методичний поради́ник «Тобі вклоняюся доземно, село моє рідне, моя ти земле» у 2017 р. відзначена сертифікатом лауреата обласної виставки «Освіта Черкащини».

Посилання:

You Tube Людмила Дідук https://www.youtube.com/channel/UC5ug9EaWIq_OLJQipL58_Rg;

Музей історії, культури і побуту села Мокра Калигірка: https://sites.google.com/d/1qEf2h835TcmjftSFWfgd2sx73hBrigx2/p/1o_rmanUU14icnmtCBubD-HME3nSyY467/edit

Джерела: Людмила Дідук. Тобі вклоняюся доземно, село моє рідне, моя ти земле. Черкаси: Ольга Вовчок, 2017. 190 с.

Москаленко Тетяна

*Літературний музей Михайла
Максимовича Богуславецького НВК
«Загальноосвітня школа I–III
ступенів — дошкільний навчальний
заклад ім. М. О. Максимовича»
Золотоніського району
Черкаської області*

Москаленко Тетяна Миколаївна (нар. 25 липня 1966 року у м. Спаськ-Дальній Приморського краю) — директор Богуславецького навчально-виховного комплексу «загальноосвітня школа I–III ступенів-дошкільний навчальний заклад» ім. М. О. Максимовича Вознесенської сільської ради Золотоніського району Черкаської області, член Національної спілки краєзнавців України.

Освіта, службова кар'єра, громадська діяльність: 1983 р. — закінчила Ватутінську середню школу № 1. 1988 р. з відзнакою закінчила факультет хімії Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 1995 — факультет історії. З 1989 р. працює в Богуславецькому НВК, з 1998 — заступник директора, з 2021 — директор НВК. У 1997 р. створила та очолила ГО «Лілея», у 2008 році — призер обласного етапу Всеукраїнського конкурсу «Учитель року», 2009 — отримує звання «Учитель-методист» та нагороджена Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України, а 2015 — «Заслужений учитель України».

Нагороди: Почесна грамота Міністерства освіти і науки України (2009 р.); Почесна грамота Головного управління освіти і науки Черкаської облдержадміністрації (1999 р.); Подяка Національної спілки краєзнавців України (2013 р.);

Диплом Департаменту освіти і науки Черкаської ОДА (2014 р.);
Диплом за перемогу у районній краєзнавчій премії ім. Михайла Пономаренка (2021 р.).

Далекий 1989 рік. Молода вчителька Москаленко Тетяна Миколаївна їде за своїм чоловіком у його рідне село Богуславець, що розкинулось на берегах річки Суха Згар. Починає працювати в невеличкій 9-річній школі. За першою освітою — вона учитель хімії, але годин в сільській школі мало, та ще й вчителя історії немає, тому в 1990 році повертається до навчання в рідний вуз, тільки вже на факультет історії. Про те, що першим ректором університету був вчений-енциклопедист Михайло Максимович, знала. Але лише на третьому курсі під час зимової сесії почула, що народився науковець на невеликому хуторі Тимківщина, що неподалік від Золотоноші. Приїхала додому, розпитала старожилів — з'ясувалося, що Тимківщина тепер належить до Богуславецької сільської ради Золотоніського району. І розпочалася краєзнавча пошукова робота. Тетяна Миколаївна навколо себе згуртувала активних вчителів і дітей та їх небайдужих батьків. Опитували старожилів, збирали старі речі і так поступово наповнювали пристосовану невеличку кімнату, яку гордо називали «музеєм». Тож у 1995 році в Богуславецькому НВК було створено єдину в Україні музейну кімнату Михайла Олександровича Максимовича. Першими екскурсоводами були учні школи Сень Тетяна, Лисенко Вікторія та Москаленко Ніна.

Тетяна Миколаївна Москаленко організувала дієвий краєзнавчий гурток «Пам'ять». Пошук нових матеріалів продовжили, він супроводжувався дослідницькою діяльністю учнів, вчителів, односельців. Для увічнення пам'яті видатного вченого прагнули до присвоєння школі імені видатного земляка. Боротьба була запеклою, адже суперником Богуславецького НВК стала міська Золотоніська школа № 6. У 1998 році результат — Богуславецька школа отримала ім'я М. О. Максимовича.

До 200-річчя з дня народження Михайла Максимовича музейну кімнату в 2004 році було оновлено, а в 2006 вона пройшла відомчу реєстрацію і одержала статус літературного му-

зею системи Міністерства освіти і науки України (Свідоцтво № 2367). Москаленко Т. М. керує музеєм та краєзнавчою роботою в школі на громадських засадах майже 30 років. Під її керівництвом музейна кімната стала духовним центром шкільного творчого життя, вагомим засобом виховної роботи, своєрідним культурно-освітнім простором, інтелектуальною «родзинкою» села і всього району. На базі музейної кімнати проводяться районні, обласні краєзнавчі конференції, Всеукраїнські Максимовичівські читання та вручення обласної краєзнавчої премії імені М. О. Максимовича.

З часів заснування музейної кімнати сформувалося багато традицій у школі, що перетворилися у загальношкільні свята та визначні дні. Так, 15 вересня відзначається День народження М. О. Максимовича, що обов'язково супроводжується тематичною виставкою квітів, урочистою лінійкою. А 22 листопада (день смерті вченого) в кожному класі першим уроком відбувається година спілкування під назвою «Не забувай своє коріння».

Музей відвідали небагато люди з Великобританії, США та Росії, науковці Києва, Переяслава, Черкас, Львова, Умані, Канева, українські садівники різних рівнів, представники різних політичних сил — ті, для кого слова «не забувай своє коріння» є важливими. Щороку в середньому Тетяна Миколаївна разом з вихованцями проводить 25–30 екскурсій, з 1995 року відвідали музей до 7 тис. осіб. Екскурсії звучать українською, російською та англійською мовами для гостей села, району, області, країни.

Сьогодні — це сучасний літературний музей М. Максимовича, який вміщує понад 300 експонатів (археологічні знахідки, рушники, знаряддя праці, елементи одягу, посуд, книги, ксерокопії, фото, документи, листи). Створення такого музею — це результат довгострокового проекту, в якому брали участь учні, вчителі, батьки, науковці, меценати. Робота по збору експонатів триває.

За ініціативою Москаленко Т. М. в Богуславецькому НВК ведеться дослідно-експериментальна робота за темою «Гармонізація суспільних та особистісних інтересів учнів на засадах творчої спадщини Михайла Максимовича в контексті національно-

патріотичного виховання». Надруковані 2 збірки, за них отримали Диплом II ступеня VII Міжнародного форуму «Інноватика в сучасній освіті-2015» (колективна збірка «Тематичні навчально-виховні середовища як основа формування загальнокультурних компетентностей учнів 1–4 класів») та Золоту медаль Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти-2016» (колективна збірка «Тематичні навчально-виховні середовища як основа формування загальнокультурних компетентностей учнів 5–11 класів»).

Плідно працює вчителька і з обдарованими дітьми. Учні Тетяни Миколаївни активні учасники і переможці учнівських предметних олімпіад районного, обласного та Всеукраїнського рівнів, краєзнавчих і правознавчих конкурсів та конференцій. Вихованці Москаленко Т. М. в основному обирають гуманітарний напрямок подальшого професійного життя: історія, право, філологія. Вчителька виховала 5 поколінь екскурсоводів шкільної музейної кімнати, провела близько 300 екскурсій. І як результат: 2021р. — вона лауреат районної краєзнавчої премії М. Пономаренка. З власної ініціативи для популяризації творчої спадщини земляка розробила настінний інформаційно-ілюстративний календар «Наш Михайло Максимович». Розробки Москаленко Т. М. («Михайло Максимович і Тарас Шевченко», «Абетка патріота Золотоніщини», «Наш М. Максимович») широко впроваджуються вчителями області. Тетяна Миколаївна займає активну громадянську позицію, з 2014 року є тренером Національної мережі з протидії торгівлі людьми, координатор Марафону від Amnesty International, тренер з прав людини. Займається експертною діяльністю: експерт підручників з історії, інституційного аудиту та сертифікації вчителів початкових класів.

Дякуючи небайдужій, активній позиції вчителя, відроджено забуте ім'я земляка. У селі з'явилася вулиця М. Максимовича, встановлено пам'ятний знак, де колись стояла садиба Тимківських, школа носить ім'я М. Максимовича, а липа Максимовича отримала статус «Пам'ятка природи».

Нерубайські Володимир та Любов

*Музей «Шевченкова світлиця» та
музей історії Тальнівського НВК
«Загальноосвітня школа I–III
ступенів № 1 — гімназія»
Черкаської області*

Володимир Артемович Нерубайський (12 квітня 1949, с.Глибочок, Тальнівський район, Черкаська область). Учитель української мови та літератури, директор Тальнівського навчально-виховного комплексу «загальноосвітня школа I–III ступенів № 1-гімназія» (1988–2019), почесний громадянин міста Тальне, завідувач зразковим музеєм історії школи. Нагороджений Подякою та Почесною грамотою МОН України, дипломами Міжнародної фундації конкурсу ім. П. Яцика, Почесною грамотою Черкаської обласної ради, Почесними знаками РДА «За вагомий внесок у розвиток Тальнівщини», міської ради «За заслуги перед містом», відзнаками «Імідж освіти Тальнівщини», «Засвіти вогонь учительського серця», медаллю АПН «Ушинський К. Д.», лауреат премії імені народного вчителя О. А. Захаренка.

Любов Андріївна Нерубайська (21 лютого 1949, смт. Юр'ївка, Павлоградський район, Дніпропетровська область). Заслужений вчитель України, учитель української мови та літератури, почесний громадянин міста Тальне, завідувач зразковим музеєм «Шевченкова світлиця». Нагороджена знаком «Відмінник освіти України», трьома Почесними грамотами МОН України,

Подячними дипломами Міжнародної освітньої фундації Петра Яцика (Канада), премією Української православної Церкви Київського Патріархату, Почесною грамотою РДА, почесним знаком Тальнівської райдержадміністрації «За бездоганну працю», медаллю «Відзнака» Тальнівської міської ради.

*Немає в любові кінця і початку:
Безмежна у часі і в просторі теж.
І все, що любив, що люблю,
І що завтра я буду любити, — без меж.*

Цими рядками із авторської поезії Володимира Артемовича Нерубайського хочеться почати розповідь про чудових людей, талановитих, творчих учителів рідної мови, почесних громадян міста Тальне Черкаської області Нерубайських Любов Андріївну та Володимира Артемовича.

Тальне... З ним пов'язане життя Володимира Артемовича. Сюди він повернувся сам і привіз свою сім'ю по завершенню навчання в Дніпропетровському державному університеті та після перших вчительських трудових кроків.

Багата рідна Тальнівщина талантами, і в когорті відомих земляків наших свою неповторну життєву стежину торує син хліборобів із села Глибочка. Саме тут, у селянській родині Нерубайських Артема Івановича та Юхими Іванівни, народився син Володимир, він був четвертою дитиною в сім'ї. Батьки прищепили йому велику любов до праці, що помножилась на любов до людей, давши гарні результативні плоди. Черкащина стала рідною і для його дружини Нерубайської Любові Андріївни.

Тут облаштували дім, посадили сад, виростили дітей, дочекалися онуків. Поклали на олтар освіти свої знання, вчительське вміння, високий професіоналізм.

Після проголошення Незалежності України у Любов Андріївни, як фахового краєзнавця, виник задум створити в школі осередок шевченкознавства. У 2006 р. музей «Шевченкова світлиця» отримав реєстраційне свідоцтво, а через два роки йому було присвоєно звання «Зразковий». Екскурсоводи музею — переможці та при-

зери різноманітних історико-краєзнавчих, літературних експедицій, конкурсу-захисту робіт у МАН, юних поетів «Тарасовими шляхами», читців-декламаторів творів Т. Г. Шевченка, історико-краєзнавчої експедиції «З Кобзарем у серці», Всеукраїнського конкурсу екскурсоводів навчальних закладів «Край, в якому я живу», Всеукраїнській дитячій мистецькій акції «Мій Шевченко — Мій світ».

У 2010 році з ініціативи подружжя Нерубайських було відзначено 150-річчя Тальнівської школи № 1. Ця знакова подія стала поштовхом для реалізації давньої мрії директора — створення музею історії школи. У 2015 році музей отримав свідоцтво про відомчу реєстрацію, а в 2020 — звання «Зразковий». Нерубайський В. А. — автор ідеї та завідувач цього музею, може годинами розповідати про рідну школу, її учнів і вчителів. Працював на багатьох керівних посадах в органах влади, та перемогла любов до дітей, 31 рік очолював один із кращих інноваційних закладів освіти Черкащини. Під його мудрим керівництвом Тальнівська загальноосвітня школа № 1 набула самобутнього, народознавчого і краєзнавчого характеру, стала гімназією, Школою свідомого українця. Яку грань особистості В. А. Нерубайського не візьмеш — світиться яскраво.

Його вихованці — переможці та призери предметних олімпіад, творчих конкурсів, різноманітних історико-краєзнавчих експедицій, конкурсу-захисту робіт у МАН. У 2017 році екскурсовод музею Вікторія Солодько посіла I місце в обласному та II у Всеукраїнському етапах конкурсу екскурсоводів музеїв навчальних закладів «Край, в якому я живу». У 2022 році екскурсовод Гоменюк Лілія зайняла II місце в обласному етапі цього ж конкурсу.

За роки плідної праці в цих чудових музеях побували десятки тисяч відвідувачів, серед яких відомі письменники, вчені, художники, видатні земляки Тальнівщини: Валентина та Тарас Чорноволи, Олександр Чекмишев, Марина Павленко, Михайло Онуфрійчук, Анатолій Радзіховський, Григорій Булах, Вадим та Ангеліна Мицики, гості з інших країн.

Діяльність музеїв висвітлювалась в журналах «Вивчаємо українську мову та літературу» (№ 19–21, 2013; № 7–8, 2015), «Педагогічний вісник» (№ 2, 2015), «Дивослово» (№ 3, 2015; № 9, 2017), збірнику «Черкащина в контексті історії України» (Матеріали Сьомої науково-красознавчої конференції, присвяченої 200-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка, 2014), книзі «Шевченкіана Черкащини» В. Мельниченка (2013), місцевих газет «Колос», «Тальнівщина», «Новий дзвін», «Поле честі», обласних газетах «Нова доба», «Голос профспілки», Всеукраїнській газеті «Освіта». На сайті школи працює віртуальний музей «Шевченкова світлиця».

Недаремно кажуть, що праця вчителя — це Божий дар. Подружжя Нерубайських — вчителі від Бога, які зробили неоціненний внесок у розвиток шкільного музейництва України.

ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСТЬ

Ковальчук Надія

*Етнографічний музей НВК «Лідер»
м. Чернівці*

Скільки років пройшло, які грози прошуміли, а вона, Ковальчук Надія Василівна, залишається в серці з рідною школою, Україною, на завжди з любов'ю Буковиною, з її історією, культурою.

53 роки — такий період свого життя віддала Надія Василівна освіті. Більше 30 років досліджує і вивчає історію Буковинського краю, його культуру, звичаї. Разом зі своїми учнями зібрала легенди і пісні про рідний край — Буковину.

Народилася Надія Василівна 13 жовтня 1948 року на Львівщині. Саме тут, у передгір'ї Карпат у мальовничому Буково. І не знала, що її життєва дорога проляже на Буковину, яка стала їй рідною, адже тут одружилися її діти — Тетяна й Олег, вирости онуки.

Батьки Цимбала Василь Андрійович і Цимбала Пелагея Осипівна були активними учасниками Всеукраїнського об'єднання «Просвіта». З дитинства прищеплювали Надії любов до України.

У 1968 році закінчила Самбірське педагогічне училище і вступила в Дрогобицький педагогічний інститут ім. І. Я. Франка, нині Дрогобицький університет ім. І. Я. Франка.

Після закінчення отримала диплом вчителя російської мови та літератури. Працювала в різних регіонах України, у зв'язку з переводами чоловіка, кадрового офіцера, до нового місця служби. Довелося працювати і вчителем початкових класів, завіду-

вачкою дитячим садочком, методистом Палацу піонерів, вчителем музики і російської мови, заступником директора з виховної роботи ЗОШ № 6 м. Чернівці, а в 1995 році Надію Василівну призначили на посаду директора ЗОШ № 12. У 2003 році вийшла на пенсію і залишилася працювати вчителем українознавства в рідній школі.

Подорожуючи Україною разом з чоловіком Петром Михайловичем, вивчала культуру і традиції Волині, Бойківщини, Житомирщини, збирала багато вишиванок, колекцію рушників, які стали експонатами шкільного музею НВК «Лідер» (ЗОШ № 12).

Працюючи на посаді директора Чернівецької ЗОШ № 12, Надія Василівна створила музей, який, за її задумом, став центром навчальної і виховної роботи. Згідно плану роботи школи педагогами та учнями школи проводилась експедиція учнівської молоді «Пізнай свій край» в рамках всеукраїнського руху «Моя земля — земля моїх батьків». Під час експедиції проводились зустрічі з відомими буковинцями: Орестом Криворучком, ветеранами визвольних змагань, старожилами. Зібрали багато матеріалів про Буковину, мікрорайон Клокучка.

Відповідно з рішенням педагогічної ради від 16 квітня 1996 року № 143-А було відкрито шкільний етнографічний музей. Першими екскурсоводами були вчителі української мови Тодоріко Марія Василівна та Борисюк Орися Тодорівна. Перші 45 оригінальних експонатів стали основою експозиції і фондом музею.

Великою допомогою при створенні музею надали сторожили мікрорайону Клокучка — Унгурян Веронія та Янчик Зінаїда, яка подарувала колекцію домотканих лляних рушників. У музеї зберігається колекція старовинних вишиванок (поч. ХІХ ст.). Особливою гордістю є весільний рушник, вишитий бісером Янчик Зінаїдою. Щороку музей поповнюється новими експонатами — тепер їх близько 200, 150 з них — оригінальні.

Сьогодні учні школи разом з Надією Василівною працюють над проектом «Відомі люди Буковини». Юні дослідники зібрали матеріали про відомого композитора, автора «Марічки» Степана Сабадаша, автора герба нашого міста Ореста Криворучка, народну майстриню-вишивальницю Ярославу Гафійчук.

Шкільний етнографічний музей став центром навчально-виховної роботи, систематично проводяться екскурсії, експонати музею використовуються для проведення уроків та позакласних заходів.

Надія Василівна разом зі своїми учнями досліджує історію рідного краю, починаючи з трипільської культури. Особливо зацікавили учнів дослідження Олега Кандиби про Шипинську землю. Юні краєзнавці Чернівецького НВК «Лідер» — активні учасники Всеукраїнських конкурсів з краєзнавства й українознавства. Бербенюк Аніта у 2001 році посіла перше місце у I турі з українознавства за наукову роботу «Сторінки історії рідного краю». Булезюк Ростислав нагороджений дипломом за участь у Всеукраїнському конкурсі «Край, в якому я живу» за наукову роботу «Клокучка. Історія передмістя». Топало Тетяна нагороджена грамотою за III місце в обласному конкурсі екскурсиводів. Надія Василівна залучає до дослідницької роботи і молодших школярів — з п'ятикласниками нашої школи взяла активну участь у Всеукраїнському конкурсі «Диво-мандри». Їх ілюстрації до легенд увійшли в 10 кращих по Україні.

Вже 26 років Надія Василівна є хранителем спадщини, яку залишили нам прадіди. Свою любов до України, рідного краю описує в віршах, які публікує на сторінці Facebook. Вона нагороджена знаком «Відмінник освіти України», грамотами МОН України, Чернівецької міської та обласних Рад, грамотами Управління освіти Чернівецької міської Ради. Нагороджена дипломом МОН за участь в Міжнародному конкурсі вчителів загальноосвітніх навчальних закладів України «Українознавчі пріоритети навчально-виховного процесу».

Мельничук Наталія

*Музей «Буковина — край космічний»
Клішковецького ОЗО імені Леоніда
Каденюка Дністровського району
Чернівецької області*

Місце народження: с. Клішківці, Хотинський район, Чернівецька область.

Альма матер: 1976-1981, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, географічний факультет.

Трудова діяльність: 1981 – вчитель географії Клішковецької ВШ, 1987–2021 – заступник директора школи з навчально-виховної роботи Клішковецького ОЗО імені Леоніда Каденюка, 2021 – керівник шкільного музею «Буковина – край космічний» ОЗО імені Леоніда Каденюка.

Нагороди: 1986 – грамота обласного відділу освіти, 1999, 2003 – почесна грамота МОН України, 2007 – обласна грамота та премія Омеляна Поповича, 2001–2015, 2020 – грамота райдержадміністрації.

Відзнаки: 1998 – знак «Відмінник освіти України», 1999 – педагогічне звання «Вчитель методист», 2010 – знак «Василь Сухомлинський», 2018 – ювілейна відзнака Чернівецької обласної державної адміністрації «100 років Буковинського віче», 2019 – почесна відзнака Чернівецької обласної ради «За заслуги перед Буковиною».

Створення музею та формування музейної експозиції. 19.11.1997 р. відбувся історичний політ космонавта незалежної

України Леоніда Каденюка у складі міжнародного екіпажу місії STS-87 на космічному кораблі «Колумбія».

З цього моменту заступниця директора школи з навчально-виховної роботи Мельничук Наталія Володимирівна розпочала збирати друковані матеріали присвячені польоту, а також організувала проведення біологічного експерименту по вирощуванню у земних умовах рослини –brassica gara паралельно до експерименту, який проводив у космосі Леонід Каденюк.

29 серпня 1999 року під час урочистого відкриття нового приміщення Клішковецької ЗОШ I-III ступенів розпочав свою роботу шкільний музей «Буковина – край космічний», першим відвідувачем якого став випускник 1965 року Герой України космонавт Леонід Каденюк.

19 листопада 2007 року отримано свідоцтво №46 «Про відомчу реєстрацію музею при закладі освіти системи міністерства освіти і науки України» Клішковецький історичний музей «Буковина-край космічний».

Фактично створення та функціонування музею забезпечується багаторічною подвижницькою діяльністю Мельничук Н.В., яка глибоко переконана у важливості збереження і поширення пам'яті про визначного випускника нашої школи Першого космонавта незалежної України Леоніда Каденюка, який золотими літерами вписав своє ім'я в історію звитяг суверенної України. Колектив школи пишається та підтримує діяльність педагога щодо розвитку музею, який з першого дня родзинкою нашого освітнього закладу.

Щорічно музей відвідують близько 500 відвідувачів – гостей освітнього закладу, села, громади, Буковини.

Особливістю музейної експозиції є те, що вона складається з матеріалів які стосуються особистості Леоніда Каденюка, його біографії, здобуткам та містить документи, особисті речі космонавта та фото, більшість яких зроблені особисто Наталею Володимирівною під час перебування космонавта на Буковині.

За 22 роки існування шкільного музею його експозиція розширилася і нині налічує чотири відділи: «Космічні фантазії»,

«Буковина – край космічний», «Підкорена мрія», «Шлях до космосу» та продовжує розвиватися.

Цікаві факти та події в житті педагога-музейника. Мельничук Н.В. плідно працює зі шкільною молоддю по підготовці до конкурсів на космічну тематику, а також екскурсоводів музею та проведенні екскурсій. Наталія Володимирівна має активну громадянську позицію – більше десяти років була членом виконавчого комітету Клішковецької сільської ради, нині є депутатом Клішковецької ОТГ.

У 2013 році у співавторстві видала і презентувала громадськості села книгу «Клішківці – сторінки минулого і сьогодення» в якій один із розділів присвячено знаменитому клішківчанину – космонавту Леоніду Каденюку.

Наталія Володимирівна готує до друку книгу спогадів сучасників про ушавленого буковинця «Йому усміхалися зорі», здійснює підготовку до переїзду та розширення експозиції музею в приміщення старого корпусу школи у класі, де навчався космонавт.

У співпраці з ЧНУ та обласною універсальною бібліотекою імені Михайла Івасюка Наталія Володимирівна взяла участь у виданні календаря «Зірка Леоніда Каденюка над Буковиною», присвяченого 25-річчю польоту у космос.

Активно співпрацює з керівництвом національного космічного агентства України, редакторкою книги Леоніда Каденюка «Місія-космос» Г. Руденко, керівництвом УМАКО «Сузір'я» з метою обміну матеріалами про космонавта, бере участь у конференціях, презентаціях та інших заходах присвячених Л. Каденюку.

Наталія Володимирівна є багаторічним автором дописів про Л. Каденюка у часописі «Хотинські вісті».

Взяла участь у конкурсі Буковинського культурного фонду щодо проєкту створення сучасного інтерактивного простору музею «Буковина – край космічний».

Родинне життя Мельничук Н.В. базується на любові до сім'ї, природи, родинних цінностях, захопленні квітами, яке передалось від мами.

Якубина Сергій

*Краєзнавчий музей ОЗ
«Шебутинецький ліцей»
Дністровського району
Чернівецької області*

Той, хто не знає свого минулого — не вартий майбутнього. Пишатись українським, любити українське, зберегти і передати нащадкам найцінніші скарби свого народу, його культуру, що плекалась віками — це покликання свідомої і небайдужої людини, вчителя історії, директора шкільного краєзнавчого музею с. Шебутинці Сергія Івановича Якубини.

Сергій Іванович народився 28 липня 1975 року в селі Шебутинці Сокирянського району Чернівецької області. У 1993 році закінчив середню школу. Протягом 1993–1998 років навчався в Чернівецькому державному університеті ім. Ю. Федьковича, на історичному факультеті, який закінчив із дипломом спеціаліста з «Відзнакою» за спеціальністю «Всесвітня історія» та здобув кваліфікацію історика, викладача.

З серпня 1998 року працює в ОЗ «Шебутинецький ліцей» на посаді вчителя історії та правознавства. Це творчий вчитель, цікава, неординарна, всебічно обізнана людина, яка вміло впроваджує оригінальні, інноваційні ідеї, застосовує нестандартні форми проведення уроків історії, значну увагу приділяє позакласній роботі, розвиває інтелектуальний потенціал учнів, спрямовує їх на самостійну роботу з історичними джерелами та художньою літературою, пресою та додатковими матеріалами, допомагає молодому поколінню усвідомити місце та роль

України у Європі, формує в учнів відповідальність за долю своєї Батьківщини. Вчитель велику увагу приділяє самостійному вивченню предмета учнями, залучаючи їх до краєзнавчої роботи. Його вихованці беруть активну участь та є неодноразовими призерами районних та обласних конкурсів: «До оберегів відродження», «Моя Батьківщина — Україна», конкурсах-захистах науково-дослідницьких робіт Буковинської Малої Академії Наук з питань археології та історії рідного села. Про це свідчить велика кількість подяк та грамот відділу освіти Сокирянської міської ради, Департаменту освіти і науки Чернівецької облдержадміністрації, а також грамота МОНУ.

У 1999–2005 роках очолював сільський осередок молодіжної громадської організації «Молодий Рух України», 2015–2020 роках обирався депутатом Шебутинецької сільської ради, у березні 2022 року мобілізований у ряди ЗСУ.

Сергій Іванович захоплюється краєзнавством, археологією, туризмом, спортом, нумізматикою, геральдикою, пише наукові статті, посібники, друкує матеріали у фахових виданнях, бере участь у наукових семінарах та конференціях з археології та історії рідного краю. З 2005 року починається робота над систематизацією матеріалу і вирішується питання про відкриття краєзнавчого музею. За короткий час було розроблено план робіт і з початком 2006 року розпочався процес його оформлення. Зацікавившись цією ідеєю учні та педагоги навчального закладу дуже швидко зібрали велику кількість унікальних старовинних та інших експонатів. Особливо активну участь в цьому взяли вчителі — Якубина С. І., Рябий С. І., Тимчук Н. В., Продан А. В., Галак О. В., Сумневич Н. А.; учні — Лейберюк О., Олійник А., Грига В., Пержул Т., Райська А., Козак О., Горбан С., Дика Ю., Тимчук В., Харабара Ю.; жителі села — Якубина Ганна, Козак Ганна, Олійник Валентина, Грига Григорій, Архилюк Раїса, Рябий Михайло, Тимчук Олексій та інші. З наявного матеріалу було створено експозиції, які складають відділи з краєзнавства (географія, геологія, біологія та зоологія рідного краю), історії (археологічні культури краю, історія села в епоху середньовіччя та в періоди нової

і новітньої історії), етнографії (інтер'єр сільської хати, сільське ткацтво та народні промисли в Шебутинцях). У 2010 році музей було офіційно зареєстровано.

У своїй роботі Сергій Якубина плідно співпрацює із Чернівецьким регіональним підрозділом ВГО «Спілка Археологів України» та Чернівецьким обласним краєзнавчим музеєм. З 2020 року — член Спілки Археологів України.

З відкриттям краєзнавчого музею в нашій школі учні та гості школи мають можливість ознайомитись наочно із минулим нашого села, його традиціями та звичаями. Це дає змогу розвивати у підростаючого покоління любов до рідного краю та шанобливе ставлення до пам'яток природи, історії, культури тощо.

Шкільний музей виконує роботу, спрямовану на розвиток творчої самодіяльності, громадської активності учнів та педагогів. Вона реалізується в процесі збирання, вивчення, обробки, збереження, оформлення та пропаганди матеріалів — першоджерел історії природи і суспільства, що мають виховну та науково-пізнавальну цінність. Це місце де можна робити замітки, опрацювати старовинні документи та дізнатися історію свого родоводу, використовуючи старовинні експонати провести фольклорно-етнографічне дійство, а ще можна просто помріяти, уявивши себе у ролі людини, яка жила багато століть назад.

Отже, актуальним і вкрай важливим завданням сьогодення є збереження і примноження культурного та історичного надбання українського народу.

З відкриттям краєзнавчого музею у нашому ліцеї значно активізувалася творча і пошукова робота учнів та вчителів під час освітнього процесу, оскільки його діяльність дозволяє використовувати наявні матеріали та експозиції для організації та проведення уроків з історії, географії, природознавства, народознавства, літератури, образотворчого мистецтва тощо. До того ж на його базі проводяться виховні заходи різної тематики (зустрічі з народними умільцями, усні журнали тощо, години виховання). Музей відвідали іноземні туристи з Польщі, Німеччини, США, історики та науковці з Києва, відомі археологи:

Д. Чорновіл, В. Куєвда, О. Петраускас, М. Ільків, громадські діячі
В. Старик, І. Баб'юк, О. Шкурідін, В. Паламар.

Також музей бере активну участь у поширенні інформації про Шебутинці у мас-медіа та соціальних мережах, розробляє та реалізовує громадські проекти співучасті, організовує квести. Планується відкрита виставка його експонатів у Чернівецькому обласному краєзнавчому музеї під назвою «Подорож у минуле: с. Шебутинці». У співпраці з ГО «Український Народний Дім» у Чернівцях реалізовано міні-проект та проведено квест «Мій край — моя домівка», в рамках якого відзнято відеоролик «Пам'ятки села Шебутинці» <https://fb.watch/2KESvvE8nw/>, який набрав понад 25тис. переглядів. Крім того, організовується пошукова робота колективу ліцею: проводяться археологічні розвідки та розкопки у співпраці із Чернівецьким регіональним підрозділом ВГО «Спілка Археологів України», етнографічні розвідки та збір усних і речових пам'яток, дослідження зібраного матеріалу та презентація і захист наукових робіт на конкурсах різних рівнів. В умовах сьогодення можна здійснити віртуальну екскурсію в музей https://youtu.be/_EAGNZclDqQ.

Щиро запрошуємо відвідати наш музей. Чекаємо вас у Шебутинцях!

Песоцький Володимир

*Історико-краєзнавчий музей
комунального закладу «Хоробицький
ліцей» Городнянської міської ради
Чернігівської області*

Історико-краєзнавчий музей комунального закладу «Хоробицький ліцей» Городнянської міської ради Чернігівського району, який носить почесне звання «Зразковий», є своєрідним пам'ятником людям праці, хоробрим захисникам рідної землі, традиціям села. Музей, заснований в травні 1996 року, і сьогодні виконує своє головне призначення — залучати молоді покоління до вивчення та збереження історико-культурної спадщини свого народу, сприяти формуванню в учнів національної свідомості, любові до рідної землі, духовної юності поколінь.

Педагогічний колектив музею ефективно використовує зібрані матеріали в навчально-виховній роботі з учнями та в масовій культурно-освітній діяльності серед місцевого населення. Музей вражає відвідувачів багатством та різноманітністю експонатів, а їх кілька тисяч: археологічні знахідки, знаряддя праці, господарські речі, фотознімки, архівні документи, твори самодіяльного мистецтва тощо. Вони докладно і наочно розповідають майже про тисячолітню історію села Хоробичі.

За кожним експонатом велика пошукова робота педагогічного колективу ліцею, учнів та їх батьків. Але наш музей не можна уявити без його фундатора, ентузіаста, нині покійно-

го Песоцького Володимира Петровича (07.07.1934–27.01.2016). Ця людина дуже багато змогла зробити у дослідженні рідного краю, зібранні експонатів та документів.

Народився Володимир Петрович в с. Осмаки Менського району 07 липня 1934 року. Війна застала семирічного хлопця разом з усією сім'єю в Ленінграді. Батько пішов на фронт і загинув в бою, а матері з дітьми вдалося вирватися з напівоточеного міста та евакуюватись до Йошкар-Оли. Всього зазнали — і холоду, і голоду. Не легше жилося сім'ї і після повернення в 1943 році в рідні Осмаки. Та попри все Володимиру Петровичу вдалося в 1953 році закінчити Городнянське педагогічне училище. Цього ж року він і приїхав у Хоробицьку школу вчителем початкових класів, одночасно викладаючи музику, співи та малювання. Потім була трирічна служба в армії і знову повернення в Хоробичі. Тут, після присвоєння офіцерського звання, Володимир Петрович до виходу на пенсію працював у середній школі викладачем військової підготовки, ні на хвилину не забуваючи про інтенсивну роботу в різних видах мистецтва та вивченні історії села, яке стало його другою батьківщиною. Колись відвідувачі музею в нього запитали: «Звідки у вас така тяга до історії?». І Володимир Петрович відповів, що його завжди захоплювала сама назва села — Хоробичі, це мабуть означає, що тут жили люди хоробрі, відважні, захисники своєї країни. Він захотів дізнатися про хоробрість та завзятість далеких предків для того, щоб виховувати на їх прикладах своїх учнів. Результати його роботи дійсно були чудовими, десятки вихованців Песоцького стали офіцерами. Посіяти зерно любові до своєї країни і отримати сходи — не така вже й легка справа, але вона йому вдалася. Не даремно говорять, що коли людина талановита — то вона талановита у всьому. Володимир Петрович гарно малював, грав на багатьох музичних інструментах, але найбільше йому подобався баян. В 70-ї роки минулого століття широкої популярності у жителів Хоробич і навколишніх сіл набув драматичний гурток Хоробицького будинку культури. Його засновником, режисером і актором був Володимир Петрович Песоцький. Це було щире за-

хоплення справою і досі хтось та й згадає, як чекали селяни аматорських вистав. Фото цих дійств зберігаються у нашому музеї.

Але основною справою життя Песоцького став музей. Володимир Петрович мав неабиякий підхід до людей, мав такі слова, що западали в саму душу простих селян, вони із задоволенням несли до музею різний посуд, знаряддя праці, вишиті та намальовані картини, одяг та інші предмети старовини. В школі були створені пошукові гуртки «Сіверяни» та «Патріот». Разом з гуртківцями Володимир Петрович відшукав людей, які допомагали військовому шпиталю, що працював в Хоробичах з листопада 1943 року і яким керував Микола Михайлович Амосов. Песоцький ініціював зустріч з видатним хірургом і Амосов радо зустрічав групу хоробичан у себе вдома. Матеріали цієї зустрічі та подаровані Миколою Михайловичем хірургічні інструменти, якими він користувався під час війни, знаходяться в нашому музеї. До кінця життя видатний кардіохірург з теплотою згадував ту зустріч.

Завдяки особистому ентузіазму Володимира Петровича був зібраний цікавий матеріал про життя в Хоробичах царського генерала Олександра Семплікевича та про його трьох доньок — Олену, Наталію та Варвару. Всі вони залишили свій слід в житті та історії Хоробич і не лише. В 1995 р. з ініціативи В. Песоцького за кошти, зібрані селянами, був поставлений пам'ятник на могилі генерала Семплікевича та його доньки Наталії.

А скільки цікавих зустрічей було в музеї! Найкраще про це розповідає книга відгуків музею. Тут відбулися зустрічі з поетами, художниками, журналістами, науковими співробітниками, військовими, спортсменами.

Володимир Петровичу вже було за 80 років, але він з задоволенням продовжував працювати в музеї. Як і в молоді роки, завжди чисто виголений, в краватці та костюмі прямував щодня до свого музею. Мав гарну пам'ять, знав кожен експонат, міг годинами розповідати про те, де і коли його було знайдено, як він потрапив до музею. Знав сотні історій із життя селян і міг зацікавити кожного своїми розповідями.

Якось несподівано 12 січня 2016 року Володимир Петрович всім оголосив, що залишає роботу в музеї, що пора вже відпочити. В школі організували прощальну зустріч, говорили тисячі гарних слів і побажань. Володимир Петрович, як завжди був веселий та дотепний. Здавалося, що він ще довго буде жити, але 27 січня його життя обірвалося. Це стало великою втратою для школи, для села, яке назавжди стало для нього рідним.

Музей продовжує працювати і всі екскурсії ми починаємо зі слів подяки великому вчителю, людині без якої цього б музею не було.

Прима Олег

*Історико-краєзнавчий музей
Озерянської загальноосвітній
школі I–III ст.
Прилуцького району
Чернігівської області*

Олег Леонідович Прима народився 12 вересня 1961 року в місті Києві. 1978 закінчив Київську середню школу № 160. В 1978–1982 роках навчався в Чернігівському державному педагогічному інституті ім. Т. Г. Шевченка за спеціальністю «Загальнотехнічні дисципліни та праця».

Педагогічну діяльність розпочав у 1982 році вчителем фізики Озерянської середньої школи Варвинського району Чернігівської області. З січня 2004 року працював у Варвинському районному Будинку школярів (з 2018 року Комунальний заклад «Центр дитячої та юнацької творчості» Варвинської селищної ради Прилуцького району Чернігівської області) на посаді завідуючого відділом туризму та краєзнавства, з 2016 р. — заступником директора з навчально-виховної роботи. Керівник туристсько-краєзнавчих гуртків в Озерянській середній школі (1983–2006), Варвинській районній гімназії (2000–2004), Варвинському районному Будинку школярів (КЗ «ЦДЮТ») з 2004.

Як наслідок діяльності юних туристів-краєзнавців на початку 2010 року було відкрито історико-краєзнавчий музей при районному Будинку школярів. Більшість експонатів надходило до музею після туристських подорожей та туристсько-

краєзнавчих експедицій. В музеї є такі розділи: археологія, геологія, культура та побут населення, Друга світова війна, АТО/ООС, історія освіти та позашкілля. Музей налічує близько 2000 експонатів, які зібрані вихованцями гуртка та їх батьками. Під керівництвом Олега Леонідовича юні дослідники продовжують досліджувати історичне минуле рідного краю та збір експонатів для музею. Результатом цих досліджень стало отримання звання «Зразковий музей» (2016 рік), яке було підтверджене під час Всеукраїнського огляду музеїв при закладах освіти (2021 рік).

Матеріали музею використовуються у науково-дослідницьких роботах МАН на обласному рівні, де отримували диплом II ступеня та дипломи учасника.

Відвідувачі музею можуть побачити матеріальні знахідки різних історичних епох. У музеї проводяться оглядові й тематичні екскурсії, лекції, районні та регіональні семінари-практикуми для педагогічних працівників, адміністрацій шкіл, зустрічі з цікавими людьми, виставки.

До переходу на посаду завідуючого відділом туризму та краєзнавства в Озерянській середній школі Олег Леонідович з 1983 року вів туристсько-краєзнавчий гурток. За роки діяльності було здійснено більше ста різноманітних подорожей по території України, Росії, Білорусі, Молдови. Основним напрямком пошукової діяльності учнів було дослідження бойового шляху 232 стрілецької дивізії та 3 Гвардійського танкового корпусу, які визволяли Варвинський район від нацистських загарбників. З ініціативи Олега Леонідовича спільно з учнівським та педагогічним колективами школи в 1986 році в результаті пошуково-краєзнавчої діяльності був створений краєзнавчий музей при Озерянській школі, який в 2001 році отримав звання «Зразковий». У 2005 році за перемогу у Всеукраїнському етапі огляду музеїв історичного профілю музей нагороджено Почесною Грамотою Міністерства освіти і науки України.

У 2002 році, завдяки наполегливості керівника та вихованців гуртка, в районній гімназії було реорганізовано краєзнавчий музей. Матеріали музею та туристсько-краєзнавчих

експедицій неодноразово були представлені на різноманітних Всеукраїнських конкурсах: історико-географічна експедиція «Сто чудес України» (переможці 2002, 2003, 2005, лауреати 2004), туристсько-краєзнавча експедиція учнівської молоді «Краса і біль України» (переможці 2006, 2008, 2009), історико-географічна експедиція «Історія міст і сіл України» (переможці 2010, 2012, 2014, 2015; лауреати 2011), призери Всеукраїнської туристсько-краєзнавчої експедиції учнівської молоді з активним способом пересування «Мій рідний край» (2012, 2013, 2015, 2017), Всеукраїнська краєзнавча експедиція учнівської молоді «Моя Батьківщина — Україна» (III місце — 2015, I місце — 2022), учасники Всеукраїнських краєзнавчих конференцій (2014, 2015, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021). Переможці обласного огляду «Кращий музей року» (2012), вихованці клубу занесені на районну «Дошку пошани» (2017, 2018, 2019).

Олег Леонідович автор навчально-методичних посібників «Робота музею» (2002), «Історія України в грошах. 1917–1920 роки» (2003 та друге доповнене видання, 2006), «Подолання водних перешкод» (2011), навчальна програма туристсько-краєзнавчого гуртка «Пішохідний туризм» (2010). Олег Леонідович з названими посібниками переміг у обласному етапі конкурсу на кращий навчально-методичний матеріал туристсько-краєзнавчої тематики і брав участь у Всеукраїнському конкурсі. Лауреат обласного етапу Всеукраїнського конкурсу педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів «Джерело творчості» (2006), I місце (2013, 2019), II місце (1921). Має публікації в журналах видавничої групи «Основа» (2019).

Надає методичну та практичну допомогу керівникам загальноосвітніх навчальних закладів району та педагогічним працівникам з питань організації туристсько-краєзнавчої, патріотичної та музейної роботи з учнівською молоддю, ділиться досвідом роботи.

За багаторічну плідну працю на педагогічній ниві та значні успіхи у вивченні та дослідженні історії і географії рідного краю,

розвитку дитячого спортивного туризму, музейної справи, керівник гуртка нагороджений нагрудним знаком «Відмінник освіти України» (1998), Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України (2004), подякою Міністерства освіти і науки України (2019), грамотою Українського географічного товариства (2003, 2012), грамотою Всеукраїнської спілки краєзнавців (2006), грамотою Українського державного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді (2005, 2006, 2008, 2009, 2010, 2011, 2015, 2017, 2018, 2019, 2020), Почесною грамотою Чернігівської обласної державної адміністрації та Чернігівської обласної ради (2004), грамоти та подяки управління освіти і науки облдержадміністрації (2004–2019). Нагороджений обласною премією імені Софії Русової (2011). Лауреат фестивалю «Гордість року» в номінації «Відданість професії» (2018), «Гордість освіти» (2019). Отримав звання «Керівник гуртка-методист» (2007).

Постійно підвищує свій професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру. Відзначається високою ерудицією, тактовністю. Сумлінний, добросовісний, користується повагою та заслуженим авторитетом серед учнів, колег по роботі та батьківської громадськості.

За значний особистий внесок у розвиток національної освіти, багаторічну плідну педагогічну діяльність та високий професіоналізм Прими Олегу Леонідовичу присвоєно почесне звання «Заслужений працівник освіти» (2019).

Для Олега Леонідовича краєзнавство — то музика серця, котра починається там, де, як він переконаний, народжується любов до рідного краю. І її він прищеплює дітям.

Трухан Віктор

*Військово-історичний музей
Чернігівської загальноосвітньої
школи I–III ст. № 34
Чернігівської міської ради*

Трухан Віктор Владиславович народився 4 червня 1962 року в місті Чернігові. Закінчив Київське Суворовське військове училище «Київське вище загальновійськове двічі Червонопрапорне командне училище ім. М. В. Фрунзе». Армійську службу проходив на теренах Польщі, Забайкалля, Монголії, України. Займав посади від командира взводу до заступника командира полку. У 1984 році закінчив Чернігівський державний педагогічний інститут ім. Т. Г. Шевченка, історичний факультет.

У 1991 році, після скорочення військової частини, з м. Улан-Уде був направлений до м. Чернігова, де зайняв посаду старшого викладача військової кафедри Чернігівського державного педагогічного інституту ім. Т. Г. Шевченка. Остання посада — старший викладач бойової підготовки училища МВС. Наприкінці 90-х звільнився з військової служби та продовжив педагогічну працю в Чернігівській загальноосвітній школі I–III ст. № 34 Чернігівської міської ради. За роки праці в результаті чергових та позачергових атестацій отримав «Вищу кваліфікаційну категорію» та звання «Старший викладач».

За багаторічну сумлінну працю, особистий внесок у справу навчання і військово-патріотичного виховання молодого покоління, збереження історико-культурної спадщини, розвитку та популяризації музейної справив закладах освіти нагороджений

Подякою Міністерства освіти і науки України (2015), грамотами та подяками Управління освіти і науки облдержадміністрації (2011, 2018, 2019), грамотами Управління освіти Чернігівської міської ради (2006, 2011, 2017), грамотою Чернігівської міської ради ветеранів (2010), грамотою Чернігівського обласного військового комісаріату (2015), грамотою Генерального штабу Збройних Сил України (2018).

Школа, де він працює, відома широкому загалу в тому числі і завдяки військово-історичному музею, який очолив Віктор Владиславович.

Військово-історичний музей Чернігівської загальноосвітньої школи I–III ст. № 34 Чернігівської міської ради було відкрито 11 грудня 2008 року з нагоди річниці формування 292 гвардійського Новгородського п'яти орденоносного танкового полку, який базується у смт. Гончарівське Чернігівського району (перейменованій у Першу окрему танкову бригаду).

Ідею створення довго виношував і втілював у життя вчитель предмету «Захист України» полковник у відставці Трухан Віктор Владиславович. Збір експонатів він проводив з учнями та вчителями школи. Допомогали Віктору Владиславовичу школярі, їх батьки, військові, ветерани війни. Було зібрано цінні експонати, історичні фото, документи, особисті речі колишніх військових.

У 2009 році для музею було відведено кабінет, загальною площею 72,2 м², а експозиційна площа складала 60,2 м².

У 2010 році отримано свідоцтво № 26–116 про реєстрацію музею при навчальному закладі системи Міністерства освіти і науки України. У 2016 році наш музей отримав почесне звання «Зразковий».

Кількість музейних експонатів постійно збільшувалася. То ж виникла необхідність збільшення площі музею. У 2018 році, завдяки допомозі міського голови Чернігова Атрошенка Владислава Анатолійовича та начальника міського управління освіти Чернігівської міської ради Білогури Василя Олексійовича, у школі була виконана прибудова на III поверсі і загальна площа музею зросла до 145 м². Також був проведений капітальний

ремонт усіх залів музею (виконано ремонт підлоги та зроблено сучасне освітлення).

Експозиція музею складається з таких основних розділів: «Захисники Київської Русі»; «Початок II Світової війни»; «Захист рубежів СРСР»; «Діди та прадіди учнів — учасники Другої світової війни»; «Чернігівці — учасники штурму Берліна»; «Бойовий шлях 292-го гвардійського Новгородського п'яти орденоносного танкового полку»; «Українські миротворці (чернігівці)»; «Чернігівці — учасники бойових дій на території інших держав»; «Учасники ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС»; «Чернігівці в зоні АТО — ООС»; «Слава героям — учасникам АТО — ООС»; «Шляхами української незалежності».

Музей співпрацює з багатьма державними та громадськими організаціями, зокрема з Київським військовим лицеем ім. Івана Богуна «Кадетська співдружність», добровольчим батальйоном «Азов», Чернігівським відділенням Спілки ветеранів, учасників бойових дій на території інших держав (Чернігівське відділення), з громадською організацією «Жіноча сотня Чернігова».

Сьогодні музей налічує близько 3,5 тис. експонатів основного фонду. Більшість з них унікальні і мають велику історичну цінність. За кожним експонатом — своя історія, яку висвітлюють юні екскурсоводи. Рада музею з особливим ентузіазмом працювала над створенням розділу «Діди та прадіди учнів — учасники бойових дій». Ветерани передали музею свої фотографії, документи, особисті речі та нагороди.

На базі шкільного музею проводяться цікаві зустрічі з ветеранами війни, праці та військової служби.

Експозиція постійно поповнюється новими документами, фотографіями, особистими речами військовослужбовців.

Часто відвідують музей учні навчальних закладів міста та області, військовослужбовці, депутати, люди мистецтва, письменники, ветерани, зарубіжні делегації, журналісти, науковці, археологи. Також музей відвідали делегації з республіки Білорусь, Ізраїлю, Франції. У вересні 2019 року, на честь річниці святкування Дня міста, у Чернігові перебувала делегація Міжнародної

Поліцейської Асоціації (JPA), яка ознайомила нас з нашим музеєм. Поліцейські з Великобританії, Нідерландів, Канади, Іспанії та Естонії були вражені експозиціями музею. Таких експонатів вони не бачили навіть у своїх муніципальних музеях.

На базі музею працює гурток «Патріот» (керівник: вчитель історії Бондаренко Марія Павлівна). Члени гуртка проводять цікаві екскурсії та беруть активну участь у конкурсах, зокрема в конкурсі екскурсів на навчальних закладах «Край, в якому я живу». Гуртківці мають значні досягнення в даному конкурсі, перемагаючи на обласному етапі (2018–2021 рр.) та на Всеукраїнському (2018–2021 рр.) З роками діяльність музею вийшла за рамки шкільного життя. Він став творчою лабораторією учнівського колективу, в якій здійснюється обробка зібраних матеріалів.

Безпосередній контакт з музейною реліквією викликає у школярів почуття особистої причетності, і в результаті емоційної реакції підсилюється образне уявлення про ці події та явища, адже пізнання через емоції — найефективніший шлях у вихованні переконань та моральних цінностей підростаючого покоління.

ЗМІСТ

ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ

Зозуля Юрій 11

Етнографічний музей загальноосвітньої школи I–III ст. с. Довжок Могилів-Подільського району Вінницької області

Кравченко Василь.....15

Музей історії села Писарівка комунального закладу «Писарівський ліцей» Вінницького району Вінницької області

Міщенко Людмила18

Музей історії рідного краю Уладівської загальноосвітньої школи I–II ст. Літинського району Вінницької області

Ткаченко Наталя 20

Літературний музей Євгена Гуцала села Нова Гребля Калинівського району Вінницької області

Хахалина Олена 22

Музей історії села Шляхівського ЗЗСО I–III ст. імені Кузика Г. Й. Гайсинського району Вінницької області

ВОЛИНСЬКА ОБЛАСТЬ

Красицький Ігор..... 26

Історичний музей Любомльського ліцею № 3 Ковельського району Волинської області

Свереда Богдан..... 30

Етнографічний музей «Світлиця» Луцького ліцею № 14 імені Василя Сухомлинського Волинської області

Свиновеї Леся 34

Музей академіка Михайла Кравчука гімназії села Човниця Луцького району Волинської області

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ

Василенко Микола 39

Військово-історичний музей імені Ф. Л. Каткова Криворізької загальноосвітньої школи I–III ступенів № 114 Криворізької міської ради Дніпропетровської області

Гаврилюк Антоніна..... 42

Міжшкільний екологічний музей Дитячого екологічного центру м. Кам'янське Дніпропетровської області

Камлик Людмила 47

*Музей історії Криворізької загальноосвітньої школи № 68
Криворізької міської ради Дніпропетровської області*

ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСТЬ

Головко Лариса 52

Музей «Українська світлиця» Любарського ліцею № 1 Любарського району Житомирської області

Дацюк Вадим 56

Краєзнавчий музей «Історія села Висока Піч» Високопільського ліцею Житомирського району Житомирської області

Романов Віктор 60

Меморіально-мінералогічний музей Денишівської ЗОШ І–ІІІ ступенів імені В. Г. Бондарчука Житомирського району Житомирської області

ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ

Алексик Олена 65

Музей історії Хустської спеціалізованої школи І–ІІІ ступенів № 1 імені А. Волошина Хустської міської ради Закарпатської області

Сас Костянтин 68

Музей історії розвитку дитячого туризму Закарпатського центру туризму, краєзнавства, екскурсій і спорту учнівської молоді

Тегза-Балабан Йосип 73

Історико-краєзнавчий музей Березівського ЗЗСО I–III ступенів Хустського району Закарпатської області

Шуста Марія 77

Історичний музей Верхньоворітської загальноосвітньої школи I–III ступенів Воловецького району Закарпатської області

ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ

Болотіна Тетяна 81

Історичний музей Запорізької загальноосвітньої школи I–III ступенів № 20 екологічного профілю Запорізької міської ради Запорізької області

Гришечкіна Олена 85

Етнографічний музей «Гладос» комунального закладу «Малобілозерська спеціалізована естетична школа-інтернат II–III ступенів «Дивосвіт» Запорізької обласної ради

Олійник Максим 89

Природничий музей опорного комунального закладу загальної середньої освіти «Орієнтир» Вільнянського району Запорізької області

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Мороз Василь.....94

Музей етнографії і побуту с. Саджави Богородчанського району Івано-Франківської області

Приймак Ярослава99

Музей «Бойківського побуту та вишивки» Вигодської загальноосвітньої школи Калуського району Івано-Франківської області

Феданко Олександр 104

Історико-краєзнавчий музей смт Солотвин Богородчанського району Івано-Франківської області

КИЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

Бондар Анатолій..... 109

Музей гімназійної освіти Білої Церкви навчально-виховного об'єднання «Перша Білоцерківська гімназія-школа I ступеня» Білоцерківської міської ради Київської області

Цимбалюк Василь..... 112

Музей історії Сквирського академічного ліцею Білоцерківського району Київської області

Чередниченко Зоя..... 116

Музей історії освіти селища Борова Борівського академічного ліцею Фастівського району Київської області

КИЇВ

Бабкова Алла 121

Музейно-освітній проєкт «Мій Поділ — мій рідний дім» Будинку дитячої творчості Подільського району м. Києва

Любанська Світлана 125

Педагогічний музей Василя Олександровича Сухомлинського при Українському коледжі ім. В. О. Сухомлинського (СШ № 272) Дніпровського району м. Києва

Масло Олена 132

Музей «Українська світлиця» середньої загальноосвітньої школи I–III ступенів № 126 Дніпровського району м. Києва

КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСТЬ

Присяжнюк Віктор 137

Військово-історичний музей комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання «Спеціалізований загальноосвітній навчальний заклад I ступеня «Гармонія» — гімназія імені Тараса Шевченка — центр позашкільного виховання «Контакт» міської ради м. Кропивницького Кіровоградської області

Солгутовський Леонід.....142

Історичний музей комунального закладу «Хищуватський ліцей» Гайворонської міської ради Кіровоградської області

Шкирай Любов.....147

Музей історії села Захарівки Великоандрусівської сільської ради Олександрійського району Кіровоградської області

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Коваль Володимир..... 152

Музей народознавства Бишівської ЗОШ I–III ст. Червоноградського району Львівської області

Кондрашова Надія.....156

Музей Новітніх Героїв опорного закладу «Рудківська СЗШ I–III ступенів імені В. Жеребного» Самбірського району Львівської області

Лотиш Марія 160

Музей отця Осипа Лещука Стаївської гімназії імені Осипа Лещука Червоноградського району Львівської області

МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

Запорожець Ольга.....165

Краєзнавчий музей «Джерела пам'яті» Кривобалківського закладу загальної середньої освіти I–III ступенів Миколаївського району Миколаївської області

Стірус Леся169

Краєзнавчий музей «Історії села Калинівки та історії школи» Калинівського закладу загальної середньої освіти I–III ст. Вознесенського району Миколаївської області

ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ

Іванова Алла..... 173

Музей історії комунального закладу «Палац дітей та юнацтва» Ізмаїльської міської ради Одеської області

Пойда Інна176

Військово-історичний музей Дунайської флотилії Палацу дітей та юнацтва м. Ізмаїл Одеської області

Рахубенко Сергій..... 180

Ясенівський краєзнавчий музей імені С. К. Рахубенка Подільського району Одеської області

Ткач Петро 184

*Краєзнавчий музей Балтської загальноосвітньої школи № 1
Балтської міської ради Одеської області*

ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ

Гамаль Микола..... 189

*Музей історії опорного закладу «Кобеляцький ліцей № 1»
Кобеляцької міської ради Полтавської області*

Дем'яненко Тетяна.....192

*Музей історії Малоперещепинського закладу загальної серед-
ньої освіти I–III ступенів імені М. А. Клименка Полтавської
області*

Кудренко Олександр196

*Краєзнавчий музей Токарівської середньої школи Миргород-
ського району Полтавської області*

Сова Надія..... 200

*Музей народознавства та етнографії та кімната-музей
Д. О. Луценка Березоворудської загальноосвітньої школи I–III
ступенів Пирятинської міської ради Полтавської області*

РІВНЕНСЬКА ОБЛАСТЬ

Кравець Марія 205

*Кімната-музей «Пам'ять» Млинівської гуманітарної гімназії
Дубенського району Рівненської області*

Пасічник Олеся..... 209

*Музей історії освіти Рівного при управлінні освіти виконав-
чого комітету Рівненської міської ради*

Ткачук Степан..... 212

*Музей історії с. Бистричі Бистрицького НВК «ЗОШ I–III ст. —
ДНЗ» Березнівського району Рівненської області*

Тумаш Валентина..... 216

*Музей вишивки і ткацтва Мутвицького ліцею Зарічненсько-
го району Рівненської області*

СУМСЬКА ОБЛАСТЬ

Бабенко Валентина 220

*Музей історії села Вільшана Вільшанського закладу за-
гальної середньої освіти I–III ступенів Роменського району
Сумської області*

Бабич Валентина..... 224

Музей історії закладу загальної середньої освіти I–III ступенів № 2 Тростянецької міської ради Сумської області

Приходько Юрій 228

Історико-краєзнавчий музей Білопільського ліцею № 2 імені С. М. Гордієнка Сумської області

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСТЬ

Діхтярук Тетяна 232

Літературний музей Уласа СамчукаКременецького академічного ліцею імені Уласа Самчука Тернопільської області

Кушнірчук Лілія..... 235

Музей «Історія Монастирищини» Монастирського будинку дитячої та юнацької творчості Чортківського району Тернопільської області

Олійник Василь 238

Музей «Стрілецької слави» Будинку дитячої та юнацької творчості» Заліщицької міської ради Чортківського району Тернопільської області

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Луцьов Панас..... 243

Пархомівський художній музей ім. П. Ф. Луцьова Харківської області

Морозова Майя 247

Музей історії Харківської спеціальної школи імені В. Г. Королєнка Харківської обласної ради

Стрєляна Антоніна..... 250

Музей-комплекс Кочетоцької ЗОШ І-Ш ст. Чугуївського району Харківської області

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСТЬ

Кравчук Олена 255

Музей історії Шепетівського НВК ЗОШ І-ІІІ ступенів-гімназія Хмельницької області

Крупник Юрій..... 258

Музей «Природи рідного краю» при Дунаєвецькій станції юних туристів Хмельницької області

Мормольок Микола261

Історико-краєзнавчий музей Западинецької середньої школи Красилівського району Хмельницької області

ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСТЬ

Дідук Людмила 266

Музей культури та побуту села Мокра Калигірка Звенигородського району Черкаської області

Москаленко Тетяна 269

Літературний музей Михайла Максимовича Богуславецького НВК «Загальноосвітня школа I–III ступенів — дошкільний навчальний заклад і.м. М. О. Максимовича» Золотоніського району Черкаської області

Нерубайські Володимир та Любов 273

Музей «Шевченкова світлиця» та музей історії Тальнівського НВК «Загальноосвітня школа I–III ступенів № 1 — гімназія» Черкаської області

ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСТЬ

Ковальчук Надія 278

Етнографічний музей НВК «Лідер» м. Чернівці

Мельничук Наталія..... 281

Музей «Буковина — край космічний» Клішовецького ОЗО імені Леоніда Каденюка Дністровського району Чернівецької області

Якубина Сергій..... 284

Краєзнавчий музей ОЗ «Шебутинецький ліцей» Дністровського району Чернівецької області

ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Песоцький Володимир..... 289

Історико-краєзнавчий музей комунального закладу «Хоробицький ліцей» Городнянської міської ради Чернігівської області

Прима Олег..... 293

Історико-краєзнавчий музей Озерянської загальноосвітньої школі I–III ст. Прилуцького району Чернігівської області

Трухан Віктор..... 297

Військово-історичний музей Чернігівської загальноосвітньої школи I–III ст. № 34 Чернігівської міської ради

ПЕДАГОГІЧНИЙ
МУЗЕЙ
УКРАЇНИ

Науково-популярне видання

ШКІЛЬНЕ МУЗЕЙНИЦТВО У БІОГРАФІЯХ І ФАКТАХ

Укладач
Лариса Гайда

Науковий консультант
Олександр Міхно

Відповідальний за випуск
Дмитро Омельченко

Комп'ютерна верстка
Тетяна Березовська

Дизайн обкладинки
Наталія Корнілова

Технічний редактор
Павло Кушнір

Підписано до друку 7 листопада 2022 року. Формат 60x90/16.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Cambria.
Умов. друк. арк. 18,36. Тираж 150 прим. Зам. № 655.

Надруковано з оригіналу макету замовника
у Центрі оперативного друку «Документ Принт».
Видавництво ФОП Кушнір Ю.В. Реєстраційне свідоцтво про внесення
суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців
серія ДК №5909 від 18.09.2017 р.

Адреса: м. Вінниця, вул. Академіка Янгеля, 4, 1-й поверх, оф. 114.
Тел. 067 390 20 88, admin@docuprint.co.ua